

Kawamurpa
రవంశభేదనము

W17/3/25

435
E-70

శ్రీ కేతవరపు పంకటశాస్త్రి

గంధం

శ్రీ కేతవరపు పంకటశాస్త్రి

KAS

వింతలము కలహరిది

శ్రీ కేతవరపు

5

సర్వస్వామ్యములు

ప్రకాశము

శ్రీ విజయనంద్రులయందు
తీర్థములు.

ప్రథమము ప్రకాశము ౧౯౦౫

గోదావరీతీరమున గల పల్లణములలో గానమహోదయము తల
 మానినచువంకిరి. అది నన్నచార్వరీవాధానినత్తుపేర్వకులకును,
 గాననానందాచారివిద్వత్ప్రభువులకును నివాసయోగ్యమై మిగుల
 బ్రహ్మణ్యముగాంచి చరిత్రనందించి గుర్తుకొని గాలుచును చున్నది.
 దాని కొకచార్వరీమున లోకపాదని యగుగోదావరీనది పీఠ
 హించి తననిర్మలలోకమున నప్పునానాకమితస్తాభిము గల్గించు
 చున్నది.

ఆనగమున గార్వాపురములో కొకవిశాలభవనమున గు
 ముంబరా నెడి చూర్ణనియోగి గాఢాచార్యుల కొకడు కాపురము
 జేసెను. అతడు గోదావరీచారియమువారి వయనట్లు తిలకములములు
 కలియబోసిన పుష్పయతనినోజుమున గూచించు చుండెను. అతడు
 మరహస్యగ్రాంథనిశోధకులలో నగ్రగణ్యుడై పని ప్రియము
 యే కాదు. కీహస్యగ్రాంథనిశోధనయందు శక్తియు లయతికి

అచ్చి దొరతనమునా. కతనికి జెన బహు...

తనమధ్య దగున నయం

నమిత మగుభక్తివి

తరు చూచిన

యును బయటికిని నీయవేక పోయి. మఱియు నానగరచారి
సందే దొరతనమునానినాగానమునకుఁ బోవు మన్నననము ను
వి తస్త్రిమకథలను నిన్ని శక్తనమును పొందించి. అట్లు చేసిన నా
చర్యతో యేమియును కలియలేదు. ఈచూడ్యములను కరిత్రోగించి
వెలిపుచ్చునలయు నని ఈనాగ్రామిగిరి గలకుటుంబరావు సందలకుఁ
దొంగిరిప నతఁడు ఈ సంఘముతోఁగూడ నాపురమునకు నచ్చి నివ
సించి శక్తనంచన లేక సాగుపడు చుండెను.

అతఁడు దానయు సత్సదుఘఁడు నగుటచే నానగరములలోఁ బె
క్కుం శాత్రునిషణిచయమును సాపాదించుకొని శక్తిదిన మేదో యొ
కవేళ నచ్చి యాశచి కర్మించి పోవు చుండును. ఆకుటుంబరా నచ్చ
టికి వచ్చి కొలదికాలమే యైకను, సతఁ డతిగతుడును నతిగా
కచక్రము గలవాఁడు నగుటచే బురజనులచైత్రీ నతిస్వల్పకాలము
సాపాదించెను. అందుచే నతఁడు మిత్రబృందముతోఁ గలిసి

రిచుచుఁ బొన్నాపుచ్చుచున్నట్లు గనపడును. కాని యతఁడు

మనుమాత్రము మఱిదువాఁడు కాదు. అపురకహస్యవృ

త్తానఁ దన కను నగు నని మిత్రసంభా

మునఁ గంత్రీకార్మిగాను

శములును దెలియు

తో విచుచున్న

హ

చిత్రాశ్రమము లగుపతాకలతోను గొలనురుగుపతాక శిల్పసప్తతాసములతోను, గమసాబగుగ నంచుఁ బ్రాకింపఁబడి యున్నద్రాక్షలతలతోను, పలురంగులపాక్షరసప్తభుజితోను, కన్నులకు మిరుమిట్టగొలుపుకలతాకుష్మలతోను గూడి చూపఁక కానందము గొల్పుచున్న పెండ్లిపందిరికింనుఁ గూర్చుండి కుటుంబరా హాకనాఁడు కార్యలోచనము చేయు చుండెను. మధురపదార్థమునకుఁ జేరుచీనులచలె సతనిమిత్రులు తమంత తామే వచ్చి యతనిని మీఁపమునఁ గూర్చుండిరి. అతఁ డధికోత్సాహముతోఁ బూర్వవృత్తాంతముల నుపన్యసించి వారి కానందము గల్గించు చుండెను.

అంతటఁ దపాలనాఁ డొకచిన్నపెద్దెను గొలిపిచ్చి కుటుంబరా ప్రమోదము నుంచెను. అతఁడు నిదానిచి దానిని చూచి దాని నంపినవారిచేరు చున్న “బ్రహ్మో! ఇది కాశీపురమునండి నా నది. నేను బట్టునప్త్రములకలు కాశీమఠమునందును మయమున కవి యుండును”

యవిభగవదను

పదార్థము నేతలను జుప్పించి యుండ వచ్చును.

అని తేచాలావాడు పెడలిపోయెను. అంతిమమున కియ్యదిల
చిసపట్టినత్రుము తెట్టాచుకో మచ్చోవాడినఁ జూపఁ గుత్తూహలి
యై కుత్తూ బరావు నేచకుకొకనిఁ బీలిచి మూపెట్టె మూతను విడగొ
ట్టి నాగ్నాపి నెను. నాఁ జూచి మొచరి మ చుడ నచ్చటివా రాన
నములనుండి తేచి కుక్కరిచి మి చి క్కుక్కర దానినఁ జూచు చుండిరి.
నేచకుఁడు పెట్టిమూతను క్షణగోర్చి కుక్కర బరావు మోలెను చెను.
అతఁడు వారినీ క్షణగార - నీలొసమూతను తాచి పెట్టి మూపెట్టెనో
మీదాదా నున్న కాగితపుముక్కలను కిసి చూచెను. అ దేమికారిణ

ప్రకాశము - పేగుల్లి - రామరావు కిన్నెలు మగాపి
మ. అతనినెంబోష ము

శ్రీశ్రీమును బ్రహ్మ

చాత్రమున నున్నయపరాధులను బట్టుకొనుట కై చే నచ్చినట్లు
 'తెలిసికొని నాచే యీపని గానివి యుదా' రని ప్రసంగించు
 చున్నననుయమున నేనకుఁ డచ్చటికి వచ్చి మాపెట్టెలో నున్న నని
 కాల్చి రక్తిచిహ్నభూయిష్ట మగునుత్తర మందిచ్చెను. దానియం ది
 ట్లున్నది.

“శ్రీకుటుంబరావు పంతులు గారికి-

అగ్ర్యా!

మీ నిష్పతిపక్షేదానులలో (రహస్యాపరాధపరిశోధకులలో)

శ్రీగణ్యులని దొరతనమునారు మీకుఁ బెక్కుబహుమతు
 లించినట్లు విని యున్నాము. శ్రీవారియనుమతిచొప్పున మీకి

యతమునం దున్నరహస్యాపరాధులను నిర్బంధింప నచ్చినట్లు

మీయొద్దనున్నట్లుఁ జూగనాన్దు లగుతమవంటివారు మాపు

మునకు నచ్చినప్పుడు తగినసత్కార మొనర్చకపోవుట మానం

నారి కనుచితము. తమకు తమకుమారికి వివాహమహోత్సవ మొన

ర్చ నున్నారట. అట్టిశుభసమయమున మాకును మీకును నత్యంత

ప్రియ మగునర్హులను మీకుఁ గాన్కరఁ బంపుట సముచితము

కాదా? మాకు మాశత్రువులశిరములే యత్యంతప్రియవస్తువులు.

మీకు మీయల్లునిముఖకమల మత్యంతప్రియము. కావున మనయు

భయులకోర్కెలును నెఱవేర్చుట కై మీకాంగలయల్లునిశిరస్సు

నిండుఁ జేర్చి పంపితిమి. శిరస్సుమాత్రమే పంపినందులకు మమ్ముఁ

గోపింపకుఁడు. పెట్టె చిన్నదయినందున నట్లు చేయవలసి వచ్చెను.

మొండెగురు సురక్షితముగా నుంచితిమి. కొలఁదిదినములలో దాని

గూడ మీచెంతకుఁ బంపెదము. అది నచ్చునందాక

కులంబరా వట్టే కొంగెముసేపు మాచి యై కూర్చుండెను. అతని
మిత్రులును బంధుగుంబును నూడ మానముదాధాగు తై సాయంస
మయమునఁ గులాయమునఁ జేసినకత్తులవలె నిశ్శబ్దముగా నుండిరి.
నాకొకఁడును కులంబరావ్రమూఖమండలమునందే తమచూడ్కులు
నిల్పియుండిరి. అతఁ డేమియును బలు లేదు. వీరును గొంతవఱకు
మాటాడుట లేదు. అతఁ మిత్రబృందమునా కొకఁడు “కుట్టు
—వ్రచిరిగిత్తుకమున కిట్టియాక కృష్ణ. ఇదిచిపకురాత్మ తన్న
యని చెల్లగాఁ బలికెను. పట్టువస్త్రముల నై నాచుచే దుష్టులెవ
ముఖార మాచరించి యుగకు” ఇతఁడుచెప్పినట్లెడ నెను. “కుట్టు
జరాచునికోడు తెవ్వనో యతని పరాధవిదమకై బట్టు చెసి
యుండు గని యుంకొడఁ జదియెను. నీ బట్టు పరివిధములఁ బలు
చుండ వీని కులంబరావ్ర నానికో నిట్లుకెను.

“అయ్యా! ఇది వింత కాదు. పోతేనునాని కిట్టియనచూసములు,
నిపరాకములు లెక్కింపఁ దగినవి కావు. నేనక గాధులను లెక్కండ్రఁ
బట్టుకొని శిక్షింపఁ జేసితిని. నా రండఱును నాకు శత్రువులే. నే
నేమాత్రము కన్న మూసినను నాకు న కొక్క పట్టుక మ్రింగవలె
నని సిద్ధముగా నున్నాను. నాశత్రువు లొకవఱ కనేకవిధముల నన్నుఁ
పరాధవింప యత్నించిరి. కాని యా పరాధవమే నాకుఁ గార్యసాధన
కును చూడెను. ఇదివఱ కెవ్వరు నింతటి మోహకపరాధన మాచరిం
దు. ఇది నాపూర్వవిరోధు నానరించినది కాదు. ఈ

ము నీయును బనిలేదు. “సర్వస్యైత్య శేషః ప్రధానః” ముని
కదా పండితు లందురు. కావున నీశరమునకు మీహాతు నిచ్చి
వివాహ మొనర్పడు. మీకు ముఖ్యశత్రువు నగున నేమిట చంపరా
దిని యడుగుదురే మో? అట్లు చేయుట మాకుఁ దృణసాగ్రయము.
కాని రహస్యాపరాధములను వెలిపుచ్చుటలో మీకు మిక్కిలిపాపము
లని దొరతనముచారు మీ కొనర్చినబహుమతులకు మిక్కిలి
కాలో యన్నయంతమును నిగ్గయించునంతవఱకు
ములతో మిగిల్చితిమి. అంతయు కాని వేయి కాదు.

భవద్భయ
హార

పినయ ముట్టఁజేడ దారుణవిధాతములతోఁగల సమగ్రము
ముతోఁ గూర్చిన యాయుత్తరమును విన్నప్పు డచ్చటివాఁగుం
లలోఁ బ్రాణములులేవు. మహాధైర్యవంతుఁ డైనను, సతిసాహసి
యైనను, నది చెదువునపుడు కుటుంబరావుహృదయము కంపింపక
పో లేదు. కాఁగల పుష్కలకొడుకునకే యట్టిదుర్మత సంభవించిన దని
తెలిసినప్పు డచ్చటివా రెవఱును హాహాకారములు చేయఁ గొడం
గిరి. ఈవార్త యింటిలోనికిఁ బ్రాప్తము. అనువాం చెప్పిదలు నొ
క్కపట్టున గొల్లున నేడ్వఁ దొచ్చిరి. అంతవఱకును కత్తాలంకారి
ములతోఁ గలకలలాడుచు నున్న సంతోషవారియిల్లప్పుడు శోభావిహీ
న మై యేడుపులతోను, బెనుబొబ్బలతోను నిండిపోయెను. కాఁగల
కుటుంబరావు గొప్పవిందరావుదుర్మరణమునకుఁ బానే పోతు నై నందు
నొక గుటుంబరావు మిక్కిలివిచారంప నారి భించెను. వెంటనే య

తఁడు దైర్ఘ్యమున విచారము నడంచుకొని యచ్చకివాదితో నిట్లు ప్రసంగించెను.

“అయ్యా, అదురాత్ములు నన్ను బరాధవిచించుదులకు విచారము లేదు. వాటిలో నచ్చట నా నష్టకారమే. కాని వాస్తవముగా నాగోపించరావే యాదురాచారులబార బడినచో నది మిక్కిలిశోచనీయము.

అయితము మర్మప్రతిక నేనే కారణమును. నా కల్లు చేసినే యతనిని నావిరోధు లిట్లు చేసియుందును. ఆ బ్రహ్మక్షముగా నష్టకారముచేయలేక నా కల్లుండగు నాకుత్సాహధంగిము గల్గించ నెంచితి. వారు నిక గ్రావును జంపనచో వారు నన్ను దుఃఖము నేయులు వ్యలగుటకు సాక్షయము లేదు. ఆలోచించ గోవిందుని మోక్షమును లేదు. అతఁడు నాకల్లుండగు నని యె

ఠాసించు న్నాను. అదురాత్ము లీసంతనమును బడగొట్టిరి. ఆగోపించరావు నాకు బాజువాఁడు కాదు, నావల్లెకి కుమారుడు, అతని తండ్రీసంజనరావు. అతఁడు నర్తకమువలన లక్షలూచులు సంపాదించినాఁడు. అతని గోవిందరా వొక్కండే కుమారుడు. గోవిందరావు చిన్నతనములోనే యశవితల్లి మృత్యు పొందునది. భార్యపియోగము కొడుకను సంజనరావు వ్యతీయవివాహము చేసి కొనలేదు. తనసకలాశలును గోవిందు ను దుంచి యతఁడు కాలముకడప నొచ్చెను. అతఁడు కుమారునీకి బట్టపరీక్ష ను కును జదువు చేప్పించెను. బుద్ధమంతుండగు గోవిందరా వన్నితరగతులలో నెక్కుడుగుణములు సంపాదించి యుపాధ్యాయుల మెప్పుడువాఁడు. అతఁడు బట్టపరీక్షయందు మొదటితరగతిలోనే కృతార్థుండయ్యెను. అతనికి విరాహప్రాయము వచ్చెను. అప్పటికి మాపల్లకామేశ్వరి చిన్న కుటుచే సంజనరావు వే అొకపిల్లను దెచ్చి యశ

నికే బెండ్లి గావించెను. ఆ బాలిక యుక్తవయస్కురాలయి సంవత్సరము భర్తతో గాపరముచేసి గుస్సహనోపశీతిత యై కాలభర్తము నొందెను. ఆమె మరణించిన కొలది కాలములో న జీవరావు గూడ గాలభర్తము నొందెను. అతడు పెరిత్రోకమున కేగి నపుడు గోవిందుని నొకప్పుగించెను. గోవిందుర్రావు ధనసంపన్నుడగును దొరశనమువారియద్యోగియు నగుటచే బెక్కండు తమకన్యకల నతనికిచ్చిన మని చెప్పవచ్చును. కానియతఁ డిట్లుండ లేదు. చిన్నపల్లెయైనను మాకామేశ్వరిని జరిణయముచేసికొన నిశ్చయించెను. సంజీవరావు బ్యాంకులోనుంచిన ధనములోనే బదివేలు గీసికొని భూమిపై మొకదానిని గొన్నాడు. తక్కిన దింకను బ్యాంకులోనే యున్నది. అతనికి బ్యాంకులో దిచ్చిపోత మున్నది. పరిస్థితి మతఁడందే నిరసించుచున్నాడు. ఈనడుమనే సతని జూచి వచ్చితిని. అప్పుడతఁడు త్వరముగానే యున్నాడు. అతడు పెండ్లి కిక్కడెవచ్చు నప్పుడు కాకనాడకు బోయి బ్యాంకులో మిగిలినసొమ్ము తేచ్చిన నని నాతో చెప్పెను. నే నాదుల కంగీకరించితిని. పెండ్లి నాటికి వచ్చుచున్నానని యతడు నాకు నాల్గుదినములక్రిందట నుత్తరము వ్రాసినాడు. ఇంకన్వల్పకాలములో నితని కెట్టిదుర్దశ సంభవించినదో చూడడు. ఆదురాత్ములు నామూలమున సతనికి హాని చేసియున్నాడు. నా కెట్టిదుష్టము కల్గించినదో నేను నిరుత్సాహుడనై కార్యవిముఖుడనయ్యెడి నని వారియూహ, అగుగాక. నేనంతమాత్రమున గార్యవైముఖ్యము నొందువాడను గాను. ఎట్లయిన నాదురాత్ములు బంధించి కర్మనాపనము గావించెదను. ఎట్టికష్టముల కయిన నోర్చెదను. ఏమైనను నాకంతమున జీవమున్నంతకాలమును నాప్రధానకృత్యమును మానను. భగవంతుడు మొదట సభర్తనకుఁ గోడిగును. అందుచేతనే వారియూలు లట్లు నాగుచున్నవి.

ఈశ్వరుడు స్మృతిగర్భముగా నాదురాచారుల కి శ్చైంతికాలము నో
చ్చిడునో చూపెదనుగాక" యని గంభీరస్వరముతో బలికెను. పొరు
ల నదియును దమతమమందరముల కరిగిరి.

3

రాత్రు తొనిమిదిగంట లయ్యెను. కుటుంబరావు భుజించి సుఖానన
ముగిసి గూర్చుండి యగ్నివిమాలితవేత్తుడై తాత్యలోచనము చే
యుచుండెను. అంతలో నట్కిడ నొకపరుషుడు ప్రత్యక్షమయ్యె
ను. అతనియడుగులచప్పుడు కుటుంబరావును సమాధిమండి మేల్కొ
లిచెను. కుటుంబరావు కన్నులజెఱచి చూచి "ఎవ్వరు, అచచ్చిన వా
ర"ని ప్రశ్నించెను.

ఆవ్యక్తి సమీపించి సమస్కరించి "తాత్య, నేను శ్యామలరావు"
నని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

కుటుంబరా నతనిని గూర్చుండి నియమించెను. శ్యామలుడు
సమీపమును గూర్చుండెను. అతడు రహస్యపరాకాష్ఠతోధనలో
కుటుంబరావునకు సహాయుడై పనిచేయుచుండెను.

కుటుంబరా నతనిని జూచి "శ్యామలా! క్రియముగా మన
కుంబని నొచ్చిపోవుచున్నది. నేడు అరిగినవింశవార్ష విన్నానా?"
యని యడిగెను.

శ్యామ:—నామీ! విన్నాను. ఇది యన్నింటికంటెను భయం
కరము!

కు:—కాని కేమి. కోరాచాక్కులు వ్రాసినయు త్తరమును చదువుము. అంతభయంకరముగా నుండుచో వెలియఁగలను. (అని తనపెట్టెలోని యత్తరమును కీసిఁబెట్టెను.)

శ్యా:—(చదివి.) అయ్యో! ఇది నిజముగా భయంకరముగా నే యున్నది. ఇది మాలోచింప వొంగలు మనకాలు నేతులాడచిచ్చు నట్టులేదు. నీనిని జూడఁగానే నాకు కార్యోత్సాహము తగ్గిపోవుచున్నది.

కు:—మనము మూఢుల మై యట్లగుచు మనఁ—తలంచియే నా దిట్టాచరించితి.

శ్యా:—ఈగుప్తసంఘమును సాధింపఁ గల మనునమ్మకమున్నదా?

కు:—అట్లుసాధింప లేనిచో మనము పట్టెగాగుపని నవలు కొనవలసినదే?

శ్యా:—ఇంతయేల? ఆదరాత్ములు ముందుగా మనప్రాణములకు సాహసించిన మన నేమిచేయఁగలము?

కు:—(మందహాసముచేయుచు ఏమీ! శ్యామలా, అవివేకి చగుచున్నావు. ఒకరిప్రాణము కీయుటన సంతసంభవమా! అందులో మనప్రాణములను దీయుటయే? పిల్లినాటి యల్పజంతువు గూడ నేమిచేయుచో యెఱుఁగుదువా?

శ్యా:—అవును. మన మెల్లప్పుడును మృత్యువుచోటిలో సంబంధించు చున్నట్లు తలంపవలెను.

కు:—కా కేమి? మనయుక్యోగ మే యట్టిది. నీప్రాణములకు భయపడు చున్నావా యేమి?

శ్యా:—అట్టిభయము నా కెన్నఁడును లేదు.

కు:—మ చిది. మనముగ్గిగుల చెయ్యిట్టిసాహసముల నెక్కుగొ-
ను నప్పుడే మనకీర్తి లోకమున నుండగలదు.

శ్యా:—వోదూలు కాన్కగాఁ బంపిన మానవశీర్ష ముక్కగా?
సాజవేయించితిరా?

కు:—(నవ్వుచు,) పరులు భక్తివిత్వానములతో నిచ్చినకాను
నను గాజవేయుట ధర్మమా? దానిని శ్రాణింపకముగా నుంచితిని.

శ్యా:—(నవ్వుచు) ఆర్యా! మిమ్మునుంచి నవాఁడొక లోకమున
పంపబోడు.

కు:—(ననిమగ్నముగా) ఏమి?

శ్యా:—భయంకరమును జగుప్సాకరము నగు మానవశిరస్సు
ను గాంచి పన్నిదిగ న్నట్లు చెప్పుచున్నాడు.

కు:—అవును. అది మనచేలిని నిశ్చయముగాఁ జెన్నిదియే.

శ్యా:—(నవ్వుచు చెప్పెను.)

కు:—ఓయీ! నవ్వెదనే?

శ్యా:—మీవిపరీక్షనాక్కులకు?

కు:—ఓయీ! ఇదియూ నీచెలిని? ఇది మనకు నీధివంటి
దని నీచేతనే యొప్పింతునా?

శ్యా:—ఎట్లు?

కు:—మనము చిరకాలమునుండి హత్యాపరాధములను జేసి
పుచ్చ యత్నించు చున్నాము. కాని కృత్యాదులము కాచేకపోతిమి.
ఒకశవము కైసను జయింపఁ జెట్లలేకపోతిమి. అట్లుండ నొకమానవ
శీర్షము మన చేతకు వచ్చినది. ఇక మొండెము రాఁదలఁచియు
న్నది. ఇది మనకార్యసాధనమున కెంత సహకారియో తెలియునా?
శత్రువులు మన కవమానము చేయఁగలంచుకొని నిజముగా మన
కారమే గావించినాది.

రచనా స్వరూపము

శ్యామల:—ఈ స్త్రీ ము నెవ్వరినో నము తెలియజేయమిది నన్ను నీ కు
చూపును. కాని యిది ఏమనెననుకాదు?

క:—కాదు, ఏమనెననుకాదు.

శ్యామల:—అది గోవిందుని రాత్రుది కా ననునా?

క:—అప్పుడు ము దేల? చాచి నీవో నున్నది. వెద్ది నునా
వరానా?

శ్యామల:—(తనది నున్నది నున్నది నీవపు వెలుతుకునది నున్నది)
“నామిది! నీది నీవపు నున్నది గాననది. నీవిని నున్నది నున్నది:

క:—(నీవపు నున్నది నున్నది నీవపు నున్నది) “ఈమూలము
నీవపు నున్నది నున్నది.

శ్యామల:—(నిదాని నున్నది నున్నది నా కేమియు: నున్నది నా కేమియు:
అది గోవిందుని రాత్రుది కా నున్నది నున్నది నున్నది నున్నది:

క:—నీవపు? (అది నీవపు నున్నది నున్నది నున్నది) నున్నది నున్నది:
నాది, నున్నది నున్నది:

శ్యామల:—నీవపు నున్నది.

క:—గోవిందుని నున్నది నున్నది నున్నది నున్నది. నీవపు నున్నది.

శ్యామల:—(నీవపు నున్నది) నున్నది నున్నది? నీవపు నున్నది నున్నది:
నీవపు నున్నది.

క:—అనియే చాలును.

శ్యామల:—గాని కవి యందుకొన్న వేషా:

క:—నాదు నున్నది నున్నది నున్నది నున్నది నున్నది నున్నది:
నున్నది నున్నది.

శ్యామల:—(అనియే చాలును) అని అనియే చాలును కాదు. నీవపు నున్నది:
నున్నది నున్నది?

శ్యామల:—నీవపు నున్నది నున్నది. అనియే చాలును.

ఈపోహలు గలవారు. వేడే వీరమును తెచ్చి నాకు బంపుచు నిడి
 గోవిందరావుదే యని నాకు భ్రాతృగొల్పు నెంచి గూఢచోరులు
 నొకరిని. గోవిందరావు పాశ్చాత్యపద్ధతిని చలవెక్కుకలను
 కలిగించుకొని యున్నాడు. ఎందువలన?

శ్యా:—కావచ్చును?

క:—కాదు! నా గూఢచోరులందఱును స్వదేశము
 నా గావించి నట్లున్నది.

శ్యా:—ఎందు?

క:—వేదానంద నా తండ్రిగనుకనుకగా మండగు. గాఢము
 నా తెలియక లక్షా లున్నది కనుక ఇతఁడు.

శ్యా:—గోవిందరావు నముఖో నున్నాడేమందురా?

క:—అట్లుని చెప్పలేదు. కాని యాశీర్వాదు గోవిందరావుని
 కనుకని మాత్రము చెప్పగలము. అట్లుచెప్ప ముఖ్యముకనికర్మము
 నున్నది.

శ్యా:—అదేమి?

క:—ఈవిరస్స మిక్కిలిచూపించి యున్నది.

శ్యా:—అంత మాత్రమున—

క:—నాకుదిశములక్రిందట గోవిందరావు స్వహస్తముతో
 వ్రాసినయు వీరము వచ్చినది. ఒకవేళ నతఁడు చంపఁ బడిన
 దు, మూడవ, దినములక్రిందటనే చంపఁ బడియుండవలెను. అట్లు
 నొకవేళ మింతకుపేర్చించి యుండదు.

శ్యా:—అట్టి తోచుచున్నది.

క:—ముఖ్యముకనిత, ఆదుష్టు తెన్నుతో
 ముఖ్యమునాడె తీసికొన్నాడు. కాని యున్నపాత్ర
 కిరస్సు ఖండి చి వేదేను.

మునుకు

మి

శ్యామల:—అట్లునుటకుఁ గారంజము.

కుమార:—(అశ్రురస్సు క్రిందిభాగము చూచి) ఇదిగోఁ జూచితోరా! ఇదే భరించిన వోయి. నడచుఁ డగుమానవుని శీర్షమే నిండిరిగదా! నీవోఁ బ్రాంతములందుర క్షిప్తుమచ్చి లుండియుండును. ఇది దేహ-
దను నవి చేవు.

శ్యామల:—సత్యమే. కాని నా కొక్క-న-దియ మున్ను.

కుమార:—చెప్పుము.

శ్యామల:—శనమును శుష్కంపఁ జెనునవో దుర్వాసస కొప్పు-
దా! నాచివలన నాదుష్టులవర్తనము బయటఁ బడదా?

కుమార:—నీవన్న దాలోచింపవలసివచ్చెదే. బాగుగ బరకెలిచి దా-
నికిఁ గూడఁ గాగణ మరయనచ్చును.

శ్యామల:—అయ్యుత్తరపు నాశ్రయబట్టి యే మునునగు మోము
నచ్చు నేమో?

కుమార:—చూచితివా? ఆయ్యుత్తరములో నొకయత్తరము వేళ-
కదానితోఁ బోల్చి వీలులేదు. ఈవిషయములో నాదుష్టులు గట్టిప-
నియే చెసినారు.

శ్యామల:—ఈశీర్షమును జూపి మనకుఁ బోగిలు మంచియును కొ-
రిమునే కావించినారు. దీని కేమిగాని యాశ్రయస్థులచేతా ద్వా-
వచ్చినదే అదెట్లు సాధవిందురు?

కుమార:—ఆవిషయ మొకను యోచింపవలెను. మిత్రయుకపరి-
త్యోధింతము. కాని నీవొక్కఁడని చేయవలెను.

శ్యామల:—అది యేమియో నలవిండు.

కుమార:—నీవు తెల్లవాఁడుజామున నచ్చుటండ్లిలో బయలుదేలి
పెద్దావురమునకుఁ బోయి గోవిందరావు వృత్తాంతము నరసిరావల-
యును.

శ్లోకము—శక్తి నెక్కువను. కాని యచ్చటికిని మన చెలి సంభ
లాభముండునో యుండునో

కవీ—“సంతయన్న సంతే చాలును. ప్రస్తుతమున నీ కిన్ని
విషయము గదల వీలు లేదు. నేను పచ్చిన యూర్జితమును, సూక్ష్మము,
సుత్తరమును, సూక్ష్మము, బ్రహ్మ పలువిధములుగాఁ జెప్పుకొనుట
సహజము. వానిసంభాషణలనలన మన కు సకారము గల్గునేమో, అ
ందులకు చీకెచ్చుట నుండును. ఆలోచింప, గోవిందరావున కావల
యేమియు సంభవింపరాదు. సంభవించిన వో నీవు వెంటనే తోనే
నువెంటనే సంభవించునని చెప్పి యతనిని బంపెను.

౪

“మహారాష్ట్ర” యిది ప్రతివాక్యము శాసించు చున్నది. మహారా
ష్ట్రము పంచమహాసామ్రాజ్యములలో నొకటియని స్మృతులు చెప్పుచున్నవి.
స్మృత్యనకములలో నొకటి యును. పంచమహాసామ్రాజ్యములలో నొకటి
యగుచున్నది. దేశములో గృహభక్తి మహిమ
ము సలదు చు నని యాత్మలు భోధించు చున్నారు. సమస్త
వివాహములకు మహారాష్ట్రమును నిర్వహించు గాని దేశ మభివృద్ధి
లోనికి రావలయు సంపదే బ్రాహ్మణులు మానవలె ననియు దేశభ
క్తులు బ్రహ్మణులు చున్నాడు. ఇంక తీర్థవిధములు శాసించినను, స
మస్తము, సామంతములు, భోధించినను, బ్రహ్మణులను, వారిని ప్రో
త్సహించి నిర్వహించు మహారాష్ట్రలోనినను మొనర్చుకొనవలయును

అతః పాశ్చాత్యగోత్రము కాలము గడిచునప్పటికి వేధితలుపు మృత్యు
వేదము మృత్యువేదము లోపల ప్రవేశించెను. తలుపు తెరిచి
చు వివిధ మాంసపుష్పములు నేత్రములు విప్పి మాతృత్వము మామ
చుండ నామృతము యశన సహిషించెను. అతఁడు దానితో నిష్క్రమి
స గించెను.

పు:—దా! ఇ తనే పేమి చేయు చున్నావు? శ్వరి గారమ్మ
నొందుకా మూలస్యము చేసితివి?

దా:—బాబూ! ఏమిచేయుచును? నేనును దొంగిరిపింపచుచే
యున్నాను. అదొంగిముండకొడుకు లంతలును వ్యాధించి కాను
లపతర గాచుకొని నన్నుగొంచుకొనువాని. పోలిని నిష్క్రమించుకొని
పద్మపుష్ప మిక్కలికిష్టమయ్యెను.

పు:—అంగించుకొన్నవా చెప్పు?

దా:—చచ్చి రని చెప్పుచును? ఇకరా? శ్వరిదా! నీ దొంగిరి
నీది. నా రంధ్రమును నా రాకొట్టియున్న గావుండ కొనపచ్చి
బలిమాలి పెరిపివేయు చున్నాను. వారు నా కాలుపెత్తులు
కొని బలిమాలినప్పడు నాము స్కంతయు నీరయి పోయినది.
విష్కారమును మన్నించి మరలి రావలె నని యనుకొన్నాను.
ది వికారపోయినవో నీమ కెంతచిక్కుపడుచురో యని యు
చుచానునది బ్రయత్నించితిని.

అప్పుడు ఇప్పుడు దేశము నింతలు నిర్భయ
కు, చెడువ్యోగులును, బ్రోవయి చెడుప్రయగు
ముట్టరేచేయు చున్నాను. పోనమ్ము నా
వలసినది తెచ్చితివా లేదా?

దా:—తెచ్చితిని. కాని ముక్కలు క్షమాత్రమే తెచ్చితిని.

పు:—అదేమి? అంత చిలివినక్కా నవ్వ చేసితివి. అగమపక్షము పెండ్లలు పలునను నుండవలె నని తెచ్చితినిగాదా?

దా:—అవును. అంగులకే గాతనే పున్నాను. కాని గూఢాగ్రము నన్ను గొననియ్య లేదు.

పు:—మఱి యిచ్చెదా తెచ్చితిని?

దా:—అంగడివాడును, బోహద్యములును గలిసి వానితో గలహించు చున్న సమయమున నేను మెల్లగా తోని విడిచి యంగడి వానిభాగ్యుడ నొక్కరికిని గొని మూత దిగించి యెవ్వో దాని తెచ్చితిని.

పు:—సాగనీ, దాచీ! సాగనీ, మంచిచతురుడాలవు. నను దొరికితగ్గి గలదానవు. అట్లాంటిలు గాగుగా మోసపుచ్చితివే! సంకోచించితిని. కాని యింకొక్కరికినాడ విచ్చి మాయచేసి తెచ్చిన నీ—

దా:—అనుకొని. కాని యింక చేసినగానహాస్యము తెల్లముననే మోయని భయపడి యల్లు చేయ నేను.

పు:—మంచిని చేసితివి. ఏదీ! చాకిరితో బోసి కొంచెమిమ్ము. నాస్త్రిము పోవు చున్నది. కొంచె తెల్లము నేమిదివలగాని నిలువజేను.

దా:—అట్లు చేసెను.

పు:—చూడు. కొంచెము తెమ్ము. తక్కినది యక్కడ నుకదొంగింపవచ్చును.

దా:—తెచ్చి మద్యపాత్ర మందిచ్చెను.

పు:—(త్రాని) హాయి. హాయి. దాచీ! మద్యపానము నలగువల నని బోధించువానినొక్కరితో బంధాగ్రము గా నింపమక్క వేసి

“అపోయెడినా వెచ్చ కని” యడిగెను. “బాబూ! నేను బిచ్చ
డిను. ఈయదుగుర్లు పండుకొనబోవు చున్నా”నని చాడు బిచ్చులు
చెప్పెను. అప్పుడు షుడు వానిని సమీపించి చూచెను. ఒక చేతిలోని
కండమును కండవచేతిలోనిపిడతను పంపిరికిలికలు గలవారిచేషము
ను జూచి అప్పుడు షుడు నిస్సందేహుడై నమనంబొచ్చెను. వా
కట్టు వీధులను గడచిరి, శాశముల నతిక్రమించిరి, వాలయముల
ను దాటిరి; పొయిపోయి యొకచిన్నవీధిలో బ్రవేశించిరి. అది వే
శ్యావాలిక. ఈ కతయు మామమడచెనగు, నచ్చటివానిమాత్రమ
విదింప లేదు. నలునిగాయకలును, పసికణ్ణములును, దా
గులచే గుడితెడబడకుండులాగున ముసుగు నెచ్చికొని వేరకల
డను, ద్వారబంధపుమూలలను, శానకులందును, నేచకులవలె, ద్వా
రశాలకులవలె, నాగ్రగులవలె నిలిచి తడవఁద్యాయకరాయములై గణి
కాదేవతానుగ్రహమున నై వేదియుండిరి. దాలియు నాపురుషు
డును, వాలను నూచియు, బాడనివిధమున, వానిరహస్యసంభాష
ణలు వినియు, విసని సంభమున, నోకించుచు, నిలువక వెంటదొరుల
తో సంభాషింపక కొంతగూడ మరలి యొకసంగునులపుచ నడచు
చుండిరి. అంతట బ్రక్కయింటియగును నుండి యెచ్చతోపుచు
షుడు వారికంశకు వచ్చు చుండెను. అతనియడుగులనప్పుడు మొ
దటిపురుషునకు వినబడెను. కాని యెచఁడో తనవలెచే ప్రదేశాంత
కమున నోగు చున్నాడని తలచి వెనుక దిరిగి చూడక పోవు
చుండెను. వెనుకనుండి వచ్చినపురుషుడు బలిష మగుడండమున కై
గుపురుషునితల్ల మోదెను. మద్యసానమత్తుడగునాపరుషు
డొస్త్రవ మొసరించుచు నేర గూలబడెను. ముందు కడుచు
చున్నదాలి త్రక్కిపడి వెలుగంది చూడఁజొచ్చెను. వాడు మరల
గొట్టుకొను గట్ట యెప్పెను. ఆ బెబ్బతో నాపురుషుడు నచ్చిపోక

దు; కాని యకహా మయు సహజభావపు నగుదాని యేమిచేయఁ
 గలదు? సహజభావపుక సాయము చేయ నెవ్వరినైనను లిలిచిను
 సహజభావపు పోవు నే మో యన్నభయము. అందుచే నది నిన్వేష
 గలది లిలిచిపోయెను. ఇంతలో నెవ్వరోవచ్చి శాడవపురుషుఁ డెక్కిన
 కళాను గట్టికఁ బట్టుకొనిరి. శాడవవాఁడు తనలాఁకిని దీసికొని
 నెంజెను. కాని యక సాధ్యము కా లేదు. ఈసమయమునఁ బ్రక్క
 ముగిసినుండి ముఠియిక్కున వచ్చి శాడవపురుషునికి సాయము చేయ
 ల్లిరి. ఏరోప్రమాదము సంభవించు నని దాని చూపిక్కు నని
 గడగడచుచు పోవుచుండెను. ఏమి మగు చున్ననో గూఢము
 కైన నేమియు నగపడదు. ఇట్టిసమయమున ధా మ్మయశబ్దము విని
 పడెను. అది విని యగకలును భ్రమ కెందిరి. ఆకండమును చకలి
 పుట్టి సూర్య సుఖాక్షును కదలుచుచులును మాయ మైరి. ఎవ్వరో తు
 పాకిని కాల్చి యచ్చటివానిని సంపిన్నట్లు దాని భావించెను. కాని
 యట్టిప్రమాద మేమియును సంభవించ లేదు. దాని నిదానించి మా
 చునప్పటి కక్కడ మూలుగు చున్నతనప్రభువు తప్ప మఱియెవ్వఁడు
 ను లేడు. తుపాకిశబ్దము విని యాపురుషాక్షును ద్రుచ్చిపడి మెల్లగా
 లేచి గాయపుబాగ బుక్కుటముగా నున్నను, నెట్లో నహించి యట్టి
 సమయమున నిట్టిది దిరిగి వచ్చుట ప్రమాదకర మని యచ్చటికి
 సమీపముగా నున్నదానినిఁ జికిరి గాయపుబాగ పోవుట కై మి
 గిలినమాన్యమును ద్రాని యచ్చటనే నిద్రించెను.

కుటుంబరావు ప్రాతస్నాన మాచరించి నిడు త్రాని యుచితసమ్రములు దాల్చి కచ్చేరీచావడిలోనికి వచ్చుచప్పు కచ్చుల గొకప్పుడు ఘోష కూర్చుండి యుండెను. కుటుంబరా వతని జూచి “ఏమోయి, సుందరరావు! వింత చేయి? నీముగచచ్చు చూడ నేనోవిశేషము గన్పట్టు చున్నది” అని యడిగెను.

సుందరరా వతని జూచి “మిత్రమా! కుటుంబరావు వింతలను గు చున్నావా? పోలీసువారు తలచుకొన్నవింతల కేమికొనన? ఇంక నే మున్నది? నాపుట్టి మునిగిపోయినది! ఈమునుసలితనమున నిపుత్త్రశోక మనుభవింప నలున నానుమలు వ్రాసెను గాఁబోలు” నని దుఃఖింపఁజొచ్చెను.

కుటుంబరావు నిలుచుండియే “ఓయీ! అత్రమాని మేము సంభవించినది? వినరముగాఁ చెప్పుము” అని పలికెను.

సు:—మిత్రమా! ఏమిచెప్పుదును? నాకీముష్కరం బిద్దుఁడు ము సంస్కృతి మైనది. కూర్చుండుము. అంతయు చెప్పును.

కు:—(కూర్చుండి) “చెప్పుము” అనియెను.

సు:—(దుఃఖిమును మాని) కుటుంబరావు, ఇంక నే న్నది. వశనాశన మైనది. కీర్తి నాశన మైనది. ఎందుల కిది అని మరల దుఃఖింపఁజొచ్చెను.

కు:—ఓయీ! ఏమి మాని చెప్పవలసినది చె.

సు:—అక్కటా! ఏమిచెప్పుదును? నాకొడుగు ను బోలీసువారు బ ధించి కారాగృహమునకుఁ గొనిపోయిరి.

కు:—ఓ, ఏమీ? ఎందులకుఁ గొనిపోయినారు.

సు:— ఎదుల కని చెప్పుదును? నాకొంప ముంచుటన. ఈ కొడుకు మూలమున నాకొంతయపకీ వచ్చినదో చూడుము. ధీ, ధీ, ఎదుల బ్రేగును?

కు:— కారణము నీ కేసునను దెలియునా?

సు:— నీకు తెలియనికారణము నాకు దెలియునా? గాని మాత్రమునుండి రాత్రియే వచ్చితిని.

కు:— ఈవిషయ ము నా కేసుయును దెలియదు. చెప్పుము పోలీసువాడు చేసినదోమార్చిపని మేము?

సు:— మావాడు కుబ్రీ చేసి పోలీసుభటులను జంప నని.

కు:— ఎందుకను?

సు:— ఇకకను.

కు:— ఎప్పుడు?

సు:— కొడుకెలలక్రిందల నొకనె, నెలక్రిందట ముక్తి గురినని జంప నలు.

కు:— ఎక్కడ జంపినట్లు?

సు:— గోదానకీరమున, చెల్లుపొదలనకుమ.

కు:— మీనా నొక్కడో యింకపని చేసె నని స్థాపించిరా?

సు:— లేదు, ముక్తికొండ అన్నాడు.

కు:— అదెఱు దెలియ గుంచిరా?

సు:— అవును.

మీనా నొక్కడము నొనర్చినట్లు సాక్ష్యము వచ్చినదా?

పోలీసువాడు దలచిన సాక్ష్య మేలభింపదా?

పోలీసువాడు కూరహృదయు లని నీయభిప్రాయమా?

అదెఱుమాట నే చెప్పెను. కాని యీపురమున

పొక్కుగా నున్న కృష్ణశామ్యూ లక్ష్మీవారా?

కు:—ఈయన రాధని చూడనిదే తేలికగా ఉండరాదు ?

సు:—అవును. ఆమెను చూడనిదే తేలికగా ఉండరాదు. బాత్రూం ఉంటుంది ! అందుచే వాడు నిరంతరముగా ఉరుగుచున్నాడు.

కు:—సీవు దుగ్గభాషియమున నల్లను చున్నావు. కాని నీ శామూయ్య లెంతో హుష్టుడో ?

సు:—సీ వట్టిండువు. కాని సీత మాత్రము దేలియదా ? అతడు కుటిలన స్థుడే. ఇది లోకు లందఱు నెఱుంగుదును.

కు:—ఇంతయు నడవక పలుకుతే మంచిదే

సు:—కాక ను తేమి? నేచెప్పినది

పోలీసుధర్మాల నెవ్వరు నెఱవారో కనుగొనలేక
కాదులు కృష్ణ శామూయ్యుని గోపి: చినారట. అందు
ధులను బట్టి యయ్యనిశేన కేమి ప్రమాదిము నెచ్చునో
దీక్షపటశంకరము పన్నినట్టి పురుషుని లంఘింతును చెప్పుకో
రు. మీకు కూడా ను దేలియకుండునా ?

కు:—నే నీనకును రాజ్యాంతరాసక్తుడ నై యుండుటచే
నాకావృత్తాంతము స్పష్టముగా దేలియ రా లేదు. దాని కేమి?
కృష్ణ శామూయ్య లట్టి కపటశంకరము పన్నినా? ఇనియే యనుకొండము!
ఈపురమున నిందఱు ప్రియ లుండగా నతడు మీవాని నై నే కన్ను
వేయుటకు రావణ మేమియు నుండదా ?

సు:—లే కేమి? ఉన్నది ఒక్కటి కాదు. పోలీసువారు నిరం
పరిచినవి నెక్కుకాదుము లున్నవి.

కు:—అట్లును, చెప్పము.

సు:—కాని అవి యర్హములు కావు.

కు:—పోనిమ్ము. వారు నిరంపరిచినవి చెప్పము.

సు:—వెనుక నందేమారాతరము కేసులో మాయనంతరావు నొ

రతనమునానికి పిచ్చుముగఁ దీసివేసి నిలబెట్టుకొని కారాగారమున నున్నాఁడట. ఇది యొకటి.

హ:—మఱియేమి?

సు:—నెను! వసంతోత్సవదినములలో మావాఁడును మఱి యిద్దరును గలిసి యససరముగాఁ దమతోఁ గలహించినయొక పోలిసుభద్రునిని దర్శింపఁడు.

హ:—అప్పుడుకూడ మావాఁడు శీతీతుఁడయ్యెనా?

సు:—నన్నాత్యము లెకపోవుటచే నదిలివేసినాను.

హ:—ఈ కారణములవలన మావాఁడు పూర్వమున

నున్న స్వస్థ మగుచున్నాడు.

హ:—కాక! ఎప్పుడో తప్పునన్న నని పురములో దిరిగి

గోపురము లన్నియు వాని పైఁదొంగిలించి న్యాయమా!

—పోలీసువా డిట్టియపరాధములఁ బరిశీలించునప్పుడు

నాగోఁ బూర్వము రాధులు నీ కిన్న వేసి యుండుటసహజము.

హ:—ఒకప్పుడు వారియూహాసత్యమును గా నెచ్చును. సరియే నెను

కటికారణముల కేమి. ఈనడుము బోలీసుధర్మ విని నీ సమయములకుఁ

జూపిన కారణము లేమి?

సు:—మొన్నటిగోదావరీపుష్కరదినములలో నొకయ గిరి

యొక్క మావాఁడును నాపోలీసుభద్రుఁడను గలహించి ఁట! అప్పుడు

కోపముతో మావాఁడు నీప్రాణము పుచ్చుకొనకపోయిన నా నీ రసం

తరావు కాదు అని పలిక నట!

హ:—ఇది సత్యమేనా?

సు:—అవునట

హ:—అట్లయిన మనవాఁడు నిరంధక ఁడయ్యె. నామాన్యుఁడు

కాదు.

సు:—నువ్వవానియందు లోకముండిన చుడనచ్చును. కాని యీమాత్యులరాధములలో నాఁడెంతమాత్రమును గాఢానియుండ నలేదు.

కు:—అయ్యో, కాని కేమి? మీనాఁడభంగిని సంపన్నముగా గాఢము పొంది దినయంశము లేదు?

సు:—ఒకనాఁడెసాయ నమమునున వెనుకటిపోలేను భటుఁడు గోదానగిరీరమునఁ గోటిలింగక్షేత్రమును దాటిపోవు చున్నఁడట! అప్పుడు మావాఁడును మఱికొందఱును గలిసి వానిని వెంటబడించి వెళ్ళి రట! కోటిలింగక్షేత్రమునొద్దఁ గూర్చుండి సంభాషించుకొ నును మేము మాచితి పునఁ గాక్షులు చెప్పిరి.

కు:—ఇందులకు మీనాఁడేమనుచు?

సు:—మేము శ్రోదినమున సాయంకాలనిహారార్థ మా ప్రింతమునకుఁ బోవుచుండుము. కాని యెప్పుడును వెనుకటిపోలేను భటుఁడు మా కగడడ లే దని మావాఁడు చెప్పును.

కు:—మీనాఁడొక నేమియుఁ జెప్పలేదా?

సు:—చెప్పెను.

కు:—అదేమియో తెలుపుము.

సు:—ఒకదినమున నాటకము చూడఁబోయినప్పుడు కృష్ణ శామ్యూలనకును మావానికిని వాళ్ల లహము ఇరిగిన కట. అప్పు టినుండియు శామ్యూలు మావానిపై మిక్కిలిమపితుఁడై యున్నాఁ డట! ఆకోపము దీర్చుకొనుట కై యుత్తితంత్ర మతఁడు పన్నె నట.

కు:—ఇట్టిస్వల్పాంశములను శామ్యూలు మనస్సునఁ జెట్టుకొ ను నందుచా?

సు:—అందులకు సందియము లేదు. అతఁడు నీచస్వభావము గలవాఁడు. మూర్ఖుఁడు. ఎంతనీచకృత్య మైన నొనరింపఁజాలినవాఁడు.

కు:—(ఒక్కసారి మూస మూస వేసి) ఇది యాలోచింపవలసియున్నది. మేల్కొల్పిన పాతాళానికి యని నిర్ణయించెనా?

సు:—అవును. మానవాళి కెచ్చిన దంతయు దెబ్బతివాని మొదల కంటి మూసిన స్థితియైనది. అందుచేత వాడీనృంతాంతమును నీచవిని వేయకలెనని కోరెను. అందులకై నేను కంఠసాగులు నచ్చితని. ఒకనూలు నీచునబడలేదు. కంఠసాగినచ్చి పక్షిపండి నిక్షింపఁగూర్చుండి గూర్మంతాంతము చెప్పవలయునని యుంకించుచుండఁ దిపాలావాఁడు పట్టెను దెచ్చి యుచ్చుటయు, ఘోరవాస్తావనితము మొలగు వానినలన నీహృదయము కెనరిపోయి యుండుటచే నుతికొప్ప ననకాశము చిక్క లేదు. నోవింకరావును సూర్తి గో మయినను దోసికదా?

కు:—లేదు. నాన్నే హితుఁడు శ్యామలరావు నచ్చటికి పంపిని. ఇంకను నేనియుఁ దెలియరా లేదు. సుందరరావు! నీవు నాన్నే హితుఁడవు. నాచే సనునంతసాయము నీకుఁ దప్పక చేసెదను.

అని వాగు సంభాషించు చున్న సమయమున కొక భయము కలిగి వాస్తావనితమును గొనివచ్చి కలువలరావున కిచ్చెను. అతఁడు దానిని విచ్చి చూడ నం దిట్లున్నది.

ఇచ్చటి గోవిందరావునకు మహాపద సంభవించినది. వెంటనే గావలయును.

పెద్దాపురము

శ్యామలరావు.

అది చదివికొని కుంభంబరావు నూసి యుండెను.

కు:—ఓయీ! పెద్దాపురపువాళ్ళ తేలిసికగా? ఏమి అని ప్రశ్నించెను.

కు:—అవును. ఇది యచ్చులగుండునో చచ్చినది. గోవి-క
రావు. నుహోషనలసా లగుచూడెదా.

సు:—(నివారముతో) అయ్యో! అయ్యో! ఎంతకష్టము సం
భవించినది. ఇది మాగురవృష్టము. కాని నో మాకు విషంజే గురి
కష్టము సంభవించవలయునా?

కు:—చచ్చునప్పుడు జిన్నయుఁ గష్టములే వచ్చును. అట్టివాని
చెదుర్కొని యరుగవించుట మనకు విధి. మిత్రమా! నేడే నేను
సైద్ధాపురమునకుఁ బోవలయును. నే నలుగురికి రాగా నే మీవాని
విషయ మై పని చేసెదను. చేయవలసిన సహాయమును జేసెదను.

అని చెప్పి సుందరరావును బంపివేసి కుటుంబరావు ప్రయాణ
మై గుగానాడే సైద్ధాపురమునకు గోయెను.

౬

కృష్ణశామ్యూలు స్వదేశకై స్తవ్రుడు; అధికారగర్వము గలవాఁడు.
కులస్వభావుడు. క్రూరహృదయుడు, ప్రోఢయాశానయుడు. అటు
నను సత్రుడు వివాహము చేసికొన లేదు. అతడు రాహునునియును
కాంతను జేమించి యుండెను. ఆయువతి గుడ్డిమఱురాలు విద్వాం
సురాలు, మిక్కిలిసౌందర్యవతి ఆమె యశని నిరసించి మణియొకని
పరింపెను. అందుల నతడు కుపితుఁడై యాయువతీధర్మమును విడిపి
యొ లేక యామె సతనినుండి మోడఁగావెయొ సెండ్లాడి తీరినతె
నని నట్లుకల వహించి యందులకయి పామునకు దుండెను. ఆకా

కామమున నతడు కన్నుల కేరించి నచ్చివగా తలను నిరసించి బ్రహ్మచారి యై కాలము గడప మండెను.

అతడు గిరిశిమధిపము గోదావరికి సమీపముగా నున్నది. అది మిక్కిలియంత మైశామయైనది. దానికి ముందుభాగమున కిశామము లగుచు గుగ్గములు నడుచు పెద్దకచ్చేచావడియును, గలవు. మేడవిరా భాగమునకుఁగూడ నిట్లే గమలును నావడియును గలవు. అసోకమున కు గిరిముగాఁ బదునాల్గుగజములనిదిని గలవాని నీ యుండెను. అది కు గానానాథము లగుపుష్పలతలు పెరిగి చూడఁగా నానందము గొల్పు చుండెను. ఆచాకికిఁ దర్వాత పెరుగుకొంటివలయు గలవు. అది సగఁగిపూట ప్రీతి నివసించుట కనుకలముగాఁ గల్గుననినది. చాచి కకతలు వంపుహమును, భోజనశాలయు స్నాన గృహమును క్రిందబడి యుండెను. చిన్నముఁ దెరచును, దానిచుట్టు కెల్లగుహాకాకప గోడయు గలవు. దాని కొకద్వార మనున్నది నడి యున్నది. అసోకాకమునకుఁ బిమ్మటఁ బన్నపీని గలదు. కాచి యది కేకలము పాచాండ్రయుషయోగార్థము విశునబడినది. అవీని యువయకాలమందామాత్రమే సనసంచారము గలిగి తరితర ప్రసయములందు నిగ్దన మై నిశ్శబ్ద మై యుండును. పెద్దకులుంటిము నివసింపఁ దగిన కూచిశాలభవనము బ్రహ్మచారి యగుశామ్యులున కకః సరమే. అయినను దనఃకోదాకుఁ దగిన దని కాఁబోలు క నష్టయమున కాకోచి. పక యందే యతడు కసించుచుండెను.

పూర్వకాశామ్యమున నకుంకాతిపుంజము ప్రసంప నాకంభింకెను. నిర్మలముగరసచ్ఛిభ మగునీలాకాశమునఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిన పూర్వసాగరావృత్తబడ బాగ్ని వ్యూహజాలమో యను నట్టియగుకాంకంసంతాన ముగమ్యముగాఁ జూపట్టు చుండెను. ఆకాంక్షిప్రవాహ

ములో నేనేక తారకాగోపకములు ముసంగి యున్నప్పుడు లగుదు నె
ను. అప్పుడుచ్చు దృశ్యమానము లగున శత్రుములతో బ్రకారం
చునాకాశము శిశిరాంతమునఁ గతిపయపుష్పవిరాహ మగును. నీ
కుంజము నచుకరించు చుండెను. ఈషష్ఠైశ్వరిలసితమును స్థాపించు
వృక్షమును సగురొదనీకుహరము మొలచియు ములనని మూర్త్యై
నాం కరమున నొప్పునారురుతననిహృదయమున కేన నచ్చు చు
డెను. దుర్ద్వినీతు లగుతనకుమాహు నిరంకుశు లై కి. చా. శరంగు
లై గర్భవిహీను లై తనమోల నొసర్చునన శ్యాకి ఘోరపాపము
లఁ జూచి సహింపలేక యటనుండి వెడలి పోవు చున్నచో యగును
ల్లు నిశాకాంత యతఃస్థాన మందు చుండెను.

ప్రజలలో గొంతలుమాత్రమే నిజశత్రులగుట వినిది కన్య
ప్రవృత్తి లగు చుండెడి.

అట్టిసమయమున శామ్యూలు వదిలియు నదలని మురరామి
ముతోను, విడిచియువిడువనినిద్రాధరము కోసె, దెచ్చియుఁదెచ్చి
నికన్నుఁగనతోను మెల్లగా నెచ్చివిడిచి కాల్చి పోలి పోవు చుండె
లోని కిరిగి యేదియో చూచి నచ్చి కోధాపిలమానసుఁ డయి త
చ్చేరీచానడిలో నొకయానసమునఁ గూర్చుండి యుండెను.

అంత శామ్యూలు పరివ్రాజకయకుఁ బొమ్మిరా లగువాని నఁ
కు నేనకులందఱకుండును ముందుగా నన్ను. అతఁడు దానిని ని
చి “దానీ! మన నేనకులబుద్ధిమాంధ్య మెట్లున్నదో చూడు. కాప
రముచే వారిశరీరమే వారికిఁ దెలియ లేదు. కంతమనోస్మృతి నే
నెచ్చుటను, బాడ లేదు. రాత్రి పెరకెతలుపు మూయ నేమూయ లేదు.
పెరకెహార్దమున కట్లుగా నొక పెట్టెను బడవ యిది పోయినాదు. ఏ
మూలనో యున్న పేటికను దెచ్చి గారి కట్లుగా నుంపవలసివయససిరి
మే మో పోలియ కున్నది. ఏదోపని తెచ్చిచా రనియే యోసి

తము. అయినను దెచ్చినదానిని యథాస్థానమునఁ జేర్చవలదా? నా
రిసమును నీ పేక నుండసిచ్చిన నెవ్వరికైనను బ్రహ్మానము సంధవి
దునే మో యన్నయాలోచనము వలదా? నేఁ జాపిల్ల తగులుటచ
లస నాకాలు విడిగిపోయినది. నేఁ జాసేవకులకుఁ దగినట్లు బుద్ధి చే
ప్పవలెను. వారినిమిత్తమే యిట్లు కాచికొని యున్నాను. ధీ! దురా
త్ములు, మంత్రబుద్ధులు. నాసామంతయుఁ దిని మద మెక్కి వర్త
మ చున్నాను. ఎంతప్రమాదమో చూడు. ఎంత లెచ్చి లెనఁ బ్ర
వేశించిన మనషని యేమిగు"నని యనేకవిధమున సేవకులను దిట్టు
చుండెను. మధ్యసానము శత్రు తనప్రధువునకుఁ బూర్తిగావనల తేదని
పాల్గొని దాలి యేమి పల్కిన నేమి వచ్చునో యని విశ్రుచు న
తఁ డెన్నదాని క్షణమునల యాచుచు మెల్లమెల్లఁగఁ బెరటిలోని క
రిగి యాపిల్లను బరిశీలించి నచ్చి "అయ్యా! వి తగా నున్నది. అ
ది మన సేవకులు పిగిపిడిచిన పిల్ల గాదు. మన కట్టి పిల్లలు లేవు.
అదివి తపిల్ల. నీ నా కెవ్వరో దానిని దెచ్చి యెచ్చటఁ బాఱిస్తా
చిన ప్లున్నది. నిన్న మేము పోవుచప్పటి కది యెచ్చట లేదు. నే
నిటికి నెడలి పోవుదుఁ దగితిలుచు వేసి పోయితిని. అందు మన సేవ
కులయపరాధ మేమియును లేదు. దురాచారు లెవ్వరో గాత్రి గో
డ దిగి వచ్చి తలుపు కీసి యాపిల్ల నిచ్చటఁ జించి పోయిన ప్లున్న
ది" అని పలికెను.

అది విసగానే శామ్యాయుక్తోఁ మంతయు నాశ్చర్యముగా బరిచి
ముంచెను. అతఁ డాందోహన ముచుచు నాననమునుండి లేచుచు
"అదేమిదా! ఇది వింతగా నున్నదే? నీ నన్ను యసంగతము. మన
మురటిలోని పెటికల నెవ్వరించికొని పోవుటకు మాముగా దొంగ
లు పిల్లను వచ్చి మనముంట విడిచి పోవుదురా! దొంగలలోన
తక్కియవివేక లుచుదా? కా, చూడము" అని ముల్లగా నడిచి పో

యి యాపత్తెను చూచెను. తొలుతఁ బూజితప్రతిమల నిప్పున నెలుతు రక్షణముగా నుంచుచే శామ్యాలాపత్తెను గాంచి దాని నలువైపులను బరిశీలించి చేత్తో బట్టుకొని యెత్తెను. అది యెంతో పెద్దదిగాఁ బైఁక జూపట్టు చున్నను దానికిఁ దగినంతబరువు లేదు. అతఁడు దానిని దొరలించెను. అది దొరలునప్పుడు లకలుక

జేసెను. దానినలస నాపత్తెలో నేదో చిన్నవస్తు

బోధపడియెను. అతఁడు తద్వస్తువును బూడఁగ

విడఁగొట్టి యత్నించు చుండ నేనకు లిక్క

నతనికిఁ బూడఁచుకొనినహిన్న యామాశ్చర్య

శాంతి నహించుచుచే శామ్యాలు నేనకు

నానేటికను బగుల గొట్టి రాక్షాపిచెను. నేనకులును భయాశ్చర్యము

లు పెనఁగొన దానిమూతలు విడఁగొట్టిరి. మూత తెరిచి చూడఁ

గా నందు మానవుని మొండె ముండెను. ఆ ముండెమున రక్తమా

నాను లేమియును లేవు. అట్లును : న్నమునుమాత్ర మే మిగిలి యు

డెను. అది చూచి శామ్యాలాశ్చర్య మొంది కుటుంబరావున

ర్త దెలిప వెలుచే తీసికొని రిమ్మని నేనకునికిఁ బుచ్చెను. కాని

వాఁడు కొన్ని నిమిషములలో మరలి చచ్చి “కుటుంబరావుగా నిరూ

లే రత్త. నేనా తేపో వస్తు రత్త” యని మనవిచేసెను. శామ్య

లానేటిక నెప్పటియట్లు దృఢపఱచి యొకగదిలో భద్రముగా నుంచి

కుటుంబరావురానకుఁ బ్రతీక్షించి యుండెను.

నాడుకలు బరావు తంత్రీవాని రాగానే బయలుపడిలి యానా

కుంజనుయమునకు బెర్తాపురము చేరెను. అతడు వెంటనే గో

ళామన కు గను. శ్యామలరావును మఱియుకపోలేను

అరావునకు సమస్కరించిరి. కుంజుబరా వచ్చితి

చ్చుడెను. నా రహస్యముగూడఁ గూర్చుండిరి.

కమచి వారి నతఁ డడిగెను. గోవిందరా

వారతనికి నెవేదిచిరి. కుంజుబరావు

యొడవడిన నచ్చును. అతఁడుపు లన్నియు

బంధింపఁబడెను. ప్రతాపవాటమండలము బోలీసువారిమీద) యుడె

ను. అప్పు డతఁడు మరలి వచ్చి పోలీసువానిఁ జూచి పరిగెస నత

యును విచరింపుగాఁ గప్పు నందు ను కోరెను. అప్పుడు వా డిట్లు

చెప్ప నారంభించెను:—

“అయ్యా, ఇది మిక్కిలి ఘోరవార్త. నేఁ డప్పుడ నంతయు మా

యధికారి వారినారివాఁజ్జాలములచలన న్రాసి నట్టివయంశములే

కాని వేరు కాదు. నేడు పదునేడవతేది! మొన్నటియునియము

జాముపూ) డ్దేవంసప్రతి గోవిందరావుగారిపరిచారిక పోలీసువారి

కార్యస్థానమునకు వచ్చి పరిగెసఁగూరికృత్యమును నెవేరించెను. అది

విని మాయనకారి నల్పునిధి గలతో వెంటనే యిచ్చికికి వచ్చి చూ

చినాడు. ఇంతిశలుపులన్నియుఁ దెలుచుబడి యున్నది. కొల్లగొట్టెన

యిరికిపిలె నున్నది. కను ముందుకొనెడియునుపపట్టెతలుపుగూడఁ

దెలుచుబడియే యుండెను. పడకటి-టిక బ్రక్కగివతో బోమాణపు

పెట్టె యున్నది. అయ్యు దెలువ బడియే యున్నది. అట్లును న

మీము పరిశీలించితిమి. విలువ లుచున్నవి యీయు
మాకందు బొడచూప లేదు. మేకకొరిగి కనుగొనో గి న్నకిసానా
ను భక్తియుగానే యున్నది. అశనిష కకరియోని బోలుతోది. అందు
కంచుమగచేరుచూశ్రమిన్నది. అగరిమదే యొకమూల నొకపె
ట్టె యున్నది. అదియును కెఱవఁబడియో యుండెను. అందు గోవిం
దరావు మహ్మదుశప్ప మఱేనియు లేవు ఆకున్న లుచున్న సరిగా చే
క నానాముఖములు కెఱిగియో యుండెను. పరు లెవ్వరో తమకు
గావలసినస్థువును వెదికుకొనుటకు నానిగి చాఁతఁ బ్రియమైన
నది. ఇంటిలోనను స్థాపముగ్రియు మేకకొరిగిమూల ము
గోవిందరావు పడకటింకిలోమాశ్రయ మొకపెట్టెయు ము
మలయును బొడ సశర చెప్పటికొ ప్రమాదపడనప్పు
ట్ల నిశ్చయించి వచ్చును. మా కి చూపవచ్చున కలిపినవరిచాఁకిను
లిలిచి గోవిందరావు మదంశము చెప్ప ముచుగా నది బట్టు చెప్పి
నది. “గౌరవా! పరునాల్పవతేనె సాయంకాలము గోవిందరావుగాను,
పడకటింకిలో నున్నది చదువుకొను చుండగాఁ జూచితిని, అతఁ
డతిసంతుష్టుఁడై యుండెను. నీచార మావంశయును సశరకి లేదు.
తెల్లవాఁలుజామునఁ కనవివాహము నిమిత్తము రాఁమనేంద్ర
నరమునకు బోవలసివచ్చెయన చెప్పినాను. చాకపోనానియింటి
కరిగి బట్టులు పే వలయు నని యాయన నా క్షాపించి. నే నట్లే
చెచ్చి యిచ్చితిని. వా రాద్రులను పెట్టెలో సనరించుకొనిరి.
సిమ్మట వారు నా కొక చూసాను బుచ్చి పేరుగాను బంచ
దారయును, తినుబండమును దేవలయు నని చెప్పిరి. నానిని గొ
ని తెచ్చి వారి కచ్చించితిని. అప్పటికి మిక్కిలి చీకటిపడుటచే నేను
వారియొక్క సెలవుకీసికొని వెడలిపోయితిని. అప్పుడు వారు నాకియ్య
వలసినదే మిచ్చి నేసి తాము తిరిగి వచ్చునంగాన వీధిగుమ్మము

తుడిచి నీళ్లు పోసి ముగ్ధపద్మవలె నని చెప్పిరి. చిత్ర
 యోగిని. మునునాను నే నెప్పుడైనను బ్రాచి పని చేయుటకు
 వచ్చితిని. నలుగురిన్నియుఁ బాపమునకు యంజనము. గోవిందరావు
 గారకు చేసి. పైతృలోని పద్మ లన్నియుఁ బెరియున్నది. ఈవిష
 కము నూచి గోవిందరావుగారి కేవల యశయము సాధించి
 యున్న నని తలచి నిగాకు వివేచించి. నాశము నిప్పు నా కేమి
 యను జెలియకు.

పిమ్మట మే మిరుగుచూచి పాపమునకు పోయితిమి. నామగృహ
 గోవిందరావుగారి పాపమునకు గోవిందు గారముగా నున్న
 పాపము నూకు నప్పముగాఁ జెలియకు. కాని పదు
 యేడు శతశాతమున నున్నట్లు మాత్రమే ముగించుము.
 మా కరతంకంబు నశనివృత్తి మేమియును జాలిను నని చెప్పిరి. తమ
 నాతర బాబుకూడ నున్న పోచి గోవిందరావుకు కరతము నడిగితిమి.
 “పదివార్లున జేసిరాతి” గోవిందరావుగారు మా ముఠాకి నచ్చి భోజ
 నము చేసిరి. రాజును హిందూనరమునకు నడచి వివాహముకు ననియు,
 పల్లనామమున జేచి యచ్చిరి. బోవుకు ననియు నెలవజకును
 నురలి రా ననియు చెప్పినారు. ఆనాటి నాయంకాలమునది కనుక
 మును నా చచ్చి నేసిరి. ఆనాడు. “హంశియు అతడు మా ముఠాకి
 రా లేడు. అతడు గ్రామాంతరమున కిగై ననియే మే మూహిం
 చితిమి. కాని మతికొంత నేపటికి గోవిందరావుగారి గృహమును కొం
 గలు గోడుకొని రనియు, నాయన కనబడ లే ననియుఁ జెలియ
 నచ్చినది, గోవిందరావు గ్రామాంతరమున కరిగినచిమ్మటనే గూ
 ర్నోపిడి కరిగియుండు నని మేము ధావించితిమి” అని మామ
 చెప్పినది.

మాకుఁ జెలియ నచ్చినవృత్తాంత మిది. గోవిందరావుగారి నము

మిక్కిలి నెడకీతిమి. కాచి ప్రయోగమున మేమును లేక పోయెను. ఆ సౌధమున నచ్చటచ్చటఁ జేరి యున్న పక్షులు నన్నింటిని గాగ్ర స్తే చేసి తలుపులు బాధించితిమి. ఈ వృత్తాంతము దమకుఁ జెలుపవలె నని యుండఁగాఁ దమ కే కయచేసితిరి. ఈమందిర మూసికొని నా మోకమున నుడువచే గాత్రీ జరిగినవృత్తాంతము ముఖ దాకినాఁ డు గాముప్రొ పక్షులజగము వెలియనే వెలియ పోకు. ఈ వృహము ను బాశీలింపగా గోవిందరావును పంపికనునకు లేమియును గవలడలేదు. ఇ కంతయును త్రోసివేసి నున్న నని మనవిచేసెను.

ఇంతలోఁ బోలినధికా వచ్చి కుటుంబ రావును సంగమించి అరిగి న ఘోరకృత్యమునకు నిచారింపి యుట్లనియెను. “అమ్మా! గోవింద రావు మిక్కిలిమంచివాఁడు. ఈ గోపిణికిషయ మై మే మెక్కడ వచ్చి యత్నముచేయు చున్నాము. తుద కే ముకుంద చెప్పలేను. మీరం తె గోవిందరావున కాత్తబాధువులు లేకు. కావున నిచ్చట నున్న మాస్తి సంతయు మీరప్పుగించుకొనిన భాగుడును. ఇందులకు మీయభిప్రాయమేమి?” అని యడిగెను.

అది విని కుటుంబరావు “అమ్మా! మీ రన్నది సత్యమే! కాని ఈ మాస్తిసంతయు సప్పగించుకొనుటకు ముందుగాఁబడినములు పట్టును. కావున నిప్పు సేక సోనఁగిదు. ఆపిషయ మై నావకాశము గ వచ్చెదను. అది యింకను చూకట్టిదిలోనే యుంపు” డని చెప్పి శ్యామలరావుతో బయలువెతలి పూదారిని కాకినాడ కరిగి యచ్చి పిపనిని జక్క జెప్పుకొని ముఖనాటికి రామహేంకృతము చేరెను.

కుటుంబరావు రాజమహేంద్రవరమున నడుగు బెట్టియు (బెట్టికమును
 శామ్మాయుంజున వచ్చి కుటుంబరావు చెవిని బడెను. తోడనే
 యశనికి కంఠవింశభావము లుదయించెను. దానిని జూడవలె నని
 కక్షాహము నుపయోగించెను. అశయ గ్రోజనానంతరము శామ్మాయు
 ప్రశోగమున శామ్మాయు స్వహమున కరిగెను. శామ్మాయు కుటుం
 బరావు నాశించి యుదితానమునఁ గూర్చుండబెట్టెను. నాశం
 జమును యుగోచితముగా గుఱవిష్టు లయిరి. అచట శామ్మాయ
 పిల్చినను.

శా:—కుటుంబరావుగారూ! ఈలింతవార్త విన్నారా? దురా
 ణ్ణాశ్వుల మూసనకకుంభమును బెట్టియో బెట్టి నిన్నమాయుంజివె
 నుకటిగొనమున జిచ్చి నోయినారు. మీకు శోకస్సను, నాకు మొండె
 నును నంజును దురాచారు లెవ్వరో యతిసాహసమును చెల్ల
 కిది గాన.

క:—సాహసమున కేమి కాని చాగు నాయెడ నన్యాయ
 మొనర్చిరి.

శా:—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమది?

క:—(నినిపించుకొననివిధమున) ఛీ, మోగులును మూసనిలు
 కడ మెక్కడ? వాగ్దానము చేసి తప్పిపోయినారు.

శా:—ఆర్యా! అదేమో చెప్పకేమి?

క:—అదుష్టులు నాకు వాగ్దానము తీరములో. శ్రీమును
 ముంగునాఁ బంపితి మనియు, నొలఁదికాలములోనే మొండెమును
 బంపెద ననియు వాగ్దానము నట్లు చేయక మీకిది జంపినారు. ఎవ్వ

ను నెచ్చినో యని బింబమున కై వేచి యున్నాను. నాకు రాని సినబహుమానము నాకుఁ బంపకపోవుట యన్యాయము కాదా? ఆమూఢులు నాకుఁ బూర్ణసత్కారము చేసినారు కాదు.

శా:—(నవ్వుచు) ఓహో! అందులకు విచారించి చున్నారా? నేను మీ కామొండెము నొసఁగి గౌరవప్రసాదాని గావించుకొనుటకు. విచారింపకుడు.

కు:—అదియూ మీతలంపు? నా కాగౌరవము చేయవలసిన వారు చోడులు గాని మీరు గారు.

శా:—ఆచార్యులైన నాకు లేదుగా?

కు:—లేదు. మీ ఆచార్యులకాదు అనునను మీరుచేసెడి గౌరవముకంటెఁ జోరావార్తలు చేసెడి గౌరవము గొప్పదికాదా?

శా:—అది నిజము గా గౌరవ మనియే భావించుచున్నాను?

కు:—అధ్యంతర మేమి? మీ కల్లు తలంప లేదా?

శా:—(నవ్వుచు) లేదు. కేవలము మారు మసల సనహాసపక్షి చీరిని నాయభిప్రాయము.

కు:—పూర్ణబుద్ధితో నాలోచించిన కల్లు తోషము.

శా:—మీయభిప్రాయము నా కవగతము కా లేదు.

కు:—నునమొకయపరాధమును నిర్రోగింపఁ బూర్ణమగు కొనుగడు.

శా:—సరియే!

కు:—మన మొత్తశ్రమపడనను దానికి మూలము మనకుఁ దెలియ కా నోదనుకొనుడు.

శా:—కా నచ్చును.

కు:—దాని నెఱిగినప్పుడెప్పుడో జోడింపు మనమందలిగౌరవ

ముచే మన కాయపరాధపరిశోధనవిషయ మై తోడ్పడెనచో మన
మే మని తలఁతుము?

శా:—మీరే చెప్పఁడు.

కు:—కవిశోధనకుఁ గావలసినవస్తువులను గూర్చిన వాసన
మనము గొల్పఁతుమి. దేదా?

శా:—గొల్పఁతుము.

కు:—కవులభావము మనయందు గౌరవ ముండఁబట్టియే య
ట్లు సహాయపడదు.

శా:—కా విచ్చును. ప్రస్తుతమున నేమి ?

కు:—ఈప్రపంచమున కరిగినహత్యలను కొరకు గాని మేము
గాని యిప్పటికి వెల్లడొడలేక పోయితిమి గాదా?

శా:—అవును ?

కు:—అట్టిచో నా వోరులు మన కీశనమును బంపి మనకాధా
రము గల్పించినారు కారా?

శా:—దీనివలన నేమి జలియును ?

కు:—నిలుచుట కాధార మొకటి యున్నచో వలసినంతసా
ము చేయవచ్చును.

శా:—కాని యాయాధారము దృఢ మైనది కానిచో
నేమగును ?

కు:—అట్లు కాదు. ఇదిమనపరిశోధనకు దృఢ మైనయా
ధారమే ?

శా:—చూడకుండ నావిషయ మెట్లు నీశ్చయింపఁ గలదు?

కు:—కేమియు జూచితిమి కాదా?

శా:—ఈ మొలకము నాశీర్వాదము నొక్కదాని నెగుచో కాదో

క:—అట్టిదానివి కాకమానవు. అయినను మన మొకసారి యాకంబభమును చూడవలయును.

శామ్మాలు సేవకలచే నాపెట్టెను పెట్టి చెను. కంబరావు దానిమూల నీసి చూచెను. అప్పుడు శామ్మాలు “అకంబరావు గానూ? ఆమూలము మహాసాహసు లనక తీజదు” అని పలికెను.

క:—నాకు మహాసాహసులే కాదు, అవిద్యుత్తు లని కూడఁ జెప్పవలసి యున్నది.

శా:—ఏ ముట్లను చూచాడు.

క:—మూలకమాత్రు, లిట్టి ఖాళి మానరి ను పేరు? (శిష్యమును సిద్ధాచించి చూచుచు) సేవములను వెలకొనుచు వెళ్ళవలసిను. పోలీసువారిని సేవములే వెలకొనుచు వెచ్చుచున్నవి.

శా:—ఇది ముట్లకొనినది. నిమగ్నత శాఖాస్య శిష్యులమగు మనకిరువురకును నాశవహును చించి యిచ్చి మానాగలు నిష్పక్ష చాతలగునని వెల్లడిచినది.

క:—ను—మొకపింత! ఇదివఱకుఁ గూరగాయలను మాత్రమే యోగిగా చేసి కొనుట యెఱుఁగుదుము. ఇప్పుడు మనుష్యుల నొగుగొచేసికొను చాతుకూడ నున్నారని తెలియుచున్నది.

శా:—అవును. ఈమొంతము ముక్తిలికొన్నచినది. మీ యొక్క నచ్చినకీరస్సుకూడ నట్లే యున్నదా?

క:—అవును.

శా:—మర్నాసన కట్టకుండ ఏని నెట్లు దాపఁ గలిగిరో?

క:—సంకమ మెల అదిగో చూడుడు. శరీర మొకవిధ మగుదానికములో ముంచినట్లున్నది. (అని పలికి) శిష్యులూ! మున్న నీ విద్య బ్రహ్మాంధికి? ఇప్పుడు నీనందియము తీయదా?

శా:—అవును. మీ యా హసద్యమున దే?

కు:—ఈ మొదటము నా? యున్నదా? చిహ్నమును బట్టి నుత్తర
కొన్ని యాహులు నేటియనుచు మిన్నవి.

శ్యా:—ఎవరి?

కు:—నీవేమి కురు గ్రహింపలేవా!

శ్యా:—అలా వింటి (మియు నాకివగతము కా లేదు.

కు:—అనాగరికు లగునా కీ మొదటమును బంప లేకు.

శ్యా:—మ నావ్వన పంప.

కు:—రాగరికు లును నీ ద్వారా తులును, సనాయన శాస్త్రవి
జ్ఞులు నని నిర్ణయించుకొనము.

శ్యా:—అట్టివాడు ఎవరికి లగుచురా?

కు:—ఎవరుగనె గాన గూడకు?

శ్యా:—కా నెప్పు నే మో! కాని యిట్టివింత చూడ లేకు.
మీ దెట్లు హించు చున్నాను?

కు:—అదుష్ట లరాగరికు లగునా నో శేనములను ప్రాసమి
నో ముంచి దాచి యుంచుచెప్పి కలుగకు. నాకి ముంచి సాయన
శాస్త్రపర్షి: న ముండి కీజనను? మొన్న నానా నచ్చినయుష్ట
మును నదివిడివికాదా? పిద్వాసము గాని సామాన్యము దాని.
వ్రాసి యుండకు. అనాగరి యావో చామ్యుడు విద్వాంసుడనె
నిర్ణయించితిని. దీనివలన వాడు సనాయన శాస్త్రవిజ్ఞుత యని నిర్ణ
యించగలిగితిని.

శ్యా:—మియ్యంగానా సరగానే యున్నది.

కు:—ఈవారము నదిబుద్ధమంతము కాదు.

శ్యా:—ఎందుచేత?

కు:—మంచి మూలంబు హాలు అలవాడ చేచి పై నను శేనము
లను భోగి నునాది గుండ్లకు బంపనచ్చునా?

వా:—మిత్రులం చేమి ?

కు:—పోవీనువారు నామాన్యుల గారు. ఆవులించిన (శ్రే) పులు లెక్క చెబ్బి గలరు. నీటికితో క్షేత్రము జాడలు నీయ గలరు. చట్టములైననుండి నార కయగలుగుదురు. అట్టివానిచేత క్షేత్రశ్రమము ను బంచనతో వా సూరకుండురా? మూలమునములలో నానా గలవాడలు నీయగలుగుదురు. తమ్ము బాధించుకొన దాగియు తా మే తెచ్చుకొన్నా కని శలవిషము.

శ్యా:—మీ కన్నది సశ్యమే. అట్లయిననా గొంతుల క్షేత్ర వివేకము నకని చేసియున్నాడు ?

కు:—వానియుహ వే అది యుండి నచ్చును. భయంకర మగును శ్రమముతో గూడి మానవశీర్షము నిట్లు పంపినతో నేను భయ పడి కార్యములుండ నగును కని నా ననుకొనిది. నాకు భయ ముం కంపజేయుట కై నాకు చేసినతంత్ర మిది.

శ్యా:—అట్లయిన నాదుష్టులను బట్టికొనుట సులభ ముం దురా యేమి?

కు:—అట్లు సులభ మగును? కాని నారు మనకు గొం తుండువును దగ్గించినారు. చున మిష్టము ననములను గొండులను ను దులను, గొందులను, గుహలను నెడకవలసినవని జేగెను. మన మీ ఘోరమున దివ్యమందిరములను, సౌధములను, రాజవీధులను నెడక వలసి యున్నది. నొంగలు నా కివి సంపాదించి మన మిసవనము గా గట్టములసా లయి యుండుము.

శ్యా:—ఆవును. మీ కన్నట్లు దొంగలను బట్టికొనుట కరణ్యములు గాలింతుము కాని పురిములను నెడకము.

కు:—(శామ్మాయిత్తో) అయ్యా! నే నిది నెడకను. ఈ మొండెమును నాగరాకతతో నుంచుడు.

శా—ననియే! అట్టి చేసెనను. కాని యిది యెవ్వరినైనను
యొందును?

కా—అట్టియిన్నియుండగలము? కాని చిహ్నమునకు
పుట్టినప్పుడు నొక్కరి పేరు యుండదు.

శా—ముగముగియింపు యెవ్వరినో పోల్చి పేరు?

కా—లేదు. అందుకు పూర్వము నికృతము గావింపబడినది. అయినను బాగుగా నాలోచించిన చిది యెవ్వరినో నిశ్చయించి వచ్చును. ఎనుకేనే యీయింపబడును దాచి యుంచుడని చెప్పితిని.

శా—అట్టి గావింపను.

అంతయు కనుంజురావు శ్యామలరావుగారి గురి ననగ్గహమున కిది.

—

కొత్తగా వాడనాడు తనమిత్రునికొకమానుడగుననంతరావును
డగరాగమున కేగెను. అనంతరావు నివారణపూర్వకము
డై మిగులగృహించి యుండెను. అతనికిని కొకమాను కారాగృ
హవాస ముగియించెను. కాని యప్పటి నేరము రాజకీయవిషయమై
నది. తానెప్పుడు దేశమునకు బయలుదేరినవాడగుచే గారాగృ
హమున కేగునప్పు డెట్టివిచారముగాని యెట్టిసంకోచముగాని పాక
నిర్భయముగా బ్రహ్మ మొగము గనుగొనుటను వారిచే మొప్పించి

దురుగురు డగి యుండెను. అప్పుటి కారాగృహవాస మతని కేమియు
నిగిష్టమనిపించలేదు. కాని యిప్పు డట్లు కాదు. ఇప్పుడైన హత్యా
పరాధము. గీనినలనఁ బోవ నుచున్నానని బాధ లులుండ దురద మగుట
కాదవాద మననిగి సంతభవింపజేసెను. మానవభాతమునఁ జెన్నయనఁ ద్రి
వ్యాపించెను. అందుచే గౌరవాభిలాషి యగుననంతరావు మిగులదూఁ
ఖములికు గుఱి యయ్యెను. తన్నుఁ గూడవచ్చిన మిత్రుల మొగము గ
నుఁ గొనుటఁ గూడ సతనికి భారమనించుచు చుండెను. ఇట్లుండఁ గు
టుంబరా నతనికిఁ బంప బడెను. అనంతరావుచకుఁ గుటుంబరావుచం
దు విశేషముగా భక్తిగౌరవములు గలవు. కుటుంబరావుకంటఁ బడి
నప్పు డనంతరావు చిన్నతనమున మొగము చంచుకొని యుండెను.
కుటుంబరా నతనిని సమీపించి పిలిచెను. అనంతరా నతనివైపు
చూచి ననుస్కరించెను. కుటుంబరా నకుఁ గూర్చుండి యిట్లు సా
భాపించెను.

కు:—అనంతరావు! ఈ కరవస్థ యేమి?

అనంతరావుమాం గాడకయె నుకుళినాన యని చేసన్న చేసెను.

కు:—ఓ గా! ఆ మెట్టి వేదాంతమున కేమి? కాని నీవు నాకు
మిత్రునికుమారుడవు. నామిత్రునియందలియభిమానముచే నీకుఁ జే
యఁదగినంతసాయము చేయవచ్చుచిని. ఇట్టియెడ నీవు నిష్కపముగా
గా నీయభ్యర్థితి నాకుఁ దెలుపవలసి యుండును. నీ వట్లు చేయవే
ని నేను నీ కేమియును సాయము చేయజేయ.

అ:—(అతనిముఖమున దృష్టి నిగిడించి) నేను నిజము చెప్పిన
ను మీరు నమ్ముదురో నమ్మరో?

కు:—నిజము చెప్పిన నే నెందఱకు నమ్మును?

అ:—నే నెప్పుడని నిజమో కాదో మీకుఁ దెలియు తెల్లు?

కు:—అనగ గాఢుడ నని ధ్యాపించుకొనుటకు నీవు చెప్పిన హేతువులు సరిగా నున్నవో సత్యాంశము తెలియక మానునా?

అ:—ఈవిషయమున నేను చెప్పినమాటలే కాక మానశమును, మాయితకప్రచక్షువులు గూడఁ దమకు పరిశీలింపవలసి యుండును.

కు:—సత్యమే

అ:—నేను మిమ్ము నైవముగా భావించును, దేవతసమక్షమున నే సత్య మాడుచాడను కాని తమకు సమ్మతమున్నచో నే నీ హత్యావిషయ మై యేమియు నెఱుంగ నని ప్రమాణము చేసి శిక్షనాచరణమును విశ్వసింప వలయును.

కు:—ఇట్లన్నంతమాత్రమునఁ జాలదు. తగిన హేతువులను చిహ్నములను వెల్లడించును.

అ:—అవి మాత్రంఁజ్ఞిగానివలనఁ దమకుఁ తెలిసి యుండును.

కు:—తెలిసినవి. అంతకంటె మఱేమియును నెవనా? లేనన్నట్లనఁడునలగుచున్నాను.

కు:—అట్లుగానచో నీవు కోర్కె నని పోలేనువాడు ససాత్యముగా నిర్ణయించి యుండ మన మేమి చేయుగలము? (అని యశని న కఁ గావించెను)

‘అని తరవాపు వెలవెలవోయెను.’

కు:—అనిగావేరొ యాలోచించు చున్నట్లుండెను.

అ:—ఇది కేట్లన్నవో నే నేమియు ననలేను. కాని యిది పోలేనువాడు కల్పించినమంత్రము.

కు:—అవును. అట్లుచూప మన కాధార మే మైనఁ గలదా!

అ:—ఏమి చూపఁ గలము (అని హేసస్వరముతోఁ బలికెను)

కు:—పోనమ్మ. ఒకటి చేయుదువా?

అ:—(అత్యంతో సతనినఁజేరి) ఏమో నలవిండు.

కు:—ఏ తేదీయ? దీహత్య పరిగి నని పోలేనువాడు నిర్భయుఁ
చినాడు?

అ:—మార్చి నెల యిరువదియొకవ తేదీన,

కు:—అప్పుడు నీ పీఠమార తేస్ట్లు తగిననివర్తనములు కూప
నచో నీ దంతయు యథాయథ లగును.

అ:—అసత్యమునకుఁ బూనుకొనవలయును.

కు:—అవును. బ్రహ్మాస్త్రమును బ్రహ్మాస్త్రముచేతనే గా
ధి వలయును.

అ:—అయ్యా! ఆమ్మాము సరిగదా. పోలేనువా రట్లు చెప్పి
నను నే నాపనిఁ జేయఁ జాలను.

కు:—కానిచో విముక్తి గలుగదు.

అ:—పోనిండు. సన్న్యము భగవద్రాజమే మైనచో
యంతటను వ్యాపించి యున్నచో నది తంతటఁ గాన నెట్లడియ
గును.

కు:—ఇక సవకాశ మెక్కడ? ఇప్పుటికే నిన్ను దోపిసిగఁ
బరగించినారు కదా?

అ:—అగుఁగాక. నలయు నన్న సత్యప్రకారమున్నవిమిష
ముననేకాఁగలగు.

కు:—అదియే ప్రకారమండెను.

అ:—ఆర్యా, మీతో నేను జెప్పవలసిన దొక్కటి కలగు.
నాస్వభావము తమకుఁ దెలియకపో వచ్చును. నాకైతమాత్ర మన
త్య మన్నను, సన్న్యాయ మన్నను గిట్టెను. ఒరులు చేయు చుండినను
నేను జూచి సహింప లేను. అందుచేతనే పోలేనువారితోఁ గలహము
పెట్టుకొనవలసి వచ్చినది. వారు చేయుకాన్యమును జూచి సహం

పలేక యల్లు చేయక తీతనది కాదు. కృష్ణ శామ్యలుతోఁ గూడ నాకు విరోధము సంభవించుట కిదియే కారణము. ఆవిరోధమును సాధించుట కే యతఁ డింతవని చేసెను. దుష్టులవలన సాధువులు హింసింపఁ బడుట యిష్టమే కాదు. ప్రతియుగమునందును గలదు. కాని సాధుహింస యిదివఱ కెప్పుడును వృథా కా లేదు. దుష్టుల కది తగినదాష్కరిమును గట్టి కుడిపించు చుండెను. ఇప్పుడు నదేవిధ మగు నని నానమ్మకము.

కు:—అయినఁ గా వచ్చును.

అ:—మీ విషయము మఱియుకటిగూడ నాలోచింపవలసి యున్నది.

కు:—చెప్పుము.

అ:—మీ పోలేనువఁ డని యభిమాన ముంచి విన్నచో నా మనఁదలినద్యము మీకుఁ దెలియకు.

కు:—అట్టి సందేహము వలదు. చెప్పుము.

అ:—నేను శామ్యలు విషయ మై చెప్పఁ దలఁచి యున్నా ను. శామ్యలు నా కిట్టి నుక్కట్టు గల్గించుచుచేత నే నిట్లు చెప్పుచున్నట్లు మీకుఁ గ్రహింప రాదు.

కు:—నీవు శామ్యలు విషయ మై యేమి చెప్పినను పికలు ముగానే తోచును. అయినను విందును చెప్పుము.

అ:—శామ్యలు ఒహుమష్టుఁడు. మూసుఁడు మొండిపట్టు దల గలవాఁడు. దీర్ఘ కోప.

కు:—నానచ్చును.

అ:—ఈపురమున సతనిఁ శక్తిండు విరోధులు గలరు.

కు:—సరియే.

అ:—అందు డాష్ట్రునారాయణరావు ముఖ్యుఁడు

కు: — వాడిని పోధమునకుఁ గారణము?

అ: — శామ్యూలు పెండ్లి యాడెను. అదియే నైరకారణము.

కు: — నారాయణరా వాయువతిని పెండ్లి యాడినపిమ్మట శామ్యూలు వివాహిండుటవలన లాభ మేమి?

అ: — నారాయణరావును మాయోపాయముచేఁ బంపి శామ్యూ లారామామణిని వరించఁ జలచి యున్నాడట. పెక్కండ్రీ యంశము లియును.

కు: — సగయే. నేమి ప్రయము బోధింపజేసెడి. శామ్యూలు నారాయణరావునకు కై యామలీపుధలులను బంపియుండఁ చున్న సనియు, నారాయణరావు వాడిని బంపి యుండు ననియుఁ గదా!

అ: — అవును. అది నాయూపా దాని వేఱు కాదు.

కు: — శామ్యూలునకు నారాయణరావునకు దిట్టి కోరిక మే యున్నయెడల నీహత్యాపాపము తనయందుఁ జేయకపోవునా? అ తనికి నీ కంఠు నారాయణరావే పెట్టినోధికవా?

అ: — సత్యమే. కాని యిప్పుట్ల నారాయణరావునకు నీయప రాధము మోపి శామ్యూలు కృతకృష్ణుఁడై కాలే లేడు.

కు: — కానినము.

అ: — నారాయణరా పీయూరి తగుమనుష్యులలో నొకఁడు. అతనియ . పీపురవాసుల కధికశౌరము గలదు. ప్రజాశాసనపాత్రుఁ డగునతనిని నపరాధము మోసను దానిని బుజువుపముట శామ్యూలునకు మహాభయము. అందుచే నందులకుఁ బ్రయత్నింపకపో వచ్చును. కాని శామ్యూ లెప్పుడో యతనినిఁ గూడ మహాస్త్రాపి యోగము చేయక మూడఁ డని నొత్తలను.

క:—ఈనారాయణరా వెచ్చటనుండి వచ్చెను? అతఁ డిదివఱకు పురవాని కారము?

అ:—పురవాని కారము. అతఁ డీపురమునకు వచ్చి మైదాము వశ్యము లగు యుండును. అతనిపూర్వనివాస మెచ్చటనో సరిగా నెఱ్ఱరికని యిదియను. అతడు చెన్నపురినుండివచ్చి నని కొందఱ అందురు. బొంబాయికి వచ్చునుండి వచ్చి నని మఱి కొందఱ అందురు. కొందఱ కలకిచ్చానుండి వచ్చినట్లు భావించుదురు. ఈపురవాసులలోగి ముల గురించి నెఱచి నేనతఁడనుచుండి మాధవ్యంతరితగా యీనా పమున వచ్చి నని కొందఱు భావింతురు. వారిపూర్వనివాసమును గుఱించి పలువురు పలుతేజంగులఁ దెల్పకొందురు. నారాయణరావు యథాస్థైర్యంతో ముదివేలఁ దెలిసిన శామ్యమునకుఁ బోయి నేమో.

క:—అవును. వారికుపురు నొక్కడను నాంధ్రుని కొంత కాలము పనిచేసినవారు. కావున నారాయణరావు స్థైర్యంత మతనికిఁ దెలిసినఁ దలియ వచ్చును.

అ:—తమ రన్నది సత్యమే.

క:—ఈహత్యాపరాధమువిషయ మై నీకంతకింతు నేమి యును డలియదు గాదా?

అ:—క్షవరాక్షిగాఁ డలియ నని ప్రమాణము చేసి మఱి యొకమాఱు చెప్ప చున్నాను.

కుంభుంబరా వతని వీక్షించి యింటకి మరలెను. అతడు తనలోఁ “అలోచింప నీయసంతరా వనపరాధుడు. ఈహత్యయం దతని క్రిసంబంధమును జేసె. పూర్వాపరాధుఁ డనకు శితువు నగుట చే శామ్య లేదో తంత్రము పన్ని యితని నిర్బంధించి యుండును. వానినముగా నసంతరావు నిష్కర్మపఱచింతుడు. అతడు చెప్పి

నట్లుగా నతని సన్ధ్యాయము గాని యనశ్చయము గాని సరిపడకు. అన
త్యమాడి మొనగు నాశ్చర్యము చేసికొమ్మని నేను గొప్పగాన
తఁ జంగీకరింప లేదు. అదియే యతనియు త్తచుశ్చయమును వెల్లడించు
చున్నది. ఈహత్యాపరాధమునుండి యతని దిప్పించుటకు దీని
ప్రయత్నము చేసెదను" అని తలపోయుచు నిలు చేశెను.

౧౦

గుట్టుబరా చొకనాడు శ్యామలరావునో నిట్లు సంభాషించెను.

కు:—శ్యామలా! డాక్టరునా రాయణరావుగారిచయము
నీకు గలదా!

శ్యా:—ఈపుకవాసులలో నెవ్వరికి లేదు?

కు:—నాకు లేదు.

శ్యా:—షుయునన్న వానితో నీకు కొక్కనిమిషములోనే
పరిచయము కాగలగు. నా రాయణరావుతనుచివాడు. భాగ్య
యశనికంకిను ముచిది.

కు:—అతనిపూర్వనివాస మెచ్చటనో దెలియునా?

శ్యా:—దెలియదు.

కు:—ఈయగార నెవ్వరికే నను దెలియునా?

శ్యా:—సరిగారి పుత్రులు. కాని కొంతమంది సర్వదా య
తనితో గలసి వచ్చుచు చుండును. వారి కే మొనను దెలియు నేమో

కు:—అట్టివా నెవ్వరు?

శ్యామల:—ఈయగారి పోషకమాంసము కొకటి ఉత్తమముగా నున్నది. ముక్తియొకటి నీవు నానరావు. ఇంకను మరొకటికొంతయు గలదు. వానిని మీరెందుగను. వానిలో నెవ్వరి కయినను వెలియు నేమో?

కు:—సరియే. వెలిసి కొంతము.

శ్యామల:—ఎందులకు పోషకము.

కు:—వనియినను లేదు. నారాయణరావునది చయము సంపాదించవలె నని యున్నది. ఈయగారి నతని పూర్వవృత్తము వెలిసికొనుట మంచిది కాదా?

శ్యామల:—అవును.

కు:—పోనిమ్ము. దాని కేమి! నీవు పోనిను కార్యస్థానమున కరిగితివా!

శ్యామల:—అక్కడినుండియే నచ్చుచున్నాను.

కు:—నీవు వెళ్ళినది యేమి మునున?

శ్యామల:—ఆగుఱుతుము సరియైనది. ఆ మొండెము రామన్వామి యనుభవించి. మనకె నేకు నచ్చినదిరమ్మ వాని కై యుండునా?

కు:—అందులకు సరియము లేదు.

శ్యామల:—వానిని బంధించి నా కెచ్చితివాలో వెలియ కున్నది.

కు:—వెలియ కేమి? మొండెమును బంధించి నీయగారి నా కెచ్చితివా? ఇరస్సుమాత్రము ముక్తియొకటి వోలునుండి వచ్చునా?

శ్యామల:—ఆర్యా! ఈ ఇరస్సు తనలాద్యారా నచ్చినది. కావుననే యీ ఇరస్సు మొండెమునకు సంబంధించినది కాదని నా సందేహము.

కు:—ఈ ఇరస్సు దూర దేశమునుండి వచ్చినది నీయభిప్రాయమా యేమి?

శ్యామల:—అవును కాశీపురమునుండి వచ్చి యుండును.

కు:—శ్యామలా! అల్లు కాదు. వాప్రశ్నలకుఁ బ్రత్యక్షము లిచ్చినేని నీసం దేహము పోవును.

శ్యా:—నెరిగిండు.

కు:—నేను పట్టుచున్నముగ కై కాశీపరచ స్థకులకు వ్రాసితిని.

శ్యా:—అవును.

కు:—అని మిక్కిలివిలుచు గల చదువుచే నొక బెట్టలోఁబెట్టి నానిని బంపవలయు నని కోరితిని.

శ్యా:—చూర్లమధ్యమునఁ జెడిపోకుండ నుగము కల మంచి మార్గాఁ.

కు:—మనము కోరినట్లుగాఁ గాశీపురవ స్థకులు పట్టుచున్నములను బెట్టలోనుంచి మనకు వీ, వీ, పొన్నిలుగా. బాపియుంచును.

శ్యా:—అక్కడనే నాకు సందేహము.

కు:—ఏమిది?

శ్యా:—ఆచార్యకు లేమి పనిచిరో మన కేమి పాలియును?

కు:—నాకే యాశిరస్సును గొంచి రుచునా?

శ్యా:—కాఁ గూడదా?

కు:—వారి కట్టియనసర మేమి?

శ్యా:—అనసర మేమిటి? మోసపూచ్చుటయే వానిష్టభావముగ్.

కు:—ఓయీ! అట్టిపెళ్లవ స్థకు లొప్పును మోసపూచ్చును. మోసపూచ్చు నలచి శే యరుకొనుము. ఇట్లు పంపుటనైన నాకిం గలులాభ మేమి?

శ్యా:—గనాకర్షణము.

కు:—కేళుము గనాకర్షణమే యైనవో, నాపెట్టెయందు నూ నవునిశిరస్సే చేర్చుకక్కఱి లేదు. పనికిమానినవస్తువు లం గుంచి నా నపేక్ష బంపి గనము నాకర్షణ వచ్చునుగాదా?

శ్యామల:—అవును.

శ్యామల:—అట్లయిన భయంకరము నగుచాకరము నగుచూనవు విశేష స్వంతుఁ జేర్చు నవసరము లేదు. కావున నన్ను బాగాధవించు నగునాడ నానితలు పై యున్నట్లు యోజింపవలెను.

శ్యామల:—అట్లే తోచుచున్నది.

శ్యామల:—ఇనర్థకులు పంపినపాఠ్యములు తిన్నగా రచ్చి మానపరమునఁ దపాంగావారికార్యస్థానమును జేయును.

శ్యామల:—అయిన మిచ్చటనే జరిగిన దందురా?

శ్యామల:—ఓయీ! నీవతె నేను నవివేకి నై చచ్చిపంజూరుకొంటిని. ఇంత యేమి? అయితే మిచ్చటనే జరిగినట్లు నా జ్ఞు చున్నది కా నా?

శ్యామల:—అట్లయిన గావిట్టెలోని కామానవునితల యెట్లు చేర్చబడును? ఎచ్చట చేర్చి యుండును?

శ్యామల:—అదియే మామా చనియము. (కొంచె మాలోచించి) ఓ మామామా! గావిట్టెలోని మామా చున్నది. కాశీపురనర్తకులు పంజూరు కరిగినట్లైకాకము నస్త్రములను బంపి యున్నాను. అవి నీర పాయముగా మానపరము చేరి యున్నవి.

శ్యామల:—శరణువాత?

శ్యామల:—ఇచ్చటివా యెవ్వరో. మానస్త్రముల నపహరించి మాతల పంజూరు చేర్చి యుండును.

శ్యామల:—అట్లు చేర్చినవా యెవ్వరని మీయభిప్రాయము?

శ్యామల:—అదియే మామా చింతము. అట్లు చేర్చినవాడు శపా అవాగా? చేక పై చారా?

శ్యామల:—ఎవ్వ రనుకొన్న ను నామాన మొనర్చుట దుర్బటమే

శ్యామల:—ఎ దుచేత?

శ్యా:—ముద్రాసహిత మగునా సత్త్వము ధేవచి యగ్రీవి
తవస్తువును జేద్దుట యసాధ్యము.

కు:—అది కాదు. నే సజ్జగిత దాసికి సమాధానము చెప్పుము.

శ్యా:—సెలవిడు.

కు:—తపాల్పెలు తపాలావారిచే నై యుండుటచే నితరులు
కాపించి చేయ సవకాశ ముండదు.

శ్యా:—సరియే.

కు:—ఇతర దపాలావారి కిది మొట్టమొదట నాధ్య మగు నందు
నేని వినుము. వారు ముద్ర చెడినందు పెట్టెను విడిచివేసి యామో
సమును దెసినది జేయవచ్చును.

శ్యా:—అది సాధ్యమా?

కు:—అట్లును వేరు? తపాలావారు చదివిన నొ
ది వారికి సులభనాధ్యము. ఇట్టి మోసములు ఇచ్చివేట్టును సత్త్వ మోస
గాదు) శిక్షితు లై సత్త్వము మనము వినియున్నాము కా పరా?

శ్యా:—తపాలావారి కీమోసవశ్యము చిక్కిలు యెట్లు? ఉ
ద్యోగులు విద్యావంతులు నగునా ఇట్టి ఘోర మాదరింపఁ గలుగు
దురా?

కు:—విద్యావంతులు నుద్యోగులు నై సంశయమున నె
డలును సాధువు లగుదు రని చెప్పలేము. అయినను తపాలావా రి
తఘోర మాదరింపఁ జాలరు.

శ్యా:—మఱి మీయుద్దేశ మేమి?

కు:—తపాలావారును బైవాసుని గెలిసి యాయ కాద్య మా
చరించి యుందురు.

శ్యా:—తపాలావా రిసంగ నెవ్వరు?

కు:—అధ్యక్షుడే కాని యితరులు కాదు. ఇతరుల కట్టియ

వికారము లేదు. అశ్వత్థమును కార్యక్షానముందే కావున ముందేను
కాన నావ్రాసమయమున నతఁ డేమోసమును జేసిచు వేయఁ గలము.

శ్వాః—అట్లయిన పోస్టుమాట్టకు నా దేహాస్పగుఁ డనియే మీ
శలంపా?

కుః—ఇంకను నిశ్చయముగాఁ జెప్ప లేదు. కాని ముందరింత
కార్యము నుత్తచ్చును నొసర్చ నవికారము లేదు. మఱియును
మునిర్దిష్టము చేయుకార్యము గాదు. కావున నన్నెవమాని ప నాశ
త్తువులు తనానానాయకుని సాయమున నేని యాచరించి యుండ
వలెను.

శ్వాః—అట్లయిన నపాలానాయకుని బంధుఁడఁ గూడదా!

కుః—కూడదు. అతఁడే యని నిర్దేశించు డగినంతసదర్శన
లేదు. కాషాపయమే తనకుఁ జలియ దని యతఁడు తప్పించుకొ
నచ్చును. ఇప్పట్లు మనవిశ మైనను డగే తపాలా వారిపూచీ తప్పి
పోయినది. నాన్న నున్న ద్వేషముచే పి డిల్లు చేసి రని యతఁడు విష
క్రీకుఁ జేసఁ గా వచ్చును.

శ్వాః—అవును.

కుః—ముగ్ధులు గొంతము శక్తిని మైనవి. అప్పుడే తపాలా
కార్యక్షానమున కిదిగి యచ్చులునే నాపట్టరు డడఁగొట్టిన బాగు
గా నుండును. కాని యిట్లుగ నని యేమి చేయును? మారదేహము
నుండి వచ్చుటచే ముగ్ధులు శిశువులముత్తె యుండవచ్చునని తలచితిని.

శ్వాః—దానినిలన నుడయోగము లేదు. తన కాషాపయము
చలియ దని మనచింతే నూతపాలానాయకుని నాశ్చర్యమున
మన మేమి చేయఁ గలము.

కుః—అదియు నిశ్చయమే. మొగ్గు నా నతఁ డగిపడెను. అ
ప్పు డిద్రుశుల రా గాదురాత్ము లగుకాశీపగమువా డి యానాని

దా మాదిరి చేయు సాధనము, అదిగల మానమునుగలజేంచి నుండును. దేనియందునుగలదేని మే మాక్షిపయనా విమర్శతమనయు, లేక మీ రాకాశపురస్థితులైన నభియోగము తెచ్చిన మము పతయసాయము చేయుదా మనియుఁ జెప్పెను.

శ్యా:—హా రాచాక్షులు వ్రాసినయు స్థరమును జూపి యా మాన మిచ్చుకదే కాని మానస్థితులది కావని చెప్పలేనిది ముఖ్యరా?

కు:—ఓయీ! అందుచలన నేమిలాభము? అతఁ డెవ్వోనమా ధానము చెప్ప గలఁడు. ఇక నాపనిగ నుతనిచేతఁ దెచ్చినలా భము లేదని యూహకుంటివి. ఇక నునము చేయవలసిన మోక్షానికి గలదు. పోవు మేష్టమిచ్చిన న్నము నొకకొత్తఁ గాచు చుండ నలయును.

శ్యా:—అట్లు చేయుదుము. కాని మొన్న మాన మాయరణ్య మంతయును గాతించి తెచ్చిన కాగితపుముక్కలసమాచార మేమి?

కు:—ఓయీ! అ దేమియు నాస్య మగునట్లు లేదు. అయిన మతరెవ్వరినది నిర్బలము? నుకయోగించి మాన సయమును. ఇంతకు సరి నునపని కుకయోగి మనో ముకయోగింపదో, ఆప్రాంత మునఁ గొండకాలము కొండలను నుండలు సీన్చయమేనా?

శ్యా:—అందుకు సంయము లేదు. నా రచ్చలుఁ గాపుర ముండులు లేదు. కాని యస్పరిస్పరు రాత్రిసమయమునఁ గార్యాలోచనమునకుఁ గలబోలు నచ్చలుఁ గను ముండుమి రలు. అదినుపజ్ఞాని పై నే కూర్చుండు రలు. నా యిదేముల కొకకొండనాఁడు చచ్చి యున్నాఁడు.

కు:—మూర్ఖులు సాముగ గుర్తలేఖి లే యగునేని మనన లాభి పకపోవు.

శ్లో:—కాశ్యపానుచ నాయకగృహములో సవి యుండుటకుఁ
గారణ మేమిది?

కు:—అది యట్టిరహస్యపులేషయే యగునో? పరులకు బయట బడికుండ దాచిని నహించి సస్త్తము చేయుదును కాని ముగ్ధులు తమ దేవుని పోన నట్లు చి చి పోన చేయునా?

శ్రీ:—సత్యమే. కానీ చూపిస్తానా? వ్యమున నా దనుపటాల్ని
ప్రక్క- గాల్గొమ్మ వా చూచు రిని మా వోసుల కేసు యెందు ! చీను
తలకాయలంతలుగాఁ . చి వాటినై చిస ప్రకాశమగునలసలసఁ నమ
రహస్యము నెల్ల కి యిప్పు నెల గుప్పై నె నమింకఁ గురా ?

3. :- మూలము యగు నందు శిష్యుల యుత్సాహమును నిలుపు.

శ్వా:-—కా? యీ వోరుల క్కడదూరదిద్దిచ్చి మెక్క-క? నోరు పెరిపిన మొండెములైన నోరపివేసే అని శ్రమను సిద్ధాంతము చేసియే యున్నాను. అనిర్నివార్యములతో, చచ్చి చిన్న శ్రమచేయుగాక, శాస్త్రమునుగాకా కాగి శ్రమచేయకలచున నేర్చుకొనునము సంభవించునని సామాన్యముగా వాదించుకొన నచ్చునుగాదా? ఈలోపున మొనపర్జియు గురిసిన నవి స్వకాపనాశ మై యుండును గాదా?

కు:—నీ చచ్చిన కేసుమును దోశివేయరాదు. గోసుమునకి వాని నీరాత్రినానకాముగాఁ బెరికించి చూపెదను. ఆముని యమున ఒడినంపశ్రమ చేచచ్చునును బడలేదు. ఆశ్రమ యేమున ను పలికించినదో నిరక మనకుఁ గావూనిన దేము?

అనంతరము శ్యామలరావు కుటుంబరావును పీఠోన్నతి పెజిలి
హోయెను. కుటుంబరావు రాత్రి భోజనమును కరిగెను.

నీ పాపరావు రాత్రి భోజనము నలిపి ననగడిలోని కవిగి నలుపు బం
 గించి దీపపువెలుతుననఁ గూర్చుండి మొదలకాగితపునూలుము విప్పి
 చూచెను. అందుఁ కన్నచిన్న కాగితపునూలుక లుండెను. నానిని బరి
 శీలించి చూడ నానియుఁ గొక్కొక్కయక్షరమో, యక్షగార్థమో,
 లేక కాండేసియక్షరములో యుండెను. వ్యస్తాక్షరి నొనర్చు నొనంగ
 నున ట్లున్నచూ తునుకలను వసునగాఁ జేర్చి వదిలి యథము గ్రహిం
 పవలెను. వ్యస్తాక్షరించి దీనికి నొకధేక మున్నది. వ్యస్తాక్షరీభండము
 లకు సంఖ్య గలను. ఆసంఖ్యనుబట్టి యాయక్షరములను వసునగాఁ
 చేర్చి సులభముగా నాయక్షరసంఖ్యచి దీనికి యథము గ్రహింప న
 గును. కాని నాకాగితపుభండముల ద్వీసంఖ్య లేదు. దీక్షిండము
 శర్వాత దేని నుండ నులునునో ముందుగాఁ కలిసికొన నలయును.
 అది సామాన్యమా? పుత్రీయు నాయక్షరసంఖ్య మొదలఁ గాగితము
 న లిఖించిన ట్లుండినఁ గాని యుభోధా లుగ నేనకు గా? నాఁ
 ను ప్రాణాచాయకక నునునలభ్యప్రమాణ మొనర్చి చూ తునుకలు
 సంపాదించునదికల నానిని యథాక్రమముగాఁ జేర్చి యథము చే
 సికొనుటయే కులంబగావునకుఁ గష్ట ములిపించెను. అయిన సంత
 మాత్రమున విసుపు చెంది యశకు కార్యనిముబుడు కా లేదు. అ
 తఁడు మిక్కిలివట్టువలతో నాకాగితపుభండమున నన్నిటిని బరిశీ
 లించి మొక్కొకటియే తీసి యది నున్ననానిని బరిచి వసునగాఁ చే
 గ్గ నారంభించెను.

అతఁడు ముందుగా “శి” అనుచ్చమును తీసెను. అది పెదము
 లోనియక్షరమా, మొదటియక్షరమా, లేక ననుమదించుమా? అలో

పోయెను. కాని యందుచుండు నేలమును పరిమూలంబుననుండు. అ
 ప్పొడతఁడొకయత్తనమును దీసికొని పరిశ్రమమునను నేర్చి మా
 ని, మాచి, మాది, మాత, యెదురు, మొదలయిన నీయము మా
 ని' మిని, మిని, మిత్రి, మనియు నీవిధముగాఁ జరుచుగా చనవికి క
 థవత్తునమునుకొన్న స్థూలము. పరిశ్రమమున జరుపుచు, దాతనికి
 ముందుగా "మిత్ర, విత్ర, పదము నేర్పడెను. అందు వే
 ఒకనికి వాగ్విషయము లేని మనుషులంబున నున్నవారగు కావున
 "మిత్రి" అనువానికి "మా" మనుగానిని జేర్చి "మిత్రిమా"
 యను పదమును నూర్చెను. అయినట్లప్పుడు ముఖమునుండి మా
 యర్థవత్తునము నుద్గరించుచుండు కఠఁడనుతానందమునుకొనెను. పి
 మ్మిది నతఁడు "మిత్రి" పదమును, "మి" యనుపదమును నేర్ప
 తివి "మిత్రిమి" యనుకొకవాక్యమును నూర్చెను. అట్లే మాత్రు
 నుకల నొకదానితో నొకటి చేర్చి చనువును 'నే' యనుపదము
 ను నేను యను దానితో నూర్చి "నేకేను" యనుదాని నేర్పఱిగె
 ను. "ని" అనునది "నాలు" అనుదానితోను, అది "నా" అనుదా
 నితోను, జేర్చి మొకపదమును నుద్గరించెను. "నీవు" అనుపదమును
 వెనుకటిపదముతో జేర్చి "నిమలుగా నీవు" అనుపదమును
 ను గ్రహించెను. "ద్వా" అనుపద మాపదములలో దేనితోను సంబం
 ధింపక పోవుటచే దాని విడిచిపెట్టెను. "శ్రువునకు" అనుగానిని నుం
 ర్చి "నేకేను" అనుదానికి "నక" అనునది చేర్చి కలిపి నదివి "నేక
 కే మనశశ్రువునకు" అనుపదమును దీసెను. అగఁడు విషువు లేక
 యదేవిధముగ శ్రమపడి "వచ్చినది" యనుగానిని, "సంచలపిత్తి"
 యనుగానిని గ్రహించెను. అంకలికషమము చెలియు చున్నకొలఁది
 నతని గాఢము లేర్పమును సుఖ మయ్యెను. అప్పుడు నేర్పడిన
 పదములమును కొకపో వాగ్వి యతఁడు చరుచగా, "మిత్రిమా,

చిత్రమి. నేడే మనశశ్రువునకు, పంచలపెట్టి వచ్చినది" అనువా
 క్యద్వయ మయ్యెను. అందుల కతడు బ్రహ్మనందభరితుఁ డయ్యె
 ను. పంచలపెట్టి యునుతో ననే యది తనకు సంబంధించినదే య
 చి యతడు గ్రహించెను. పంచలపెట్టెను బదులుగా నన కొరకము
 నవశీర్షము వచ్చి యుండుచేతను, నా ఘోరము తపాలాద్వారా
 గొంధవిచి యు పడుచేతను, విషయము కొంతకొంత బోధపడుచు
 చేతను, నున్నదిగావు తక్కి నయస్థనశ్చ కనముదాయము నష్టనంత
 ముగా నవశీర్ష చూర్ణం గలిగెను. వానిని మొదటి నాక్యములను గ
 లిపి దినువుగా, సచ్చటచ్చట లోపించినయక్షిరములుగూడ వాని
 నిష్ఠాసమున నెరికొనెను. దాని సతఁడు పంపగా, "మిత్రమా
 మిత్ర మి. నేడే మనశశ్రువునకు పెట్టుపంచలపెట్టి తపాలాద్వారా
 వచ్చినది. నీ కలివస్త్రములకు బకులుగా నీవు పంపినకరము చేర్చి
 పంపితిని." అనును తరముగాఁ జూపెను. దానితో నతవికష్టము
 కొంత ఖలిగిదిన ప్తయ్యెను. అది యెవ్వఁవ్వఁగి న్రాసికో తెలియు
 నట్లు వానివానిగామును లంకఁ జేరవేడు. అయినను నాతునుకలు
 దుగాత్మ లకువంగిలగు నీవాన మనునాలోయలో దొరకుచేత
 ను, నా పెట్టెలోనివచ్చువు బొంబేత మాప్పగిల్లిన తపాలాగాయకున
 కుఁ నక్కఁ నక్కనవాని కనకాశము విక్కకపోవుచేతను, "చేర్చి
 తిరి" అనును త్తినుచుకుషప్రయోగ ముండుచేతను, నవపాలనాయ
 కుఁడు నో నాశ్చక్కునకు న్రాసి నట్లు స్పష్ట మయ్యెను. అయితరము
 నదిను "మిత్రమా" యనుచంభోధిన ముండుటచే వారికి బరస్పర
 మైతి, యున్నట్లు బోధపడినది. దానిచలనం గురింబగావున కన్న
 సంజేహము బలపడెను. అప్పుడును, మున్నతపాలాయగికాని తన
 కుఁ బరిచితుడై తనయ నానకశానకములు చూపు చున్నను నది
 సవ్యాజములుగాని యథార్థములు కావనియు గావున సతఁడే తన

యపకృత్య గావించినవాడనియు, సత్యమును దొంగలతో నొకరిని నియు గుఱులగు వాని గ్రహించి గిల్లెను. అప్పుడే పాలరాత్రి యతి క్రమించుచుచే సిద్ధుడయినాడు.

మఱునాడు శ్యామలరావు పచ్చి యతిని సంపర్కించెను. కుటుంబరా నతనితో “శ్యామలా మనశ్శిష్టము కొంత కలిగినది. ఆత్మముకలు మన మూహించినట్లు త్తిరమే ” యని చెప్పెను.

శ్యామలా—దయా! ఆయుత్తర మెచ్చుట నున్నది.

కుటుంబరా—కాదు, ఇది మిక్కిలిరహస్యముగా నుండుము. (తన యిచ్చును.)

శ్యామలా—(దానిని జూచి) దయా! ఇత నాలస్య మేల? దొంగ వార కెగు. వానిని బంధించుటచే యుత్తరుము.

కుటుంబరా—“తొందరపడకు” అనెడు మాట దొంగ యని మన మూహించి సవకార మున్నను న్యాయసభలో “సత్యము దొంగ” యని నిర్ణయించుట చిదిర్చునము చాలగు.

శ్యామలా—ఈయుత్తరముకంటె నే కేమి కావలయును?

కుటుంబరా—ఇందు నాప్రసవవారము లేదు. అతఁడాలాపకానికి యాయుత్తరము తాను వ్రాయ లే దనియు సత్య కల్పిత మనియు వాదించిన మనము చేసెడి దేమి?

శ్యామలా—మఱి మనము చేయవలసిన దేమి?

కుటుంబరా—అపాలానమును వ్రాసినకాగితము నొక చాపిని మనము సంపాదించి పంపింపుము.

శ్యామలా—మీరే దైన నపాలానపుత్తరమును దానితోను పంపింపున సత్యని కొకయుత్తరము వ్రాయుడు. దాని కతఁడు ప్రత్యుత్తర మొసంగును. దానివలన మన పార్శ్వము నెరువేయును.

కుటుంబరా—శ్యామలా! నీ వెంతమూఁగుడువు. మన మాత్రపాలా

యథాకాలి నేర్చు సం దేశించు మన్నామా యతఃకును మనలను
సం దేశించి మనస్సు నొకక న్నుంచి వర్తించు నని యనుకొనుము.
మన కతః దెప్పుడును స్వహస్తముతో నుత్థిరము వ్రాయు నని తల
పకుము. మఱయు సతః తొకవేళ వ్రాసినను నాంధ్రభాషతో న్రాయు
ను గాని యాంధ్రమున వ్రాయును.

శ్యాః—మఱియెట్లు ?

శాః—ఎట్లయినను సతఃకు తెనుగుభాషతో వ్రాసినప
త్రిము నొకచాచిని మనము సంపాదించ వలయును. వ్రాతమోక్షి
నరహయిన మన మాతని బంధింప యత్నింప నచ్చును. అతః
పఱకును మనము బయలు బడరాదా.

అసంతరిము నారినపుడును గార్యసాధనమున కై కొంతసే
వాలోచించినపిదప శ్యామలరావు వెడలిపోయెను.

౧౨

రాజమ హేంద్రవరమునకుఁ గొన్ని కోసులదూరమున చిన్నపర్వతము
లు గలవు. అవి నా ద్వారణ్యములచే నాన్మతములై మహాభయం
కరములై యుండును. అవి సావరాన్యమునకు క్షీరము త్రెనను,
కూర్రాత్మ్య లగుకొంఁ లనగా, సేవారసశ్శములకుఁ గన్నతల్లులన
టి నకకి తఱచు. వానియస్సమునఁ గొంతవిశాలసమద్ర దేశము లు
దు. అ హ గొన్నతలో కుశిష్ట కిట్టలుండును. ఇయిం క్షడవిమక్ష్మ
మున నున్న నా క మన్న నా కండునా నాకుకలు గాకు. నేమభా

పలకయు వాడు వాగ్వివేచనతో ముగిసె. వానిసంఖ్య యెడలకే మీ
చి యుండెను. వారి కలుచు బలిష్ఠులు, స్థిరకాయులు, సాహసము
సమ నెరుదీయనివారు. షోభ్యంత్రము దీనమాచులు. వారిలో
గొన్ని చెల్లకాలము నచట నెవనిపడు. కార్యావసరము వచ్చినప్పు
డుమాత్రమే యచ్చలు జేరుకొందురు. అసంఘములో నున్నకొండ
రాగ్రమాత్రమే యందుఁ గాపుర ముందురు. వారు సర్వదా యు
ద్ధేను గాచికొని యుండుదు.

ఒకనాఁ డచ్చలు కొంగ లుదలుచు సుఖముగా నేర్పకే కం
హ్సించిరి. ఇంతలో మోటుదుబండియొకటి వచ్చెను. పట్టణములను
డి యచ్చకికి బండి నచ్చుచూ, మొకటి నా నేర్పలుచుకొనిరి. అది
యెంతోదూరము చుట్టచుట్టి నచ్చుచు. ౬ ది వారికెడప్ప తదితరుల
కుఁ బలియదు. అచ్చటివా రెవరును బండిలోని వారిని జూచి నమ
స్కరించి గౌరవించిరి. వారింక మోటచుపరాత్పైఁ గూర్చుండిరి.
అప్పుడు వోవాగ్యక్షుఁడొక శక్తిగవానిని నచ్చి “మిత్రులారా! చౌ
ర్యవృత్తియం నశ్య-తానుభవము గలచిరారు నే నేమియుఁ జెప్ప నచ
సరము లేదు. నా రిష్టం జెప్పఁజగిరూకుఁ లై యుండవలయునో
యావిషయ మె మనమిచ్చిఁగ మూకుఁ చేలువును. పూకు నావకా
రచిత్తై లై కి నచ్చుయును. మనము సచరానేక మై యెరులలు కా
వచ్చినది. మన మూనకుమఁ శశినకాగ్యములును, నానిచానిభలిత
ములుచు, మును చేయాభోవు కార్యములును, మనసంఘమువారి కం
దిఅకును జెలియవలెను. అట్లనునఁ గాచి మరము సమయానుగుణ
ముగా నర్థించి క్మితకృత్యములు కానేరెను. మనమిత్రుఁడు చెప్పఁ
భోవుకది విను” డని వారిని సొచ్చరించెను.

అప్పు ఁ కిచ్చివెళ్లఁడొక శక్తిగవానికి నెట్లనియెను. “మి
త్రులారా! మన మూన ఘమును స్థాపించి చిరకాల మైనది. ఇంత

కాలమును కీయు మిచి కల్పయపాయమును గల్గి కలవ నిర్మించి
 క్రితము. మునుపటివలె గాదు. ఇప్పుడు కలనచారు మన క్రిత
 కల్పి యున్నాడు. అందులో మేధాశాస్త్రి యని వాని గాంచినకులుంట
 రావు మనలను బట్టికొన నశిప్రయత్నము చేయుచున్నాడు. అతడు
 సామాన్యుడు కాదు. జహువేషధారి చాలభాషలు నర్చిస
 వాడు. అతడు ప్రచ్ఛన్న వేషధారి యై రాత్రులందు బుర
 మున సంచరించు చుండును. ఆవేశాచారికలో నొకనాటిరాత్రి
 శామ్యాలకు గొట్టుబడి బ్రయత్నించునప్పు డెవ్వరో వేరుకనుంజీ
 నచ్చి నాచేరినడమును గట్టిగా బట్టుకొనెను. నాకన్న నతయు
 నుపయోగించినను వాని నేరుగాకొనకపోతిని. కావుననుండును
 తుంటరా వే మోయని నాయకుమానము. ఇతలో స్నేహితులు
 కొందఱు నాకు సాయపడిరి. అది చూచి యాపురుషుడు చిరువు
 పాకిని బ్రేల్చి మాకు ధయము కల్పించి పోవోక్కిరిసెను. కాచికి
 లో నతడు మమ్మును గురించి యుండలేదని నానమ్మిము.
 ఇక చాళికి మనము మామముగా వచ్చిమి మండలం
 యును. లేనిపోవును. బాహుపాయము సంభవింపక మానదు.
 కుంటుంటరా వచ్చునున్న కాలమును మీను కనుగొని మిల
 వలయు నని మనకుగతాంశ మిమ్మును శోచింపించు చున్నాను.
 కుంటుంటరావు రహస్యాపరాధుల జరిశోధించి మండల నేను గాని
 చాచి నై యుగలిరహస్యములను బరిశోధించి మందును. సర్వకాల
 ముల మీరు గుంటుంటరావుచేరి నుండి కనుగొనదు. వదీయరహస్య
 మును వెప్పటికిన్నియు తీవ్రము కల్గుదు పలయుకరి మనముక్తి
 తనునిమానతి. నే నట్లు చెప్పకొని తిరుగుచుండగా నొకనాడు
 కుంటుంటరావు మాకివేషముతో మన ముగించుకొనిచుండు
 నాయకులమును బ్రేవేసి వారు. అతని మాతోకనమును గిహించు

చియే నను మిమ్మాలోయను విడిచి పో. నని మమ్మపించితిని.
అట్లు చేయు నే మన నుంచి కని నుంచుచితిని. కాని మమ్మలో
చిరజ నదియే మనకు నష్ట మున్నెని. మాకు మీకు కహస్యముగా
నానాంతముగా మిడినచో నీచాటి మనశమృపురు యమలోక
మునకు బండ్రి చి యుండుము. అనఁ జాలోయరు మిడినచోయి
నట్లు నాకు జెలిసినను నే గొరికిరాజు నకులచే నా పడచి నెంబ
డించి తప్పుకై యత్ని పడకపోయితిని. మనకాక నే మనరు గ్ర
హింప నలయు నని మాకును బాపపు తలము. అనఁ జాయరణ్య
మును బ్రవేశించి పోలేలించినను మనవృత్త నేమియును జరిసికొన
లేడని నానిబ్బరము. మనవృత్తమును జెలుపున చచ్చట నేమి
యును వేవు. తపానానాదాకు గొరికి గొరికిరావు మనము గ్గక్షున
కొకయుత్తరము వ్రాసెను. మన మాదనుకడ తిరుగు మండగా
నగ్గక్షుడు దానిని పదిని మనకు వినిపించెను. అంతకు మతఁ
దాయుత్తరమును నన్నచిన్నతునకలుగాఁ జించినచి నాచాటి నెనుకఁ
బొటనైచినాడు. అని యతనికి నుం బొటనై యచకాశము చేకు.
అపాటి కవి గాలివలనఁ జెలువిగములు నెంబిపోయియే ముందును
పోక మిక్కిలి శిథిలము లగునాకాగితపత్రమునక లతగికంటఁ బడినను
దానివలన మనవృత్త మెట్లు వెలియఁ గలదు. అం దెచ్చి నెన్నరికి
వ్రాసికొ యేమియుఁ వెలియదుగదా. అగునను మనము జాగ
నూకుల మును యుండుట మంచి. మీకు మున్నముగా గనునింప
జరిసినది మఱియొకటి గలదు. మీకు మనపురములోఁ జెలుచుగా
గిగుగదాగు. మనవార్యో నొకరిన్ద జైసను గలిసి మొక్కచోట
నుండి సంభాషింప నాగు. ఒక వేళ నెన్నఁ జైసను బట్టువడి తప్పిం
చుకొన నసాగ్య మున్నవేని నాఁ జెల్లొ ప్రాణములు విడువనకాచే
కాని యతకులకహస్యము నె తమాత్రమును దెలుపరాదు. సులభ

ముగా శాస్త్రాత్మాగమనః కేయ- కేయమును నిష్కము చేసి మన
యస్యశ్శుభం నుచ కోస నియో యశ్శాశ్చ. దానిని గర్వికాలముల
యందును దీనికనేయునుకొనును. శాస్త్రములను శ్రద్ధాశాస్త్రము
ముగా యాచనా జే మాననంఘములో. శేకనిశనా దని మనము
చేసికొన్న విశిష్టములను సుజన గాదు. అట్లు శాస్త్రాత్మాగమనః చేసిన
నానికులములను సర్వికా మనము పోచించవలయును. మొన్న
మీరొక-౩ ధువుశ్రుతమును దోచుకొన్నాడు. ఇ-కమీ-క చెప్పిడు
సత్తిపని చేయవలెను. దీని శ్రవణముచేతనమును, వాచియున్యోగము
ధనమునుమాశ్రమే దోచుకొనెను. తనకును శ్రవణధనమునుగూడ
నడవారికి గా కని చావలెను. ఇ-క-బోవుకార్యకర్తనుము నెప్పటి
కన్నాగే మీరొక చెప్పిడునాకును. తననుగణముగా నర్థింపును
గోవిందరావు నేని చేయుక మా మీ రచేకపర్యాయము అడిగి
నాగు. అందులకు మీరొకప్పుడు సమాధానము చెప్పి నని
పలికెను.

అప్పుడధ్యక్షుడు (మిశ్రమలాగా) మాన మిత్రుడు పెప్పిన దీక్ష
యును సత్యము. శత్రుకారము మీరొక కనిచి తీయవలయును. గో
విందరావు మనలో శిక్షించుకు సమాధాన, మంచిరాదు, పాపకా
ర్యములు. అందుచే మానసంఘములో శేక నిష్కపడెను. అతని
నిత విడిచి పుచ్చెనమేని మనకు మహాసాయము శిష్టము. నాడు
కులంబరావును వెంటబెట్టుకొని మనల సాధి-పక మానెను. మా
విందుడు కులం బరావునకు సమీపబంధువు, అతడు బ్రతికియున్న
ట్లు తెలిసిన కో కులంబరావునకు డక యల్లుని క్ష-పక కోశము
ప్రారంభించెను. అప్పుడు మనము పనిపాటులు మానుకొని మన
కుకన్న అతని పనిపియే వర్తింపవలసి కమ్మును. మన కష్టము
ను నివారించుటకు, శిక్షకోశాపహాజితము డకునులంబరావు ను

కన్నులు జలించుచు తనా, కన్నములందును మందప్రయత్నమున నిజములు
 ను, కోరిక గావును - పి తచ్చి నము ప నీ నట్లు తరము వ్రాసెతిలి. నా
 నివలన గొంత కలుము వేర పో లేదు. కొంత కాలమునాకు గుండు
 బగావు నితత్వాలు - డై స్వకార్యవిర్వహణ సమర్థుడ నయ్యెను.
 అ వియ చాలును. నాగి కేమి? ప్రస్తుతము గొనింద రావున విడుచు
 టకుఁ గాని, చంపునకుఁ గాని నులును పడిను. సరా కవచి - క్షణోక్ష
 ములకు గల్గిన పక్షం గోపించు చుండుడు. పరా రమునో నిచిల్కవ
 లె వాని కుక గూర్చు నము నట్లుండ నునిక వాడె నే నీపట్ల గోవింద
 గావును - డై కలందునోడ నేను. మీ సమీప గ్రామకథనో బ్రచ
 త్తంపుడు సమీపమున క్షయమునకు గావించిన కనమును - క్షణికాని
 కనగృహమునకుఁ గావించెనీ గావేటి కి ను, కన మున్న కని వ్య
 క్తముగా నెచ్చింపకుండు, నాని నానానియ ను కన మత్తెంతాననక
 మున్నను నానినీ చేరు నేమిని కనుగా నుండునుకొంటిని గాని
 యిందులో నుండి మొక్క కాన్తి నను - క్షణికాన నీ కన్నములకేము
 మీకుఁ జెలియనిది కాదు. సమయమునకుఁ బనికరచ్చుచుక నా య
 ని దాని ని తథానీకమును మన్నాను. అయినను మీకుఁ గాని మీ
 కుంబుమునకుఁ గాని కనమున మీ జేనియుఁ గలదియ లేదు. మీ
 కోర్కెనొక్కట మోక్షమునకుంకి కొని మచ్చిలివి గాదా? దానిని నే
 క్షి మీకు ముక్త కాంక్షకము చేయు చున్నాను. కాని మీకు తలు
 చుగా నా కుండి నెక్కడ కిది బుద్ధి నునకుఁ గనుకు చు
 న్నితో నుకలహాస్యమింకాదు - కనుక కోర్కెనొక్కట మానదు. నాని
 నలన మనకుఁ బ్రమాదము సంభవించును. నీ సమయమున యుండు
 డవి కష్ట చాకిరి గావలసికదా గాని, మిమ్మింకా నెడలి
 పోయెను.

ఒకనాడు కుటుంబరావు శ్యామలునితో నిట్లనెను: “శ్యామలా! ఎప్పుడు నచ్చితివి?”

శ్యా—గతించినరాత్రి.

కు:—నీవు శిచ్చినవృత్తాంత మేమి?

శ్యా:—మాటు వేషముతో నరసాపరామన కరిగితిని.

కు:—తరువాత?

శ్యా:—అచ్చట గోపాలరావునకు బంధువు లున్నాడు.

కు:—సరియే.

శ్యా:—అతనికిని వానికిని తీసుకొనిపోయితిని.

కు:—నుట్టము లక్షణముతోడను విరోధమే?

శ్యా:—అచ్చట గోపాలరావు సోదరుడును, నతని మేనమామయు నున్నాడు. ఆయనవారతోను నితఁడు గలహించియే యున్నాఁడట.

కు:—కాగలము?

శ్యా:—ఈ గోపాలరావు బహుమార్దాంగుఁడట. ఇతఁడు దురాశాపరుఁడై తమ్మునికి, బిత్తములో నరిగాఁ జాలు పంచి యాయక యపహరించె నట. ఇతనితమ్ముడు మేనమామపుత్రికను బెడ్లాడెను. అందుచే నితని మేనమామ యల్లునిపక్ష మనలంబించి యతనిపై నభియోగము దెచ్చి యల్లునిభాగ మతనికి వచ్చునట్లు చేసె నట. అప్పుటినుండియు నితఁడు వారియింటికిఁ బోవుటఁ గాని వారితినియింటికి వచ్చుటఁ గాని లే నట! నే నరిగినపని వ్యర్థమైనది.

కు:—పోనిమ్ము. అతనిప్రవర్తనము గొంత తేలియవచ్చినది కాగా!

శ్యా:—నిజమే! ఇంతయేల? నేను నరసాపురములో నితని మేనమామయింటికి సమీపముగా నున్నయొకవృద్ధు నడుగగా నతఁడు గోపాలరావువృత్తాంత మంతయును జెప్పెను. గోపాలరావు తడికుటిలుఁడు మాయావి మఱియొకఁడు లే డట? ఇతఁడు చిన్నప్పటినుండియుఁ గాఢకార్యములకు నెనుదీయనినాఁడే యట. ఈ పాలాశాఖలోఁగూడ నొకటి యడుపర్యామములు వ్రవ్యాపహరణ మొనర్చి శిక్షకుఁ గాత్రుఁ డయ్యి నాశాఖలోనే పెద్దయుద్యోగమునున్నమామగారిచే రక్షింపఁబడె నట! మామగారిసహాయమున రోయిన చితనియుద్యోగ మీచాటి కూడిపోవలసినదే యని గామి కుసలి చెప్పెను.

కు:—అట్లయిన నితఁడు నామాన్యుఁడు గాఁడు.

శ్యా:—మఱియొకసమాచారము. ఈ గోపాలరావునకు నానాదరి కల డట. కాపురము సర్పవరము. కననంపన్న విభార్య. ఆమెభర్త కొలఁది కాలముక్రిందటనే మృతి నొందెను. మరణసమయమున నీ గోపాలరావును విలిచి భార్యాపుత్రులితోఁగూడఁ కననంపదలనెల్ల సప్పగించె నట! వానిని కనవశము గావించుకొని. తోబుట్టువును వత్పుత్రుని బలుచిక్కులు పెట్టు చున్నాఁ డట.

కు:—సరియే. అవృత్తాంతమున న్నగుగుము నేను జెప్పెదను.

శ్యా:—అట్లయిన మీరు సర్పవరముకుఁ బోయితిరా యేమి?

కు:—అవును. పోయితిని. శ్యాశ్యామ్రపండితుఁడ నని నే

కుపెట్టుకొని వెళ్ళితిని.

శ్యా:—వేషాంతరములు గాల్పులలో మీయింకవా గుండ

కు. తగువాడ నేమి చేశితిని?

కు:—గోపాలరావు సహోదరము కమలమ్మ. ఆమెకు
వారుని పేరు తిరుపతిరావు. నే నాచిమణమ్మయ్య కమలమ్మ నొక
యరుగుప్రేమ నూచుచుండెను. అప్పుడు కొంతయు జాతకములు తెచ్చి
చూపించుకొనిరి. ముత్యకొర్రులు వివాహముహూర్తముల మంచిచె
డలనుగుఱించియు వధూవధుల మాయుర్భాగ్యములకు గుఱించియు
నడుగ నారంభించిరి. అక్కడ నగిసంక్షేమము లేకపోవుటచే నిష్ప
రీతిని వారికి సమాధానము తెచ్చి సంపన్నులైనది.

శ్యా:—మీరొకమీరొకరిని నే నేషము కార్మికాం కా లేదు
కాబోలును.

కు:—అందులకుఁ గాదు. వేఱవేఱవేష మందులకుఁ బనికిరా
దనియే జ్యోత్యుని వేష మవలంబించితివి.

శ్యా:—మహాదేవునికంటె నీకు రానిది నీకు కట్టె తెలిసినది.

కు:—నిమగ్నమున మారునిక వివాహము చేయఁ దలచియు,
న్నట్లు గ్రహించితిని. అట్లననుయాయున నా నేషముతప్ప వేఱొకటి
పనికి పచ్చునా!

శ్యా:—అది యిట్లు కార్మికాం మియ్యెను:

కు:—కొంతసేపటికి కమలమ్మ వివాహమునకు నొక
యుత్తరమును వచ్చి కచ్చి యిట్లు చెప్పవొడగెను. “అయ్యా!
నాభర్త మరణించినది ముందల పలుకెట్లమున పశువు నని. ఇక
లేక నా కొక్కరి పశుమూలము. నీ వానిని హిమమువలన మా కన్న
చక్షువులకు లోప మేమియు లేదు. అయినను మాసంపదలు
మాయున్నస్వస్థిని మై యుండుటనె మేము బాంధ్ర్య మునుభవించు
చున్నాము. మాపల్లవాని తండ్రిమును బరిశీలించి మా కిష్టదినము
తప్పకీతలో బోవురా నెలవి ను. మాయున్నకు కుంతుకన్నది.
ఇది కుమార్తె. గాని మాపల్లవానికిఁ జూచి చేయకనలే మా

యన్న పట్టుదల. మావాని కాళ్ళపై నీళ్ళుము తేదు. ఆనంబంధమును
 మావానికే జీయకపోయినవో మాయన్న మాన పదలను మా
 కేచ్చుకట్టు లేదు. మా మాక్కి చాలవజరుగు. అది మగుటచే నతనితో
 విరోధించినవో నతనిప మాకు దాచిన దక్కరచ్చునో దిక్కనీయః
 కో యన్న భోయము. అందుచే నే నెల్లవో మాపల్లవానిని సమా
 ధానపఱచిరిను. అచ్చి దిక్క నీది. కానపోయినను దిక్కన పేషయము
 లందు మాపల్లవాని కనుకూ. మై యుండునా? నందనా? ఈ కుమ
 జాతకములను బరిశీలించి మాచి చెప్పవలెను. అయ్యా! మాయన్నగా
 రొకముహూర్తమును నిర్ణయించి యాముర్తమున వాగ్గిసి పంపినా
 రు. అది నదిగా గున్నదో తే వో పరిశీలించి చెప్పవలెను. న
 దెవ్వలు. పండితులు. మీకుం చెప్పినంత వే అకరిన జేలియ.
 నీచికి మీకుం దగినదలము నెచ్చెనను. మీకోను వ్యర్థము క
 అని చెప్ప గా పని ముందుగా నాయుర్తమును బరిశీలించితిని.
 మనకుం గాచలననక చిక్కనదికిదా ముం నుతిలించి యామెను
 జూచి "అయ్యా! ఇది యెవ్వరు వాగ్గిసినానో కాలి నదిగా లేదు.
 కేనిలో నంకె లయినచ నదిగా వాగ్గియతక పోయెను. అది మీము
 స్నానము వాగ్గిసినదే కాబోయెను. అని యిదిగా నామె "అయ్యా!
 అది నీముహూర్తముగ ముతియు నచ్చున నిర్ణాంతము వాగ్గిసిన
 యున్నది. అది మన్నక్రింద ముతములు మాత్రమే మాయన్నగాను
 వాగ్గిసిన చని దెచ్చును. అప్పుడు నే గానాను జూచి యయ్యా! నే
 నేవిషయము బిగుగా పరిచే నదిను. ముందు నాకుం దగినదలము
 మాన మియ్యవలెను. నే నయియత వేవాలయమున కిక్కియెన్న
 చికిశాస్త్ర గాదియును జను చేసినది. నాని లన్నియు నచ్చి
 బునున్నది. నేనెచ్చితి కదిగి భుజించి యా ముచ్చిది. ముచ్చి
 ముచ్చి ముచ్చి కొదియూని నాని గి

కొత్తది.

అందుల కామె, 'వేరశాస్త్ర' తనకు దూరపుబంధు వనియు నీయు
హుళా... మాయన సముఖమున స్థిరీకృత మైనచో, దనకు మఱియే
మానంజ మనియుఁ జెప్పినది. ఆమె నింటికిఁ బిచ్చి నే నిట్లు వచ్చి
తిలి. ఇంక చే నామె...గపడలేదు.

శ్యా:—పిచ్చో! అట్లయిన కార్యము సాధించికొని వచ్చి
తిలే! ఏ మయినది. వ్రాతమోగి సరిపోయినదా!

కు:—“నీవు చూచి చెప్పి మని వేరుకటియు_త్తిరమును ని
ప్పటిదాని సత్యస్థికిఁ జూపెను.

శ్యా:—(చూచి) ఆర్యా! ఇంక సందియ మేల? ఈరెండు
నొక్కట వ్రాసినవే!

కు:—(అలోచించు చుండును.)

శ్యా:—ఆర్యా! మీ కింకను సందేహమే?

కు:—లేదు. కాని చోరాధ్యక్షునకు వ్రాసినయు_త్తిరము నీ
నీతో సరికా నున్నదా లేదా యని చూచు చుంటివి.

శ్యా:—లే కేమి? అది కొంచెము కలిపివ్రాసి నట్లున్నది. ఇ
ది పరతిముగా వ్రాయఁబడినది. అంతేభేదము. అక్షరములపోలిక స
రిగా నున్నది. చూడఁడు.

కు:—అవును. నే నందుల కిట్లులోచించు చున్నానో యె
ఱుగఁదువా? మనము గూపించినవివర్ధనములు వ్యాయసథలో మఱి తి
రిగి పోఁ నూడదు.

శ్యా:—ఇది త్రోవై కాని నిదిర్పచమే! దీనినిబట్టి, తిక్కిన పన్న
యు సరిపోవును. ఇది మన మాంలశ్యము చేయ గాదు మన ముకటి
చేయవలసి యున్నది. చేపటిగనము తపాలానాయకునిగృహమును
బరిశీలింపవలెను. మఱియు సత్యం బిచ్చింపచుండును. ఇందు

కాజ్ఞాపత్రమును బోలీసువాని సాయముచే మనము పడయవలెను.

గు:—అతని బంధించినది జూదా? అతని గృహమునుగూడ బరిశోధించవలయు నందునా?

శ్యా:—అవును. అట్లుబట్టి అతనిలోపల నున్న నేమో. అవియే లభించిన మనకు ముఖ్యప్రబంధమునాక్ష్యముకదా!

గు:—అట్లే చేయవచ్చును. కాని యతనిని ముగ్ధుగా మనము నిర్బంధించవలయును. పేరి-నో మనకన్నులలో ముమ్మి గొట్టి పాటిపోవు నేమో!

శ్యా:—ఇది మన చేతులకుఁ జెక్కి శస్పించుకొనువా రెవ్వరు? అనంతరము వారు తమతమకార్యములపై నరిగిరి.

౧౪

దోపిడి గాని, ఘోరకార్యము గాని జరిగె నని విన్నపుడు సామాన్యముగా మానవులదృష్టి తక్కువజాతివారిపైఁ బడినట్లు తదితరులపైఁ బడదు. అధికారులదృష్టికూడ నదేవిధమునఁ దిరుగుచుండును. “నీవు దొంగ” వని సామాన్యని బంధించినంతసరిభముగా నున్నతాతివారిని బంధించుట కష్టము. అయినను నీరహస్యాపరాధపరిశోధనవిషయ మై కుటుంబరావుదృష్టి యున్నచో గుహ్య వంకకే మరలెను గాని సామాన్యులవంకకుఁ బోలేదు. గాని గారితములు కెందు. ఒకటి చోరాచార్యునియు తరము.

పరినికరింపము. అప్పుడీనుఁ జేయు నుంబులకావు అని విశేషము
చేసెను, అట్లు నుంచేసెను, అనిచేసి కలఁగవలెనని నొనర్చుకొన్నా
నయ్యెను.

అపరమమున మామ వేషముతో నర్చించు చున్నది గలుగు
 నుండరావుననునది వితిగను చున్నది నతని హస్తానో కనముల
 కేనియును ప్రహరణలేక పోయి. కులము దరా వీమ స్వకామమున గా
 మానతమునకుం బోయి యుండుచు నతని హస్తలేయి నాది
 బోధకడలేక. ముక్తియు నున్నది నతిచారును నధికమున
 నున్ననాగు నకుమకుంతివాని నతనిమృతమునను గుట్టు
 వావు నోర్చికి తీరి నది దొంగిలనిచ్చినను.

2 కనా కేయకము కాలమున - కులుంబరావు తపాలాకార్య
స్థానమున కుండెను. అచ్చట నోచాలరావు తపాలాకు న బిల్డింగ్
కాగితములను కేయకమున నచ్చినవలంబరావుచే బాచియొక్కు
చేత గానవించి యుదితానక విచ్చెను. కులుంబరావు కూర్చుండె
ను. ఇంతలో బోపిసభకులము వాయుముకాడ నచ్చెను. కాని నోచా
లరావును బోపిసభకులను జూడలేదు. అతడు కులుంబరావు
తో నిట్లు సంభాషించెను:—

ਸ੍ਰੀ:—ਭਾਈ-ਭਾਈ ! ਸਿੱਖ ਸੇਵਾ :

శు:—వరాం శ్రీనిః పోయి యును? మీరే చెప్పవలెను.

నా:—తమ ద:శా బుకననిచాచియు నేయుమీను చెప్పవలె
ను గాని మొకవిమిష మైనను గానృహానమును విడిచి వోవ నీలులేని
నావనిచివాని కేమి పోలియును.

సం:—స్వర్ణలయమునఁ జి నదలవశ్యుని పో కుండ-గనే బ్రాహ్మ
సర్వవృత్తాంతములు దేవుడగుచు నున్నది. స్వర్ణలయమునఁ జి

కాని, దేవునియొక్క కాని, నిన్నులు చచ్చినను, నుత్తరములు
చచ్చినను, ముందగా మీరేమియును బడకుండ మాకు రావుగదా?

గో:—మీ రన్నది సత్యమే; కాని ని వ్రాసినచిరునామ
ములుమాత్రమే మాకు దెలియును. అన్నట్టి, వివాదములచేలను
గుఱించి యేమియుపట్టు? కాశీపురవత్తులకు వ్రాసినాదా లేదా?

కు:—వ్రాయనవసరము లేదు. ఇక్కడనే కాన్య మంతయు
నిర్వహింప బడినది.

గో:—(అశనిచ-కనుచుచు) ఎట్లు?

కు:—మాకు గావలసిన కొంగ పట్టుబడినను.

గో:—ఎవ్వరాదొంగ?

కు:—మానవశిరస్సును జెప్పెలో, క్షేపి పట్టువస్తుమున నశ
హించినదొంగ.

గో పాలుగా నది వినుచు నేనియోవ్రాసికొను చుండెను. ఆన
దన మశనిచవిని బడగానే యశని మొగము కళాహీన మై పొగ
చూజిన ట్లయ్యెను. ఆమాకు పట్టుబరావునకు దెలియకుండ నే
యవలయు నని మందహాసముచేతను, నాశ్చర్యవిస్తృతము లగునేత్ర
ములచేతను గిప్పిపుచ్చి యత్నించెను. కాని యా కథను కృతార్థము
కు కాదేక గానెను. గోపాలుగావు వ్రాయు చున్న కలమును బట్టి
ను చి గాట్టెను:—

గో:—క ముంబరావుగారూ! మీ రన్నది సత్యమే! విజము
గా నాదొంగను పట్టుకొన్నాదా? అట్లయిన వివరద్వితీయమేదా
చదువులే.

ఆక రుక్మిణియందుగూడ మొదటికంటె విషయము సూక్ష్మము
గు మాన్యువ్వులు కుటుంబరావు ప్రిహించెను.

శు: --- అయ్యో అసత్య మాకుమనా? నత్యమే. ఇంతింను
చిర్చింధి చూచే యానాభలులుగాజ్ నచ్చి యున్నాను.

శో: --- ఎవ్వరే నాకొంగ? ఎక్కడ నున్నాను?

శు: --- ఎవ్వరే? యన నేల? డూశే.

శో: --- (కోపముతో) మీ కిట్టియసందర్భము వాడకుండు.
నాశారకము నాతోచించి మఱయు మాంజుండు.

శు: --- అయ్యో! మీ గల్లు కోచించిన మే మేమి చేయగల
నాకు మీమంగ. శారవమే యున్నది. కాని యధికాదుల
నెట్లు నొరపింపగలము?

శో: --- ఏ మనఃబాధ?

శు: --- మిమ్ము చిర్చింధించి మీయింటిని బరిహాధి పవలెను.
(అని మా బాధాపత్రమును జూపెను.)

శో: --- అయ్యో! ఇ దంతయు మీకు చేసినతంత్రము. న
త్యసత్యములు తెలియకుండ మీరు మీకు దోచినవిధమున యై
యధికాదులకు దెలియపలుకును. అపై నాకు కన్నులుమూసికొని
యిష్టమునచ్చిన స్త్రీజ్ఞాపత్రములు పంపాడును. అందు నాయపరాధ
మేమిచిరూపింపబడినది?

శు: --- అవరాధ మొక్కటి కాదు. పట్టుపత్రము లపహరిం
చుటమొకటి. నానాచుకొకటి. ఇచ్చి తచ్చిరమును గొప్పది ముక్తి
మొకటి.

శో: --- శోశింను నాకుతంత్రములు మోమిమొక్తి పొవు యున్నవే.

శు: --- మీరు నచ్చుచున్న తంత్రములముందు మావో యెందు
లకు బనికవచ్చును?

శో: --- మే మేమిపన్నితమి?

కు:—ఇదిగో మీరు నా నానాదీనికి వ్రాసినయుత్తరము పంపి దెలియును.

గో:—అది యెవ్వరు వ్రాసినాకో చక్కగా దెలిసికొని మఱియు మార్పుచేయు.

కు:—నే నంతయపవేక నై చూచితి నీవు. మీరే వివాహమున కై చూచితిరిక వ్రాసినయుత్తరమున అప్పుడది యెవ్వరు వ్రాసినాకో తెలియఁగలదు.

గో:—వ్రాతనుబోలివ్రాత యుండిరాదా?

కు:—అది మీవాక్రత యగుచో కాకో గావిషయము యసభయందు నిర్ణయింపఁబడును. మీ రసపగాను లయినచో విముక్తి లయ్యెదను!

గో:—(గోపముతో) అప్పుడు మీరచి యే యగునో యాచరించుకొనుచు.

కు:—సర్వనాశ మగును. అట్లనన్యమునకు భరింప చిత్తముంచియే మే మీపనికి దొరికొనుట.

గో:—(ఊరకుండును.)

కు:—అయ్యా! మిమ్ము బంధించికొని పో నయ్యెను. మీరు సిద్ధముగా నుండ వలయును.

గో:—సరియే. ఈతవాలాకార్యభార మంతయు నాసహాయున కప్పగించి వచ్చెదను. ఒకపావుగంట సేపు సలుపుఁడు.

కు:—ఇంతలో మీగృహమును బరిశోధించి నచ్చెదము.

గో:—అట్లు చేసికొనుడు.

అనంతరము కుటుంబరావు శ్యామలరావును బాలుకకుం బిల్ల
“బయ్య! నేను గృహ పరిశోధనకు బయలుదేరితిని. మీరు
చూచుకొని నై చూచుకొనుచు నుండును.”

నల సితఁడు మోసస్థచ్చును. ఇతఁడు తప్పించుకొని పోయినదో మి
సనర్వప్రియత్నములు వృష్ట మన నని పలుక శ్యామలుఁ డతనిఁ
జూచి ఆర్యా! అట్లు చేయుఁడు. పోలేనిధన ల సేవచేయకే యుగ్మ
ముచుట్టును కాపురచిహ్ను. నే కతిని ననునదిచి యుండును.

ఇతఁ డెట్లు తప్పించుకొనఁ గల్గును. మీరు వెళ్ళుచున్న సో
పని కుఁ డరావు గృహపరికేలనమున కిరిగను. శ్యామ
సాలరావును గాచికొని యుండెను.

పాలరా వేదమోకార్యము చక్కబెట్టు చున్నట్లు న
మనాగెను. కాని తనకు సంభవించిన హింసదవలన నేసనియును
శేయలేకపోయెను. అతఁడు కార్యస్థానమున చిట్టలు పచారుచేయఁ
దొడఁగెను. ఏదేనిసమయము లభించినచో బాటిపోవలయు నని య
తసితలంపు. కాని పురరక్షకధారులు విచ్చుకత్తలతోఁ జట్టును గాచికొ
నియుండుటచే నతనిప్రియత్నమునాగలేదు. అతఁడుతనలో ఆయోగ్య!
నామిశ్రులే నా యాపన పచ్చిపెట్టినారు. నే వ్రాసినయుత్తరమును
వారి సెంటుచే నాగిముచ్చేసినచో నిరశ పుట్టకపోవును. నాన్నేహితు
లు సమయమున కూర లేదు. ఉండినచో నే దోయచయమును బ
న్ని సన్ను కప్పించియుండును. ఈ మారహాస్యము తుద శిష్యు
నిక్తనను దెలియనేర నన్నధైర్య ముండుటచే నాపట్టునస్త్ర
ములను ధృలాతరమునకుఁ జేర్చ లేదు. అవి యింక వీరివశ
మగుట నిక్కము. దానివలన నాకును మాసంఘమునకుఁ జే
వొకగిల్లుట తప్పదు. ఇంక వీరినిమర్కనలకు లో నయి పెరాభవ
ము చెందునంటు సాహసము చూపుటయే యుత్తమ మని
తలంచి హరిణమున కి లంఘించుశాస్త్రాలమువడుపున నడఁ డిక్కడ

భరిమినినైఁ . డి యకసాచేదెగోపియి

పితో నాని కొక్క పేద కొట్టును.

అందు నేర్పడే నా దెబ్బనుండి తప్పించుకొన కున్నచో నీ
 పక్షమునకు పనిపెట్టినదే. గోపాలరావు తిరిగి వానిని గొట్టించి
 యత్నించుచోపల దిక్క-సపోలీసుధియులును శ్యామలరావును వచ్చి
 యాధిపత్య సహాయులై చిల్చిరి. అంత శ్యామలరావు గోపాల
 రావును జూచి “ఓయీ! నీచేతయాయుధమును నేలఁ జడవేయుము.
 ప్రియో నీగుండెపై పుత్రో నవాణము తెగిరిపోవు” నని పల్కి
 పుత్రులును గుండెపై యుదురు. అది విచి గోపాలరావు “ఈయా
 యుధము నా కేమి నీవేల్పుచున్నాను” మని పల్కి యది శ్యామలుని
 పైకి విసరెను. అది శ్యామలునిచేతనే దగిలి యాపిస్తాలును నేలబ
 డునట్లు చేయుటయే కాక బల మగుగాయమునుగూడఁ గల్గించెను.
 గోపాలరావు సరాయుధుఁ డగుటచే ధియులు వచ్చి యతనిఁ బట్టు
 కొనిరి. అతఁ డాయాసమున కోఱుచు నేలఁ గూలఁబడయెను.
 శ్యామలరావు నానతిచొప్పున ధియు లతనికి సున్న వేయ నారంభిం
 చిరి. తనకు బల మగుగాయము తగిలినను ఎంతగ పట్టుపడుటచే
 శ్యామలరా నానందముననే పొంది సాగెను. శ్యామలుఁడు గోవా
 లునినకఁ జూడ నతఁ డేదియోసమలు చున్నట్లునుమాసము
 తట్టెను. “ఎమి తేను చున్నా” నని యతఁడడుగ గోపాలరావు
 “ఇట్లు నముచున్నా” నని సమాధానము చెప్పెను. ఈకో
 లాహలము విచి కుఁబుండురావు పచ్చికోసె వచ్చి ఎంతగ ప్రాణ
 ములతోఁ బట్టుబడినందులకు సంతసించి గోపాలరా వునెచ్చిన ఘోర
 దిర్భక్త చుచ్చుచు సమచు ధియులను జూచి “ఇది నాలస్యము చేయక
 ముత్యముని గా రాగృహమునకుఁ నీ పో” డని యాహ్వానిని గోవా
 లునినఁ జూచి వాడెను. గోపాలుఁడు నోరు చెప్పరైచు
 చున్నట్లునుమాసము తట్టెనట్లును పుత్రులు సమూహించి తీసు
 చున్న గోవా యడగ నతే

పుత్రుల సమాసము

ను. గురుజరావు “ఓయీ! నీవు నమిలు చున్నది. తాంబూలము కా నేమో యని నాకు సందేహము పొడముచున్నది. నోరు తెరిచి చూస్తే మన నతడు నోటిలోని దాసి నమలి మ్రింగివేసి నోటికి దెరిచి పూసెను. గురుజరావు సమీపించి నోటిని వాసన చూచి “అయ్యో! పీడు మనస్కాయత్నము నేటి పాత్రా లొపరించినాము. పీడు సమిలినది తాంబూలము కాదు. విషము అది పీడితరమున ఉంపకిమునునది కానిది గ్రీక్కింపకలెను. త్వరపడుము. నైద్యుని వెంటనే గొని రమ్ము. పొమ్ము” అని పంపి యొక భటుని బిలిచి “కొంతముచింతనం జిత్తడిపాత్రలో వేసి నీళ్లు పోసి తీమ్ము. ఆకిలము పట్టిన వో విషమును గ్రీక్కి ప్రతుక వచ్చు” నని పంపి త్వరలోనే వారిని దప్పించెను. కాని యేమియును లాభము లేక పోయెను. గోపాలున విషపక్షి స్పృహ తప్పిపోయెను. చూపు గాజవాతెను. శరీరము నిశ్చేష్ట మయ్యెను. ముఖకాంతి సన్నగిల్లెను. శ్వాస మంతరించెను. నోరు నగ్గరపడుచు వెంతప్రియత్నించెయు. గురుజరావు కిలము సతనినోట బోయలేక పోయెను. ఇంతలో శ్యామలరావు వైద్యుని గొనివచ్చెను. కాని ప్రయోజన మేము? గోపాలరావు విషము విని చనిపోయె నని నిశ్చయించి చెట్టుల తీర్పు సతడు చేయున దేమియును లేకపోయెను. తనప్రియత్నిము ప్యక్తి మైసంధిసం గురుజరావు నిరుత్సాహముతో నదికిలబడెను.

పథమభాగము.

7

~~Dr.~~
Dr. Ramella.
H. P. R. R.

Th. J. R. R.
H. P. R. R.

ద్వితీయభాగము

రాజమహేంద్రవరమున నిన్ని స్పృహకు కక్షిణముగా నొకమామిడి
 తోపులో నొకదివ్యమందరమున నారాయణరావునవాసము. ఆపుర
 మతనియభిజనము కాదు. అతఁ డచ్చటి కాతేకునత్పరములకుఁ బూ
 ర్వము చచ్చినట్లు చెప్పెను. అతనియ కాచి యతఁ డెచ్చటినుండి
 వచ్చెనో యెచ్చటకు వచ్చెనో. పురముల కశచివృత్తాంతము తెలి
 వికొనరలె నని కక్షాహలము లేకపోవుటయే యందుకుఁ గారణ
 మై యుండును. కొత్తవాఁడును, విద్యాచతుఁడును, గనఁబడిన
 ముందుగా నతనివృత్త మరయుటకే ప్రజలు యశ్చించుట సహజ
 ముకదా? అట్టి నో నారాయణరావు స్మృతాంతమును చెలిసికొనఁ బ్ర
 జలేని ప్రయత్నింప గల యడుగ నచ్చును. అది సత్యమే. ప్రజల
 స్వభావ మట్టిదే. కాచి నారాయణరావు స్వదేశస్థుఁడవు. అత
 నికి మైంకపురిలో సాంఘికసంబంధము లేకు. కాశ్యములందును,
 విహారములందును, నాపురమునఁ బుత్రులనునుపన్యాయతో సంబంధ
 మున్నను, సత్య పూర్వవృత్తాంత మిది చెలిసికొనఁ జూచుట కనన
 రము లేదు. అది చెప్పటం కత్తవీణిని నటనములేదు. అయిన సతని
 కాపురమును నుంచి ఖ్యాతి గలుగు. అతనిమైత్రిని సంపాదించు
 వగునునుపన్యాయ కాచి, కనికుఁడు కాచి, మున్నోరి కాచి మున్న
 తాడికాచి కాచి లేడు. “శక్తిరూపా”రన్ననో నారాయణరావు
 గాతని చూపురమున నాగొలపృథ్వి మిది జనును చెలియును. అతఁడు
 స్వల్పకాలములో నాతఁ డ్రసిద్ధి గాంచుటకుఁ గారణము తనీయ
 వైద్యవిగ్యాప్రభావమే కాచి వేయి కాదు.

సామాన్యముగా గొండలకు వైద్యమును నేర్పించును. మఱి
 కొండలకు శస్త్రవైద్యమునందు బ్రావీణ్యమును. నారాయణ
 గా నల్లుకాక యుభయమునందును బ్రసిద్ధి కెక్కినవాడు. అతడు
 గుడి లిబ్బునిమంతుడు ; చూచు కుసునవాడు ; నలుచదియొండ్ల పా
 యమువాడు ; ఇంచుకయును సోమనితనము లేనివాడు. అర్ధరాత్ర
 మునందు వచ్చి విలిచినను సోగులయిండ్ల కరిగి యతడు మందుల
 చేతను, మంచిమాటలచేతను వారికి స్వస్థత గల్గించువాడే కాని
 యాపన్ను లును తొలగిపాటునో దనయునికి వచ్చినవార్తపై
 గుంపు మని చెట్టు మోకొడము చూపుచాడు కాదు. మఱియు
 సతనిచేరి యిట్లు తు లునుకవా రందఱు గించుగించుగా నుట్లు లై
 యుండుటచే నతడు "డమ్మతనాస్త" వని ప్రజలకు నమ్మకము నెల
 కు. అందుచే నానులలో నక్కండు చికిత్సకై నారాయణరావు
 వ్రంత తే నో తాని. ఆపుకమానందు వైద్యవృత్తితో నివసము
 చేయుదాగు తప్పు నెక్కినవా రందఱును నిమకు నోగలివారా
 చేయునిమిల్లి సూక్ష్మావముతో వచ్చినధన్వంతరి యని యే తలంచు
 వుండి.

అతడు నాపకమునకు వచ్చినయుకపరవత్సరములో సతనికి పెక్కం
 ద్రోతో స్త్రీని కలిగెను. సామాన్యముగా మంచివానితో మైత్రిచే
 యుట నష్టము క్రియాత్మకము? నారాయణరావు మంచివాడుమా
 నో? కాదు. అపొసిద్ధవైద్యుడు. తమచుగా నోగలివేతు లగు
 గుండుల మానవస్వభావము. అట్టివా నట్టివైద్యునితో మైత్రి నచ
 లి కి ముటనలచ నేతాని మో యెవ్వగు చెప్పు గలదు? అతడు
 తీవ్రక గణనమయ్యెనుగలది నెల్లప్పుడును విశ్మయింప గలది తనయు
 లుగ్ధాలాకములతో కాము పుచ్చు చుండును.

నారాయణరావునకు కలిసెను మంచిధనాగాయము కలదు.

అనుచు నతిఁ గొకవత్సరములోనే మోక్షమును దిక్కునను నొక
లముండ్లమీఁద జోవలననప్పుడతఁడు చూచుచుబుధేంద్రుని గూర్చుండి
పోయినప్పుడు చుండును. వానిస్థానముఁ గొలములందు విహారమునకుఁ
జోవలసినప్పుడుకూడ నతఁడు మిత్రునితోఁ గలిసి మోక్షమునందు
జోగి గూర్చుండియే నెల్లుదుండను.

నారాయణరావు పశ్చిమఖండమున నదిగి యున్నందున కమలమునను
రములను, దివ్యమందరములను బాచి యున్నవాఁడు. కావునఁ దనము
దామును గాఢ్య మైనంతయును దిక్కుగాను, నిరంతరముగాను, ముగి
వలె ననుచు నున్నది యట్లొనఁచును. అతఁడు తనమందరమును నకళిత
ముకలై చిత్తు కుండఁ జూచి చూచుచుండ ముందు. ముఖము నది
ముగియును గావ ముగ్ధమున నుండుటచే నత్యంతరమహిమయు గాము
జును. అమనోహరభవనమును బ్రవేశించిరవాకి కే యంతమోసల
తోపము గల్గుచుండ నర్పదా యగు నుచనఁ దున్నది మూట
చెప్పనేల?

నారాయణరావు తనమందరమును విద్యుద్వ్యత్రము నొకదానిని
నెలకొల్పెను. అది విద్యుచ్ఛక్తిని బుట్టించి యతనియుండుకఁ గావలసి
నన్నిదీపములఁ బ్రకాశింపఁ జేయుటయే కాక చుట్టుప్రక్క నున్న గృహ
ములకుఁ గూడ దీపముల సరికొరపఁ జేయు చుండెను. అందుచే నా
రాయణరావు నివాసమందరము సగళిపూలు మార్గకాంతలలో
నెట్లు కిక్కిరియింపఁ జూచుచున్నది, తమోనిలఁచుచున్నది కాత్మ
లందఱుగూడ నది మావిద్యుచ్ఛక్తికాంతలలో పొలియు చుండును.

ఇట్లుండుటచే నసంపన్నుఁ డన్నను, విద్యావంతుఁ డన్నను,
వైభవోపేతుఁ డన్నను, శాస్త్రవంతుఁ డన్నను, సప్తవంతుఁ
ను, బ్రహ్మకాని యన్నను, నారాయణరావుచే ముందుగా
తీర్చవలయునని మాపుకొనిన లనుకొను చుండును.

సుందరవస్తువులు సంగీతమునప్పుడు తత్వనితాననియును వెలిపు
 చ్చుట మాననస్వభావము. రామానుజు లేబ్రాహ్మయందునెలత, రమా
 రమి యిరువదివత్సరములదయస్సు గలది. సవరణావసవిలాసములచే
 బరిపర్థియు లగునానందము. రావత్తవిభాసితము లగుతదీయాంగకము
 లందుఁ గొనుకొను చుండెను. ఆమె వదనచుండలము తమకాదీ
 కరణవికసిత మునుపొత్త; కాలారక్షణమును విరస్కరించు చుండెను.
 కాంచనకోరకనన్ను మగునమున్న తనాసికయు, నర్థనందున కేస
 వచ్చులలాటపట్టికయు, ఇరువదివత్సరము లయు, యతీతపథము లై,
 సున్నిగ్ధవీలకవీరికావిలసితము లై యున్న చంచలనేత్రములును, గేళి
 గర్భవళములు నిఁసిఁచుకపోలములును, బ్రవాళాండములై సహ
 యాహుకాంతిగలయథరోష్ఠమును, తదీయమంథమండలమునకు నన్న
 పెట్టు చుండెను. బాలస్తైవాలవల్లరీనివహములై సంద్రము లై,
 దీర్ఘము లై యున్నవినీలకోమలకుటిలకుండలము లామెసౌందర్యము
 నకుఁ బరిపూర్ణత గల్గించు చుండెను. అతీచించలము లగునామెక
 లిఁచగాపులు గాలములును గిఁగిరహ్మనియసకోంతర్గతము లగుమ
 నోమత్స్యముల నాకర్షించు ననుట యతీతయోగ్య కాదు. కాంచన
 పుష్పమాళికానుంజర మగునామెదేహమచ్చని కాంచినయుననినము
 దేవశీఘ్రము గాంచి మోషఃప్రాంతము లగుమళికశలభాదుల ననుక
 రించు ననుట యుత్తేజ్య కాదు. జేనలోకమునకు నూర్వసివలె
 మానవలోకమునకు సౌందర్యపరిమావధి యగునాకాంతను విభాత
 సృజించు ననుట యసంభవ్యము కాదు. ఎంతటిక్షుర్యపరుల
 నను, నతీతవిభాగుల నైనను, నామె తనమంతహాసచక్రకల్ప

నచలిలఁ బాదాకాగ్రాతులగు గాఁ త్రేసికొనఁ గల వనుట యసంగ
తము కాదు.

రామామణి కీర్త్యుండవరమాపమే కాదు. దానికే నోడు పిద్యా
పాలునమును, గుళాగ్రముచలె ననినిశిత మగుబుద్ధియు, నటుమఁద
నమును గలవు. ఆమె పట్టపరీక్షయందు తీర్చరా లగుటయే కాక
వైద్యమునందుఁ గూడ మందిప్రాప్తినియును సంపాదించెను. ఇట్టి
సౌందర్యవతి, ఇట్టివిద్యావతి, నారాయణరావునకు భార్యయై తో
నునీడవలె మెలఁగు చుండెను. ఇట్టిభార్యారన్నము లభించుటచే
నారాయణరావు మహానైభిషము పరిపూర్ణత నహించెను. అయిన
తొ ప్పతయఁ దత్కంఠానురాగముల దై యతసేకనుసన్నల మెలఁ
గుచు వైద్యమునందు భర్తకు బానటయై మాపురమున మంచిపేరు
సంపాదించెను. ఆ రామామణియు ప్రేమలక్ష్మి దిగువిధమునఁ జికిత్సచేసి
రోగనివారణము చేయు చుండెను. ఒకప్పుడు నారాయణరావునార
లేచప్పు డామెయే స్వయముగా కొంతలముండ్లి కరిగి రోగమును ని
దానించి తగిన ముదిచ్చి నానామంచేయు చుండెను. ఇట్లు రామా
మణి తనసుగుణములచేతను, సౌందర్యవిలాసములచేతనే కాక వైద్య
మునందలిసహాయసంపదిచేఁ గూడ భర్త సభికాన దిభరితునిఁ గా
వించు చుండెను. ఇట్టియోగ్యురాలను, నట్టి విద్యావతియు, నట్టి
సౌందర్యవతియుఁ దనకుభార్యగా లభించుట తనపూర్వజన్మపుణ్యవి
శేష మనిరానాయణరావు తలచు చుండెను. అన్నివిధములచేతను
దశ కనవచ్చుపతి లభించుట యిష్టమై విశేషమనిరామామణి తల
పోయసాగెను. ఇట్టియోగ్యు లగువైద్యసంపతులు తమయూర నుం
డుట తమయపూర్వభాగ్యమును వెల్లడించు మన్న దని మాపురప్ర
జలు తలచుచుసాగిరి. అందులో రామామణి వైద్యవిద్యావిశారదయై
శమాభ్యుదయిచుండుటచే మామాననుగ్ధులగు చక్రియ చలి మాపుర

ప్రేమచంద్రుని ముసలగు బంధుమిత్రులు లేరు. ఈ ముసల అత్తగారు తనానుహితము అని ముసలను లాడించి గొరిప్పించుచున్నది. వారిలో గొరిప్పించుటకులను ద్వేషించువాడు లేకపోలేదు. అందుల కాపాటులను త్వరగణమే కారణమో లేక మఱి మైనను గలదో వివరికిని సర్వవినయపాత్రులై యుండుట కష్టముగదా!

3

మనశిరీరమునం ది మేయము లగుచిట్టి లిమిడియున్నవి. మనముదాని నెంతయును పంపిసిన యది యంతసఖ్యము నొందగ గలదు. మనముదాని నంతకష్టపట్టిన నది యంతకష్టముల కొరకు గలదు. పడ్డ నాకాత మగునోదనముచే నడ్డల్లడి శరీర మభ్యాసవశమున నలములు భక్షించియు పుష్పములద్రావియు పట్టగ గలదు. మనోహరసౌధా తర్భాగమున, హాసమాలికాతల్పమున, శయనించి సుఖించిన దేహముకప్పుడు నిద్రాంతరణ మగుకటికీనేల పై బడుకొని కాలము గడిపగ గలదు. చందనాదియొకరియ్యలేవనముల నానందించుమేలు, బూదిపూతలచేతనే క్రియముగా నానందింప గలదు. మృదుల నస్త్రములు బాల్చి సంతోషించుచుది కర్మశము లగునారచీరలతోఁ గూడగ గలముప ప్పగ గలదు. దివ్యభూషణములచే నలంకృత మయి ప్రకాశించునగ ముకప్పుడు రుద్రాక్షమాలికాలంకారముల నెలవాటుపడి తలదాచుకొన గలదు. ఇదియంతయు మానవుని మానసకృత్తిప్రభావము.

రాజమహేంద్రవరములో కొంతకాలమునుండియును
గొన్నిదిశములనుండి వచ్చి కాలయోగిని నివసించియుండెను. ఆమె
నయస్సిడునదియైదువత్సరములకు నివసించుచుండెను. ఆమె కానాయ
నప్రములు దాల్చినను, ఈ దాల్చినచూకొక లఘువేదాన్నిచున్నచు
నామెనొక వర్షమున కొన్ని పదములు కొఱవడినవి ననుభవించెను. ఆమె పురా
త్వాశ్రమమునందు కనిపించుచుండు పుస్తకములను చూచినవారు గరి
హింపక మానరు. తపస్విన్యవేళ ముచుంటింటి హిమాలయశ్రమమున
దనమనోరథ మొదటికొకటి కడమొకటి ముచున్నట్లె నామె యొ
ప్పుడుచుండెను. ఆమె శరీరమునందలి యింకొక పుస్తకము కనిపించునా
నవచ్చుచుండుటచే గామె యాశ్రమస్వీకారిమొదటియెడల కాల మై
నట్లు లేదు. మఱియు మోగినవలె కండునట్టి పుస్తకము యిగామెయు
భిముండలమందు గానరాకుండుటచే. ఇదియయోగాశ్రమస్వీకార
మునకు యైరాగ్యము కారణము కా కలి న్నన్య మగు చున్నది.

ఒకనాడు గాల్గొనునదియు లతిక్రమించెను. గగనకాసార
జలాంశర్కాగమున జూలుపాము వికసితస్థుండగిడుమవపునఁ బు
ద్రబింబ మొప్పును చుండెను. క్రూరకాశ్రమత్వ ముకలి చల్లచి
గాజుప్రభుత్వమునట్టి నందులకు బ్రజలమందానంకభరితు యైరి.
కొంతకాలమున విధమున, నొకప్పుడు మారమునకుఁ గాలనున్నపుఁబూత పూ
రిన చందమున, నెలయుచున్నచును నెన్నెలలో నున్నాక మోదట్టి
పరిణామ సుఖించు చుండెను.

ఇట్టిసమయమున నాబాలయోగిని యాశ్రమసత్రిమునండి
కొనవడి యాశ్రమవీధులను గడచి నెలల నతిక్రమించి పోయిపోయి
యొకయుద్యానవనమును సమీకరించెను. గామాన్తరేనాగాయ కావులు
వికరించున కనియె. ఆమె శరీరముగా గా శరీరముగా గాహ్య
దాల్చినమును దాల్చి లోని కరియె.

నాఁ డాదేశములు సాయంకాలవిహారము నల్పించి పొసఁగి
రోడ్దాగమన సుఖాసనములకై నూర్చుండి నంద్రికానుభవముభి
వించు చుండెడిది. వానియందు గాఢిపూర్ణభావము చేయువేడు. అట్టి
సమయమున నాదోనిని వారించెను నచ్చి నెలిచెను. ఆదేశములు
చూపు నిర్మలము మామెల్ల బ్రసరించెను. చా రామయ మాధుక
రవృత్తి చేసికొను చేదరాలినిగా భావించెడిది. అట్టిక్షణముల గాఢా
ద్వారమునుగాఢి నచ్చిసంకులకు రామామణి పవిత్రురాలయి 'రా
హస్యరముతో' 'అనియవలెదిన వా' 'వ్య' కని యడిగెను.

యో:—నేను.

రా:—నే ననగా.

యో:—యోగినిని.

రా:—ఏల నచ్చితివి?

యో:—సంభాషించుటకు?

రా:—సంభాషించుటకా? బిచ్చమునకా?

యో:—సంభాషించుటకే,

రా:—ఎవ్వరితో?

యో:—నీతో,

రా:—నాతోనా?

యో:—అవును.

రా:—నీవే కేమి?

యో:—అఘోర.

రా:—అఘోరనా?

యో:—అవును.

రా:—(నవ్వుచు) భయ కర మగుచుండునాతో నున్నదివు

ఘోరపు కారి యఘోరపు కావు.

యోగి:—అంతయును కంటికిని చేత క్షూరనే జారి పడు మా
నయు మోదకు.

నా:—నే నవ్వకను యెఱుగుదువా? లేక నన్న వేటా
న తెలుగు భావించి యిట్లును చున్నావా?

యోగి:—నా కంటి ముత పోకు. నన్ను లకు- మాగలు కలి
మ్మ లేకు.

నా:—నే నవ్వజేను?

యోగి:—నీవు తుచ్చు రాలవు. నుష్టురాలవు. నాధుజనులపా
ణవామువు లాచూరి-క కాలిగొరిగితివి. నగరూపము గాల్గిన
వానిప్రివి.

అనావ్యములు నిని గాఢమామణి ప్రసన్నుడెను. అవములు గ
లవాడు సామాన్యముగాఁ బ్రతిమానవునకును భయపడు చుండును.
ఆయి భయభ్రాంతియును దేయకాక భీత్యకు నాలు. తన వ-టిదానిని
స-రింపజూయలి యుత్పం కతోచాకాంతస్వాంత యన్యును. కంక
శ్చనిని బట్టి గూఢమె కామానో యని విహించి సామాన్యరావు
మ-కలిబద్ధులు: గడుగునాకె ప్తము' స్థి-యూక కు జేను. త న్నట్లు
నింపించిన క-భీత్యకునానిని క-ప్రచా-పి-యు: శకురాకాయణరా
వు కొట్టియో, చిట్టియో, జతీగువేయు నని శయించి సామాన్యపతి
నంకం బూజ నాకంభించెను. కాని మతం జేనియును యుకలేదు. ఆ
నచ్చిన: ప్ర-యోగంబుచేర కలుగి నానితో సంభాషించు శలంపు
లేదు కా. బోధు నని సామాన్య: సూత్రస్వరూప్, “ధీ! నోరు
నూయమి, మామమచో మామయి చె” క. నన్ను చిట్టియి కా
యిచ్చిన: నచ్చిన: న-నింపి కలే కేను.

యోగి:—అవును. నన్ను క్రిష్టి పరినిస్సకొనుటకే.

నా:—అంత నీ కు పు వేని నాని సూయిం

యో:—అది సితము గాదు, నీతాతదిగి కావలయును.

—:—ఓసీ! నీకిది నచ్చి నట్లు కీలక దూరముగాఁబోయి.

యో:—నాకు వి ముగియునంతవఱకును వేను బోను.

—:—(వెలుగుచు లతో) ఇదివఱదాక ప్రమపడి యిప్పుడీ నచ్చి యింకను నెప్పుడు లోకము లెల్లగాలి ననుభవించు చుండెగా, మా పుఖమును నీతాత సర్వగ్రహణావతే కావరించితివి. ఓసీ పొమ్ము దూరముగాఁ బోయి.

యో:—నే నన్నది సత్యమే. నీపుఖమును నెలుప శనిగ్రహ మనే, ఆమాట చుమ్మాటికిని నిండు. ఓసీ! గుప్త్య రాణా! నీవసూ మాగ్రస్త నీ పండువంటి మాకాపురము నూల్చి నాపుఖమును కుంఠిపాలు నాపించినచాతకిని. నన్ను నీదేవి నీపుమాత్ర మెట్లు సుఖించును మానెననుకాక. నానానమలలో నీవ మున్నంతకాల మును నీపు మును నెడగొట్టి నిన్ను నానాకష్టములపాలు నావించి నీచాలిట నున్నునేవత నై నన్నియ ను నచ్చుము." అని మా గ్రహ నేరమును బలికెను.

ఇట్లొకటిపలక నానచ్చిగది కామాక్షి యని వెల్లికికొని యా మామ : చలచలితహృదయ మై మందుల కేది స్రవ్య శ్లక విరా వ లయునో నె యింకనును చుంక నా యోని వెడియు నామె. "ఓసీ! నీవు ప్రాకరహ నయివు. ప్రేమాదికి న్నభావస్థి మగునీ నెనను వేలిహీనాత్మవు. విద్యాన్యసమయమున మాములకిని మెల్లమెల్ల గా, నచ్చి మలన ను న్ననాకలింపములను పలుకును, మోహాన కము లగునకనకనమాలు పలుకును, నానునోమాకుచి గ్రహుక్రహ ముకా కీవలలో నెప్పుడు నాని మాములు నూల్చి నకులన్యభావపు నీనే— మానానకన్య—మా నీకు నకుగుట్టినగా దేలిక న

అంతచిన్నపు చిట్టికీ పంట! గలయున్న పరికిల నచ్చితి నయ! పం
యు సత్ప్రసన్నుతము జేసి నో నాచదు వెంతులకు? కాల్పనాః పద్య
భ్యాసము తనతన్నును దిద్దుకొని తనప్రసన్నుతమును సత్ప్రకరించు
కొనుటకుఁ గాని మఱికొన్నితప్పు పొనర్చుటకును ప్రసన్నమును
మఱింతకుమ్మిల్లినతముగాఁ జేసికొనుటకును నదు." అని నానా
లిగముల నిందించుచు నెను. అనాకృతములు రామామణి కే కాక నా
రాయణరావునకుఁ గూడ గర్హితార్థములు ముచున్నవి గల
నానభిప్రాయము. అయినను నారాయణరావునకు కేమియుఁ మాధా
న మియుఁ పలకదుకొన లేదు, తయినను లేదు, యథార్థమును
చక్కఁగఁ జూపునట్లునట్టికి- విస్తృతముయొడియు నున్నది
వరజాత్యుగాఁ జేసిమించి తాని చూపునోరెడ, పంపిడి చింగుర
తోపలెఁ దనతో నచినాభావమున నుత్తరదేశమునట్టికి- నేల
యూను సర్వస్వము కాక గూఢములను నున్నది వ్యాధివలనము
గూడ చింతమనముతో నానందమునట్టికి, నీచుని నానాధానము
చెప్పఁ గలము? కామాక్షి దనన్మనరానిదుర్భాషలను పలుకుము,
నది వినియు పిచినపిదమున గుఱుకుట క్కువలెండ నారాయణరా
వునకుండుటయుఁ జూచి రామామణి కాలఁ జేరి, సకాలభుజింపి
వలెఁ గోచాక్రాంతచిత్తి యై గోలించు, యోగినిని గాంచి "హే! నీ!
భీషుకురాలా! నీతలకుఁ దగినట్లు మాన్చుము. ఎదుటివారెవర
మాలోచించి మఱియు సంభాషింపము. నీ పట్టు కోరిక నచ్చివది
మున పదంసవో విని యొప్పునా కెవ్వరు? మానాభావము
లేకయో, పూర్వధర్మమునైన దలంచియో, నారాయణరావు
మరకుండిన మరకుండునుగాక. నే నట్లుఁ గురింపింపను గాని.
ని నసందర్భవచనములు పల్కిన నాదనముచే నెవ్వరు? నీ పట్టు
నేను నారాయణరావు గాని నుండిన నాదలతోఁ బూర్ణముకొని

జ్ఞాడ లేదు. నిన్న విన్నదింప నేను వానికి బోధింపజేయు. స్వనుకమును విడిచి కైస్తవమతస్వీకారము చేయు. పని కి నాని చాన్దింప లేదు. నవనాగరకళిఖామణి యగు నారాయణ గావు కలిమనమ్మ నను నరించి నర్తించి తీర వోలిని. నీ క్షేమమును బూర్వ కాలపుపిచ్చిని వెడలబోయు చుండెడిదానవు. నాకు నీవెత్తిన నము నొక కాగి మోపు యుండెదను. నా కెంతకాలము స్వస్థమును తిచికొని వత్తికడ గలది? నన్ను లక్షించినదియును నేనాని ప్రజ్ఞించితినిగాని, నన్ను జేడ్డాడు నుని చేసిరింకను లేదు. . ము చాచేసిని జేయు యును లేదు. ఎట్లుండ నన్నెందులకు ని నుండును? నలసిన వో నారాయణ గావు గాని నెచ్చినద నము నీ ప్పించెదను కమ్ము. అని పట్టు చుండి నాదెగిని యాకడ వాక్కులుండు. మీ దినినితో నెయి యిట్లనియును:—

అట్లే గుర్తుల! ఎంతకులొడివే? పితా ములము బో
 న్న కలెసి చు చున్నావా? చిన్ను జేగిమించి పొంచినావా? నా
 చి బలాత్కరించి కైస్తవమతావలంబించిగా కొనచ్చిన పుష్పము?
 నీవేకిది? గామనోహరునిమనస్సు చిచ్చివేసిన హృదయపు
 నీజేకదా? చిరు నని మ మ కల్పించుకొని నర్వదా యాయనచేత
 గుండ్చుండ నామందిని పెట్టిగా న్నొంది చేపబుచు న్నెల్లప్పుడును
 సరికృతముగఁ జట్టుకొనియున్న తదేయప్రేమానుబంధరజ్జువును గ్ర
 మక్రమముగా నడలించి కుటిలహృదయపు నీ వే కదా? ఈవిషయ
 మున వారిత పె్ప మున్నది? ఆత స్వంతయు నీజే? యువతీకూడ
 మగ్నిబాల్కలానదృశ మై నన్నిధిచి వెలుగననుండఁగా లోహ మాయ
 మైనను బురుషునిహృదయము ద్రవించిపోదా? దుష్టభావ పగునీ
 సహవాససంపర్క మతనికి లభింపకపూర్వ మాతము నన్నెంతగాఁజ్రె
 నియమ నుండెనో దై వమోక్షుండును. మాహృదయము తెలుగును.

లోక మెఱుంగును. అప్పుటిమాదాః పత్యాచమూల్యమును మెచ్చుకొ
ననివా కొక్కనగలుగాః వాడు కచ్చిమసంకిములగు బోయి
వచ్చినతత్వాతనైన నా వ్రాని కీచుకేనియుః బ్రేమ తత్కనదా?
లేదు, లేదు. నావోకి గాయః దున్నకృతామరాగమును సతంపఃతె
యుటకు హేతుభూతపుః వే? నావతినుకచ్చి నకువర్తిచినిరో లేరో
నీ కేమి వదియును. కనపనకుకచ్చిగను దెలియును. నావననస్సుచ
కు దెలియును. అప్రిముగాలా! వీసస్సనాచామిలహా? కచ్చిమిదే నని
యారామన యెచ్చుచూరాల హా? నో యెచ్చుము. నీవతి నేచు నావతి
యతి. లాక్ష్మీకనమిద హా? బామి కువోన లేదు. నన్నుకములదేశనే పతి
చిత్తము నావర్తిచుకొని, మున్ననవదెసిరి, నిలుచిరి. కచ్చి
మే మునికరలధిచుటపరా? చుడు మునికరమును నెఱిచి నా
కచ్చికుకనస్థ గిర్దిచిని క్కే? వదెచుకు వోచు చు? నా? నినుఖిము
కు వదెగొర్తి నేచు కచ్చిచేచు? చూ? అట్లుచు చున్నపీహా
మొదలు? నోన వేయి చూ? దేవు కచ్చిచాలోని కచ్చిగిహా
మొ? ములోచుచిన న్నీ కి తిచు? చా? మొకకాళిగిండ్ గలదా
నపు? ఎంతకొప్పులు? నా? మొకరావుగా? అచ్చినకన మిచ్చు
చునా? అట్లుయిన కనము? నా? మొకరావుగా? నే యిచ్చి
నేయచుని యు చును. వేయిచుచా? ఈమహానుభావుని కీరము
మాధనమచలన నే కచ్చిచది. ఈ కలికదము నెఱియు మొధనమువల
ననే నచ్చిచది. మొన్న మొదల విరామముకాతృవముగూడ మాధ
నమువలన నే కచ్చిచది. ఎంతమేలు? నా? మొకరావు గారిదేనామం
చున్నమొకనములో గుప్తుగిండ్ కలుగును బావారికనముచే బో
వీరవబడ లేదు. ఇట్లుండ నీ మొతకన విరామనచే నిచ్చుండు గల
పు? ఓయివీకేరాలా! ఈవేషములో చున్ననాకాధన మేలు? నా
నిన్యాధికములకు, గాధార్థనయి? నిన్యాధిక? నకు న్నమును

అని పోవు చున్ననా కేసినమేల? మామనమున . మాకితే కంకిత
భక్తి. మామనమున నానల మోముపేమోమామలు తేవు. నామ్రయుని
ప్రతిమాపము నాహ్మకమునర్థమున నెల్లపుడును ప్రకాశించుచును
యుండను. అతని బుద్ధిచుకొనుచు నాజన్మమును సాధకిపముచు
కొందును. అయినను నానాగుని నిజమాపమును సంపర్కించి పోవుచు
కును, నీవు చెసికపాపంధ్యము కోవమా జున్నాటించి సమర్థుడను.
మును లోకమునకు వెళ్ళిందొరుతుకును విచ్చితిని. అంతయ కాని ధనా
శచే రాతే" నని పల్కి. మనచ్చున కొకసారి ధర్మకు నమస్కరించి
చినాలున నటగుడి వెడలిపోయెను.

ఆయోగని స్రగ్ధాని చునంతకాలమును నారాయణరావు
స్థంభాకృతి వహించియు జేచు. అది విన్నప్పు డతని దేహము హ్మక
యముతోగూడ ఉలకొంచెను. కలననుసమ్మర ప్తే నను నతడు కన్నీ
టిబిందువులను బ్రవహింపజేయు నారంభించెను. కాని రామానుజు
చూడకుండ హాని గుడిచికొని ధర్మము పహించెను. రామానుజు
ధర్మకతి యైనను పంచలితహ్మకయ కాకపో లేదు. నాది ధర్మక
గడియకాలము నానముద్రాధారు లై నిట్లూర్పులచే హ్మకయసం
తాపముల నెల్లడించుచు గూర్చుండిరి. అంత నారాయణరావు
ధర్మము తెచ్చికొని వికలహ్మకయ యగురామానుజుని నూచి "ప్రి
యురాలా! ఆమె మొదటనే పిచ్చిది. అసై నామె మతంతభ్రాంత
చిత్త మైనది. అట్టివారిమాటలను లెక్కంచుకొన రా" నని పల్కి
యామెతో లోనికి బోయెను.

కనాడు కుటుంబరావును శ్యామలరావును నీకొందివిధమున సంభా
షించి.

కు:—శ్యామలా మనస్థిరమనము స్వస్థి టైనది. భోగోన్మూఢ
గుగుకార్య మంతయును విడిపోయినది.

శ్యా:—అవును. అందులకే నేనుకు విచారించు చున్నాను.
అగోపాలరా వంతసాహసించు నని యనుకొనలేదు.

కు:—నేను గృహపరిశీలనమునకై పోకయున్నచో నిట్లు జరిగి
యుండక పోవును.

శ్యా:—అవును. మీరున్నచో గోపాలరావుసాహసమునకుఁ
బ్రతిక్రియ నెఱుంగే చేసి యుండును. అటుయిన నశకు వించి యుం
డును. గానివలన మనకార్యము కఫల మగును నే నైన సూరకుండ
లేదు. వాడు చూపినసాహసమునకుఁ బ్రతిఘటించి నానిని బంధిం
చితిని. కాని వాడు విషము ననుదున్నట్లుమాత్రము గ్రహింపలేక
పోతిని. నాఁడట్టికొర మాచరించు నని స్వప్నమంతైనను కలంచి
యుండ లేదు. అప్పటికిని నాకు నమాలు చుండులు చూచి రోమమని
యడిగితిని. క్షిప్తి యని నాకు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. సత్య మని
నమ్మి యూరకుంటిని. అదియే మిక్కిలిప్రమాదించినది.

కు:—నాని కది యెట్లు లభించినది? ఎవ్వ టైనను నచ్చి
నాని కావిషము విచ్చినాగా? నాక యది నానియొద్దనే యున్నట్లు?

శ్యా:—నాని కెవ్వరు నియ్య లేదు. బంధనప్రాప్తయైనాఁ డే
పినపిన్నులచే నాకు తన ములనుండి చెల్లిన సంకలిహించి నోట

వేసికొని యున్నాడు. అది వినిపోన వివము దినుచున్నాడు అన్న
యూహాద్వారము వేరగుచున్నది.

కు: - వాడు తిన్నది వివములలో గుమ్మరివలె ముసది
వెని గో పంప వేసియున్నాడు కానియు దానిలోవు.

శ్యా:—మీ తిన్నది సత్యము. కాని నా కొక్కనదియును.
ఎంతటిమహావరాధి సాక్షాత్తు కన్నా సర్వించునది వేరవారమును
వివములలోక యెన్నింటిను నాది అంతిమము వేరవలె వివమునా:

కు:—నీ వన్నది సరి కాదు. గోపాలరా వలరాధి యన్నట్లు
స్పష్టమైనది. మనవేరవలరాధి స్పష్టము. మనము గాగాశాఖలశాఖ
యొక్కంతమంది వారి వేరవల గురు. అట్టికష్టముల అన్నిటి చుట్టకలె
చుట్టయే మేలని వారి నెలంగెను. మట్టియొకసమూహము.
మనస్సి మగు కోరినందు ముసలి యిప్పొత్తమున నున్నది
మనకు దెలియును. మీ నా కోరిన మునునది సంబంధించిన వారిను,
శ్యామ బ్రహ్మయందున్న తనమునునుండి వచ్చినవా ర వలెప్రవర్తన
ములను వెల్లడి కాక నరానవు. అట్లు చేయు నిష్ఠముచేక వారి దిట్టి
సాహసమును కొడిగిట్టిరాదు. అప్పుడు గూడానానా వలె చేసిపని కాని
సాహసము చేసిన కాదు.

శ్యా:—మీ నా-మీ-చిహ్న సత్యము కావచ్చును.

కు:—వాడు మనలోనున్నవలె ఉక్కిరిసరింపుము చిరపాయ
ముగా ను ముందుగా కాని మనచే గూనమునంతయు వర్తనము కావించి
నాడు. ఈ వోయు గాని నాను వలె చి ముగానానానాని 10వారు
నగుటచే. వోచేమనానాని చిహ్నముగా అట్లుపడినది. అయి సత్య
తనమును మనకు అభిప్రాయంలో గోపాలరావు గాని గాని మనము
విరయింప లేము.

శ్యా—కల నిర్వయించ లేము? ఆపట్టున ప్రాములు నాగి
యింట. నాకు పతనం కొంగ యని నిర్వయించ లేక పోవుచుంటుంది?

కు—అది మా నీయూహ? ఆరంభమాలో? ఏది పాఠ్యం
దిన యుద్ధములకు బ్రహ్మచర్యము సంభవించునని నెవ్వరెప్పుడు
గురు? అట్టివిగ్రహముతోనే గోపాలరావు ప్రభువంద్రములును పాఠ
యింట నున్న కొనెను. లేనిచో నట్టివని చేయవలెను. వీరి పాఠ
యులు భగవద్గీత మత్సరము సప్తవింశతి. ఇంతకు నాచోట లుక్మర
మఃకు పదమును బడితమ తెలియక నగు వెల్లడించినాడు కావున
నే మన మీరాచారకావ్యము నైనను నేను గలిగితిని. లేనిచో గోధూ
వాచిత్య మనముగూడ నీట్లు నమలు చూడవలసినదే?

శ్యా—అవును.

కు—ఇక మీరైన నాచోటలు బహుశా చూడ వై న్న
కును. వారిలో లరయుట మనకు మిక్కిలివ్యవస్థామీ యగును.

శ్యా—ఆచోటలు కదాగికు లనియు గసాయన శాస్త్రాని
చూడు లనియు మన ముకుకొనిమిగదా! ఆచారములను పట్టి
గోనలజూడ లరయ నరయుచు కాని అది సామాన్యకృత్యవి కాదు.

కు—ఇక నావిషయ ప్రా విచారించుట గత. అనేకులందఱు
నను. దాని కేమి? కాని—

శ్యా—కదాదోరెనివిండు.

కు—మీయును చేకు. అది మనవిషయములకు సంబంధించి
వికలి కాదు. ఏ సంగంతము.

శ్యా—అయినను మీరు చెప్పుచున్నది వికలి కాదు.

కు—ఇట్లుగా నాచారకావ్యకావ్యములను సరిగ్గా చూడక
పతనం గావించుచున్నాము. కాని నా కది అభ్యయము కా కున్నది.

శ్యా—అది యంతవలభ్యము కాదు. ఈపురములోని తగు మునుష్యు లొకరిని సకలసంభముగా నభివించినవాడైనాడని నేను మీకు మాత్రము లభింపదా? కాని మీమాత్రోచనము వేయగా నున్నది అది గుచున్నది.

క—ఏమది?

శ్యా—నా నాయకరావుగారిని మీమాత్ర ప్రసరించుచున్నది నాయకాహ.

క—కావచ్చును. కాని నేయుద్దేశముతో ప్రసరించుచున్నది నీయభిప్రాయము.

శ్యా—(అనుమానించుచు నొకరుండును.)

క—నీయభిప్రాయము బోధపడినది. నా నాయకరావుగారిని నేను కోరునిగా భావించు చున్నట్లు నీ పూజించు చున్నావు కావా?

శ్యా—(పేరకుండును.)

క—నీ వెప్పుడు నట్టిమాట లాడవును. అట్టితగునుచున్నది దొంగ యని మన నున్నచో నదికారుజే కాక అోకులుగూడ మనల నిందింపగలరు.

శ్యా—అవును. నా కితనియం దనికొరవము గలదు. అట్టి నక్షురుషుడు ముఖ్యముగా నీ దుష్టముగాయభిప్రాయము. కాని మీకు నందుమూలములైనాము లతనిప్రసంగమున నబ్ధిమా ముందుచే నా కనుమానము కల్గినది.

క—అతనివైఖరిని సంపాదించుకొనుటకే యట్లుగి యున్నాను. ఎప్పుడో నేను మీకు ముందుగా నానిపుట్టుకా కోర్కెయు తెలిసికొనుట నాస్వభావము. అందుచే నా నాయకరావు గారివైఖరి త ముగిసినది.

శ్యామల:—కాని యతనివృత్తియు నా కేసుయును నోయెను.
నాకేసును. మి యచ్చరికను నాడ దెలియదు. ఇంకొకడు మనమో
దూసంఘమున కతడు సంబంధించినపుడు చే సతనిని ద్రోశము పుసకు
యగుగానే తెలియదు. ఒకవేళ మనవృత్తశామ్యముగారి కేసును
నను దెలియునే మో.

కు:—అతనికి మాత్ర మెట్లు తెలియును?

శ్యామల:—జన్మగురారివలె సతమును క్రిష్ట నమతావలంబుడు.

కు:—అట్లయిన శామ్యముగారి నకునుదము. దాని కేసు
గాని నారాయణరావుగారు క్రిష్టవుడు కాకపూర్వ మాతనికి
భార్యయొకతె యున్నదట! నీవు విన్నావా?

శ్యామల:—లేదు. మీ కెట్లు తెలిసినది?

కు:—నారాయణరావు మొదట బ్రాహ్మణుడై డయినట్లు
తనను చున్నది.

శ్యామల:—అట్లు పోల్చుకొన్నాను.

కు:—అతనిపూర్వపుభార్యనుబట్టి యట్లు హించితిని.

శ్యామల:—అయిన మీరే మాచితిరా?

కు:—మాచితిని.

శ్యామల:—ఎక్కడ?

కు:—నారాయణరావు గారియింటివద్ద మొన్న రాత్రి నేను
వేషాంతరమునఁ దిగును చుండగా నావ్వు భార్య యగురామావ
ణియు నామాయును గలహించు చుండెడి. అది చూడ నాకు బలె
యిది భాగవతమున కలిగిష్టి సత్యభామను ప్రికి పట్టినాడు.

శ్యామల:—అట్లయ్యెను. ఇది మా కేసుయును దెలియదు.

కు:—ఇట్లు పూర్వభార్యయుపన్యాయము నీన్నచో నారాయణ
రావుగారు మరలొకనుక తగిలినట్లుచూడదు కాడని నాయనుమానము.

శ్యామల:— సుఖముచేసినది నీ కౌశల్యము మొదలైనది మున్నగునది.
 శ్యామల:— నీ కేకాదు. “వివిధములను నివేదించుచు నానందమును
 యుద్ధమును. అ. దులకి నారాయణరావు కౌశల్యమును ముగించి
 చూడగు చున్నాను.

శ్యామల:— అతనివృత్తితము లిది సజ్జా మర్యాదలను మాత్రము
 పరిచయనతెను. అయినను మరల కావలయునట్టివృత్తితముతో గేమ
 పడినప్పుడు యతనిని ప్రేమకావలయును. మరల జోషంబును సరిపడెనా
 నుండెను. దే ప్రసంగము ముగించి. తన మాత్రమున లోకము వచ్చు
 నా? అని వ్రాసికొని పోయెను.

అతని తండ్రి ముగించుచు రావు దినలో “నేను వాస్తవిక కౌశల్యమును
 ముగించి పోయితిని. యిది సజ్జా లోకులను మోసించు చున్నాను.
 దానిని నీ నా కేమియును నీ సుఖమునో. ఎట్లయిన దానిని
 నీ కేమియును నీ సుఖమునో. నీ సుఖమును నీ సుఖమును
 గీతమును ముగించి చూడెను” అని తెలుచెను.

X

శ్యామల:— సజ్జా మర్యాదలను సజ్జా మర్యాదలను ముగించుచు
 నీ కేమియును నీ సుఖమును నీ సుఖమును నీ సుఖమును
 లోకమున మోసించుచు నీ సుఖమును నీ సుఖమును
 వివాహము చేసికొనెను. అతడు దీనిని సజ్జా మర్యాదలను
 గీతమును ముగించుచు చూడెను నీ సుఖమును నీ సుఖమును

[illegible][illegible]

ప్రయాణము. ఇది మొదటి ప్రకారము క్రితకృత్యమును కా లేకపోయె
ను. కనుకనుకా సుమారుది అభిప్రాయము. ఇది కేవలము నిష్కారము
లేక నడిచిపోవు లేదు" అనియెను.

శా:—(తనరహస్య మంతర జనులగు సరుకొని) అయ్యా!
అవును. రాత్రియందు నిద్రమకయురనగా లేదు. సడలకొనియును చే
యవలసి నచ్చినది. అందుచే నిద్రించునాను. సరియే. దీనికేమి? మీ
ప్రయాణము తెల్లనాన?

క:—ఎందుకొప్పుదురు? ముగ్ధులైనందుకి పోకీలిచినకా
ర్తము కలలోనొప్పు మయ్యు చెప్పివలెనునది?

శా:—తనాలానాయకునిగలకాదికానా మీరెందుచ్చది?

క:—అవును.

శా:—అయ్యా! అర్చకము. అనిపాలకా నట్టివాడని
నే నెన్నుకను వలలక లేదు.

క:—అదిగనంభుమున నున్నవా కట్టిరాగరికు లగులు పోతచే
మాకు మట్టికడకట్టముగా నున్నది. ఇట్టివోలు మీనంకిచారు తగిన
సాయ మొకర్చిన పోకల నవలలగా బట్టికొన నమ్మును.

శా:—మీ నానిదులకు మీకు నాయు మునస్కము? మేము
చేయున దే పో చెప్పుడు.

క:—ఏమియును లేదు. మీకు బలినినంతవజకు రహస్య
ము మాకు తెల్పవలయును.

శా:—(అర్చకముతో) అ, ఏమి? మీకు బలియచిరహ
స్యముల నే నెఱుగదానా?

క:—ఎక్కడినచో చెప్పుడు.

శా:—(ప్రార్థనాసాధితతోచము పై) నాయెక్కడినంతవజకు
మీకు గావలసినది లేదు.

కు:—పోనీయి. నావచనములకు సమాధానము చెప్పుడు.

శా:—అధ్యుత్తర మేమిది? అపగించు.

కు:—మొన్న మనచేతకు వచ్చినశవము పోలేనుభవజన

దని మీకుఁ జెలియుచున్నా?

శా:—అవును. మీ కట్లే నిర్ణయించి కంటకావా?

కు:—అది రామస్వామి యచువానిది.

శా:—కా రమ్మకు.

కు:—ఆరామస్వామి మీ కత్తాప్తుఁడటగాదా?

శా:—పోలేనుభవజనలో మాన కాపులు గానివాఁ డెవ్వరు?

కు:—అందులోను నెక్కడు.

శా:—అధి కార్యములముస వానికే బ్రాహ్మింఁచినమీఁపదిల
నొకరికేఁడుపర్యాయములు కన్పించి రక్షించితిని. అందుచేఁ జాడు
వన్ను సముగా భావించువాడు.

కు:—అతనిని మీ కేకార్యమున నైనను నియోగించినా

శా:—నీ కార్య మనఁగా?

కు:—కార్యస్థానమునకు సరిబంధింపని కార్యము.

శా:—అట్టిది నా కేమి గలదు?

కు:—ఈపురమున మీకు శత్రువులు పెక్కు గుర్నా కలు,

ఎవరికైనను.

శా:—అవును, నీమీ! నాకు క్రమంబు! అట్టివాఁ డెవ్వఁడును లేడు.

కు:—అదియేరావుప్రశ్నములవలన సామ్యాలున కనుమానము కె-
చ్చు నారంభించెను. తనకమాన్యములగు బయటఁ బెట్టుటకే యశఁకు
నచ్చినట్లు గ్రహించెను. అతని కేమియును జెలియనీయరా దని
నిశ్చయించుకొని శామ్మా లంగునకుఁ బోవవలెకమునఁ బ్రత్యుత్తర
మియ్యఁ జొచ్చెను.

క :— నా ముఖమునకు ! నన్ను వందలకు దూరమును.
 నాకు ప్రాప్తము చేసిన నీవు నమ్మకువా ? నాకు నాకు నే నన్ను
 దిక్షానా చేయు నే కే. పంతుల వే. పంతుల వే.

అది విని నా ముఖము కలకలపోయెను. ఎన్నో వచ్చి నన్ను
 కట్టించె నని చెప్పినది. కాని అంతకును కలు ఎవరని
 మాత్రమును గాదు, ఇప్పుడెక్కడ నా నానాముఖులు విని ముచ్చటపడి
 గుండమునలె నేర్చుకు నుండెను.

క :— అక్షరములు నాకు ! నాకు వేయి
 విధముగా నావి-పరచెను. నేను మీకు మిత్రుడను. మీరహస్యము
 లు మీరంత్రులకి తెలిసినవిగాను మర్యాదాధిని చేసి యుచు లేదు.
 అందుకు విచారించు. నే నానాటిరాత్రి వరహస్యము లు
 య వేదాంతమును గ్రహించి నందరించు చుంటి. అందుకొన్ని
 వ్యక్తి చెలియెను. కాని నాకు ముఖముంపు కే నెప్పుడు పో
 న్నరు. నాకు నీ విచారములు. నే నెప్పుడు గురి కిని నాల్చి నా
 భయమును నాకు మీరహస్యములు. నేను గూడ అందులో నున్న
 పరిణామములను కే, కావున నీవిచారములు నున్నవి. వారిని
 నీ వెన్నది యుండు నామే నామే మ్మకము. వారిషయ నా చెలియెను
 నేని నా నానాముఖులు చెప్పినవి నమ్మి చెప్పెదను. అది మనశే నా
 నానాముఖులకు తెలియకాదు. నా నెప్పుడు చెప్పెదను. నా నా
 నానాముఖులకు, నేనెప్పుడు చెప్పెదను నా నానాముఖులకు.
 అందుకు నే నెప్పుడు చెప్పెదను నా నానాముఖులకు. నానాముఖులకు
 నానాముఖులకు చెప్పెదను, అందుకొన్ని నానాముఖులకు తెలియెను.

అది విని నా ముఖము “అయ్యో ! నా నెప్పుడు నా కే. పంతుల
 చెలియెను. నాకు ప్రాప్తము లున్నా నీవిచారము నాకు చెలియెను.
 నే నానాముఖులకు చెప్పెదను మిక్కిలి తెలియి వాడుగా నేను

ముప్పునాని నా కష్టాపక దలచి యుండ వచ్చును. నా కెప్పుడో నే నెల్లు డెప్పుగలగు? ఏచునునను విగాను నా కొనర్చినయుపకార మునకుఁ గృత్యతాపూర్వకవంకనము లర్పించు చున్నాను" అని జగము పలికెను.

కు:—అయ్యా? నీకు విగృత్యతాపూర్వక వంకనములకై రా.లేదు. నాకోరినది వేళి. పోనిండు నాదినిగూర్చి విగానుఁ దెలియ గలద విగా లేదు కెప్పుడ గలగు? గానిలేదు? ముఖిగొనయదము నెడను చున్నాను. కష్టము.

శా:—నాకుఁ దెలిసినంతవఱకు విగానుఁ దెప్పుట కథ్యంతరము లేదు. అగునుడు.

కు:—విగాను రామామణి నెఱుఁగుదురా?

శా:—విగాను వేయుచున్న నననననప్రగత ము శలఁ దెదను.

కు:—విగా రాగ్రిహి-దిన నే నీమియు ననలేను. ఇది యచ ననరము కాదు. ఆమె నెఱుఁగుదురా?

శా:—అవును.

కు:—ఆమెను విగాను ప్రేమించినమాట వాస్తవమే కాదా?

శా:—(గంధీరస్వరముతో) ఈవిగాయనుచిత ప్రసంగముగకుఁ బ్రత్యుత్తర పూయరాదు.

కు:—మిత్రమా ! ఇం ననుచిత మేమున్నది. పగుషుఁడు యుచువి గ్రేమించుట తప్పా?

శా:—(హిరకుండును.)

కు:—శామ్యముగదా! నాప్రశ్నములకుఁ పూను సదుద్ధార మును గల్పింపకుఁడు. రామామణివృత్తాంతము విగానుఁ దెలియవ చ్చును. తన్నుమన నారాయణరావుగారిని గూడ విగా రెఱుఁ

కవచమును. నాదియు. తమను జెప్పదు. నాదియు జ్ఞుడుగును
నాదును. అంతకుకాదు భేదియును లేదు.

అమూల్యము మూల్యమును. అమూల్యమును తెల్ల
జీడిన కోడి పక్షి. నాక నాకన కంఠమునే నా యన్నభయ
ము నందలిచ్చెను. అవ్వత్తా నమూన గప్పిపుచ్చుటయే మంచి దని
భావించి "కుటుంబరావురా! నాకు వాలిచ్చుత్త మేమి పోలియును?
రామామ! చెన్నపురిలో నదుపుకొనుచున్న పుడు చూచి వ్రేమిం
చితిని. కారి యామెనన్ను ప్రేమించి వేను. అనచురక్తికాంతను శ్ర
మించుట తగదని వేను నానుకన్పును చురలించుకొంటిని. రామా
మ! నీ పన్నగృహస్థుని కుమారిక చూచి చెప్పంటకు. దప్ప
నాకితక మేమియును పోలియును. పిమ్మట నామెను నానాయణరావు
పెండ్లియాడెను. ఆనానాయణరా వెవ్వ కోరా కేమియును పోలియ
దు. నాకాతవిషాదచయము మాశ్రమ గలదు. రామామ! నానా
యణరావులు నన్ను గొరవించును. వేనునాదిని గొరవించును. వారు
భయులును మిక్కిలి మంచివాని. అంతటిమోక్షులు లోకమునను
దరవి ప్రజలందఱు. నాకున్నది నల్ల తోడిమి చున్న"దని చెప్పెను.

అమూల్యము వాని యధార్థవృత్తాంత మి. కి. గి. గు. కందుచేత నో
కప్పిపుచ్చి యసత్యమును బ్రోవుచేసి చెప్పుమన్నా. దని గ్రహించి
కుటుంబరావు కొంచె మూల్యించిచి యప్పుట్ల నంతకంత నధికము
గఁ బ్రసంగించుట తగదని మంచి యాతవియొద్ద సెలవుకొని
వెడలిపోయెను.

రామమహా ప్రవరమునఁ గలదేవాలయములలోఁ గోటీశ్వరాల
యము సుప్రసిద్ధి మొనరించెను. అందులయమునఁ జరిగిన శ్రమమున
తన సర్వసంపదలను యుండెను. అందు ముగించునట్టి పదనాదక
మొనర్చి భుజించి పోవు ముందును. అది దివ్యక్షేత్రమున
యోగమును సన్యాసులును వచ్చి యందు నివసించిరి. అందు
కొను చుండును. కొన్ని దినములనుండి బాలయోగిని నుండి పు
ష్పాదాలను నేరచించి మొక ప్రతిమను బూజించుచు గాలము పుచ్చు
చుండెను.

ఒకనాడు కుండలబరావు నాయంకాలపెహారాధిము గోటీశ్వరాల
యమువంకఁ గోయు మరత వచ్చుచు నాదేవాలయమునఁ బ్రవేశిం
చెను. దానికొకపక్క బాలయోగిని నూర్చుండి దశము చేసికొను
చుండెను. కుండలబరా వామము సమీపించి నిలువబడెను. ఆ బాల
యోగిని దశవార్ధ ముకలను మొదలుమూలమువరకైయును లచ్చటికి
నెచ్చియుఁ గృతార్థుఁడు కాక మరలి పోయెను. నేర డిట్లు కాక తన
యదర్శనము లభించినందుల కతఁ డమరదానంద మొనఁగి పోయె
ను. గోటీశ్వరుని సమర్పణముకంటె గాబాలయోగిని సందర్శనమే
యతని విభిన్నతర గా నున్నట్లు తోచుచున్నది. అట్లే కానిచో
నాతఁ డాదేవాలయమును బ్రవేశించియు దేవతాసంకర్షణ మొనరిం
పక యాబాలయోగిని చిత్ర స్మరణకుఁ జేసితిని యుండ నేల?
ఆమె పూర్వాక్రమమున డాక్టరునారాయణరావు గారి ధార్యయని
యతనికిఁ జెలిసిరి. గానాయణరావు స్మరణంతయును జరిగికొనుట
కాకుండునరావలె తమోద్రావణము చేయు మరతను. కాని యెప్పు

వలనను సతనియశ్శ్రమము నెఱవేఱి లేదు. మొదట శామ్మూలువల
న డాక్టరు కివచ్చి మరయవచ్చు నని యతడు నిలపెను. కాని
యచ్చటను సతడు కృతకృత్యుడు కా లేక పోయెను. ఈయోగిని
నారాయణరావుపూర్వపుభాష్య గావున నామెవలనఁ దనమనోరథ
మీరజేరవచ్చు నని వృథచిత్తయుఁడై యచ్చటి కడివరికు వచ్చియుఁ
దదీయనిర్దేశము లభింపఁట హతాశుడు కావని నెచ్చెను. ఇప్పు
డట్లు గాక చూచు దిర్ఘభాగ్యము లభించుటచేఁ దన్నుఁ గృతకృ
త్యునిగా భావించికొని యట్లే నిలిచి యుండెను. కానిచూచు యె
తనేపటికిని గిన్న పిప్పకుండఁటచేఁ గుంఁపరావు విరుగుచెట్ట తత్ప్ర
మీరమున నున్నయొక శిలాపీఠమునఁ గూర్చుండెను.

కొంత సేపటికి యోగిని యస్థిలితనేత్ర యయి కుంఁపరావును
గూడెను. కాని యేమియును మాటాడ లేదు. అతఁ డచ్చట నెందు
లకుఁ గూర్చుండెనో తెలిసికొనఁటనినయవర మామకు లేదు. ని
రహంబురా లగునామె మానవకోటికో చేమిదని ? అంతఁ గుంఁప
రావు కాన్యార్థ గావున నామెకు నమస్కరించెను. ఆమె యేమి
యును దీరింప లేదు. అతనితో మాటాడ లేదు. అప్పుడు కుంఁప
రా వామె నిట్లు ప్రస్నించెను.

కుః—అమ్మా! మీ జేయూగు ?

యోగినిమాటాడ లేదు.

యోగీశ్వరుల కొకయూ రినునయమ ముండదు గావునఁ దా నె
ట్లు ప్రస్నించుట తగి దనతనలో సమాధానము చేసికొని మరలస
తఁ డిట్లనియెను:—

కుః—తల్లీ! నీ వెచ్చలగుడి వచ్చు చున్నావు ? ఎచ్చటక
బోవు చున్నావు ?

యోగిని మాటాడ లేదు.

కు:—అమ్మా ! నీ వింతచిన్నతనములో యోగాశ్రమము వలంబింప నీయి వేమి ?

యోగినిబ్రాహ్మణుడే లేదు.

కు:—అమ్మాయీ ! పండితులందు వేలః సహస్రములును, భిక్షులందు లక్షలును, బ్రాహ్మణులందు పదివేలలును యోగాశ్రమమును సంపాదించుకొన వచ్చును. అత్యంత కాలమును విడిచివేసికొనియు, నీ వేదోత్తరమును, భక్తకారణమున నిట్టివృత్తి సవలంబించినట్లు తోచుచున్నది. నీ ముఖమునందు సామాన్యముగా యోగినియు, ముఖశాంతియు సంతృప్తియుఁ బొడరా కున్నది. అసిహాయ పగులు సరాశే నై యిట్లు నావా? నేనీపరమము నొకయథాకారము. దేవతాసంపర్శనాన్ని మొదలు న్నొకటి వచ్చి యుండగా నీవు కిలలు బడితివి. నిన్నుఁ బూజఁగాచే నాగుండె నీ ఆము పోయినది. ఇంతచిన్నతనములో నీమె యిట్లుగులు కుఁ గారణ మే మై యుండునా యని నామనస్సు పరిపరివిభములఁ బరితాప మొందు చున్నది. ఎందుచేతనో నీయందు నాకపరిమిత వాత్సల్య ముదయించు చున్నది. నీ కేదయినను సాయముచేయవలయు నే మో చెప్పుము. తప్పుక చేయకును. నీదీనావస్థను బాలిపడిన నామనస్సే న నిట్లు మాటాడించు చున్నది. చెప్పుము. తల్లీ ! నీమనోదుఃఖమును దెలుపు” మని పలికెను.

తనపదనముల కామా సంతసించి కష్టసుఖములను దనతోఁ బట్టి కొని సాయపడఁ నన్నుఁ బ్రార్థించునని కుటుంబరావు తలంచి యా ముద్రత్యుత్తరమునకుఁ బ్రతీక్షించి యుండెను. కాని మామె యేమియును బలుక లేదు.

కుటుంబరావు కొంతనే ప్రాంకుండి మరల చెల్లనియెను:—

కు:—అమ్మా ! మామాయ వేమి? ఈయంత నత్యర్హతమున

ప సనుభవించి మిన్న కట్టికునారాయణరావుగారి ముద్రాభార్య
వని—

ఈమారు పవని బడిన వెంటనే యాబలయోగిని యచ్చట ను
స్నేతనపెట్టుచును, బూజాపరికరమును దీసికొని పట్నాలున లేచి
వెడలి పోయెను. గురుంబరావు హతాశుఁడై యింపకి మరలెను.

2

అరుణకాంతు లింకను బూర్వదిశాముఖము నావరింప లేదు. రాత్రి
నుండియుఁ బొదుకొనినతిమిర మింకను బూర్తిగా నశింప లేదు.
గగనతలఁబున నుండునక్షత్రము లన్నియు నింకను సత్యగాన ము
ద లేదు. నిద్రాశాశబద్ధ మగుప్రాణికోటి యింకను, బూర్తిగా వి
ముక్త చెంది లేదు. ఇల్లినయమున కీర్త్యరాలయమున కొకపా
ర్శ్వమున నొక మూర్త్యుఁడు పులిచర్మముపైఁ గూర్చుండి నిమిలి
తనేత్రుఁడై యాన మొనర్చు చుండెను. అతిదీర్ఘ మగునతనిపటా
కలాపము పశ్చాద్భాగమునంతటి నావరించి యుండెను. అతనిప
త్యవయవమందమును చుద్రాక్షిమాలిక లొప్పు చుండెను. అతనిజేహ
మంతటను పిఘాతేఘ్రాతలు వెయి చుండెను. భక్తికిటి ననుగ్ర
హింపఁ బ్రత్యేక మైనశింకదూరినతె సతఁడు గానవచ్చు చుండెను.
అన్మహామహునిఁ జూచినవారికందఱు నాతనియందు భక్తిశోరవ
గు లభియించు చుండెను. అతనిపేరు కల్యాణానందమఁడు.

నాడు బాలయోగిని తాతమీదను నాన మా? కోర్కెతో
 లయము జొచ్చునప్పటి కమ్ముకొనెదాని నోచరించెను. అప్పు డామె
 కుఁ గట్టినచూడంక మే మనచచ్చును? తాను యోగశ్రీమ మవ
 లంబించినది మొదలట్టియోగినింగిచ్చుని నాది యుండ లేదు.
 క్షిప్తమంకరం దగునందరూడే నాడు తన్నుగ్రహింప
 బ్రత్యక్ష మయ్యె నని యామెని భావించు బొచ్చెను.
 నియండు భక్తికారవము లుకయించెను. అప్పు
 యుక్తమమానోహర్యైని బొంద నామె
 మోకు దగినగుచు లభింపకపోవుటచే
 ను దెలిసికొన లేదు. ఆయోగీశ్వరు నే
 తాత్పరాలు కాచిత నని యామెని
 గాల్యకృత్యమాలు నెఱవేర్చుకొని యచ్చ
 నుగ్రహమున కై ప్రతిక్షేపి యుండెను.

కొంతసేపటికి యోగీంద్రుడు సమాధిని జాలించి కి
 ప్పి చూడెను. అతని కాబాలయోగిని ప్రత్యక్షమయ్యెను. అతఁ డా
 మెను జూచియుండనివిధమున నుండగా నామెనిని యదేసమ
 య మని యశనిని సనిరాపించి ననుస్కరించెను. అచ్చటనే యామె
 బద్ధాంజలియై నిలువబడెను. అతఁ డామెను గూర్చుండు మని కా
 ని యటనుండి వెడలిపొమ్మని కాని చెప్పక పట్టునంచితో నున్న
 భగవత్తను దీసి యస్పృశ్యచ్ఛారణముతోఁ గొంకెము చదివి స్వస్తి
 కేప్పు చున్న సమయమున బాలయోగిని యిట్లనియెను.

బాల:—స్వామీ! మీరు లోకానుగ్రహార్థ మగుదొంచినశం
 కరులని తలంచు చున్నాను. సంసారసాగరమునఁ బడి కొట్టుకొనుచు
 దరిచేర లేక శ్రమపడు చున్ననానందాయవదలను దీరమునకుఁ జేర్చి

క్షీరచూరు మీవంటివారికి విహితకృత్యము. కావున గరుణానము
గ్రులునుమీకు నన్ను శిష్యురాలినిగాఁ జూచిని యుద్ధరించుదు.

యో:—అయి కేనియును బ్రత్యుత్తర మీయి లేదు. కన్నె
నను నుడ లేదు.

భా:—(కొంచెమునే పూరకుండి) యోగీంద్రా! మీవంటి
దీనజనవాత్సల్యము నహః గూము. ఉదీనురాలియగు
ని కక్షింపుదు.

దిక్కు లేనిచక్షిని. సంసారము గోసి.
కాని యిందలివిధు లేమియు నా
క్కిలిపరితపించు చున్నాను. నన్ను శి
గమతము కుపదేశింపుడు.

స్వామీ! నాప్రార్థనను మన్నింపరా?

యోగీంద్రుడు.

బా:—ఈనీరురావయ: ను దయ సహించరా?

యోగీంద్రుడు.

భా:—నిష్కేతుకజాయమానకరుణాహృదయు లగుమీవంటి
వారికి నీదురదృష్టనతియెడ దయ ఘట్టలేదా?" అని కుగళాతిశ
యమున హీనకంఠ యె పలికెను. అప్పటికప్పుడే యాశాలయోగిని
నన్ను లోత్రపూరితము లయ్యెను. కేతగిర్గడభముల నీనడించునామె
చెక్కు లకుఁగితము లయ్యెను.

అయివానస్థును నుంచి యోగి సహాయలేక పోయెను. "అమ్మా
యో! నీ వెంకుల కిటు కుగళాంతుర: నీమనస్సు పరిపక్వము కాలే
దు. ఇట్టిగీకు యోగాశ్రమము చాలానూర" మని పలికెను.

బా:—(కన్నులు ముసిచికొని గొంతు నవరించుకొని) యోగిందా! నామనస్సును బంధించిపాపపుటచేడమ రక్షణ పెలవిచ్చుచున్నాడు. సర్వసంగత్యాగిని కైతిని. నామనస్సు సంసారమును వోసి పరివర్తనము జేరినది. ఈనీనురాలికి నగిజనికు లుపదేశించి రక్షింపుడు.

యో:—అమ్మయ్యా! నీరూప మతిమనోహరము. అది యావనవిలాసములవే మిసమిసలాడుచున్నది. ఇట్టినిన్నుఁ జూచినచో యోగీశ్వరులమనస్సు లయినను కలిపి పోక మానవు. ఇట్లుండ నిన్ను శిష్యురాలినిగాఁ జైకొని యెవ్వఁడు నీకుఁ డయి యుండఁ గలఁడు? కావున నీవు యోగాశ్రమమునకుఁ జగ వంటిని. నీ జేదో కోపముచే భర్తను కల్గిడంపులను విడిచి వచ్చి యోగిని నయినట్లు తోఁచు చున్నది. నీవు మనస్సును మరలించుకొని పోయి నీగృహ ముంకరింపుము. నీభర్తను జేవింపుము. ప్రేమకుఁ బతిభక్తిని మించి నతరఁగోపాయము లేదు.

బా:—స్వామీ! న న్నిట్లు నిరసించుట తగదు. నేను గుప్తితై యాయాశ్రమ మవలంబించితివా. కేవలము వైరాగ్యముచేత నే కిదిని స్వీకరించితిని.

యో:—ఇంతచిన్నతనములో నీకు వైరాగ్య మంకురించుట యాశ్చర్యము.

బా:—ఆశ్చర్యమున కేమున్నది? నాగృహపరిస్థితులు న న్ని మార్గమునకుఁ గొని వచ్చినవి.

యోగి:—నీకు వివాహమైనదా?

బా:—అయినది.

యో:—భర్త జీవించి యున్నాడా?

బా:—చిత్తము.

యో:—అట్లయిన నీ మార్గము తగదు. భర్తను నేవించి తరింపుము.

గా:—స్వామీ! నా పతిచరిత్ర మేమిచ్చెప్పకొందును? అది యశ్యశ్శము. అతడు మితాంతరప్రవిష్టుఁ డయ్యెను.

యో:—నీ మతమును స్వీకరించెను?

గా:—కైస్తవమతమును.

యో:—అతఁ డట్లొనర్చ నవసర మేమి వచ్చెను?

గా:—అయ్యో! ఆచరిత్రమంతయు నతిహీన మైనది. తమకు వినఁదగినది కాదు.

యో:—అట్లు కాదు వినవలెను. నీచరిత్రమున్న దున్నట్లు గాఁ జెప్పుము. అప్పుడు నీ నతని విడిచితివో యతడు నిన్ను విడిచెనో నిశ్చయింపవలెను. అతఁడే నిన్ను విడిచినవా నీ నప్పుడు యోగమునకుఁ దిగుచువు.

గా:—ఆనీచరిత్రమును నాచేఁ జెప్పించి మఱచి పోవుచున్న నాదుగతిమును మరల జూచింపఁ జేయుట తగునా?

యో:—భయపడకు. నీవు చిగ్గోప వయినచో నీకు నుత్తమ మార్గ ముపదేశించి నీకుగతిమును తుదకాలములోనే నశింపఁ జేసెదను. నీ వింతేనియు దాపక నీగృహచరిత్ర మంతయు వెల్లడింపవలెను జెప్పుము. సందేహింపకుము.

శాలయోగిని తనవృత్తము నిట్లు చెప్పఁ దొడఁగెను.

చుండువాడు. అది గని మాతండ్రిగా రి నేకవిధముల నాభర్తను
మందలించిడివారు. మఱియు నాదనకుడు తనయల్లుని కింకను నన్న
తనము నదలలే దనియు, పొరతనమువారియుద్యోగమునందుఁ బ్రవే
శించినచో నతనిప్రసక్తనము తప్పక చక్కఁబడు ననియు నాయె
దుట నప్పటప్పట ననుచుండెడివాడు. అంత మాతండ్రిగారు
కూడ న్వరస్తు లైరి. ఆయనమరణకాలమందుఁ దనకున్న స్థిరచరాస్తు
లన్నియు నాపరఁ వ్రాయించి యిచ్చివేసెను. ఇంక నాభర్త
యుఁ గృహకార్యభారము వహింపవలసి వచ్చెను.

నేను బతికే కైవముగా భావించి నాసంపదల నన్నిటిని బతిదేవ
తకు సేవేసించి సర్వకాలములందు నతని కనుసన్నల మెరుగుచు
నతని కమఁదానందము గల్గించుచు నుపచరించు చుంటిని. ఇట్లు
డి నాభర్త పరదేశముల కరిగి యున్నతవిద్య నభ్యసించి వచ్చిన
నది మాటిమాటికి నాతో ననుచుండును. చిన్నప్పటినుండియు
మిమ్ము బాహ్యప్రణామము నెంచుకొను నేనిష్పట్టున మిమ్ము విడిచి
యుండఁ జాల నని కంటఁ దడి నట్లుకొనెడిదానను. అయినను నా
భర్త తనపతనమును విడువ లేదు. నా క
ట్లయిన నేమి న నొప్పించి పశ్చిమఖండము
మనదేశమునకు వచ్చునప్పటికి నాలుగెండ్ల
గనాదాయ మేమియు లేకుండ నున్నది
యుండుటచే మాచరాస్త్రము స్థిరములోఁ
పోయెను. నాభర్త యున్నతవిద్యావంతు
చేరినందునఁ దదానందముతో భనన్యాయ
గట్ట మనిపింప లేదు. పశ్చిమఖండమునుం
ర్చును నేను సర్వకాలములందును సేవించి

పరిపూర్ణ ప్రేమ కాన్పదురాల సయి సుఖముగా దినములు కడపు
చుండెడిదానను.

నాభర్త వైద్యాదివిద్యలయందుఁ జాలినంతచాతుర్యము సంపా
దించినను, బల్చిమఖండమునుండి వచ్చిన రెండుమూఁజేండ్లవఱకుఁ
దినతోడివారలతోఁ గూడి నిరుపయోగముగాఁ గాలము పుచ్చు
చుండెనేకాని స్వజీవనార్థ మొక్కకా నైనను గడించినపాపమునఁ
జూలేదు. ఇంతేకాక యథా చొక్కోకప్పుడు గ్రామాంతరమున
కరిగి నాలుగయిదుదినములదాక రా నుండెను. ఎక్కడి కేగితి రని నే
నెప్పుడయిన నడిగిన హా “ప్రియురాలా! రాజమహేంద్రవరమున
నున్ననాన్నేహేతులను జూడఁ బోయితి” నని చెప్పు చుండెడివారు.
మాజనకుఁ దీపురమునఁ చిరకాలము స్యామాధికారిగా నుండుటచే
నాభర్త చిరకాల మిచ్చటనే విద్యాభ్యాస మొనర్చెను. అందుచేఁ
కననహాధ్యాయులను జూడబోవు చున్నాను కాబోలు నని మానస్స
మాధానము చెసికొనుదానను. మఱియు నాభర్త సర్వదా కార్యా
తుకుఁ జే వర్తించు చున్నట్లుగూడచు వేళకు భోజనమునకైనను
కతనియుద్దేశ మిమియును బోధపడలేదు.
“పము నచ్చునో యని తడభిప్రాయము నడి
నే సాహసింప లేదు. నే నప్పుడయిన
దువుకొని వృథాకాలయాపనము చేయుదు
మిద్యోగమును సంపాదింపరాదా?” యని
ఇంతవిద్య నేర్చుకొనియు శ్వవృత్తివంటిసే
ను. స్వతంత్రజీవనము చేయవలె నని యు
లను స్థాపించుట తప్ప నితరమార్గము లే”
డెడివారు. అది యుక్తమార్గమే యని నే
ను.

ఇట్లుండ నొక క్రైస్తవకాంతవిద్యాభ్యాసమున కై యప్పుడు మామింటికి వచ్చు చుండెను. ఆమెను మనయింటికి రాని వల దని యు, నామెసంపర్కము వల దనియు నే ననేకపర్యాయములు భర్తను బ్రార్థించు చుండెడిదానను. దాని కాయన యిష్టపడెను. తరువాత నా క్కాంత మామింటి కెప్పుడును రా లేదు.

కొన్ని దినము లేగినపిమ్మట నాభర్త “ప్రియురాలా! వైద్య శాలాస్థాపనము చేయనెంచితిని. దానికిఁ గావలసిన ధన మిమ్మని యడుగ నానగలలో, కొన్నింటి నమ్మివేసి యాఱువేలరూపాయ లిచ్చితిని. అందుల కంతఁ దానందించి రాజధాని కరిి. మందులు గొని తెచ్చెద నని చెప్పి వెడలిపోయెను. పిమ్మట నాభర్త మఱి మామింటికి రా లేదు. దినములు, వారములు, పక్షములు, మాసములు, గడచెను. కాని నాపతి మామింటికి రానే లేదు. అందుచేత నాకు మనోవ్యాధి హెచ్చిపోయినది. సర్వకాలములందును దుఃఖితస్వాంత నై నిద్రాహారములు మాని నర్తించు చుండెడిది. నేమి? నాదుష్టితిని జూచి చాలించువా నెవ్వడు? నాభర్తజాడలు దెలుపువాడైనను లేకపోయిరి. కొన్ని క్రైస్తవమతప్రవిష్టఁ డయి యొకకాంతను వివాహ మాడె నని తెలియనచ్చెను. అప్పుడు నాదుఃఖావస్థ యెట్లుండునో యెవ్వరు వర్ణింపఁ గలరు? నెంటనే దేహపరిత్యాగము చేయవలె నని నిశ్చయించు కొంటిని. కాని నాపతియందు దృఢముగా నెలకొని యున్న నామనస్సు నాకు స్వాధీనము కా లేదు. మృతి నొంది యొకప్రపరంపరను ససింపఁజేసికొన నా కవకాశము చిక్కినది కాదు. ఆకప్తము లనుభవింపక తీరి దని విధి నానుదుట లిఖించి యుండ నెల్లుతప్పించుకొనఁ గలను? నా కున్నసంపద లన్నియు ఫర్వార్థమువిని యోగించి సర్వసంగపరిత్యాగము చేసి యోగశ్రమ మవలంబించి

దేశాటనముచేయ నారంభించితిని. నాపతిసందర్శనము చేయవలె నన్నయభిలాష మిదివఱదాక నా కుండెను. అందులకే యాతనిని వెదకుకొనుచు నీపురికి వచ్చితిని. అతనిని సందర్శించితిని. ఇంక గా, కెట్టికోర్కీయును లేదు. ఇంక నేను యోగాశ్రమమునకుఁ గడుదూరా! తగినా? వెలసిండు. మిక్కిలివిరక్తి చెంది యున్న నా కు జ్ఞానమార్గ ముపదేశించి యిహలోకపుకష్టపనంపరచునని తప్పించి గక్షింపఁడు. ఇదే నా ప్రార్థనము.

అని తనచరిత్రమును చెప్పి యోగిని కేములు జోడించి నిలువఁ బడెను. అది విని యోగి జాలిపడి “అమ్మామీ! సశ్యమే. ఇంక నీవు యోగాశ్రమ మవలంబించుట కర్హురాల వని నొప్పుట కాటంకము లేదు. నీకుఁ దగినమంత్రోపదేశము చేసెదను. రాజోపు మాఘశాస్త్రమినాఁడు చంద్రగ్రహణము. ఆనాఁడు నీకు మంత్రగా జము నుపదేశించెదను. దానితో నీకు సకలకష్టములును దూరము ట్టను. నీవు విచారింపకము. నీభక్త యూవుగమునకే యున్నాఁ డా?” అని యడిగెను.

బా:—అవును.

యో:—అతఁ డెవ్వఁడు.

బా:—డాక్టరునారాయణరావుగారు.

యో:—అతనిని బెండ్లాడినకా. త వృత్తాంతము నీకుఁ తెలి యునా?

బా:—తెలియదు.

అనంతరము యోగి “అమ్మామీ! నీ విచ్చట నే యుండుము. పదిదినములలో నే నిచ్చటికి వచ్చెదను. అప్పుడు నీ కష్ట దేశించెదను. అంతనఱకును నీపతి దేవతాప్రతిమ నానాధించుకొను చుండు నని చెప్పి వెడలిపోయెను. బాబుయోగిని యదేక్షకారముగా నడుచుకొ ను చుండెను.

శామ్యూలు కూరహృదయుడు; మిక్కిలిష్టమైనదల కలవాడు.
 తనరహస్యదేశములను దుదకుఁ దనమిత్రులకయినను దెలియనిచ్చు
 వాడు కాదు. తాఁ దలంచినకార్యము విఫల మైనచో నతఁడు
 హతాశుఁ డై యూరకుండువాడు కాదు. అతఁ డొకకాంతను
 బ్రేమించినట్లును, నామె యతని నిరసించి వేఱొకని బెండ్లి యాడి
 నట్లును, వెనుక చెప్పఁబడినది. అతఁడు ప్రేమించినకాంత రామామ
 ణి యనికూడఁ జదువరులకుఁ దెలియును. ఈశామ్యూలు కుటుంబ
 రావుతోఁ దాను రామామణిని బ్రేమించుట వాస్తవ మైనను దన
 యండననురక్త యగుటచేఁ దద్విషయ మై నిరాశుఁడ నైతి నని
 చెప్పెను. కాని యది యథార్థము కాదు. రాజామణి నారాయణ
 రావును బెండ్లి చేసికొన్న దని విన్నప్పటినుండి నీ విషయ విషాద
 కోరికయు లొక్కరి విజృంభించి జ్వాలాకరాని నుండునట్లును
 మువలె నాతనిహృదయము మండింప జొచ్చెను. అంతటిసొంతద్య
 వతిని సామాన్యుఁ డగునారాయణరావు వరింపఁ గల్గె నని యతనిపై
 శామ్యూ లత్యంతమత్సరగ్రస్తుఁ డయ్యెను. శామ్యూలు రామామ
 ణిని జిన్నప్పటినుండియు నెఱుంగును. రామామణికిఁ గలపైతృకధన
 మంతయు శామ్యూలుచేతికిఁ జిక్కి యుండెను ధనముతోఁ గూడ
 రామామణిని దక్కించుకొనవలె నని శామ్యూలు ప్రయత్నము
 చేయు చుండఁగా నతనినోటిముందుఘముచు నారాయణరా వెగురఁ
 దన్నుకొని పోయెను. కావున నారాయణరావును వధింప నతఁడు
 నిశ్చయించుకొనెను. వధించుటయే కాదు. నారాయణరావును బర
 లోకగతుని గాఁ జేయఁగల్గినచో విధవావివాహమును సమ్మతించిన

క్రైస్తవమతప్రకారమునఁ దాను రామామణిని వరింప వచ్చు నని కూడ నతఁ డాలోచించు చుండకపో లేదు. హృదయశల్యము నూడఁబెట్టికి ప్రియురా లగురామామణి సుందరవదనారవిందమును సందర్శింపకున్నఁ డనకు సుఖ మబ్బి డని తలఁచియే స్థలాంతరమందుఁ దన కున్న తాధికారపడవి లభించు చున్నను, దానిఁ దోసిపుచ్చి రాజమహేంద్రవరమునకు వచ్చి యున్నాఁడు.

శామ్యూలు రాజమహేంద్రవరమునకు వచ్చినప్పటినుండియు దనభటవర్గము నధికముగాఁ బ్రేమించుచు మంచిమాటలచే వారికి సంతసము గొల్పుచు, వారల యపరాధము లున్నచో మన్నించుచు వారిమనస్సుల ననలీలగా నాకర్షించెను. అదివఱకు శామ్యూలుకతి నచర్యలను విన్నవా రగుటచేఁ బోలీసుభటు లతనివలనఁ దమ కెట్టి యిక్కట్టు మూఁడు నో యని మొదట భయపడిరి. కాని యతఁడు చూపుచున్న గౌరవాదరములఁ గాంచి యంతటి మంచివాఁడు నుజ్జీయొకఁడు లేఁ డని వా రందఱును విశ్వసించిరి.

అందులో నిర్దురుభటులు శామ్యూలునకుఁ బరమాప్తులైరి. వారిలో నొకనికిఁ దగినధన మిచ్చి నారాయణరావును రహస్యముగా సమయింపఁ బంపెను. కాని యాభటుఁడు మరల నాతనికి గన బడనే లేదు. ఆభటుఁడ స్త్రోతస్మికముగా మామ మగుటకుఁ గారణము శామ్యూ లెఱుఁగును. దానివలన శామ్యూ లత్యాశ్చర్యచకితుఁ డయ్యెను. అతనియత్నము లేమియును గొనసాగలేదు. దానితో నతనివిచార మతిశయించెను. ఆభటునిశవమును బయటఁబెట్ట నతఁ డు ప్రయత్నించెను. కాని కృతార్థుఁడు కాలేక పోయెను. నారాయణరావు భవనమును బరిశోధింప నతనికిఁ దలంపు పొడమెను. కాని యూపురములో నతనియధికారము నారాయణరావుగౌరవముముందు నృణప్రాయముగాఁ గానవచ్చు చుండెను. అందుచే నతఁ డాతలం

పును విడిచి పుచ్చెను. అంతలో నాపోలనుభటుని యంతర్ధానమునకుఁ గారణ మరయ వలయు నని యధికారు లతని కుత్తకువులు పంపిరి. ఎట్లయిన నావిషయ మై పనిచేసి యధికారుల సంతృప్తి పలుపకపోయినఁ దనకు మాట దక్క దని యెంచి శామ్మూలుందుల కొకతంత్రము పన్ని యదివఱకుఁ గారణాంతరములచేఁ బోలీసు వారికి విరోధు లగువారి పై నాయకరాసములను మోపి వారిని కారాబద్ధులను గావించెను.

అనంతరము శామ్మూలు తనయభిలషితమును దీర్చుకొన సామమే శాని దండోపాయము పనికిరా దని నిశ్చయించుకొనియెను. అతఁడు నారాయణరావును వధింపఁ గడటోపాయములు పన్నుచు న్నను సప్పటప్పట నతనిమందిరమునకుఁ బోవుట మానలేదు. వారు తనరహస్యము తెలుఁగి రని శామ్మూలు నమ్మకము. శామ్మూలు దురుద్దేశము రామాచుణేనా నారాయణరావులకుఁ దెలిసినను, నతనికిఁ దగినశిక్ష చేయఁ దగినశక్తి తమకున్నను, శామ్మూలుచలచఁ దమకు రాననిసంభవము నాకర్షించుకొనువాఁక వారతని కేహనము జేయఁ దలచుకొన లేదు. ఈరహస్యమును శామ్మూలు తెల్లన లేక వారలు దినమాయావాగురలోఁ జిక్కుచున్నారని తలంప నాగెను.

వాడుకచొప్పున నొకనాఁడు శామ్మూలు నారాయణరావుగారి మందిరమున కరిగెను. అతనిఁ జూచి యాదంపతులు గౌరవించి యర్ధాసన మిచ్చి యాదించిరి. అందఱును యథోచితముగాఁ గూర్చుండిరి. నారాయణరావు శామ్మూలునుఁ గాంచి యిట్లు సంభాషించెను.

నా:—శామ్మూలుగారూ! పురమున వింత లేమి?

శా:—ఏమి గలవు? ఎక్కడఁ జూచినను మీదంపతుల పేరులే వినఁబడు చున్నవి. అదృష్ట మన మీదే యదృష్టము.

నా:—మీరు తమపురుషులు గావున గోరంతదానిని గొంతగాఁ జేసి చెప్పుదురు. అంతయు కాని మాయఁ దంతగొప్పశన మెక్కడ నున్నది?

శా:—అట్లు కాదు. మీరు మహామహులు. మీకుఁ దగినది యీరామామణి. మీనంటివిద్వాంసులు కైస్తవమతమును స్వీకరించుటచే దాని కెంతో గౌరవమును గల్గిన దని నాతలంపు. (అని రామామణిని జూచి) ఇంతయు నీయదృష్టము. మీతండ్రి గారిసంకల్పము నెఱవేఱినంగలకు నాకు సంతోషము గా నున్నది. నిన్నుఁ దగినవాని కిచ్చి వివాహము చేయవలయు నని నాతో ననేక పర్యాయము లాయన యనుచుండు వాఁడు. తుద కట్లే జరిగినది.

నా:—అయ్యా! ఈనాయభివృద్ధియంతయు మీది. మీరు నాకుఁ బాలకజనకులు. మాజనకుఁడు పోయిన యనంతరము మీరే నన్నుఁ జేరఁ దీసి పోషించి యంతగాఁ జేసినాడు. అట్టిమీయనుమతి పొందకుండ నేను వివాహ మొనర్చుకొన్నందులకు తమిరువుఁడు.

పాలకజనకు లన్ననూట శామ్యూలునకు గట్ట మనిపించెను. అతఁ డామెను వరింప దలంచియుండ నాసంబంధ మనందఱియు కాదా? ఆవచనము ఖండింపఁ దలంచి పైకి వినయముట్టిపడునట్లతఁడు, “రామామణీ! నీ వన్నది యసశ్యము. నేను నీకుఁ జేసిన మేలేమిగలదు? మంచిస్వభావము గలదానవగుటచే నీ నందఱి నట్లు భావించువు. అంతయు కాని నేను నీకుఁ జేసిన పాలన మేమున్నది? వివాహమునకు మనాజ్ఞను బొందలే దన్నవచనము నన్ను గౌరవింప నంటివి; కాని వేయకాదు. వివాహమునకు వధూవరులయిష్టమే ముఖ్యము; కాని తక్కినవానితోఁ బ్రయోజన మేమి!” అని పలికెను.

నారామణిగా వతని యభిప్రాయమును గ్రహించి “మీ రట్లునట న్యాయమా? మీరు రామామణికిఁ బాలకజనకులుగాను కేవలము

జనకులనియే నాయభిప్రాయము. నామోదర రావుగారు తనమరణ కాలమున ధనముతో, గూడ రామామణిని మీకప్పగించి మీకన్నపుత్రికగా భావింపు” డని పల్కి రఱు. మీ రన్వచనము వృథ చేయకుండగనే ప్రవర్తించితిరి. ఆమెలును మారామామణి యెన్నటికిని మఱవఁ జాలదు” అని వెనుకటివచనమును దృఢపఱచి పలికెను.

ఆచనము శామ్యాలహ్మమున గాఢముగా నాటుకొనెను. రామామణిధనము నామె కొనఁగలే దన్న కోపముతో నతఁ డట్లనుచు న్నాఁ డని గ్రహించి తనలోపమును గిచ్చిపుచ్చుచు వలచి “నా రామణ రావుగారూ ! ఇది నాకు మిక్కిలి విచారకరముగా నున్న మామణిధన మామె కిచ్చుచు దలంచి నిధిలోని ధనమును ఆరాత్రియే నేను గ్రామాంతరమునకుఁ గోవలసి యున్న ధన ముప్పు డుండఁజేయ లేక పోయితిని. ఏమైన నేమి? నా నకు రామామణిధన ముచ్చగింప లేకపోయితిని గదా యని రంగమునఁ జెందునంతా మా దేవునకే యెఱుక. రామామణి అందులకు నీవు వేఱువిధము గాఁ దలంపకుము” అని పలికెను.

అది విని రామామణి యతనికపటవాక్యముల నెఱింగియుఁ దదాశయమును వెల్లడింపక యుచితము గా నంభాషించి ధనము రాబట్టుకొన్నట్లయే యవశ్యాచరణము మని భావించి “అయ్యా ! మీ రట్లు భావింపకుఁడు. ఆలోపము నాది కాని మీది కాదు. నావివాహవార్త మీకుఁ దెలియఁ జేసిన వో నానాటికి నాధనము తెచ్చి యియ్యకపోవుదురా ? పోనిండు. ఇ తలోఁ బోయెడి దేమి ? ఇప్పుడు తెచ్చి యియ్యవచ్చును.” అని యాలోప మతయుఁ దన పై నిడుకొని మాటాడెను.

శా:—అధనము నేడు తేవలయు ననియే భావించితిని.

కాని నిన్ను సందర్శింప సమయము చిక్కు నో చిక్కు దో యని మారి వేసితిని.

రా:—మీ రట్లు భావింపకుండు. మీ లెప్పుడు వచ్చిన సప్పుడే సమయ మగును. మీవంటి యుత్తమపురుషులు మావంటి వారి సమయమునకు వేచి యుండవలయునా?

శా:—అ ట్టైన సంతోష మీ?

రా:—నాధనము నా కిచ్చి వేసినను మీరు నాయందు వ్రొంటిదయ యుంచి యప్పుటప్పుట నాకు దర్శన మొనఁగుచుండ వలదు. మీరు వాగ్దానముచేసినఁ గాని నామనస్సు సంతో

(సంతోషింపచుచు) అందుల కభ్యంతరము లేదు. తప్ప నమునకు వచ్చు చుండెదను ఇంక నే బోవునునా?

రా:—చిత్తము. నయ యుందును.

అనంతరము శామ్యూలు నా నాయణ కావుకొద్దఁ గూడ సెలవు గైకొని మరలి వచ్చుచుఁ దనలో “పేరు నిజముగా నామాయకు లోబడి పోయినారు. నేను తప్పకుండ ధన మిత్తు ననియే భావించుచున్నాను. చే జక్కినధన మిచ్చుటకు శామ్యూ అంతవివేకహీనుఁడు గాఁడు. ధన మిచ్చునెడమున వీరియింటికి వచ్చుచు బోవుచు నేదోసమయము కనుగొని దొంగవస్తువులను వీరియింటఁ బడనైచి యపరాధము మోపి నా నాయణ కావును గారాగారబద్ధుని గావించి తుదముట్టించి నాకోర్కి నీర్చుకొందును.” అని యాలోచించుకొనుచు వెడలి పోయెను.

నాఁడు శామ్యూ లొనరించినప్రసంగము హృదయపూర్వకము కాదనియు, సాధారణముగా నతడు ధన మిచ్చుఁ దనియు, మంచిచే

నతనిఁ దమ యింటికి రప్పించుకొనుచు నేదో సమయము చూచి
మా యోపాయముచే వాని జంపి కని దీర్చుకొనవలె ననియు నాదం
పతు లాలోచించు చుండిరి

౧౦

కుటుంబరావు కార్యాలోచనపరుఁ డై యున్నసమయమున శ్యామ
లుఁడు వచ్చి నమస్కరించి కూర్చుండెను.

శ్యా:—గురువరా! నిన్న యోగివేషము ననలంబించుట
యెఁనుకు?

కు:—ఆ వేష మెట్లున్నది?

శ్యా:—నే నేమియును గుర్తింపలేక పోయితిని. యోగి యగు
టకు ఘటము చెప్పుడు.

కు:—సరియే. చెప్పెదను. కాని నేఁ జెప్పినట్లు చేసితివా?

శ్యా:—చేసితిని.

కు:—ఏమయినది?

శ్యా:—మీ రూపించినదే సత్యము.

కు:—నెల కాదాయ మెంత?

శ్యా:—కెండునందలకంటె నెక్కుడు లేదు.

కు:—చూచితివా! బాహ్యడంబరమే కాని ధనాదాయము
నున్న. ఎట్లు తెలిసికొన్నావు?

శ్యా:—నా రాయణరావుగారిగుమాస్తా చెప్పినాఁడు, నే నత

ని: గాంచి యావాయ మింతతక్కువ యేమి" యని యడిగితిని.
దాని కతఁడు డాక్టరు గారును భార్యయు నిరువురును ధర్మాత్ములే.
మందులు చాలవఱకు చిత్తముగా నిచ్చివేయుదురు. అందుచే రాబ
డి తక్కువ యని చెప్పినాఁడు.

కు:—నే నది మొదటనే యూహించితి.

శ్యా:—అయిన నేమి రామామణి మిక్కిలి ధనవంతు కాలట.
నా రాయణరావుగారు లక్షాధికారి యట. వారి కీరాబడితో బని
యేమి ?

కు:—ఇది నీయూహయా? గుమాస్తా చెప్పినాఁడా?

శ్యా:—గుమాస్తా చెప్పెను. ఇంతకును నాదంపతుల విషయ
ము మీ రెందుల కింతపరిశ్రమ చేయుచున్నారో తెలియ కన్నది?

కు:—(నవ్వుచు) చెప్పితిని గాదా? మహాత్ములచరిత్ర తెలి
సికొనవలె ననియు, వారితో మైత్రి చేయవలె ననియు.

శ్యా:—అది కాదు. మీ కేదో దురుద్దేశ మున్నది.

కు:—దురుద్దేశము కాదు. సదుద్దేశమే. గొప్పవారిచర్య లర
యుట మంచిది కాదా?

శ్యా:—మీరు మాటిమాటికిని నారాయణరావునృత్తాంత
మరయుటచూడ మీ రేదో తప్పుదారిని బడిపోవుకురని నాభయము.

కు:—భయపడకుము. నే నంతవెట్టిని గాను.

శ్యా:—నాప్రశ్నమునకుఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చినారు కారు.

కు:—యోగి పేష మేలధరించినా రన్నదాని కా !

శ్యా:—అవును.

కు:—(నవ్వుచు.) మోసపుచ్చుటకు.

శ్యా:—ఎవ్వరిని.

కు:—పాపము. అమాయకురా లగునొకయవతిని. బాం
యోగినిని. నారాయణరావుగారి మొదటిభార్యను.

శ్యా:—నా రాయణరావుగారి మొదటిభార్యనా ?

కు:—అవును.

శ్యా:—మీ రామెను మోసపుచ్చ నేల ?

కు:—నేను మొదట బాలయోగినితో సంభాషించిన నారాయణరావుగారివృత్త మెఱుగవచ్చు నని తలంచి యామెను సందర్శించితిని కాని యామె నావైపు చూడ లేదు. మాటాడ లేదు. తరువాత యోగి నై పోయితిని. ఆమె నన్ను నిజమైన యోగి యనుకొని తన్ను శిష్యురాలినిగాఁ జేసికొని యోగాశ్రమవిధులు నేర్పుడని ప్రార్థించినది. ఆమె నట్లు వశపఱచుకొని డాక్టరుగారి వృత్తాంత మామెచేఁ జెప్పించితిని.

శ్యా:—(ఆశ్రమముతో) పవిత్రమైన మెట్లున్నది ?

కు:—అతిచిత్రము, అతిఘోరము, అతికఠినము.

శ్యా:—నా కాశ్చర్య మొదలు చున్నది ?

కు:—నీకే కాదు. విన్నవారి కందఱుక నట్లే యుండును.

శ్యా:—ఆవృత్తాంతము నాకుఁ దెల్పవలెను.

కుటుంబరావు సవిస్తరముగా నంతయుఁ దెలిపెను.

శ్యా:—నారాయణరా వామెవిషయ మై దుష్టుఁ డైనను, ఇప్పుడు మంచివాఁడు కాఁ గూడదా? మొదటఁ జెడ్డచా రగువారు తరువాత నతిసాగువులుగా మారినవారి నెందఱును జూడ లేదు.

కు:—నీ వన్నది కా దనను.

శ్యా:—అట్లయిన మన మాతసిషిషు మై చేయుపరిశీలనము వ్యర్థము.

కు:—కట్టకడపటికే గాని నీ వన్నది నిశ్చయింప లేము. మనము పరిశీలించున వన్నియు యధార్థము లగునా? అట్లని పరిశోధనము మానుదుమా!

శ్యామల:—నత్యమే.

కు:—నేను శామ్యాలతో సంభాషించితిని. శామ్యాలు చర్యను డాక్టరుగారిచర్యను బరిశీలింప నా కొకటి తట్టు చున్నది.

శ్యామల:—ఏమది?

కు:—శామ్యాలు రామామణిని భ్రమించెను. ఆమె యతనిఁ బ్రేమింపక నారాయణరావును బెండ్లాడి నెల్లూరునుండి యిచ్చటికి వచ్చినది. రామామణిను దరహాప మందలిమోహమును విడువఁ జాలక శామ్య లామెకు దాసానుదాసుఁడై వర్తించు చున్నాఁడు. రామామణి నెట్లయినను దాను దక్కించుకొన శామ్యాలు యత్నము చేయు చున్నట్లున్నది. అతఁడు డాక్టరు గారిని దుదముట్టింప నెంచి పోలీసుభటుల నాజ్ఞాపించి యుండవలెను. అది తెలిసి నారాయణరావుస్వయముగానో యితరసహాయముచే తనో యాభటులను సంహరించి యుండవలెను. అనంతరావు మొదలగువారి కీహత్యలతో నెంతమాత్రమును సంబంధ ముండి యుండదు. ఇది నాయూహపోహలచే వేసినపందిరి. ఇది యెంతవఱకు నిలుచునో చూడవలెను. మనము వీరివిషయ మై యహోరాత్రములు జాగరూకతతో, సూక్ష్మ దృష్టితో నాలోచించు చుండవలెను.

శ్యామల:—అట్లే చేయుదము.

కు:—నీ వొక్కపని చేయవలసి యున్నది.

శ్యామల:—సెలవిండు.

కు:—నెల్లూరునకుఁ బోయి రామామణివృత్త మెట్టిదో తెలిసికొనిరావలయును.

శ్యామల:—చిత్తము. అట్లే చేసెదను. గోవిందరావును గుఱించి ఏమియును దెలియరా లేదుగదా?

కు:—లేదు ఈచోరసంఘమును గుఱివించినఁ గాని మనము వానిజాడ లరయ లేము. ఈపోలీసుభటులను వధించిన వారిని ముందు గనుగొన్నచో పిమ్మట యోజింతము.

శ్యామల:—వెడలి పోయెను.

అనంతరము కుటుంబరావు గడియారము చూచి రాత్రి పదియవ గంట గొట్టు చున్నట్లు తెలిసికొని ప్రచ్ఛన్న వేషధారి యై పురము లోని కరిగెను.

౧౧

రాత్రి ద్వితీయయామము ముగియు చుండెను. తీమిరము గాఢముగా నలముకొనెను. ఆచీకటిలో మినుకుమినుకు మని వెలుగు చున్నపుత పరిశుద్ధ్యమువారిదీక్షములు తమోవరుద్ధులు, సంసారబద్ధులు నగు జీవులు ననుకరించు చుండెను. ఊరంతయు మాటుసుడఁగినను నంగడి వీధియు దొకటిరెండుమిఠాయిదుకాణములు మాత్ర మింకను మూయ బడలేదు. అక్కడనుఠాయికొనుట కరుదెంచినయొకరిద్దఱు సరసాగ్రేసరులుమాత్రము చుట్టఁ గాల్చుచు మెలఁగు చుండిరి. కుటుంబరావు వారినందఱను జూచుచు ముందున కరిగెను. అచ్చటికి సమీపముగానే శామ్మూలు నివసించుభవన ముండెను. కుటుంబరా వచ్చటి కరిగెను. ఆచీకటిలో నల్లనిదుస్తులు తొడిగికొని నల్వురుపురుషు లాగృహముచుండి సందులోని కరుగు చుండిరి. వారు నిశ్శబ్దముగాఁ బోవు చుండిరి. కుటుంబరావునకు వారియందనుమాన ముకురించెను. అట్టిసమయమున వా రే దో దురుద్దేశముతో బోవు చున్నారని గ్రహించి వారిని వెంబడించెను. వారు తిన్నగా గోదావరిగట్టునకుఁ బోయిరి. వారచ్చట నిలునఁబడి రహస్యముగా నేదియో సంభాషించిరి. కాని యామాటలు కుటుంబరా

పున కేమియు వినబడఁ లేదు. వారు ముందునకు సాగిరి. కలులు బ
రావును వారి ననుగమించెను. వారు కోటిలింగక్షేత్రమువైపున
కరిగిరి. అక్కడ నొకచెట్టునీడను నిలిచి మెల్లగా నిట్లు సంభాషించిరి.

ఒకఁడు—మనము గంతవృష్టానమును జేరితిమి. చేయవలసిన
దిక్కడనే నిర్ణయింపుఁడు.

రెం—నున మరుకొన్నయువతీ యానత్రములో నున్నది.
ఆమె యిప్పుడు నిద్రించు చుండును. చప్పుడు చేయకుండ నామె
నిచ్చటికిఁ దీసికొని వత్తురేని యీరెల్లు పొడలనడుచు నామెను జంపి
మన మరుకొన్నచోటికిఁ దీసికొని పోవుదము.

ఒకఁడు—మనము వెళ్లునప్పుడుకూడ నీమార్గముననే పోవు
దము. ఇది నిరపాయ మైనది.

రెం—నుంచిది అట్లే చేయుదము.

చెట్టుచాటున నిలువ బడి యుండుటచేఁ గలుఁబరావున కీమా
టలు వినబడెను. తా ననుకొన్నట్లు వా రేవోపాపనిశ్చయు లై
రని భావించి వారిచర్యలు గనిపెట్టఁ దలంచెను.

అనంతరము వారు కోటిశ్వరునిత్రమును బ్రవేశించిరి. అచ్చట
నరుగులపై నెవ్వరోకొండలు నిద్రించుచుండిరి. గోదావరీతరంగ
ములనుండి వచ్చి మలచుచూరుతము లానిద్రాక్షులను జోకొట్టు
చుండెను. ఆపురుషులలో నిర్వురు లోని కరిగిరి. తక్కినవారు
బాహ్యద్వారముకడ నిలిచి యుండిరి. అచ్చటఁ బండుకొన్నవారి
నందఱును బరిశీలించి వచ్చి యాపురుషులు తమసహచరులతో
“ఆమె యిచ్చట లేదు ” అనెరి.

అట నిలువబడినవారిలో నొక్కఁడు. “ఆ, లేదా? ఈసాయం
సమయమున నామె నిచ్చటనే చూచితిని. ఆమెతో సంభాషించి

తనిని. ఆమె యెచ్చటికిఁ బోయినదో ” అని విచారగ్రస్తుఁడై పలికెను.

“ పోనిండు ” ఆమె యెప్పుడు వచ్చిన నప్పుడే కార్యము సాధింతుము. ఇప్పు డేమి తొందర ” అని మఱియొకఁ డనెను.

“ అట్లు కాదు తొందరయే. ఆమె శవము నెట్లయిన నేటిరాత్రి చూపెద నని ప్రతిజ్ఞ చేసితిని. అట్లు చేయనియెడల నామె మృగమును నూడలేను ” అని యందులో నొకఁ డనెను.

“ అట్లయిన గతి యేమి ? ”

ఆమె నటిపురుషుఁడు గొంచె మాలోచించి “ ఆఁ ఉపాయము తట్టినది. నాతో రండు. బుద్ధిచాతుర్య మున్నచోఁ గార్యములు కొనసాగుటలో వింతయే మున్నది. రం”డని మహాత్మాహముతో ననుచు సాగెను. అనుచరులు వానిని వెంబడించిరి. కుటుంబరావు వారిని వెంబడించె నని వేత చెప్పనలయునా ? కాని యతని కొక్క చిక్కు తటస్థించినది. ఆపురుషులు గొంతదూర మేగి యేమియో సంభాషించుకొని విడిపోయి మావ్వు రొక్కమార్గమునఁ బోయిరి. ఒక్కఁడు వేటొకమార్గమునఁ బోవు చు డెను. ఇప్పుడెవ్వరిఁ దారి ననుసరించి పోవుటో యతని కేమియును బోధపడ లేదు. ఆవిషయము త్వరగా నాలోచించి నిర్ధారణ చేయనలెను. లేసెచో నతని దృష్టిఁగఁగముచుండి యిరుకక్షులువారు తొలఁగి పోవుచును. అప్పు డత నిప్రమాన మంతయు వ్యర్థ మగును. ఒంటిగాఁ బోవు చున్నపురుషుఁడు తక్కినవారితో మాటాడునప్పుడు “ మాయింటివెనుకప్రక్కకు రం ” డన్నమాట కుటుంబరావునకు వినిపించెను. తా నాపురుషుని వెంబడించినచో వారిరహస్యము నరయ నవకాశము కలుగక పోదని నిశ్చయించెను. ఆపురుషు ననుగమించెను. వారు బయలు దేరినస్థానమునకు వచ్చిరి. ఆపురుషుఁడు లోపలి కరిగెను. అయిల్లె

వ్వరిది? శామ్యూలుది. ఆపుకాదు. ను శామ్యూలుని యెఱిగినప్పుడు కుటుంబరావున కాశ్చర్యమువలన చెను. అతఁ డాతనిగృహము చుట్టును ఫారాయిచ్చు చుండెను.

కొంతసేపటి కామవ్యూరుపురుషులు భుజములపై వేసికొని యొకశవమును గొనివచ్చి శామ్యూలుచింటి నెరుకభాగమునఁ బెట్టిరి. వారినిమిత్త మెదురుచూచు చున్న శామ్యూలు వారిని సమీపించి నెచ్చుకొనుచుఁ దాను లోపలనుండి గొనివచ్చినవస్త్రము నాశవ మునకుఁ జుట్టఁబెట్టెను. అనంతరము వా రాశవమును మోసికొని గోదావరిగ ట్టెక్కి మఱియొక వంక కరుగు చుండిరి. అప్పట్నుఁ గుటుంబరావునకుఁ గల్గినయాశ్చర్యమునకు మేర లేదు. ఆదురాత్ము లెవ్వరినో చంపి తీసికొని పోవు చున్నట్లు గ్రహించినప్పు డాతని మనంబున విషాదకోభంబులు మల్లగొన నారంభించెను. అట్టి ఘోరకృత్యములను నివారించునా సినశామ్యూలే యట్టిపనులు బోత్సాహించు చున్నందుల కతని కధికన తాపము కలెను. అయిన సతఁ డావికారములను వెంటనే యడం మకొని వారి నరుగమించి పోవఁ జొచ్చెను.

అప్పురుషులు శవమును దీసికొని పోయిపోయి యొకతోటను సమీపించిరి. ఆతోటలోనే రామామణీనారాయణరావులు నివ సించు చుందురు. ఆచోరులు మెల్లగా లోపలి కేగిరి. కుటుంబరా వును రహస్యముగా లోపలఁ జొచ్చి యొకచెట్టుచాటున నిలువఁబడి కాగలకార్యమును జూచు చుండెను.

కొంతవడికి మేకదిగి యొకయువతీ వచ్చెను. మినుక మినుకు మనెడియాదీపపువెలుతురున నాయువతి రామామణి యని కుటుంబ రావు గ్రహించెను. ఆమె యాశవమును జూచి “చచ్చితివా ముండా, చచ్చితివా? నీకుఁ దగినశాస్తి యైనది. రామామణితో కక్ష విహిం

మణికిఁ దెలియునేమో, కాని నా విషయమంతమాత్రము తెలియ
దని యధికారులతో ననఁ గలఁడా? తనకుఁ బ్రాణపద మగు రా
మామణి నపరాధినిగా నిరూపింప నతనికి నో రెట్లు వచ్చును? తన
యం దవ్యాజ్యప్రేమ గలమామునతి తనయ్యాజ్ఞ సతిక్రమించి యం
తటిపని చేయ దన్ననమ్మక మొక్కొకమా తానందేహమును ద్రో
సిపొమ్మ చుండెను. అతఁ డా విషయమున నానావిధముల యో
చించి యది రామామణిపని గా నని నిశ్చయించు కొనెను. అతఁడు
తనతో “మమ్ముబాధించుట కై మాశత్రువులు చేసినపని యిది.
మా కీపురమున శామ్యూలుతప్ప మఱి శత్రువులు లేరు. అతఁడు
నాతో మొదటినుండియు లోలోన విరోధము వహించి యున్నాఁడు.
అతఁడే యా ఘోర మాచరించి యుండును. అనియనుకొను చుండు
వాఁడు. ఏ మనుకొన్నను బ్ర మోజన మేమి? శామ్యూ లాపని
చేసివచ్చు లేమి యాధారము చూప గలఁడు! అందుచే నతఁడు
మిగుల పిచారపరీతుఁ డై నిరాశుఁ డై కాగలపని కెదురుచూచు
చుండెను.

పురరక్షకభటాధికారి నేరమును నిరూపించి తన్ను బంధించు
నపుడు రామామణి యాశ్చర్యాతిశయమున నిశ్చేష్టితుడై తలై మా
టాడలేకపోయినది. దురాత్ముఁ డగుశామ్యూలే తన్ను మోస
పుచ్చి తమకుఁ దీరినికష్టమును దెచ్చిపెట్ట నని యామె యెఱుఁగును
కాని యామె యిపు డేమిచేయఁ గలదు? కామాక్షిని జంపుటకుఁ
దా నాశామ్యూలు సంత యుఁ బోతాహించినది. ఆదుష్కృ
త్యమును జేయించుటలో నామెయే యెక్కుడు ప్రయత్నించినది.
ఆహత్యకుఁ బ్రధానకారణము తా నై యుండఁగా నామె శామ్యూ
లు నేనుని నిందింప గలదు? తన్నును దనభర్తను బాధింపవలె
నని సంతతప్రయత్నములు చేయుశామ్యూలు తన కారాత్రిచూ

శనమును దమయారామనుండే కప్పిపూచ్చి యంతయుపద్రవము కల్పించె గని యామెకుఁ దెసినను దొంగలతల్లులు కేమవభయ మన్నట్లు దద్విషయ మెవ్వరితోను జెప్ప నలను పడ కుండెను. తమకుఁ బ్రత్యక్షవిరోధి యని తలంచుచున్నతా నాశామ్యూలుచే నాపని చేయించుట పెద్దపొరపాటని యామె విచారింపఁ జొచ్చెను. తా నారహస్యమును వెలిపుచ్చకుండఁ దన్నును దనభర్తను చెఱి నుండి తప్పించుకొనుట కేవలనను సాధన ముండ నా యని యామె యాలోచింపఁ దొడఁగెను. కాని యట్టిసాధన మేమిగలదు? శామ్యూ లూకవేళ, గంటఁబడినచో నేదో విధమున నాయాపన తొలగించుకొనవచ్చు నని రామామణి తలంపు. అందుచే నామె తన కగపడినభటులతో నెల్ల శామ్యూలును గుఱించి ప్రస్తావించు చుండెను. వా రండలును బోధింపఁబడినట్లు “శామ్యూలుగా రూరలే” గని సమాధాన మిచ్చుచుండిరి. శామ్యూ లూకనుండియే యట్లు చెప్ప భటుల కాజ్ఞాపించె ననియు, నారాయణరావు నిరిదీయునంతవఱకును దాను రామామణికంట బడకుండ నుండ వలె నన్నదురుద్దేశ మాతనికిఁ గల దనియు రామామణి తెలిసికొన లేక సంతతమును శామ్యూలుస్మరణతోనే కాలము పుచ్చు చుండెను.

బగ్గువొర యైరోపాదేశస్థుడు. అతడు పోలీసుశాఖకుఁ బ్రధానాధికారిగాఁ బనిచేయు చున్నవాడు. అతఁడున్న శవంశసంభూతుఁడు కాని విన్యాధికుఁడు కాని కాదు. అతఁడు డింగ్లండులోఁ జిరకాలము యంత్రాగారములందుఁ బనిచేసి తనదుస్స్వభావముచే నచ్చటివారిలోఁ గలహించి నిరుద్యోగి యై కొంతకాల మచట వృధాగాఁ గాలము గడపి కడపట నొకమహానాయకుఁడయిన సంపాదించి తన్ముఖమున నీదేశమునకువచ్చి పోలీసుశాఖలో నొకచిన్నయుద్యోగమును జేకొనెను. అట్లతఁడు కొంతకాలముపనిచేసి క్రమముగాఁ బ్రధానోద్యోగులకు సంపర్కించి “ఆగ్లెయు” డొకఁడు హిందువులకు లొంగి పనిచేయుట తనకే కాక తనజాతివారి కందఱకును గూడ నవమానకర” మని బోధించి మఱికొన్నిదినములలో నేతస్సహాయము చే నాశాఖయందుఁ బ్రధానాధికారి యయ్యెను. అతఁడు స్వల్పకాలములోనే తనశాఖయందుఁ బెక్కుమార్పులు చేసెను. చదువునందును బుద్ధియందును గార్యవిర్వహణము నందును, సమర్థులు కాకపోయినను ముఖస్తుతులగు దండెవేసినవారి నందఱకు నున్నతపదవులలోనికిఁ గొనివచ్చెను ఇట్లుగొనివచ్చిన వారిలో శామ్యాలొకఁడు.

బగ్గువొర . కార్యవిర్వహణాధ్యము గ్రామీణతరమున కరిగి ఘరలి వచ్చెను. అతఁడు రాగానే నారాయణరావుశృతాంతమును దెలిసికొని స్వయముగానే విచారణ సలిపి నారాయణరా వపరాధి యని నిర్ణయించెను.

అనంతరము దొరగారు రామానుజుని బిలిపించిరి. మూర్తి
భవించిన దుఃఖమేమో యన్నట్లు మి వచ్చి దొరగారిసమక్షమున
నిలిచెను. సంతతవిచారముచేతను, సుపచాసముచేతను దేహము
మిగుల వాడి క్రిశించి పోయినను దుఃఖాతిశయమున నామె సుస్నిగ్ధక
పోలముల మిక్కిలి యెఱ్ఱవాటి యున్నను, సంతతబాష్పధారా
ప్రవాహమువలనఁ గన్నలు తళుకుబెనుకులులేక యున్నను, సంస్కార
రహిత మగుటచేఁ గేశసాశము చెడి పోయినను, రామానుజుని
సుందరరూపమును జూచి యానంద చందలితహృదయుఁ డయ్యెను.
సహజసౌందర్యము సర్వవస్థయందును మహోహరము గానే
యుండునుగాదా. అట్టిసౌందర్యవతురాలు దుఃఖవినశయైతన
చెంత నిలువబడియుండుట చూచి దొరగారు సహింప లేకపోయిరి.
అతనిహృదయ మామె మనస్థను గాంచి ద్రవించి పోవు చుండెను.
అతనికన్న లామెనుఖును డలముగుడి మరలి రా లేక పోయి
నవి. అప్పటి కప్పుడే యతనిచిత్తము కొంతమాన్పు చెందెను.
పుష్పకోమలగాత్రి యసనాయువతి యొకసుకుమారిని జంపుటకుఁ
గాని, చంపింప యత్నించుటకుఁ గాని సమర్థురాలు గాదని యాతఁ
డు నిశ్చయించు కొనెను. నుండరకోమలశరీరమునకుఁ గ్రౌర్యకణ
సంబంధ ముండుట యసంభవ మని దొరగారి నమ్మకము. శరీరము
నకు సౌందర్యసౌకమార్గము లలనడి యున్నను, మనస్సునఁ గ్రౌర్య
కాఠిన్యము లుండవచ్చు ననియు నతిమ్మదుల మగు పుష్పకళాంత
రమునఁ బ్రాణాపామరమగువిషక్తినిసము నాను ముండవచ్చు
ననియు, విషపుష్పములు నేత్రావంధకరము లయ్యు నాఘాశించి
నమాత్రముననే ప్రాణము లపహరింపఁ జాలిన వనియు, నాతఁడు
గ్రహింపలేక పోయెను.

అనంతర మతఁడు రామానుజుని గొన్నిప్రశ్నము లడిగెను.

ఆమె యందుల కేమియో సమాధానములు చెప్పెను. ఆసమాధానములు శృప్తికరముగా లేవు. ఆమె శనభర్తకూడఁ దనవలెనే నిర్దోషియని యెంతో నేపు చెప్పినది. ఆమె యెంతచెప్పినను దొరగారికి నారాయణరావు మహాపరాధుఁ డనియు రామానుజి యనపరాధురా లనియు దోఁచెను. అనపరాధను బాధించుట తన దని కాబోలు దొరగా రామను విడువలచేసి యింటికిఁ బంపివేసిరి. ఆహా! న్యాయ మెంత చక్కగా నున్నదో చూడఁడు. నొప్పి యొకచోట రక్ష మఱియొకచోట నన్నట్లు వేరముచేసినవా రొకరు. దానిఫల మకభవించువారు వేఱొకరు. సాధారణముగా న్యాయస్థానములం దిట్లే న్యాయము విపరీత మగుచుండును. నందిని బందిని జేయఁ బాలు న్యాయవాదుల గంభీరోపన్యాసములలోఁ జిక్కుకొని న్యాయాధికారులు భ్రమచెంది యావాద్యన్త్యయము చేయలేక తుదికు విపరీతముగా దీర్పుచెప్పు చుందురు.

రామానుజి కారాగారము విడిచి యారామమందిరమునకు వచ్చి చేరినది. రామానుజి పతియందు గాఢానురాగమే కల దైనచో నిష్కల్మషహృదయురాలే యైనచోఁ దనవలన భర్తకు సంభవించిన యాపదకు నింకదుఃఖము చెందుచున్నచో యధార్థవృత్తాంతము నధికారులయెదుటఁ జెప్పి తనపతిని విడిపించి తానే కారాగారనివాసము చేసి యపరాధఫలితము నొంద సంసిద్ధురాలై యుండవలసినది. కాని యామె కట్టి సుగుణము లేదు. ఆమె కంతసాహసము లేదు. ఆమె కట్టిన్యాయబుద్ధి లేదు. ఆమె కంతనిష్కల్మషపరిశ్రమ లేదు.

అతిసౌ దర్శనము లగుయచతులశతుగుబెళుకుచూపులు ధైర్యవంతు
 లగును త్తనుపుగుఘృచిత్తములనె యచలీల జలింపఁ జేసి తనువంక
 కాకర్ణించు నని చెప్పవలసి యుండగా, రామానుజునునోహరచంచ
 లాక్షులు, నిరావరణప్రదేశమున నుంచినదీపకళికవలె నల్లాడుబద్గు
 దొరఁ ఘుహ్మాయము నాఁర్చించుటలో వింతయే మున్నది! ఆదొర
 ప్రతిదిశ మేదోయొకవేళ వచ్చి రామానుజుని సందర్శించి కొంతసే
 పే మేమియో ముచ్చటించి పోవు చుండెను.

పాపము రామానుజు బద్గుదొరసాయమునఁ బ్రాణములు దక్కిం
 చుకొని బయటఁ బడీనన, నామె వెనుకటియా రామమందిరముననే
 నివసించినను నాభవనము తొలగివలె రాత్రిండు విద్యుద్దీపము
 లతో మిగులఁబ్రకాశించు చున్నన, మనోహరము లగుస్వదేశవిదేశ
 వస్తునముదాయ మానిలయము నలంకరించి చేత్రప్రస్సము లొసర్చు
 చున్నను నామెకు నారాయణరావుతోఁ గలిసి యందు నివసించి
 నప్పటిసుఖము గాని యానందము గాని లేదు. తనకు విరోధిని
 యగుకామాక్షిని జంపువిషయమున నారాయణరావు తన మనోర
 థమునకు విరుద్ధముగా వర్తించుటచే రామానుజు యతనియందుఁ
 గొంచెమువిముఖత వహించినను సిప్పు డది మఱచి త్వయోము
 నకు మనస్సునఁ గుడకపో లేదు. కొలఁదిదినము లొక్కచో నివ
 సించి దర్శనసంభాషణాదులచే నొండొరులమానసముల రంజింపఁ
 జేసికొనుమిత్రులొకరినొక రెడఁబాసి పోవలసి వచ్చినప్పు డెంత
 యోచించారెంత రని చెప్పవలసి యుండగా తనకు విద్యోపదేశ
 మొనర్చినగురు వై సహచారి యై పలువిధముల సుఖము గల్గించు

వగకా డై యుండిన నారాయణరావు దూరమై, దూరమగుటయే కాదు, లోకాంతరమునమునకు సన్నిధి డై యుండుగా, రామామణికి దుఃఖమున్నట్లుక మానునా?

“రామామణి యింటికి వచ్చి యూరకుండ తీచు తనభర్తను విడిచిపించుట కనేకవిధముగా బ్రయత్నించెను. కామాక్షిహస్త్యతో సంబంధమున్న శామ్యూలు తనకింటి బడిచో నోదో యుపాదు మాలోచించి తనభర్తను సంభవించిన గాఢముగడవ బెట్టిన చ్చు నన్ననమ్మక మామెగు గలను. కాని శామ్యూలు సంవర్షన మామెగు బిడ్డయ్యె? వెలక, దినముగ పొకటిరేగు పర్యాయములు తన్ను జూడవచ్చుచు దనకనునన్ను మెగుగవలసిన శామ్యూలు దర్శనము తనకు దుర్లభ మైవండున కామె మిక్కిలి పరితపింప నారంభించెను. ఆమె మాతని కై యెన్నిసారులు వార్త పంపినను గ్రామీనాంతరమును డి యనకు రాలే వచ్చి యే ప్రశ్న త్తరము. అంతతో నామె సంశ్చి చెందక స్వయముగా శామ్యూలు నుండిరమున కరిగి యతనిని టిచి ప్రశ్నించెను. కాని యేమి యును బ్రయోజనము లేక పోయెను శామ్యూలు వచ్చునందాక ప్రశ్నించి యుండ మన్నను దసభర్త సంతకాలము ప్రాణముతో నుండనిత్తుగో లేదో. శామ్యూలు లరిగి గ్రామమునకు బోయి యతని జూదిరావలె నని యనుకొనెను, గాని మాగ్రామమును జెప్పు వారులే రైరి. శామ్యూలు పై గ్రామమున కరిగినకదా చెప్పవలెను. తనకు దెలిసినరహస్యము సధికారులతో జెప్పి యాఘోరకృత్య మాచరించినవాడు శామ్యూలే యని వాదింపవలంచెను. కాని యందుల కామె యాధార మేమి చూపగలదు? అంతవఱకు వచ్చి నచో శామ్యూలు తా నాహత్య చేసినట్లు రామామణి యెదుట

నంగీకరించిన నధికారులమోల నంగీకరించునా? కావున శామ్మూలువలనఁ దనకార్యము నెఱవేలు నన్నయాశ యామెకు లేదు.

రామామణి యింక నాప్రయత్నము విడిచి ప్రతిదినమును దనయింటికి శునకమువలె వచ్చిపోవు చున్నబిడ్డదొరవలనఁ దనకార్యము నిర్వహించుకొన నిశ్చయించెను. అది మొదలాయువతి తనయింటికి వచ్చిపదొరను పలువిధముగా గౌరవింపఁ జొచ్చెను. తొంటికంటె నెక్కువ చొరవిచ్చి మాటాడ నారంభించెను. తనతఱుకు బెరుగులచేతను, మందహాసాదులచేతను, హస్తస్పర్శాదులచేతను నాదొర కామె యమందానందము గలిగింపఁ దొడఁగెను. సమయము చూచి తనభర్త నెట్లయినను విడిచిపుచ్చుడని యతనిఁ బ్రార్థింపఁ దొడఁగెను. కాని యందుల కేమియును బ్రతిఫలము లేకపోయెను. ఆదొర యామెను జూచి “యువతీ! ఈవిషయ మై నీ వంతగాఁ బ్రార్థింప నవసరము లేదు. అవకాశము చిక్కినచో నతని విడుదల చేసియే యందును. నా కేమాత్రము వీలున్నను నిన్నుఁ దప్పించిన వాడను, నతనిమాత్రము తప్పింప లేకపోవుదురా? మాచేతులలో నున్నప్పుడే నీ ప్రయత్నము చేసిన కొనసాగునేమో. ఇప్పు డేమియును లాభములేదు. పైయధికారులుగూడ నతఁడు హత్య నల్పనని సిద్ధాంతము చేసిరి. ఇంకఁ గొలఁదిదినములలో నాతని నురిదీయుట నిశ్చయము. ఇంక నీ వతనిపై నాశ వడలుకొనుము. అతఁడు విముక్తుడై వచ్చి యీయారామమందిరమున నీతో విహరించునని తలంపఁగము. నీ కతనితోడి సహవాస మబ్బుట యసంభవము. మృత్యుముఖాంతర్గతుడగునారాయణరావుపై సభిలాష విడువుము. చచ్చినవారితోఁ జావము గదా. ఎట్లో ధైర్య మవలంబించి వర్తింపుము. కావలసినచో నతఁడు జీవించి యున్న నాల్గుదినములును నిన్నుఁ దీసికొనిపోయి యతని నందర్శనమును జేయుంతును. ఇదియే నే జేయు నుపకారము” అని పలికెను.

రామామణి యది మొదలుకొని ప్రతిదినమున బతిని సందర్శించు చుండెను. గంటలకొలది కాల మతనితో సంభాషించి తన దుఃఖమును వెడలబోయు చుండెడిది. కాని యొకప్పు డైనను, దనపతితోఁ గామాక్షిహత్యచూర్చి తత్వమును దెలిపినది కాదు. అట్లు చేసినచో తాను వల దన్నపని యేలచేసితి వని పతి కోపించు నేమో యని యామె భయము. ఆహాత్యసే బ్రధానహేతు వగు తన్ను బోలీసువారు డండించి ప్రాణము పుచ్చుకొందురేమో యని రెండవ భయము. కలకాల ముట్టికట్టుకొని యూగవలె నన్న రామామణి ప్రాణత్యాగమున క గీకరింపఁ గలదా?

న్యాయాధికారులు నారాయణరా వపరాధమును విమర్శించిరి. అతఁడు దోషి యని యంద తేకగ్రీవముగా నంగీకరించిరి. ఏమి చెప్పుకొందు వని నారాయణరావును వా రడిగిరి. కాని “నే నామె ను జంపలేదు. నా కావిషయమే తెలియదు” అని మొఱపెట్టుకొ నుట తప్పఁ దాను నిర్దోషుఁ డైన స్త్రీధార మేమియును జూపలేక పోయెను. అధికారు లతనికి మరణద డనము విధించిరి.

౧౫

నాటిరాత్రి వర్తిల్లిన ఘోరకృత్యమును దలంచుకొనఁ గుటుంబరావు హృదయము కలపించు చుండెను. అతఁడు దనలో “ఆహా! అధర్మ మొంతగాఁ బ్రబలి పోవుచున్నది. వధింపఁదగిన కామాక్షి సుక్షిత యై స్థలాంతరమున నున్నది. ఆమెకు బదులుగా మఱి

యొక దుఃకదృష్టవతి యెవ్వతెయో చంపబడినది. చంపినవాడు శామ్యూలు. చంపించినది రామానుజుని. తద్దృష్టమనుభవించుచున్నవాడు నారాయణరావు. రామానుజుని తననవతిని జంపవలయునని శామ్యూలును బోధింపఁజూపినది. తదీ కునుగ్రహ మభిలషించు నీతినిఁ దామోగినిఁ జంపనెంచి యామె లభింపక పోవుటచే వేతొకయువతిని జంపి తెచ్చి కామాయనస్త్రమును గప్పి రామానుజునిఁ జూపెను. అచూచి యామె యాశంపము కామాక్షిదేయని తలచి సంతసించి శామ్యూలును బొగడి లొని కరిగెను. పిమ్మట శామ్యూ లాశంపమును రామానుజునిముంటికిఁ బోయి గప్పిపెట్టి కామాక్షిని నారాయణరావు జూపె నని వాడు పుట్టించినాడు. ఇంతయును శామ్యూలు దుస్తంత్రము కాని వేటు కాదు. ఈ శంపమున నారాయణరావును జంపించి యాదుష్టుడు రామానుజుని దక్కించుకొనఁ జూచుచున్నాడు. నారాయణరా వెట్టిచా కయినను నీవిషయమున నిరపరాధుడు. నిరపరాధుడు వధింపబడుచుండఁ జూచి యూరకుండుట ధర్మము కాదు. నేను వీనిని రక్షించెనను. ఎ.తఁగావించినను శామ్యూలు చంపినయువతి యెవ్వతెయో తెలియకున్నదని యోజించుచుండ శ్యామలుడు వచ్చి నిలిచెను. కుటుంబరా నతనినిఁ జూచి “శ్యామలా! ఉదయముననా వచ్చితివి? నీ ముత్తరమునాన నీ పరిశ్రమయంతయుఁ దెలియ వచ్చెను. ఏదీ! రామానుజునృత్తాంతమును వివరింపుమా!” అని పలికెను. అది విని యతడు తాను వ్రాసికొని వచ్చిన రామానుజుచరిత్రము నతని కిచ్చెను. దాని నతఁ డిట్లు చదువఁ దొడఁగెను.

“నెల్లూరుపురమున రాజవీధిలో మాధవరావు నాయుడనునతఁడుండవాడు. అతఁడు దొరతనమువారి కొలువుననుండి విశేషధనము

నాజ్ఞించెను. అతనికుమారుడు దామోదరుడు. అతడు తండ్రినలె
నాంగ్లభాషాకోవిదుడు కాక పోవుటచే నీనయద్యోగమును సంపా
దించ లేక పోయెను. కొంత కాలమునకుఁ జరిగి గణించిన చరసంపద
యంతయును న్యయముయ్యెను. ఆదిత్యసౌధ మొక్కటియే మిగిలెను.
దానిలో గొంతభాగ ముద్దె కిచ్చెను. ఆయదైవనము తనకును
భార్యకును జాలక పోవుటచే దామోదరుఁడు స్వయముగా గొప్పపడి
కొంతధన మార్జింపవలసి వచ్చెను. కాని యందుకును దీనినయింప
య మేరియు సతనికి లభింపలేదు.

స్వగుతాభివృద్ధికై ప్రతిమతమువారు మిక్కిలి పాటుపడి రన్న
మాట సత్యమే కాని వారిలో కైస్తవమతమువారు చేసినంతపరి
శ్రమయు వెచ్చించినంతధనమును వే తొకరు చేయ లేదు, విచ్చింప
లేదు. కైస్తవమతబోధకులను జాలినంత ధనమునుటచే వారు
మొకట మన దేశమునఁ బాతశాలలు స్థాపించి రాజకీయభాష యగు
నాంగ్లమును నేర్పునెపమునఁ గైస్తవమతమును నేర్ప నార భించిరి.
కాని యందువలనఁ దమమతము నెఱవోమని స్వీకరింప లేదు.
పిమ్మట వారు తమమతమును స్వీకరించినవారి కుద్యోగముల నిచ్చు
చుండిరి. పెక్కురు హిందువులు కైస్తవమతస్వీకారమును గావించిరి.
వారిలో దామోదరుఁడొకఁడు. అతని కాంగ్లభాషాపాండిత్యముకంటె
ముఖప్రీతివచనములం దెక్కుఁ గుచాతుర్యము కలదు. దానివలన సతఁడు
దొరల ప్రేమ కాస్పదుడై కొలఁది కాలములోనే పోలీసుశాఖలో
గొప్పయద్యోగమును సంపాదించఁ గలిగెను అతఁడు కైస్తవుఁ
డైననాలుగే డ్లకు భార్య మరణించెను. అతఁడు రెండేండ్లకాలము
బ్రహ్మచారిగా నుండెను. కాని పిమ్మట పెద్దయద్యోగి యగుటచే
దన్నుఁ బ్రేమించుచున్నస్వదేశకైస్తవకాంతలలో నందకత్తెయనఁ
దగినయొకయువతిని సజమతానుసారముగాఁ బెండ్లియాడెను. ఆకాంత

కిది మూడవపెట్టి మొకటివివాహ మైననంవత్సరములోనే యామె
భర్త కాలధర్మము నొందెను. శరువార నామె మఱియొకపతిని వరిం
చెను. అతనివలన నామె కిరువురు పుత్తులును నొకపుత్రికయును గల్గి
రి. అనంతర మామె యేదో కారణమునఁ బతితోఁ గలహించి వివాహ
సంబంధమును ద్రొచికొని గుమారుల నతనిచేత వదలిపసిపిల్ల యగు
కూతుతో లేచి వచ్చెను. దామోగు డాముగ్గురు బిడ్డలకు గన్న
ముద్దరాలిని పెండ్లాడి యామెతోఁ గాపురము చేయుచుండెను. అనం
తర మాకాంత దైవవశమున రోగపీడితయై కాలధర్మము నొందెను.
చనిపోవునప్పటి కామెఁ దెండ్రుభర్తవలనఁ బడసినకూతురు దక్క
వేతుసంతానము లేదు అందుచేదామోదరుఁ డాపిల్లనేతనకన్నకూ
తురుగా భావించి యశ్యంతప్రేమతో బోషించు చుండెను. తల్లి
చనిపోవుఁప్పుటి కాపిల్ల పరుమూ జేష్ఠప్రాచ్యము గలది. పెంపుడు
జనకుఁ డామెకు రామామణి యని పేరు పెట్టెను. ఆబాలిక మిక్కి
లిబుద్ధిమతి సౌందర్యవతి. ఆమె చిన్నప్పుటి సూక్తియు నధికాసక్తితో
నాంగ్లవిద్యాభ్యాసము జేయుచుఁ దన నూహనకు మించినవిద్యావర
శ్రమచేదండ్రినేకాక పాఠశాలయందలి యుపాధ్యాయులను కూడ
మెప్పించుచుండెడిది. ఆమె తెలివితేటలకుఁ దండ్రీదామోదరుఁ
డధికానందము కొంది యామె కున్నతవిద్యాభ్యాసము చేయింప
నారంభించెను. తనవిద్యాభ్యాసమున కెట్టిలోపమును లేకుండుటచే
రామామణి కడుంగడు శ్రద్ధతో జదివి ప్రవేశప్రథమపరీక్షలయందుఁ
గృతార్థురాలయ్యెను. ఇంకఁ బట్టపరీక్షకుఁ జూపవలసి యుండెను.
కాని దానికిఁ గావలసినంతధన మామెకు లభ్యము కాకుండెను.
దామోదరుఁడు ముసలివాఁ డయినందున నిష్పాదుద్యోగము చాలిం
చుకొని యుపకారవేతనముమాత్రమే పడయుచుండుటచే వెనుకటి
వలెఁ గుమారికడదువునకుఁ దగినంతధన మీయఁ జాల గుండెను.

దానంజేసి యామె కొంతకాలము విద్యాభ్యాసము మారి వృధాగా,
గాలక్షేపము చేయవలసి వచ్చెను. అందుకు రామానుజు మిక్కిలి
విచారపరీతమనస్కురాలు కా జొచ్చెను.

కుమారి విచారమును జూచి సహింసఁ జూపక దామోదరుఁ
దామూరిని విడిచి చెన్నపురి చేరి కళాశాలాస్వతు నాశ్రయించి యత
నిదయను సంపాదించి తనకూతునకు విద్యాధివేతన మొనఁగునట్లు
చేసెను. రామానుజు మరల విద్యాభ్యాసము చేయ మొన లిడి
పట్టిబరీక్షకుఁ జరిగెను. ఆమె దురదృష్టవశమున మొనటిపర్యా
యము పట్టిబరీక్షయందుఁ గృతార్థురాలు కా లేక పోయినను మఱి
చటినంతశ్రమ మొనటితరఁగి తిలోనే శ్రుతార్థత చెందెను. అనంతర
మామె వైద్యశాస్త్రమును జదువ గుఠూహలాయుశ్చ చిత్తయై యు
దులకుఁ దగినప్రయత్నములు సలుపుచుండ దామోదరుఁడు
దైవవశమున రోగగ్రస్తుఁడై మంచము పట్టెను. అందుచే వారు
మరలఁ దమయూరు చేరిరి పిశ్యభక్తి గలరామానుజు విద్యాప్రసం
గము మాని జ్వరపీడితుఁ డగుజనకున కుపచారములు చేయ నారం
భించెను. ఎట్టియందులు దెచ్చి పోసినను దామోదరునిరోగము
తఱుగక క్రిమక్రిమాభివృద్ధి చెందఁ జొచ్చెను. మఱి రెండుదిన
ములు గతిందునప్పటి కతనికి మరణకాలము సమీపించెను. అప్పుడు
దామోదరుఁడు తనకుఁ జరకాలపరిచితుఁడును, నాప్తమిత్రుఁడును,
నాసగరముందే పోలీసుశాఖలోఁ బనిచేయుచున్న కృష్ణశామ్యూలును
బిలిచి తనకుమారి నప్పగించి రాజకీయవిధిలోఁ దనపేర నున్నహా
పాయలు తెచ్చి తనకుమారి కిచ్చి యామె కెట్టిరోపమును గలుగ
కుండఁ జేయవలె నని ప్రార్థింప నతఁ డందుల కంగీకరించెను. దా
మోదరుఁడు మరణించెను.

ఇక రామానుజురక్షణభార మంతయు శామ్యూలు వహించెను.

అతడు రెండుపూటలును వచ్చి యామెతోను మరచి పోవుచుండెడి వాడు. క్రిమముగా శామ్యూయిల కామెనుండు మోహమంకురించెను. ఆమెను దానే పెండ్లియాడ నిశ్చయించి తన ప్రయత్నములు చేయుచుండెను. కాని యారామామణి కతనియందు సుంతేనియు వలపు లేదు. అంతట నామె శామ్యూయిలకుఁ దెలియకుండ నారాయణరా వనునతనిని రహస్యముగాఁ బెండ్లియాడి యాయూను విడిచి పోయెను. మఱి కొన్ని దినములకు వచ్చి యిక్కడి యాస్తి సంతను దీసికొని పోయినది. ఈసౌధమును గూడ నమ్మకొన్నది.”

కుటుంబరా వది చదివి శ్యామలునితో నిట్లనియె. “శ్యామలా! నీ కిప్పుడు బోధపడినదా? నారాయణరా వెంతధనవంతుడో, రామామణియు నట్టిధనవంతుడాలే. చరిత్రయునుబట్టి వారిగురును దంపతులు కాఁడనినవారే?

శ్యా—అవును. వీరిట్టివారని నే నెన్నఁడును దలంప లేదు.

కు—సరియే. దాని కేమి? ఈయూర జరిగిన ఘోరకృత్యమును విన్నవా?

శ్యా—వింటిని. డాక్టరుగారికి మరణదండన మట!

కు—కాని యది కేవల మధర్మము.

శ్యా—ఎందుచేత?

కు—కామాక్షి చావలేదు.

శ్యా—ఆశవ మెట్లు వచ్చినది?

కు—అది శామ్యూయిల హస్తంత్రము.

శ్యా—అట్లయిన కామాక్షి సజీవురాలై యున్నదా?

కు—అవును. నిరక్షరాధునిక మరణశిక్ష!

శ్యా—పోనిండు. నారాయణరావును దుష్టగణములోఁ జేరి

నల్లే యున్నది. ఒకడుష్టుఁడు హతుఁ డయినచో మనకుఁ గొంతపని తగ్గిపోవును గదా !

కు—అట్లు గాదు. మన మినారాయణరావునే ప్రధాన పాత్రగాఁ జేకొని నాటక మాడింపవలసి యున్నది. నాయకుఁడు లేని నాటక మెట్లుండునో తెలియునా?

శ్యా— (ఆశ్చర్యముతో) నారాయణరావు కథానాయకుఁ డనియే మీయభిప్రాయమా?

కు—అవును.

శ్యా—అట్లయిన నతనిని బ్రస్తుతమున రక్షించుటయే యుత్తమము. రక్షణోపాయ మున్నదా?

కు—అవును. కామూక్షి యున్నది కాదా?

అనిచెప్పి కుటుంబరావు శ్యామలునితో “ఓయీ! నారాయణ రావు నురిదీయునాటికి మరలివచ్చెదను. అంతవఱకు నీవు జాగరూ కతతోఁ బురరహస్యము లరయుచుండు” మని పల్కి యానాఁడే గ్రామాంతరమున కరిగెను.

నారాయణరావు నురిదీయుటకు నిర్ణీత మగుదిన మేతెంచెను. తలారు లతని వధ్యస్థానమునకుఁ గొనిపోవనుండ్రి. తనవతికి సంభవించిన యాదుర్దశను గాంచి రామామణి గొంతెత్తి యేడువఁ జొచ్చెను. అది విని నారాయణరావును మిక్కిలి దుఃఖింపఁ దొడఁ గెను. ఆహా! ఏమిచిత్రము! నిన్న మొన్నటివఱకుఁ దత్పరవాసుల యసాధారణశౌరవమునందుచు మూర్తీభవించిన సౌఖ్యమువలె వర్తించిన రామామణినారాయణరావుల కెంతలో నెట్టి దీనావస్థ సంభవమైనది! తన్నుఁ జేరవచ్చిన రామామణినిఁ జూచి నారాయణరావు “ప్రియురాలా! నిజముగా నే నిందు నిరపరాధు డను. ఇట్టి నేను దురంతశిక్ష నొందవలసి వచ్చినది. దైవము పంతముపట్టి మనకు వియోగము గల్గించుచుండ దానినిఁ దప్పించువా రెవ్వరు! అక్రమముగా నా పై నిట్టియపరాధము మోపి యింతచేసిన వారుమాత్రము శాశ్వతముగా నుండిపోవుదురా! వారును నావలె నేఁడో తేపోయమలోకమునకుఁ బయనము కట్టవలసినవారే! పోనిమ్ము. ఇఁక నట్టివిచారముతో నేమి లాభము. మనరహస్యములను, బెటవారి కెవ్వరికిని జెలుపకుము. మనమైశ్రిని, మననహవానమును యావజ్జీవమును మఱవకుము. ధైర్యముతో నుండుము. ఇవియే నాకడపటి వాక్యము” లని చెప్పి యామెకు సెల విచ్చి వధ్యస్థానమునకు నడచి పోయెను.

ఆమాటలు రామామణి విని యెక్కుడుగా దుఃఖించు చుండెనే కాని, యవ్వడైనను గామాక్షి హత్యవిషయ మై తత్వమును

డించినది కాదు. తనమూలమునఁ బతి మర్మరణము నొందుచుండ
సహించుటఁ జూడఁగా రామానుజుకేఁ బతియందన్నభక్తి యెట్టిదో
సరిగా నిర్ణయింపఁ జాలము. మఱియు రామానుజుకేఁ బ్రాణములం
దెంతతీపు? తనభర్తమరణముచు గన్నులారఁ జూడలేక కాబోలు
నామె మోటారుబండ్సినెక్కి వధ్యస్థానముచు విడిచి పోయెను.

నారాయణరా వురిపగ్గములను సమీపించిపప్పుడు చూపలులు
మిక్కిలి దుఃఖించిరి. అతనివలన మహోపకార మందినవారిమూల
చెప్పవలయువా? ఈసమాచారముచు దూరమునుండి చూచు చున్న
శామ్యూలు పొందినయావకమునకు మేర లేదు.

నారాయణరావు దైవమును బ్రార్థించి నిలువఁ బడెను. తలవరు
లతనికి ముఖాచ్ఛాదనము గావించిరి. ఉరిపగ్గములు మెకకుఁ దగి
లించిరి. చూపలు లాహకారములు చేరుదొడంగిరి. ఇంతలో
గంభీరస్వరముతో “అయ్యా చంపకుడు. నారాయణరావు నిరప
రాధుడు చంపవలదు. తొందరపడవలదు” అని దూరమునుండియే
కేకలిడుచు శోకవ్యక్తి యచ్చటఁ బ్రశ్న మయ్యెను. ఆవ్యక్తినిఁ
జూచి యచ్చటివా రందఱ తాత్పర్యచకితులై స్తంభాకృతి వహించి
చిరి. ఆవ్యక్తి యెవ్వరు? నారాయణరా వెన్నతెను జంపె నని
న్యాయాకాధికారులు మరణవంశసము విధించిరో యాబాలయోగి
నియే వచ్చి యచ్చట నిలిచెను. ఆమె యచ్చటివారినిఁ జూచి
“అయ్యా, నారాయణరావు నిరపరాధుఁడు నన్ను జంపలేదు.
అతని విడిచి పుచ్చుడు అని యెలుఁగెత్తిమరల కేక వేసెను.

అది విని తత్కార్యవిర్వాహకు లగునధికారు లాశ్చర్యము
నొందుచు, నతని వదలుఁ డని తలవరుల కాజ్ఞ యిచ్చిరి. తలవ
రులు నారాయణరా వురిపగ్గములను వదలించిరి. ముఖాచ్ఛాదన
ముచు దీసి వైచిరి. నారాయణరావు కనుఁగవ విప్పెను. కాషా

యాబరధారిణి యై, కృష్ణపక్షచంద్రరేఖనలః గృశాంగి యై,
 యాగుల్ఫలంబమానజటాకలాప యై, యున్న కామాక్షి కంటఁబడె
 ను. కంటఁబడుటయే తడవుగా నారాయణరావు పెద్దయెలుఁగుతో
 వాపోవుచు “కామాక్షీ! నీకు మహాపకారము గావించిన యీ పా
 పాత్ము నేల బ్రదికించితివి? చిన్నప్పటినుండియు నన్ను మనసారఁ
 బ్రేమించి నీసర్వస్వమును నాకు ధారపోసి సర్వావస్థలందును నన్నే
 నమ్ముకొని, నాకష్టసుఖములనే నిజకష్టసుఖములుగాఁ దలంచుచు,
 నుండిన నీ కిట్టివికృతరూపము గల్గించిన యీకఠినహృదయురకుఁ
 బునర్జీవ మేల పోసితివి? నీవు చేసినయుపకృతిని మఱచి, నీవు చూ
 పుచున్న యద్వితీయపతిభక్తిని మఱచి, కామాంధుఁడై వేటొక
 యువతిని జేపట్టిన యీకృతఘ్నుని నీచంచలచిత్తు నేల బ్రదికించి
 తివి? అని వెట్టికేకలు వేయుచు విలపింప నారంభించెను. తాను
 జేసినమహాపకారమును మఱచిపోయి కామాక్షి తన్నట్టిమహాపద
 నుండి తప్పించినందున నతనిహృదయము మార్పుచెంది ద్రవించి
 పోయెను. అందువలన నారాయణరా వట్టివికృతచిత్తుఁడాయెను.

నారాయణరావు వచనములు వినగా నచ్చటివారి హృదయ
 ములు దుఃఖాకులము లయ్యెను. నారాయణరావు కృతఘ్నుతను
 నిందింపనివారును, కామాక్షియద్వితీయపతిభక్తికి మెచ్చనివా
 రును, నచ్చట నొక్కరును లేరు. జగత్ప్రళయము గావింప రేచిన
 గాలివాన వెలిసిపోయినట్లు నారాయణరావునాపద ఊణములో మా
 య మయ్యెను.

ఈయుదంతమును విని న్యాయాధికారు లచ్చటికి వచ్చిరి.
 ఆయోగిని వారికి నమస్కరించి “అయ్యా! నేను బ్రదికియే యున్నా
 ను. నారాయణరావు నన్ను జంపలేదు. అతఁడు నిరపరాధుఁడు.
 నా కీసమాచారము నేటియుదయముననే తెలిసినది. తెలియగానే

యన్యాయముగా నాప్రియుఁడు వధింప బడుచున్నాఁ డని విచారించి పర్యెత్తుకొని వచ్చితిని. నాకోర్కి దీతినది. నాయత్నము సఫల మయ్యెను. ఇక నేఁ బోయెదను." అని చెప్పి యటనుండి లేచి పోయెను.

అది విని న్యాయాధికారు లన్యోన్యముఖవీక్షణము సల్పుకొనిరి. పురతక్షకశాఖవారు చేసినమోస మని వాని గ్రహించి బగ్గుదొరను దదనుచరులను బరిపరివిధముల నిందించి నారాయణరావును వదలి వెడలి పోయిరి.

అనంతరము బగ్గుదొర నారాయణరావుచేయిపట్టుకొని "అయ్యా! ని న్నన్యాయముగా నవమానించి కష్టములపాలు గావించినందులకు మమ్ము క్షమింపుఁడు. ఇది పొరపాటున జరిగినది. కాషాయవస్త్ర ధారి యగుశవమును జూచి మా వాని భ్రమ చెందిరి. మీరు నట్లే భ్రమ చెంది యుండ నోపుచు, లేక మీ రాశవము కామాక్షిది కా దని చెప్పి వాదించినచో నీబాధలు మీకు లేకపోయియే యుండును. ఇది యంతయు దైవసంఘటన" మని చెప్పి యోదార్చి విశేషముగా గౌరవించి మోటారుబండిలోఁ గూర్చుండఁ బెట్టి భర్త కై విషాద పరీతురాలై విలపించుచున్న రామానుని కప్పగించి వెడలి పోయెను.

ద్వితీయ భాగము

766

167

తృతీయభాగము

168

నాడు వశ్యస్థానమందుఁ దనవతివలనఁ గడవటిసెప్పు గైకొని పతి
చావును గన్నులార జూడఁ జూడ రామామణి మా రామభవనమున
కుఁ దిరిగి వచ్చి భావికామునఁ గాను వర్తింపన సిన విధమును
గఁజించి యాగోచించుచుండెను. కాని యంతలో బద్ధుడొర నారా
యణరావును గొలివచ్చి మామె కప్పగించెను. వచ్చినభర్తను గాంచి
రామామణి నిశ్చేష్టుగా లయ్యెను. అట్టిప్పు మానం కాశయము
ననా! ఆశ్చర్యాతిశయమననా! అది మామెనుసన్నున కే తెలి
యనలెను. దొరగారు నారాయణరావు విముక్తికి గారణమును జెప్పి
రామామణి నోదార్చి వెడలి పోయిరి.

మృశ్యువుకోటిలోఁ బడి వచ్చినతనప్రాణభువితోఁ గూడి మరల
సుఖంప గలభాగ్య మబ్బినందులకు రామామణి యెట్టియానందము
ను జెందునో చెప్పవలయునా? కాని యామెముఖమండలమున నట్టి
యానందకళ లంకరింప లేదు. తమతోటలోని కాశవ మెట్లు వచ్చి
నదని భర్త తన్నడిగినప్పుడు యాధార్థ్యమును గప్పిపుచ్చి తా నేమి
యు నెఱుఁగ నని సమాధాన మిచ్చు చుండెను. అది సత్యమే కా
బోలు నని నారాయణరావు గుఱుండెను. తాను పతిని మోసపుచ్చు
చున్నందునకు రామామణినిక్కిలిదింతలపా లగుచుండెను. తత్వ
మును తెలిపినచోఁ దనదుష్ప్రవర్తనము భర్తకుఁ దెలిసిపోవు నని
భయపడు చుండెను. అందుచే భర్తతోఁ గాపురము చేయు చున్నను
నామెకుఁదొంటియానందము గాని తొంటిసౌఖ్యముగానికలుగ లేదు.
అందులకుఁ గారణము తదీయమానసము నానావిధవిచారములపా

లకుట తప్ప వేజేమియును లేదు. రామామణిచిత్తమునందు మోద
 భేదకోధములు. మూఁడును గళవాతపిత్తనాడులవలె నుద్దేశించి
 యామె కున్నాకమును గల్గించు చుండెను. ఈసన్నిపాతావస్థయే
 పాణికి మిగులబాధాకరము. మృత్యుదేవతగర్భకుహరమును బ్రవేశిం
 చి వచ్చినభర్తను జూచుటవలన నొకమూల యానంద ముప్ప
 తిలుచుండెను. ఎవ్వతెనామాక్షరములు విచటకైనను దా నోర్వలే
 కున్నదో యాకామాక్షి జీవించి యుండుటయే కాక యామెయే
 తనపతిని జీవింపజేయుటచే నామెకు భేద మతిశయించు చుండెను.
 శామ్యూలు తనకార్యమును దప్పక నిర్వహించెద నని నమ్మించి
 యాశాభంగము గల్గించుటయే కాక తమ్ముఁ బలుకష్టములపాలు
 గావించినందున జన్మించినఁగోధాగ్నిచే నామెయొడ లంతయును
 గుతకుతయుడికి పోవు చుండెను. ఇట్లుదయించినవికారత్రయ
 మామెకుఁ జెప్ప నలవికానిబాధను గల్గింప నారంభించెను. క్రమక్రమ
 ముగాఁ గళవాతములతిశయించి పిత్తనాడిని సజింపజేసినట్లు భేదకో
 ధములు ద్రేకించి యామెమోదమును నిర్మూలము గావించినవి. మఱి
 కొన్నిదినములకుఁ దక్కినభావము లంతరించి యొక్కకోధముమా
 త్రమే మిగిలెను. ఇప్పుడామెహృదయకుహరమునంతయు నాక్రిమిచు
 కొని కోపము విజృంభింపఁ జొచ్చెను. ఆకోధాగ్నివలన నామెశరీ
 రము నఖశిఖిపర్యంతము నుడికపోవు చుండెను. శామ్యూలు గనఁ
 బడినచో నాతని నొకగుక్కను మ్రింగవలె నని యామె కాచికొని
 యతికష్టమున దినములు పుచ్చు చుండెను.

ఆపురములో సుప్రసిద్ధి గాంచినరామామణీనారాయణరావులకు
 సంభవించినయాపదకు మిగులవిచారించుచుఁ బొరులలోఁ బెక్కండు
 వచ్చి వారిని బరామర్శించి పోవు చుండిరి. ఆపురజనుల కాడంప
 తులు మహోపకార మొనర్చియుండుటచే వారు వారియందెక్కు

దుశ్శారవము గలవా గై తమసానుభూతిని దెలియ బఱచుట విహిత
కార్యముగదా? అందుచే నారామమందిరము కొన్ని దినములు తిరు
నాళయందువలె నచ్చి పోవుజనులతో నిండి యుండెను. నిరప
రాధుఁ డగుటచే నారాయణరావు పౌరులుచూపు శారవమువలనను
వారిపరామర్శవచనములవలనను నూట యెనిది స్వస్థచిత్తుఁడ
య్యెను. కాని రామామణి కట్టిస్వాస్థ్యము సంభవింప నుండునని అప
రాధులకు స్వస్థచిత్త మెటు?

౨

కుటిలహృదయులవర్తనము లతివక్రములు. వారియాలోచనములు
లోకోపద్రవకరములు. వారిపను లతిభయంకరములు. కుటిలులు
తమకార్యమును సాధించుకొనఁ బెక్కుమామోపాయములు పన్ను
దురు. లోకుల కన్నబ్రామితి మని భావింతురు. తమకార్యములు
సఫలము లైనట్లే నిశ్చయింతురు. కాని యట్లేప్పటికిని గాదు.
ఒక వేళవారు తమనూయాచాతుర్యముచే లోకుల మోసపుచ్చు గల్గి
నను, దమయుపాయములచేఁ బ్రజలను బాధింపఁ గల్గినను, గార్య
సాఫల్యమునుమాత్రము పొంద లేరు. మీదుమిక్కిలి వారికాశా
భంగమును, దడ్డిచిత్తదుఃఖాతీశయమును మాత్రమే గలుగును.

నాడు శామ్యూలు రామామణిని సందర్శించినప్పు డామె తనకు
హృదయశయ్య మగుయోగిని జంప వలయు నని ప్రోత్సహించి
నది. అసహాయురా లగుయోగినిని జంపుటతిసులభ మని తలంచి

రామామణిమెప్పు వడయుట కై “అ దెంతపని? అవలీల నెఱవేర్చెదను” అని శ్రేష్ఠి పోయెను. ఆమె చెప్పిన కార్యమును ద్వీరగా నిర్వహించుకున్నచో నామె తన్ననమర్థునిగాఁ దలంచు నే మోయని యశనిభయము. కావున నెట్లయిన నారాత్రియే తన్నుకోరథ మీడేర్చు బంతము పట్టి పోయెను.

శామ్యము రామామణిని వీడ్కొన్నది మొదలు తస్త్వయత్నమందే యుండెను. తన కాపు లగు నేవకులతో నాకార్య మాలోచించి నాటిరాత్రి కిండ్లవరూముమున రహస్యముగా నప్పని నొనర్ప నిశ్చయించెను. యోగిని పవటిపూట యచ్చటచ్చటఁ దిరిగినచు సాయంసమయమునకు ధర్మసత్రిమునకు వచ్చు ననియు నప్పు డతిసులభముగాఁ దనకార్యము నిర్వహింప వచ్చు ననియు దలచి యథా కాలమునకు భటులతో ధర్మసత్రిమున కేగెను. కాని యోగిని యచ్చట లేక పోయెను. శామ్యము కార్యము విఫలమైనందులకు విక్కిలివిచారించెను. రామామణికోర్కి దీర్చుట యెట్లో యతనికి బోధపడ లేదు. తదీయాభిలాషమును దీర్చుకుండ నామె సన్నిధి కరుగి నతనినున స్స గీరింప లేదు. ఒక వేళ ననయ గీరి చినచు దిశ్చన్నిధి సంశలేసిపంతములు పలికి యిపుడు కార్యము నిర్వహించుండ నామెను సంకల్పించి బోవుట యతనికిఁ జిన్నతినము కాదా? కొన్నిదినములు వేచి యుండి యాయోగిని యాపురమునకు గాఁగానే చూపి తదీయమునోరథ మీడేర్పరచుచును. కాని నారాయణరా వూర లేనప్పు డాపని చేయవలె నని రామామణి కోరుట నే మగులా దన శక్తిసమయము లభించునో లభింపదో యని శామ్య లూహింపఁ జొచ్చెను. మఱియు యోగిని యచ్చటి కెన్నిదినములకు వచ్చునో తెలియదు. ఒక వేళ రాకపోయినఁ బో వచ్చును. అట్టితఱి తనప్రియురాలికోర్కి దీర్చుట యసాధ్యమే.

అది తీర్చకుండు రామామణిని సందర్శింప నేగుట యిక్కఁ బాసఁగనే
 పాసఁగదు. దినమున కొకపర్యాయ మైనను రామామణిముఖము
 లమును జూచినఁ గాని సంతృప్తి చెందనిశామ్యమున కది యెంత
 కష్టమో చెప్ప వలయునా? తున కిట్లతఁ డాలోచించెను.
 అయ్యో! అశినులభ మనుకొన్నకార్య మతిష్ట మయ్యెను. అయి
 నఁ గానిమ్ము. నాబుద్ధిచాతుర్యముచే దానిని కేటొకవిధముగా
 నెఱవేర్చెనను. ఈదినముననే మాక్రైస్తవకాంతయొకతె మృతి
 నొందినది. ఆమెశవమును సమాధిలో జేర్చి తద్బంధువులు సాయం
 కాలముదే మరలి వచ్చిరి. ఆశవముచే నాటక మాడించెదను. రామా
 మణినునోరధమును దీర్చుటయు నారాయణ గావు నాపన్నునిఁ జేయు
 టయు నాకు ప్రధానములు. ఆవాంఛితములను దీర్చుకొన యోగి
 నిశచమే యక్కఱ లేదు. మఱియొకదానిచేఁ దీర్చుకొన వచ్చును.
 ఈస్వల్పమునకు నే నొకోవిచారించితిని. బుద్ధిబలమున కసాధ్య
 ముండదుకదా? ఒకప్పు డా యోగిని మనఃపరము నకు వచ్చినచో నా
 రహస్యము బయలుపడును. అట్లు గా కుండు నచ్చటి కేదోయొక్కి
 పన్నెదను. లేనిచో నాయోగిని రాఁగానే దానిని బంచత్వ మొం
 దింతును. ఇప్పుడు చుంపనలసినయోగిని నప్పుడే చుంపెదను. ఇందు
 వలన నష్ట మేమి? ” అని శామ్యము పరిపరివిధముల నాలోచించి
 తసభటులకుఁ గొంచెముధనాశ చూపి కుటిలభూసుటిభీకరం బగు
 మృత్యుదేవతాముఖమువలె నున్ననిశీధమునందు శ్మశానమున కరిగి
 సమాధియండి యాశవమును దీసి చూచువారి కనుమానము గల్గకుం
 డే సమాధి నప్పుటియట్లు చేసి తాను గొనివచ్చిన కాషాయాంబరమున
 నాశవమును గప్పి భుజిములపై వహించి యచ్చటికి సమీపముగా
 నున్న యారామమందిరమునకుఁ గొనిపోయి రామామణికిఁ జూపి
 “ఏకక్రియా ద్వైధకరీ ” యన్నట్లు దానిచేతనే తన రెండవకార్య

ముగూడ నిశ్చహింప నెంచి రామామణి లోపలి కరుగఁగానే యా
 శవము నాతోటలో నొకచెట్టుక్రింద బాతి వెడలిపోయెను. ఆమ
 టునాడే యాశవమును బయటఁ బెట్టించినచో నారాయణరావు
 దానిని గుర్తించి తనమనోరథము వ్యర్థము గావించు నే మో యని
 యూహించి శామ్యూలు భూసంపర్కమునఁ దద్రూపముకొంచెము
 చెడిపోవునందాక నూరకుండి తనసహయోద్యోగిచే నాశవమును
 వెల్లడి చేయించి నారాయణరావుపై నభిమోగము దెప్పించెను.
 అతఁడు కేవలము నారాయణరావునకే యాపద గలిగింప సమకట్టి
 నను, నది రామామణికిఁగూడదగులక పోలేదు. శామ్యూలు చే
 సినప్రియత్న మంతయు విఫల మగుటయే కాని తనప్రియురాలి
 కాశాభంగ మొదవుటయే కాక, మీఁదుమిక్కిలి తా బిగ్గుదొర
 గారిచేఁ చీవాట్లుగూడదనవలసి వచ్చెను.

శామ్యూలుస్వాంత మిష్నుడు దురంతచింతాక్రాంత మై పలు
 విధముల బాధ నొందు చుండెను. నాటిరాత్రి యతఁడు పడినశ్రమ
 యంతయు వితథ మై పోయెను. అతనిశత్రు వగునారాయణరావు
 బ్రతికి యాపురమున మఱితగొరవ మందు చుండెను. అతని కధి
 కారి యగుబిగ్గుదొరకూడ నాతని నెక్కుడుగ గొరవించు చుండెను.
 అతఁ డొనర్చినదురాలోచనములకుఁ దగినదుష్ఫల మాతనికే లభిం
 చెను. అతఁ డతికష్టపడి నిర్మించినహర్ష్యము మునుముట్టఁ గూలి
 పోయి యతనితలపై నే పడినది. అయినను శామ్యూలు తన
 శ్రమవ్యర్థ మైనందుల కంతగా విచారి ప లేదు. బిగ్గుదొర
 పెట్టినచీవాట్ల కంతలక్ష్యము చేయ లేదు. తక్కిన దేదియు
 నతని కంత దుఃఖకరము కా లేదు. కాని యాశాభంగ
 మొందిన ప్రియురాలి మొగము చూచుట యతనికి మిక్కి
 లిక్ష్మ మనిపించు చుండెను. ఆమెమనోరథ మీదేర్ప లేక

పోవుటయే కాక యామెకుఁ గారాగృహవాసముకూడఁ గల్గించెను. ఇట్లు ప్రశ్యక్షముగా మహాపకారము గావించి యామెసందర్శన మెట్లు చేయఁ గలఁడు? చేయకుండ నెట్లుండఁ గలఁడని ఈవిషయమును నిర్ణయింప నతఁడు దీప్తితోచన మొనర్చెను. తన కతఁడు తనలో “బుద్ధిచుంతుల కుపాయములే లభింపనా? నాకు మంచియు క్తి లభించినది. దైవ మేదియోమార్గము చూపక మానడు. ఈయ భిమోగమునందు నాసహయోద్యోగిని నియమిచుటయు నేను గ్రామాంతరమున కరిగినట్లు ప్రవాదము పుట్టించుటయు మిక్కిలిమే లయ్యెను. కారాగారబద్ధుఁ డగునారాయణరావును దప్పింప రామా మణినన్న బాధించు నేమో యని నే నాయుక్తి పన్నితిని. నా కిప్పు డదియేప్రియురాలిముఖసందర్శనము గల్గింపఁ దో డగు చున్నది. యుక్తియుక్తము లగుమాట లాడి యచనయముచేతను, నాశ్చర్యసం తాపాభినయములచేతను, రామామణికి నాయం దనుమానము లేకుండఁ జేసికొందు నని యూహించి తన కట్టియుపాయము లభిం చినందుల కానందించి రామామణి దర్శనార్థ మరిగెను.

నాటిరాత్రి శామ్యూ లొసరించిన ఘోరకృత్యమును జూచినప్పటి నుండియుఁ గుటుంబరావున కతనియం దనుమానము హెచ్చ నారం భించెను. పరు లొసర్చుఘోరకృత్యముల వారింప వలసినపురర త్నాధి కారియే యిట్టియకార్యముల నాచరించుట కచ్చెరు వంది

యతః డదిమొదలు నర్వదా శామ్యూలు నంటి తిరుగు చుండెను. కాని యది శామ్యూలున కెంతమాత్రమును దెలియనీయ లేదు.

ఒకనాటిరాత్రి పదునొకండుగంట లప్పుడు కుటుంబరావు బిచ్చగానివేషముతో నూరఁ దిరుగుచు శామ్యూలింటి కరిగెను. ఆయింటివీధితలుపు బంధింపఁబడి యుండెను. ఆచుట్టుపట్ల మనష్య సంచార మేమియును లేదు. అతఁ డచ్చటియరుగుపై ని గూర్చుండి యుండ మేడపై నుండి యెవ్వరో దిగి వచ్చు చున్నచప్పుడు వివ నయ్యెను. కుటుంబరావు జాగరూకుఁ డై వారుతలుపు దీసికొని పైకి వత్తు రేమో యని తలంచి గోనెగుడ్డ ముసుగు వైచికొని పండుకొనెను. కాని యతఁడు తలంచినట్లు వారు పైకి రా లేదు. చావడిలో గూర్చుండి వా రేమోసంభాషించు చున్నట్లు పొడక టైచు. కుటుంబరావు లేచి యెత్తుగా నున్నకిటికీపై కెగఁబ్రాకి లోనికిఁ జూచెను. అచ్చట నొక యువతి యుండెను. ఆమె శామ్యూ లుతో స భాషించు చుండె. గోడచేర్చుగా నున్నకిటికీపైఁ గూర్చుండుటచే శామ్యూ లంశికిఁ గనబడ లేదు. ఆ యువతి వాగ్ధోరిణి పరిశీలింప నామె మిక్కిలి కవిత యైచట్లు కానవచ్చు చుండెను. కుటుం బరావు కిటికీవలక చెవి నిడి జాగరూకుఁ డై విను చుండెను. ఆకాంత యిట్లు సంభాషించెను.

య:—మీరు సత్యవాదు లని నమ్మి చెడిపోయితిని.

శా:—నీవు చెడిపోయిన దేమి?

య:—పతిని జంపుకొని పండువంటి కాపురము కూల్చికొంటి ని. ఆదొంగముండదాలిమాటలు నమ్మి, యున్నతోద్యోగమునం దున్నది మ్మాశ్రయించిన నెక్కుడుసుఖ మనభవిష్యత్కల నని యెంచి కులభ్రష్టనుగూడ నైతిని.

శా:—ఆవును ఇప్పుడు నీకుఁ గల్గినయిబ్బంది యేమి?

నీరహస్యమును బయలుపఱుతును. నన్న మీరు మోసపుచ్చిన నేనుమాత్ర మూరకుందువా?

శా—యువతీ! నిన్న నమ్మితి. నన్నిట్లాపదల పాలొన రింపకుము. (అని బతిమాలుకొనెను)

యు—అట్లయిన నా కిప్పుడు నూజురూపాన్నిలు కావ
●యును. తేండు!

శా—ఇప్పు డంతసామ్మ లేదు.

యు—లేక యే మగును మొన్న నేకదా తీతమందినది? నన్న మీ కక్కడుగా నాదరింతు రనియేకదా యీసాహసమున. కొడఁబడితిని.

ఇక శామ్యూలునకుఁ దప్పినది కాదు. ఏ బడిరూపాని లాము వతి కిచ్చి బతిమాలుకొనెను. ఆమె వానిని దీసికొని యొక నేఁ బోయెద” నని చెప్పెను. శామ్యూలు తలుపు దీసెను. ఆయువతి మునుగువేసికొని నడువ నారంభించెను. ఈలోపున కుటుంబరావు గోనె కప్పుకొని యెప్పటియట్లు నిద్రింపజొచ్చెను. శామ్యూలు దీపము గొని తనయగుగు పైఁ బడుకొన్నవానిని గాంచి బిచ్చగా నిగా భావించి తలుపు జేసికొని లోని కరిగెను.

అంతలోఁ కుటుంబరావు లేచి యాయువతి యెవ్వరో కనుగొనఁ దలఁచి యామెను వెంబడించెను. ఆయువతియుఁ గటికిచీకటిలోఁ బడి నిర్భయముగా పురివీధులను గడచి పోయెను. ఆమె యొకసం దునఁ బడి నడచినడచి యొకచిన్న గృహమును బ్రవేశించెను. కుటుం బరా వామందిరమునుగుఱితిండి వెనుక శామ్యూ లావీధిలోనే దెబ్బలు తిన్నట్లు గ్రహించి నాడు శామ్యూలాయువతినిమిత్తమే దానితో నావీధికి వచ్చి యుండు నని తలపోసి యింటికి మరలి పోయెను.

య—ఇక నేమి గావించు? నన్ను బెండ్లాడెన నని చెప్పి వాగ్దానము చేసినారు. ఇప్పుడు మరల రామానుజుకై యత్నించు చున్నారు. ఇది మీవంటి కుమరుష్యుడు దగునా?

శా—నీవు విన్నది కల్ల!

య—అట్లయినచో నారాత్రి యంతశ్రమపడి శవప్రదర్శన మొనర్ప నేన?

శా—(అచ్చెరువుపడి తనలో “ఆ ఇదేమి? ఆరహస్యము భగవంతునిగూడఁ దెలియ దనుకొంటిని. ఈమె కల్లు తెలిసినదో యని సందేహించుచు) నీవు విన్నది యసశ్యము.

య—వినలేదు. కన్నులారఁ గాంచితిని.

శా—అట్లు!

య—నే నారాత్రి యిచ్చటికి రహస్యముగా వచ్చితిని. మీరు సహచరులతో మాటాడు చున్నారు. అది తగనిసమయ మని మీరెంతకు గా లేదు.

శా—యవతీ! నీ వరుమానింపకు చిరకాలస్నేహముచే రామానుజుని దోసి నేయఁ జాలక యట్లొనర్చితిని. ఆమెను బెండ్లాడునట్లేదేము నా కెంతమాత్రమును లేదు. నీవే నాప్రాణేశ్వరివి. సమ్మము.

య—అట్లయినప్పుడు నీవచా మొనర్చుకొనఁ జాల మేన? నేనిట్లెంతకాల మర్ధరాశియందు నిశాచరినలె నిచ్చటికి వచ్చుట?

శా—ఇక నెంతోకాల మక్కఱ లేదు. నేనును దీక్ష యశ్నమునే చేయు చున్నాను.

య—నునము దాంపశ్యము నొందుట కెంతఘోర మాచరించితిమో తెలియునుగదా? మీరు నన్ను జేట్టచిచో నవలీల

రాజసుహృద్యవరమున మార్కండేయస్వామియాలయమున కొక
ప్రక్క శిథిలగృహ మొకటి యుండెను. అది శ్రీనివాసరావు గారిది.
శ్రీనివాసరావు హఠాత్తాఘాతాభ్యాసము చేసి క్షయము దుర్బలము
యై నను దొరతనమువారికొలుపునఁ బ్రవేశింప లేదు. నేవాత్మ్యవి
నిరసించుటయే యందులకుఁ గారణము కా నోవు. అతడు వార్త
ప్రకటనలు చదువుకొనుచు సుఖముగాఁ గాలము పుచ్చువాడే కాని
కష్టపడి పనిచేయువాఁడు కాఁడు. అతని కొక మోటారుబండి కలదు.
సాయంసమయమున నతఁడు మిత్రులతో నందుఁ గూర్చుంటి విహారము
సల్పినప్పుడు. అతఁడు భాషాభివృద్ధికిఁ గాబోలును గొన్ని
పుస్తకములతో నొక బాడారమును స్థాపించెను. కొన్నివార్తా
పత్రికలనుగూడఁ దెప్పించు చుండెను. అతఁడు మిత్రులతోఁ గలసి
యాశిథిలగృహమునఁ గొంతసేపు చదువుకొను వాడుక గలదు. అది
పవటిపూట యెప్పుడును మూయఁబడియే యుండును. రాత్రి పది
గంటల కది తెఱవఁబడును. పవటిపూటఁ గార్యాదులులై తీరుగడ
లేనివారియుపయోగార్థ మయి రాత్రియందు దాని నెట్లు తెఱచి
యుందురుకాబోలు? పెక్కుఁడు చదువరు లచ్చటికి వచ్చుచుం
దురు. కాని యం దొక్కఁడు నెలనెలకుఁ జందా యిచ్చు చున్నట్లు
లేదు. అది శ్రీనివాసరావు స్వీయధనముచేతనే పోషింపఁబడు చున్న
దని వాడుక. అచ్చటికిఁ జదువుకొనవచ్చువారు సామాన్యతే కాని
పెద్దయద్యోగు లెవ్వరును వచ్చు చున్నట్లు లేదు.

ఒకనాఁడు రాత్రి పదిగంటలప్పుడు కుటుంబరావు బిచ్చగానిమేష
ముతోఁ బురమున విహరించుచు మార్కండేయస్వామియాలయము

చేతఁ గూర్చుండెను. అప్పుటి కాపతనమందిరమునఁ బదిమంది కూరుంకి లోఁపుతములను ముచ్చటించుకొను చుండిరి. కొంత నేటికి శ్రీనివాస గా వచ్చటికి వచ్చి వార్తాపత్రికను జనువఁ దొడఁ గెను. మఱి కొంత నేటికి డాక్టరునా గాయణరావు గూడ వచ్చెను. అతఁడు నొక వార్తాపత్రికను జేసఁ బట్టుకొని పటలు తిరుగవేయు చుండెను. తక్కినవారు ప్రియవచనము లేవియో చెప్పుకొని నవ్వు కొను చుండిరి. కొంతనేటికి కాపతనమందిరము వీధితలుపు మూయఁబడెను. అది చూచుచున్న కుటుంబరావున కేమియుఁ దోచక యట్లే కూర్చుండి యుండెను. ఒకయరగంట యైనపిమ్మట నా గాయణరావు తలుపు తెఱచుకొని పయికి వచ్చి తనయింటికిఁ బో నా గెను. తక్కినవారు నట్లే చేసిరి. కాని యిరువురుమాత్ర ము దుండిపోయిరి. తమస్మహము లచ్చటికి మిక్కిలిమాఁదమం దుండుటచే నర్థరాత్రినమయమునఁ దమయిడ్లకుఁ బోఁ జాలక యందు నిదురింప నిశ్చయించుకొని వీధితలుపు మూసి లోని కేరి.

నాఁడు వా రేదో ఘోరకృత్య మాచరి ప నున్నట్లు కుంటుంబ రావునకుఁ దట్టెను. వారిచర్య లరయ సంకల్పించుకొనెను. ఆవీధి నిర్జనము కాఁగానే పతనమందిరద్వారముకడకుఁ బోయి లోనికిఁ జూచెను. అతని కెవ్వారగపడ లేదు. కుటుంబరావు దేవాలయ మును బ్రవేశించి గోడపై నుండి పతనమందిరపు పెరటిలోనికిఁ దిగెను. అక్కడి కామందిరమునుండి మినుగుమిను కనెడిదీపకాంతి యగపడెను. ఆదీపకాంతిలో నాపురుషులు శయ్యాగతు లగు చున్నట్లు పొడకట్టెను. గాలి వచ్చునిమిత్తము వారు పెరటితలుపును మూయ లేదు. అందుచేఁ గుటుంబరావునకు వారు చేయు చున్నదంతయుఁ దెలియవచ్చుచుండెను. ఇంతలో దీపమార్పబడెను. అంధకారావృత మగునామందిరమున నాతని కేమియును గోచరింప

లేదు. కాని యాపురుషులు లేదియోసంభాషించు చున్నట్లు వినబడెను. అది వినవలె నని కుటుంబరావు నేలను బ్రాకికొనుచు బోయి వారిని సమీపించెను. వారిట్లు సంభాషించుకొను చుండిరి.

ప్ర:—మనప్రభువు మిక్కిలిమంచివాడు.

ద్వి:—కాకపోయిన గోపాలరావుకుటుంబమున కంతధనమియ్య నాజ్ఞాపింపడు.

ప్ర:—అవును. సశ్యమే.

ద్వి:—అతడు మిగులబుద్ధిమంతుడు. తక్కినవారి కంత తెలివితేటలు లేవు. అతడు మిక్కిలిదూరాలోచన గలవాడు.

ప్ర:—ఎందుచేత నట్లనుచున్నావు?

ద్వి:—కుటుంబరావును బరాభవింప శీర్షమును బంపున మని మనవా రండఱును జెప్పిరి. “దానివలన మనరహస్యములు శత్రువునకుఁ దెల్పినట్లగును. దానివలన మనకుఁ బ్రమాదము సంభవించు” నని యితఁ డనెను. తుద కితఁడు చెప్పినట్లే యయినది. కుటుంబరా వాశిరస్సు పోలీసుభటుని దని పోల్చుకొనెను. దానివలన నతఁడు కార్యములచేఁ గారణముల నూహించి మన కెట్టిప్రమాదముఁ గల్గించునో యని మనవా రిప్పుడు భయపడుచున్నాము.

ప్ర:—మొండెమును బంపకపోవుట కిదియే కారణమా?

ద్వి:—అవును.

ప్ర:—శామ్మూలుగారియింటి కొక మొండెము పెట్టెతోఁ గూడ వచ్చె నని విన్నావా?

ద్వి:—విన్నాను.

ప్ర:—అ దెట్లు వచ్చెను?

ద్వి:—తెలియదు. ఎక్కడనో హత్య జరిగి యుండును. దానిని బరిశీలింపవలె నని శామ్మూలుగారిచేంత కదిప పబడె నేమో?

ప్ర—కావచ్చును.

అనంతరము వారు నిదురింప నిశ్చయించుకొనిరి. వారిలో నొకఁడు పెరటిలోనికి వచ్చు చున్నట్లు చప్పుడు కాఁగాఁ గుటుంబ రావు చటాలున దూరముగాఁ బోయి యొకమూల దాగియుండి యాపురుషుఁడు లోనికిఁ బోఁగానే వీధిలోనికి వచ్చెను. వారిప్రసంగమును విన్నప్పటినుండియుఁ గుటుంబ కావాశ్చర్యమునకు మితిలేదు. “వీరెవరు? వీరియజనూరుఁ డెవ్వఁడు? ఇక్కడికి వచ్చినవారిలో వీరినాయకుఁ డుడి యుడునా? లేక వేఱొకఁ డున్నాఁడా? ఇప్పుడు వీరి నేమి చేయు? బంధించిచో వీరివలన రహస్యములు వెల్లడి కాక మానవు. త్వరపడి పోలీసుభటులను గొనివచ్చి బంధించెదను. వీరివలన మన కార్యములు చాలవఱకు ముగియు” నని తలపొసి వెంటనే పోలీసు కార్యాలయమున కిరిగి నల్వరుభటులను గొని వచ్చెను. వారందఱఁ జాపతనమందీరమును సమీపించి చూచిరి. వీధితలుపునకుఁ గప్పతాళము వేయఁబడి యుండెను. గుటుంబరానందుల కాశ్చర్యపడుచుఁ బెరటిదారిని పోయి చూడ నచ్చటితలుపును బంధింపఁబడి యుండెను. అదురాత్ములు తన్ను మోసపుచ్చి తప్పించుకొని పోయి రని గుటుంబరావు విచారించుచు నింటికి మరలి వచ్చెను.

•

పఠనమందిరనృత్తాంతమును స్మించుకొనఁ గుఱుంబరావున కాశ్చ
ర్యవిషాదములు మల్లడి గొను చుండెను. పరుల కనుమానము
లేకుండుట కై పఠనమందిర మని పేరుపెట్టి దుష్టు లందఱుచు రహ
స్యాలోచనమందిరముగాఁ జేసికొను చున్నందుల కాశ్చర్యము. నాఁ
డమందిరమున శయించినవారిని బంధింప లేక పోవుటకు విచార
ము. తా నప్పుడు పోలీసువారినిమిత్త మరుగక వీధినైపునఁ గాచి
కొని యున్నచో నాదష్టులు పట్టుపడి యుందురు. కాని యట్లు
జరిగినది కాదు. అతఁడు శ్యామలునిఁ గాంచి యట్లు సంభాషించెను.

కు—శ్యామలా! నీవు నాచెప్పినట్లు చేసితివా?

శ్యా—చేసితిని. నాకు నారాయణరావువర్తన మన మానా
స్వమున నున్నట్టే తోచినది.

కు—వారిపరిచారకుఁడు మన కనుకూలుఁ డై యుండుట
కంగీకరించెనా?

శ్యా—అంగీకరింతుటయే కాదు. అచ్చటిరహస్యములను
గూడఁ దెలుపు చున్నాఁడు.

కు—వింత లేమి?

శ్యా—నారాయణరావు లోపలిపెరటిలో నొకసాల యున్న
దఱు! దానిలోనికిఁ బరిచారికల నెవ్వరిని పోనీయ గట! ఒకవేళ
వారు శవమును గిప్పిపుచ్చి యున్నారే మో యని నేను సందేహ
పడు చుండ నాసాల యాకస్మికముగా భస్మ మయి పోయెను.

కు—ఎట్లు?

శ్యా—దంపతులలో నొకరు దానిని గాల్చి నేసిగా రని నానందేహము. అనేవకుడు నట్లే చెప్పిచాడు.

కు—అయిన నేమి? ముఖ్యవియెమ్ము? తునుక లిం దుం డకపోవే?

శ్యా—అపును దాని కాదంపతులు చెప్పినసమాధానమును విన్నారా?

కు—ఏమని?

శ్యా—తాము వైద్య మభ్యసించుటకై యొకమనుష్య కం కాశమును సంపాదించి యం దుంచుకొన్నట్టును, నది కాలిపోయి నట్లును చెప్పిచారు.

కు—నేను మొదటనే చెప్పితినిగాదా? ఆదొంగలు మిక్కిలి యూహాపోహలు గలవా రని.

శ్యా—పోలీసుభటులహత్యకు రామామణీనారాయణరావులే కారకు లని నాకుఁ బొడకట్టు చున్నది.

కు—అభటులనిర్వరను వారు హత్య చేయలే దని నా నమ్మకము,

శ్యా—అట్లయినచో నిప్పుడు మనము చేసినప్రసంగము నిరాధారము.

కు—ఏమి?

శ్యా—వా రొక్కరినే చంపినచో వానిశిరస్సును మొండి మును బయటికి వచ్చినవి. ఇ క నారాయణరావు సాలలో మనుష్య కంకాశ మున్న దనిట యెట్లు?

కు—అది కాదు. ఉన్నది. బయటికి వచ్చినశిరఃకబంధము లొక్కనివి కా వని యిప్పుడు చెప్పవలసి యున్నది.

శ్యా—ఏమీ! ఎందుచేత?

కు—మనకుఁ బంపినశీర్షమును జోరాచార్యులే పంపియున్నా
రు. కాని శామ్యూలునింటికి వచ్చినది వారు పంపినది కాదు.

శ్యా—(ఆశ్చర్యముతో) మఱి యెట్లు వచ్చినది?

కు—అది శామ్యూలు చేసినకపటతంత్రము.

శ్యా—నా కేమియును బోధపడ లేదు.

కు—మనము మొదట నొకతెల్వితక్కువపని చేసితిమి.
నాడు సిరస్సు వచ్చినప్పుడు మన మూరకుండక చోరు లట్లుచేయు
టయే మనకు మహోపకార మని చెప్పితిమి. అది చోరు లెట్లో
తెలిసికొని మఱి ముందెమును బంప మానివేసినారు? అట్లయిన
శామ్యూలుగృహమున కది యెట్లు వచ్చెనని నీకు సందియము కలు
గవచ్చును. అది శామ్యూలు పన్నినపన్నుగడ.

శ్యా—ఎట్లు?

కు—శామ్యూ లొకపోలీసుభటుని సంహరించి నాడు.

శ్యా—(ఆశ్చర్యముతో) శామ్యూలా?

కు—అవును.

శ్యా—మీవచనమందు నాకు నమ్మకము లేదు.

కు—అట్లయిన వినుము. శామ్యూలు కామాంధుఁడు. రా
మామణిపై నున్నమోహమువలన నితరకాంతను బెండ్లాడ లేదు.
రామామణి నా రాయణరావును బెండ్లియాడినపిమ్మటఁ గొన్నాళ్లు
శామ్యూలు నిరాశుఁ డయి యుండెను. అప్పు డతఁ డొకవింతచర్య
నడపెను. పోలీసుభటులలో రామస్వామి యనునతఁ డొకఁ డుం
డెను. వాని మొదటిభార్య మరణించెను. వాఁడు రెండవపెండ్లి చేసి
కొనెను. రెండవభార్య మిక్కిలియందకత్తై. నవయావనవిలసిత. ఆ
మెను గాంచి శామ్యూలు మోహించెను. అదియు వానిని జూచి
చంచలచిత్త యయ్యెను. దాలిసహాయమున నిరువురకును రహస్య

సమావేశము గలుగుచుండెను. అది కొన్నిదినములకు రామస్వామికిఁ దెలియవచ్చెను. ఇక వారిరువురన్నీహమునకును భంగము గలుగ నుండెను. శామ్యూలది తెలిసికొని యాయువతీసాయమున రామస్వామిని జంపి యథేచ్ఛగా వర్తించుచుండెను. ఆ రామస్వామిశవమును ద్రావకమున ముంచి తనగృహమున నొకచో దాచి యున్నాఁడు. అతని కెవ్విధమునైన నాశవమును స్థలాంతరమునకుఁ జేర్చనవశాశము లేక పోయెను. రహస్యకృత్యముల కనుకూలముగా నున్నదనియే శామ్యూల పెద్దగృహమున నివసించి యున్నాఁడు. చోరాచార్యులు నాకు వ్రాసినయుత్తరముసంగతులు విని శామ్యూల శవమును ఖండించి శీర్షమును దాచివేసి మొండెమునొకపెట్టెలోఁ బెట్టి చోరాచార్యులు తనకు మొండెమును బంపినట్లు ప్రకటించినాఁడు. ఈనెపమున శామ్యూలు తనయపరాధమునుగప్పిపుచ్చుకొన్నాఁడు. శిరస్సు నెప్పుడో యెక్కడనో పాటవేయించి నిరుపద్రవముగా నుండవచ్చునని శామ్యూలుద్దేశము. ఈహత్య తుదకు దాలికిఁగూడ దెలియనీయ లేదు. అతఁడు రామస్వామిభార్యను వివాహమాడెదనని నమ్మించి యిట్టిదుర్మార్గములోనికి దింపినాఁడు. కాని యతఁ డింకను రామామణిపై చిత్తమును మరల్చుకొనలేక తత్ప్రయత్నమును విడువ లేదు. ఈమాట నీసందేహము తీటినదా?

శ్యా—ఆ ఏమీ! శామ్యూలిట్టిఘాతుకుఁడా?

కు:—ఘాతుకుఁడే కాదు. కామాంధుఁడు. మోసగాఁడు. నీశవర్తనుఁడు.

శ్యా:—ఈవృత్తాంతమును వెల్లడింపరాదా?

కు:—ఏమిలాభము? అందులకుఁ దగినసాక్ష్య మేదీ?

శ్యా:—ఆహా! శామ్యూలెట్టితంత్రమును బన్నెను. అది నత్యమనియే నమ్మి యుంటిని.

కు:—అట్లు నేనును నమ్మి యున్నాను. రాత్రిసంఘారము వలన నీగూఢచర్యము తెలియవచ్చినవి. పరిశీలించినకొలది నీపురమున నద్భుతము లగురహస్యములు వెలువడుచునే యున్నవి.

శ్యా:—శామ్యముమందిరమును బరిశోధించిన లాభ ముండునేమో ?

కు:—శీర్షము దొరకు ననియో ?

శ్యా:—అవును.

కు:—శామ్యము లంతబుద్ధిహీనుడు కాడు.

శ్యా:—పోలీసుభటులచరణమునకు శామ్యములే కారణము కాదా ?

కు:—అన్నమాటయే. ఒకదాని కతఃకు ప్రత్యక్షకారణము. రెండవదానికిఁ బరంపరాకారణము.

శ్యా:—అనఁగా ?

కు:—శామ్యము లొకపోలీసుభటుని దనచేతులతోచే సంహరించినాడు. రెండవవానిని దనశత్రువునగు వారాయణరావును జంపనియమించి యతనిచే వాడు మరణించునట్లు చేసెను.

శ్యా:—అట్లయిన మనవిహితకృత్యమును గొంత నెఱవేర్చినట్లే?

కు:—ఏమిలాభము? ఘాతుకులను దెలిసికొంటిమి. కాని వారే ఘాతుకు లని నిర్ణయింపఁదగినసాక్ష్యమును తేలే కున్నాము.

శ్యా:—ఆఘాతుకులు జాగరూకు లై వర్తించుటచే మనకు నిదర్శనములు లభింప కున్నవి.

కు:—కొలదిదినములలో నొకటి ప్రకటితము కావచ్చును.

శ్యా:—ఏమది ?

కు:—ఆయువతికిని శామ్యమునకును విరోధము కాక

మానదు. శామ్యూ లాయువతిని నిరసించి రామామణివంకకుఁ
 దిరుగు చున్నాఁడు. అప్పు డాయువతి కలహింపక మానదు. భాని
 నుపాయముచే మనపక్షమునకుఁ జేర్చుకొంటిమేని తన్నూలమున
 శామ్యూలు ఘాతుకుఁ డని స్థాపింప వచ్చును. రెండవదానిఁగూఁటించి
 యాలోచింతము. మొన్నపఠనమందిరమున నాయరువురను బంధించి
 నచో మన కార్యము చక్కనగును. కాని న్యర్థ మయ్యెను. వారు
 తెల్లవాఱునందాక సక్కడ శయనింతు రని సమ్మి యున్నాను.
 నే నామందిరమున వెరుకప్రక్క దాగికొని యుండ నాపురుషులలో
 నొకఁడు పెరటితోనికి వచ్చెను. అప్పుడు వాని కేదోయనుమానము
 తట్టినది. వాఁడు సమయము చూచి నేను బోలీసువారినిమిత్త మరిగి
 నప్పుడు రెండవవానితో వెడలిపోయి యుండును. అది మొదలు
 పఠనమందిరము తెఱవఁబడనేలేదు. ఒకవేళఁ దెఱవబడినను నాస
 భ్యులు వెంటనే పోవు చున్నారు. కాని యచ్చట నిదురింప లేదు.
 ఇట్లే ఫలోన్ముఖము లగుకార్యములు చెడిపోవుచున్నవి. అందుల
 కాదుష్టులజాగరూకతయే కారణము. శ్యామలా! ఇక నీ వొకటి
 చేయుము. ఈపురమున వేశ్యావాటికకొసయం దున్నమందిరములో
 నాయువతి యున్నది. నీవు రహస్యముగా నామె ప్రవర్తన మరయు
 చుండుము. తగినసమయము చూచి శామ్యూలునకు నామెకును
 భేదము గల్పింపుము. భేదోపాయమే మనకీప్పట్టున నవలంబనీయము.
 నేను బఠనమందిరమును, డాక్టరుగారి దివ్యమందిరమును గాఢికొని
 యుండి కార్యమును జక్కబెట్టయత్నించెదను” అని చెప్పి యతనిఁ
 బంపివేసి కుటుంబరా వుచితవస్త్రములు దాల్చి పురములోని కరిగెను.

నారాయణరా వింట లేనిసమయమున రామామణి యొక్కతయు
దనగదిలోఁ కూర్చుండి యేదియోగ్రంథమును బఠించు చుండెను
అట్టిసమయమున శామ్యాల రామామమందిరమును ప్రవేశించి వాకిట్టు
నిట్టటు పచారుచేయు చుండెను. రామామణి వచ్చినశామ్యాలను
జూచి మేడపైకి రా వార్త పంపెను. శామ్యాలు మెల్లమెల్లగా
నకును లిడుచు నాడు తన్ను రామామణి యెంతనిందించునో యని
సంశయించుచుఁ బోయి వినయవినమితగాత్రుఁ డయి యామెను
సలాము చేసి తదీయానుమతిని నొకయాసనమునఁ గూర్చుండెను.
రామామణి యవనతముఖి యై యూరకుండెను. అప్పుడు శామ్యాల
లు ధైర్యము తెచ్చుకొని “ఓరామామణీ! ఎంతకష్టము. లోకము
లో భగవంతుఁడు మంచివారికే యాపదలను గల్గించు చుండును.
ఆహా! పాపము, నీవంటినుకుమారానికి, నీవంటివిద్వాంసురాలికి,
నీవంటిపరోపకారిణికిఁ గారాగృహవాసమా! అక్కటా! ఎంతపని
జరిగినది! తగినసమయమున నీకు సాయము చేయుభాగ్యము నాకు
లభించినది కాదు. గ్రామాంతరమున కరిగి నేడే వచ్చితిని. ఈ
వార్త నాచెవిని బడెను. అప్పటినుండియు నే నొందుసంతాపమునకుఁ
బరిమితి లే”దని పలికెను. -

అతనివాక్యములు చెవిని బడగానే రామామణి కోప మొక్కప
రి విజృంభించెను. అతని నానావిధముల నిందించి కసితీర్చుకొన
వారింద్రియము మిక్కిలితొందరపడఁ జొచ్చెను. కాని యామె
దానిని మరలించి మిక్కిలిశాంతమును వహించి “అయ్యా! ఆటవ
ప్రాణముగాఁ జూచుకొనుచుఁ ద్రికరణశుద్ధిగా విశ్వసించి యున్నమా

న్నహితులే మమ్ము మోసపుచ్చు చుండ మాకుఁ గట్టములు గాక సుఖము లెట్లు వచ్చును" అని పలికెను.

అత్యంతకోపాకాశ్రింతస్వాంత యగురామామణీనోటినుండి యట్టి మృదువచనములు వెలువడినందులకు వినువార లాశ్చర్యము చెందక పోరు. కాని కపటచిత్త యగునామెస్వభావమును బరిశీలించినవా గట్లు వింత పడరు. తనమనస్సులోన కోప మంతయు నొక్కపరి వెడలబోసినఁ దద్భయముచే శామ్యములు తనయింటికిఁ దొంటివలె రాఁడనియు నందువలనఁ దననిశ్చితకార్యము ఫలింప నేర దనియు గ్రహించి రామామణీయట్లు గావించినది. కాని యాయభిప్రాయము ను స్థూలబుద్ధి యగుశామ్యములు గ్రహింపఁ గలఁడా? తా నొనర్చిన యపరాధమునకు రామామణీ యెంతకోపించునో, యెట్టినిందావా క్యములు పలుకునో, తనయింటికి రా వల దని యెక్కడ నిపేధించునో యని శామ్య లెంతయోభయపడుచు నచ్చటికి వచ్చెను. ఆమె మృదువచనములు వినగానే యతనిగుండె గూటఁబడినది. ఇక గండము గడచిన దని సంతసించి యతఁ డామెతో నావాక్యమును సావధానచిత్తముతో నాలకించి యందు నాయపరాధ మున్నచో శిక్షింపుము. నీయాజ్ఞకు బద్ధుఁడను. నాఁడు నీయభిలషితకార్యమును దీర్ప నా కాజ్ఞాపించితివి. నే నందులకు నిండుమనంబుతో నంగీకరించి యింటి కరుగునప్పటికి రాజధానికున్నపాటున రావలసిన దని పైయధికారు లుత్తరువు చేసిరి. మఱునాఁ డుదయముననే నేను బ్రయాణ మై పోవలసి యుండెను. నేను దిరిగి వచ్చుదాఁక నీకార్యమును నిలుప నిష్టము లేక నాప్రయాణమునకుఁ గావలసిన వస్తువులను, రాజకీయము లగుకాగితములను సవరించుకొనుచు నాకత్యంతాత్మఁ డగునొకసేవకు నందుల కాజ్ఞాపించితిని. నిశీధ సమయమునకు వాఁడాశవమును దెచ్చి నాకుఁ జూపెను. కాషా

యవస్త్రావృత మగునాశవము యోగిని దనియే నమ్మి నీకుఁ దెచ్చి చూపితిని. నీవును జూచితివి. కాని నీవును నావలెనే మోసపోయితివి. ఆశవమును గుర్తింపజేక పోయితివి. నాయాస్త్రసేవకుఁడు న నెట్లు మోసపుచ్చెనో చూడుము. వాఁడు చేసిన మోసమును చినవెంటనే యాకపటశీలునిఁ బనినుండి తప్పించివేసితిని. తుమ్మ నిపు డెంతశిక్షించిన నేమిలాభము? ఆనీచుని ఖంలు చేసి పాటవైచినను మీ రనుభవించినకష్టములు పోవలని శామ్యూలు తనయపరాధమును గప్పిపుచ్చ దీ మొనర్చెను.

రా:—కానచ్చును. మీ భటుఁడు చేసిన మోస మాకు నష్టము లేదు. ఆశవమును మాతోటలోఁ బూడ్చిరే చేతఁ గదా మా కింతకష్టము సంభవించినది. మీరు సమీపమున నుండియు నిట్టిపని చేయించుట ధర్మమా? మా కాస్త్రమిత్తులు మీ రున్నారనియే నేను వెంటనే లోనికిఁ బోయితిని. లేనిచో నాశవమును గొనిపోవునంతదాక నచ్చట వేచియుండనా? అట్లున్న మా కీయాపద సంభవించునా? ఆ మా యాపదకు మీరే కారణ మనుటకుసందియ మున్నదా? ” అని పలికెను.

తనదీర్ఘోపన్యాస మంతయు రామామణిమాటలవలన వ మ్మగుటయే కాక తా నపరాధి యైనట్లు స్థిరీకృత మగుటచే శామ్యూలు కొంచెముకళవళపడి కలఁగినమనస్సును జక్కచేసికొని రామామణిని జూచి “అదే చెప్పఁబోవు చున్నాను. అది యెట్లు సంభవించినదో చూడుము. నీవు లోపలి కరుగగానే నే నాసేవకునితో నాశవమును గొనిపోవఁ బ్రయత్నించు చుండ నామార్గమునఁ గొందఱుమార్గ స్థులు వచ్చు చుండిరి. వారికిఁ దెలిసినచోఁ బ్రమాదింపునేమో యని మేము కొంతనే పచ్చటనే వేచి యు

మాకుఁ దగ్గినది కాదు. అందుచే నే నానేవకుని కాపని నియోగించి ప్రమాణత్వరచే నే వెడలిపోయితిని. నే వెళ్ళునప్పుడు వానింతయో చెప్పి పోయితిని. ఆ తెల్లవాణుజాముననే నేను గ్రామాంతకుఁ బోవుటచే నా కౌభటునివృత్తాంతము తెలిసికొనుట కే చిక్కినది కాదు. నిన్ననే నావృత్తాంతము వాని మార్గస్థులు పోవునప్పటికిఁ జాలకాలము పట్టె ననియు, జాశవమును వల్లకాటివఱకును గొనిపోవుట కష్టమనియు మనలె సాంద్రముగాఁ బెరినినమాతోటలో దాచిపెట్టిన దెలియ దని యట్లొనర్చితి ననియు వాఁడు చెప్పెను.

మీ చేసిన నేమిలాభము? ఆనాఁడు నాకాప్రయాణత్వర నింతప్రమాదము పుట్టక పోవును. నే నే యున్నచో మీ మీయాపదను రానిత్తునా? నానంటివాఁడు నీకు స్నేహితుఁ డై యుండియు సమయమునకుఁ బనికిరాక పోయితినిగదా యని మిక్కిలి విచారించు చున్నాను. ఇంతయేల? ఆపద వచ్చినదే యనుకొనుఁడు మీరు కారాగృహమునకు వెళ్ళవలసినట్లు తెలియగానే నా కొక తంత్రీవార్త నంపిన నిమునములలోవచ్చి మీచెంత వ్రాలనా? వ్రాలి మీయాపద పటాపంచ లగునట్లు చేయనా? ఇప్పు డేమి యాలోచించినను లాభ మేమి? ఆపదలం దట్టియోజన ముండ వలెనను? అని తనలోపమును గప్పిపుచ్చ మరల నుపన్యసించెను.

రామామణి వానికపటవాక్యచాతుర్యము నంతయు విని తల యూఁచుచు నూరకుండెను. శామ్యూ లూరనుండియే లేడనిపించు కొన్నట్లు రామామణికిఁ దర్వాతఁ దెలిసినది. అతఁడు చెప్పు చున్న దంతయుఁ గల్గ యని యామె యెఱుఁగును. ఒక్కమాటచేతనే యామె శామ్యూలుమోసమును వెల్లడింప గలదు. కాని యామె శురాలివలె నూరకుండెను. ఆమె తనవచన

ములను బూర్తిగా విశ్వసించిన దని నమ్మెను. ఆయిదువును నొక్క నిమిషము మానమునకై వహించి యుండిరి. అప్పుడు రామామణి యిట్లనియెను. “శామ్యూలుగారూ! విచారింప నేల? మా కీయా పద తెచ్చిపెట్టినది దైవము గాని మ తెవ్వరును గారు. ఇక గత మును ద్రవ్యకుడు. దానినలన లాభము లేదు. ఈసాయంసమయ మున మీరు నాకు దర్శన మిప్పింపవలెను. మీతో నొకరహస్యము మాటాడ వలయును. మఱియొక మనవి. ఇదివఱకు మాకు ధన మంతయవసరము లేకపోయినది. మొన్న మాకు సంభవించినకష్ట ములచే మాధన మంతయు వ్యయ మైచది. మీ రిచ్చెడిధన మిచ్చి ట్టన నిచ్చినచో నుచితముగా మీ రిచ్చినట్లు సంభావించెదను.” అని పలికెను.

అది విని శామ్యూలు “నాటిసాయంసమయమునకుఁ దప్పక వచ్చెద ”నని చెప్పి యామెయొద్ద సెలవు గైకొని వెడలి పోయెను.

2

బద్గుదొరగారికిని రామామణీనారాయణరావులకును స్నేహము కలిగి మఱుగా ముదురు చుండెను. దొరగారును వారును గలిసి యొక మాటు నారాయణరావు మోటారుబండిలో విహారాథము పోవు చుందురు. ఒకమాటు వారందఱును గలిసి దొరగారిబండి యెక్కి పోవు చుందురు. మొదట దొరగారు నారాయణరావునకు విరుద్ధ

ముగానే వర్తించెను. కాని యతఁడు నిరపరాధుఁ డని తెలిసినప్పటినుండియు నతని కతనియం దధికవిశ్వాసమును నయయు జనించినవి. ఆపురమున నున్న కగౌరవ మందుచు వైద్యమునం దద్వితీయుఁ డని పేరొంది వర్తించునారాయణరావునకుఁ బరాభవమును, మహాదుఃఖమును, గల్గించినందుల కతనియంతరాత్మలో సంతాప మొదవియుండ వచ్చును. తమవలన నతనికిఁ గల్గినయపకృతిని మఱపింపఁ జేయుటకే దొరగా రతనితో నంతమైతి వహించి వర్తించు చున్నారనుట యనాలోచితము కాదు. కాని దొరగారిమనస్సు నంతగా న్నాకిర్పించినది నారాయణరావునందలిదయ యనుటకంటె రామామణిసౌందర్యవిలాస మనుటయే సముచితము.

ఒకనాఁడు దొరగారు తనకార్యస్థానమున నుండఁగాఁ గుటుంబరావు పోయి సందర్శించెను.

దొ—ఒహో! గుటుంబరావా! వింతలేమి? మీరిచ్చటికి వచ్చి చాలకాలమైనది. కార్యము ఫలించున స్థిన్నదా?

గు—కార్యవృత్తియు ఫలించినది. ఆఘాతునుభవించుటయే

దొ—ఋణోధనవలన గూఢచర్య లేమైనను శిలియవచ్చినవా?

గు—అవును.

దొ—తగిననిదర్శనము లున్నవియా?

గు—ఆదుష్టులు మిక్కిలియూహాపోహలు గలవారు. ఎంత జాగరూకతతోఁ బరిశోధించు చున్నను నా రెట్లో తెలిసికొని తప్పించుకొని పోవు చున్నారు. గోపాలరావును బట్టుకొన బహుశ్రమ చెందితిమి. కాని యతఁడు ప్రాణత్యాగము చేయుటచే మాప్రయాసము వ్యర్థ మైనది.

దొ—సరియే. దాని కేమి? పోస్తుక మేమి?

కు—అయ్యా! చోరాచార్యులవారిని గుర్తించితిని. చోర సంఘములోనివారని కొండలను స్థిరపఱచితిమి. వా రంద టీపుర ముననే యున్నాను.

దొ—(ఆశ్చర్యముతో) వా రెవ్వరు?

కు—మీ దిది రహస్యముగా నుపయోగించెదను.

దొ—సరియే. చెప్పుము.

కు—డాక్టరునారాయణరావుగా రే చోరాచార్యులు.

దొ—(నవ్వుచు) బాగు బాగు. ఇంక నెవ్వరు?

కు—శ్రీనివాసరావు మొద లగువారు.

దొ—రామమణియో?

కు—ఆసంఘములోనిదే.

దొ—పోలీసుధిబులను జరిపినవారు వారే కాదా?

కు—అం దొకని పాటు చెప్పితి. రెండవవానిని శామ్మూ లుగారు. (అని చెప్పి తనకు దెలిసినయంశములన్ని నచరింపించెను.)

దొ—(అది వినియు సతనివచనములను సమ్మత) బాగు. కుటుంబరావు! దొంగలను బాగుగానే పట్టుకొంటివి. నీవు పెద్ద వాడ వగుటచే యుక్తాయుక్తజ్ఞానము నీకు సలిపిన ట్లున్నది. వారు దొంగలా? వా రెంతమందివారో, ఎంతశారవాస్పదులో నీకు దెలియునా?

కు—తెలియును. సుకుణము సంతిపెట్టుకొనియే దుర్గుణము లుండును. లోకానాడకరుడగుచుద్రానియందు మచ్చ లేదా?

బద్గు—(విసుగుడలతో) అదిగో, నీవు మరల యుక్తుల కా రంభించితివి! ఒకదాని కొకటి పీర్చి వాడమును పెంచు చుండువు.

అంతియ కాని యొకటిరెండుమాటలతో నీయభిప్రాయమును వెల్లడింపవు.

కు—చిత్తము. ఆగ్రహింపకుడు, వారు మంచివా రైనను గౌరవాస్పదులవలె, గనబడు చున్నను నేను జెప్పినదుర్గుణము వారి కుండవచ్చును.

బగ్గు—నీ కన్నావ మెత్తు చున్న చా యేమి? ఇంకను నా యంశమునే సమర్థించు చున్నావే! నిజముగా వారు దొంగ లగుదురా?

కు—అవును. దొంగలే.

బగ్గు—(నవ్వుచు) కుటుంబరావు, నేడు వారిని దొంగలన్నావు. తేను నన్నందువు. మంచిపరిశోధకుడవే. పొరుగుశ్లాఘకు బోయి వృత్తాంతము లరసి యపరాధకుల నరయుటకు మాటుగా నీ యూరు నిడలక గుట్టపబండిపై, గూర్చుండి సర్వదా విహరించుచు, నే, మేమైన, గోపింతుమేమో యని వచ్చి వారు దొంగ లనియు, దొంగ లనియు జెప్పెదవు. ఇంక నీకు శక్తి లేదు. తిరుగుట పక్కవ. ఇంక నీ పుష్కార వేతనము పుచ్చుకొని యొకమూల, గూర్చుండుట మంచిది. ఎదుటివారిగౌరవ మాలోచించి మాటాడము. అది మిక్కిలి ప్రమాదించును.

కు—చిత్తము. మీరు సావకాశముగా నామనవి వినుడు. నా కింకను జనసత్వము లునుగ లేదు. బుద్ధి నశింప లేదు. అట్టిశత వచ్చినప్పు డుపకార వేతనము పుచ్చుకొనుచు మూలనే పడి యుండెదను. నే నాడినవి పొల్లుమాటలు గావు. ఎదుటివారిగౌరవ మాలోచించియే చెప్పు చున్నాను. వా రపరాధు లగుట నిక్కము. అపరాధకు లీయూరనే యుండగనే నేను పొరుగుశ్లాఘకు బోయి యేమి చేయుదును? నే నీపురమునకు వచ్చినప్పటినుండియు వారిప్రవర్త

నము లరయు చున్నాను. నిశ్చయముగా నారాయణరావు మొన
లగువారే యపరాధులు.

బగ్గు—నీవు చెప్పినది యేమియును సందర్భముగా లేదు.
అంతటిధనసంపన్నులను, అంతటివిద్యాసంపన్నులను, సపరాధు
లన్నచో నెవ్వరు నమ్మెనకు?

కు—వారు విద్యాసంపన్ను లైన గా నచ్చును. కాని ధన
సంపన్నులుమాత్రము కారు. ఒకవేళ ధనసంపన్ను లైన దొంగత
నమువలననే యై యుండవచ్చును.

బగ్గు—దొంగలకు మోటారుబండి యేల? గుఱ్ఱపుబండ్ల?
నీవు చెప్పిన. దేమియు నుచితముగా లేదు.

కు:—మీరు చక్కగా నాలోచించినచో సముచితముగానే
యుండును. నేను మొదటనే చెప్పితిని. మన మన్వేషించు చున్న
దొంగలు నాగరకశిఖామణులు గాని యనాగరకులు గారు. ఇది
దొంగతనములోఁ గొత్తరకము. అయ్యా! మఱియొకవిషయ
మాలోచింపుడు. నారాయణరావు గర్భవరిద్రుఁడు. శ్రీనివాస
మంతకంటెను బరమదరిద్రుఁడు. ఇట్టివారికి మోటారుబండ్లు
బండ్లు లభించుటకు ధన మెక్కడిది. మఱియు నారాయణరావు
నింట నున్న దివ్యవస్తుసముదాయము, విద్యుత్తుక్తిదీపములు మఱియే
మందిరమందునుగూడ లేవని చెప్పవచ్చును. ఈమహావై భవమునకు
విత్త మెక్కడిది?

బగ్గు:—ఆవై భవ మంతయుఁ జోరధనమువలననే సంపాదించి
మైన దందువా యేమి?

కు:—కాక మ తెల్లు?

బగ్గు:—రామామణీనారాయణరావులు వైద్యవృత్తివలన
ధన ముచితముగా గణించు చున్నారు. తెలియునా?

కు:—వా రాష్ట్రంచునది యేమాత్రము? వారికట్టువస్త్రము లకే చాలదు. దొరగారు పొరపడు చున్నారు. వారి కీవైద్యవృత్తి వలన లభించెడిధనముకంటె జ్యోతిషమువలన సంప్రాప్తమగుధనమే యధికము. వారు కేవలము దంభాచారులు. మీసంపత్తియంతయును వైద్యవృత్తివలననే లభించిన దని పైకి జెప్పుదురు.

బిగు:—నీవు చెప్పినది సత్యముగాఁ దోప లేదు.

కు:—మీ రాలోచింపకపోవుటచే నట్లు తోప వచ్చును. వారికి వైద్యమువలనఁ బెన్తరాఁబడి లేదు.

బిగు:—వా రెల్ల కాలమునుందును రోగులకు మందు లిచ్చు చునే యుందురు. అందువలన వారికిఁ రాఁబడి లే దందు వేని?

కు:—వా రూరివారిని మంచి చేసికొనుటకు గాఁ జాలమంది కుచితముగానే మందు లిచ్చు చున్నారు.

బిగు:—అట్టిపరోపకారచింత యుండుట మంచిదే కాదా;

కు:—కాని యది స్వార్థభిలాషముచేఁ జేయు చున్నది. స్వార్థబుద్ధితోఁ జేయునది కాదు.

బిగు:—అందు స్వార్థ మే మున్నది?

కు:—ఉన్నది! పరోపకారమువలనఁ బ్రజాగౌరవము లభించు ననియు నాగౌరవమునుఁ దమలోపములను దాచుకొన వచ్చు ననియు వారితలంపు.

బిగు:—నీవు చెప్పెడి దంతయు విపరీతముగా నున్నది.

కు:—మీరు రహస్యముగా వారిప్రవర్తన మరయుదురని నాచెప్పినది మీకు విపరీతము గాదు. కాని యీవృత్తాంతముమాత్రము వారికిఁ జెలియనీయకుండు.

బిగు:—యుక్తాయుక్తజ్ఞానము లేక నీవు పల్కినయనంద

ర్థములన్నియు నామిత్రులచేవిని వేసి వారిమానసమును గలగించు వాడను గాను.

కు:—(తనలో) అదియే నాకుఁ గా వలసినది. (ప్రకాశముగా) నే నిట్లనుచున్నా నని మీరు కోపింపకుఁకు. మఱియు నా దొక మనవి యున్నది.

బద్గు:—అది యేమి?

కు:—వారిని బట్టి బంధించుటకు నా కనుజ్ఞాపత్రము దయ చేయుఁడు. సమయము చూచి వారిని బంధించెదను.

బద్గు:—చాలు. చాలు. మంచిమనవియే. మొన్న మొన్న నే నారాయణరావున కవమానదుఃఖము గల్గించి విడిచి వుచ్చితిమి. అతఁడు నిరపరాధుఁడని తెలిసినప్పుడు న్యాయాధికారు లెట్లు చీవాట్లు పెట్టినారో తెలియునా? దాని కంతయుఁ గారకుఁడు శామ్యూలు నీ విప్పుడు మనల వారిని బంధించి వారికిఁ బరాభవదుఃఖమును గల్గింపఁ జూచు చున్నావా? నే నందుల కంగీకరించువాడను గాను. మఱియు మాటిమాటికిని నిరపరాధు లగుతగుమః. ఇట్లు చున్నచో బ్రతుకు మనల నిండింపరా? పైయధికారులు మనల నుద్వేగమునకుఁ జొలగింపరా?

కు:—మీ రట్లనుట ధర్మము గాదు. మీరు మాకుఁ గావలసినప్పుడెల్లను దోడుపడకున్నఁ గార్యములు నెఱవేఱవు. నారాయణరావు పెనుక నిరపరాధుఁడే. కాని యిప్పు డట్లు కాదు.

బద్గు:—ఎట్లు నిశ్చయించుట? నారాయణరావుతోఁటలొ శవము పూడ్చఁబడి యుండుటచే నతఁ డపరాధి యనుకొనుట కవకాశము లేకపో లేదు. కాని యాలోచింపఁ దుడ కతఁడు నిరపరాధుఁడే.

కు:—అవును. అది యొకపటనాటకము. దాని నాడించిన వారు శామ్యూలుదొరగారు. మీరు సావకాశముగాఁ జిత్తగించిన మనవి చేసెదను.

దొ:—మన శామ్యూలుగూడ ఘాతుకజనుఁడా! అంతమంచి వాఁడు మఱియొకఁడు లేడు. అతనిస్వభావ మెఱుంగక యిట్లనుచు న్నావు. ఒకలపై దోషారోపణ మొనర్చుట నీస్వభావము. కార్య కారణభావము చక్కగా నాలోచించి యపరాధము నిర్ణీత మైనప్పు డు గాని యాజ్ఞాపత్ర మొసఁగెను. అది యంతయును వినుటకు నా కిప్పు డవకాశము లేదు. సాయంసమయమున నావిడిదికి రమ్మని చెప్పి యప్పటికే రమారమియయిదుగంట లగుటచే మోటారుబండి నెక్కి విహారార్థ మడిగెను.

కుటుంబరా వచ్చటికి మరలి వచ్చి యుచితవస్త్రములు దాల్చి నిర్ణీతసమయమునకు దొరగారియింటి కరిగెను. అతఁ డొకసేవకుఁడు తెచ్చి వేసినకుర్చీపైఁ గూర్చుండి దొరగారిరాక కెదురు చూచు న్నట్లు. కాని నాఁడు దొర యథాకాలమున కిల్లు చేర లేదు. దొర వచ్చునుండగానే తొమ్మిది, పది గంటలు కొట్టెను. కాని దొర వచ్చు చేర లేదు. అంతరాత్రి యైనను నాఁడతఁ డిల్లు చేరకుండుటకుఁ గారణ మేమో యని యూహించియుఁ దెలియఁజాలక యొకభటునిఁ బిలిచి దొరగారు నారాయణరావుగారియింట ఉన్నారేమో తెలిసికొని రమ్మని పంప వాఁడచ్చటి కరిగి వచ్చి “ఈదిసము దొరగా రచ్చటికిఁ బోవనే లేదట?” అని చెప్పెను. అంతటఁ గుటుంబరావు నాటికి దొరగారిదర్శనము దుర్లభ మని యెంచి యింటికి మరలి వచ్చెను.

నాడు రామానుజునిఁ జూచి వచ్చినప్పటినుండియు శామ్యూ లధికొ
త్సాహభరితుడై యుండెను. తనకపటవచనము లామె నిశ్చయిం
చిన దని యతఁ డానందించెను. మాయానాటకము నాఁచి యా
యువతిని మోసపుచ్చినాదుల కతఁడు తన్ను, దానె మెచ్చుకొనెను.
తాను మహాపరాధ మొనర్చినను నది మఱచి నూకాంత నాడు
తనపై నత్యంతశౌరవాదరములు చూపి నాదులకు శామ్యూ లానం
దించి యింక నామెకు విగుడ్డముగా వర్తించుట తగదని నిశ్చయించి
తదీయధనమును నామె కిచ్చుటకు సిద్ధము చేసెను.

భానుడు పడమటిదిశ కరిగెను. శామ్యూలు కార్యస్థానమునుండి
యింటికి వచ్చి యుచితవస్త్రములు ధరించి రామానుజునంకగృహార్థ
మరుగు చుండఁ గుటుంబరా వతని కెదురమ్యెను. పరస్పరవందన
ప్రతివాదనము లాచరించుకొన్నపిరపఁ గుటుంబరా వతనితోఁ జెప్పు
సంభాషించెను.

కు:—శామ్యూలుగాకూ! మీనిమిత్తమే నచ్చుచున్నాను.

శా:—ఏమిసెలవు.

కు:—బంగుదొరగారియువంత మే మైనను దేయవచ్చునని

శా:—లేదు. చుట్టపట్ల గ్రామములకుఁ దంతీ నార్తము

కాని యేమియును లాభము లేక పోయెను. ఆ యనఁడు
గా మాయ మైనాడు.

కు:—ఇదేమి? చిత్రముగా నున్నది.

శా:—ఈపురమునఁ గలవ.

యమగుట యాశ్చర్యము కాదా? ఆయననిమిత్తము
పులికు భటులను బంపినాను.

కు:—ఆవిషయమై మనము తగినప్రయత్నము చేయవలెను.
అదినమున నతడు మోటారుబండి నెక్కి విహారార్థ మరుగుట
యెఱుఁగుదును. మోటారుబండి యెచ్చటనైన నున్నదేమో?

శా:—లేదు. అదియును గానరా లేదు.

కు:—ఇది చోరాచార్యులవారికృత్యమై యుండవలెను.

శా:—చోరవృత్తాంత మేమియుఁ దెలియ లేదు కదా?

కు:—లేదు. 'ఆప్రియత్నమునే చేయు చున్నాను. కాని
మీ లెచ్చటి కేగు చున్నారు విహారార్థమా?

శా:—కాదు. ఒకవ్యవహారమును బరిష్కరించుటకు.

కు:—అది నాకుఁ దెలియ వచ్చినా?

శా:—తప్పిమి? రామామణితండ్రి యుక్తవయస్సు వచ్చిన
పిమ్మటఁ దనకుమారి కియ్యవలసిన దని నాకుఁ గొంతధన మిచ్చి
ఆ ధనము నామి నా కేసు కొనిఁబోవు చున్నాను. బద్గుదొర
నామి నా కేసు కొనిఁబోవు చున్నాను. కావ్యస్థానమునకు వచ్చువేళకు
నే నచ్చట నుండ వలయును. మీరుగూడ నొకపరిఁ గార్యస్థానము
నకు వత్తురా?

కు:—ఆటంకము లేదు. తప్పక వచ్చెదను.

ఇంతరము కుటుంబరావు తనలో "దీపకాంతికి శలభమువలె
రామామణీదివ్యసుందరరూపమున కితడు భ్రాతృ చెంది స్వరూప
నాశనము నున్నాడు. ఆహా! మోహమెంతయపాయకర మైనది.

ఇక జీరకాలపరిచితుఁడు. ఇతని సాయమున రామా
మణిని గొనుట మంచి" దని యూహించి

తనకు వచ్చినప్పటినుండియు రామా

మణిగారిని నందర్బించి పరిచయమును నొనపాదించఁ దలంచు చున్నాను. కాని నా కది యింతవఱకును లభింప లేదు. మీతోఁ గూడ నన్నచ్చటికిఁ గొనిపోయి నాకు వారిసర్వనము చేయింతురా?" అని యడిగెను.

కుటుంబరావు మనోరథము శామ్యూలునకుఁ గష్టమని పించెను. కుటుంబరావు తనతో వచ్చినచోఁ దమరహస్యమునకు భంగము గల్గునేమో యని యూహించుచు శామ్యూలు మానము ద్రాంకితుడయ్యెను.

కుటుంబరావు పూరకుండక "అయ్యా! శామ్యూలుగారూ! ఊర కున్నారేమి? ఈనామనోరథము మీవలననే ఫలింపవలెను. నన్నుఁ గూడ మీతోఁ గొనిపో" డని కోరెను.

"అయ్యా! సరియే. అట్లే చేయవచ్చును. కాని నా రా పూర లేదు. మఱియొకపరియైనచో వారిరువుర సందర్శ జేయ వచ్చును. మీ రట్లు చేయరాదా?" అని శామ్యూ

"డాక్టరుగారి నిదివఱకుఁ జూచి వచ్చాను. అతనితో నే బరిచయ మబ్బినది. నేడు రామామణియ సర్వనమును జేయింపుదా ఇదియే నాకోర్కీ" యని కుటుంబరావు కోరినది.

"నాకేమియు నభ్యంతిరము లేదు. సర్వనమునకు ముఱుగు చున్నాను. నన్నందులకే యా సర్వనమును జేయవలయు చిక్కునో చిక్కదో" యని నాసందేహము.

"అట్లు శంకింపఁ బని లేదు. సమయము చిక్కనిచో మన పచ్చెదను. మీరుమాత్రము వెనుదీయక నన్ను గుఱించి యామెకుఁ దెలుపవలయు" నని కుటుంబరావు ప్రార్థించెను.

శామ్యూ లందుల కంగీకరించెను. వారిరువురును రామామణి మందిరమున కరిగిరి. కృతపరిచయుఁ డగుటచే శామ్యూలు ముం

దుగా మేడపై కెక్కి పోయి యామెను సందర్శించి యుచితమర్యాదలు పడసి “నీసందర్శనార్థము కుటుంబరావు వచ్చి వాటిని నిల్చి యున్నాడని చెప్పెను. అతనిపేరు వినగానే రామామణిముఖము వెలవెలపోయెను. మఃస్సన నాందోళన ముదయించెను. అయిన నామె సహజధైర్యవతి గావున, దనలోఁ గొంచెము యోజించి కుటుంబరావు వచ్చు గాఁ. అందువలన నాతలంపున కాటకము లేదు. మఱియు నప్పని యతనిసమక్షమున వర్తిల్లినచో నాకు మఱితమంచి” డని యూహించి మందహాసముతో శామ్మాయిను జూచి “అయ్యా! అతఁడు రహస్యాపరాధపరిశోధకుఁ డట కాదా! మూయింటిని బరిశోధించుటకు రాలేదుకదా?” అని పల్కెను.

శామాట పక్కిలేవి? మీయింటిని బరిశోధింప నెవ్వరిత అతఁడు మఁచివాఁడు. ఈపుమున గొప్పనా రగుమీఁదిచ సంపాదించున నచ్చెను. అతఁకుదప్ప మ తేమియును అని శామ్మాయి నెను.

అది విని రామామణిలోనికి గొనిరం డని వల్కు శామ్మాయిలు డకి డగివచ్చి కుటుంబరావును బిలిచెను. అతఁడు శామ్మాయిను బిలిచెను. ఆయి వును మేడపై కెక్కి పోయిరి. అట్లు పోవు నపుడు కుటుంబరా వతిజగరూకతతో నలువలంకులు పరిశీలింపఁ దొడ గెను. అతఁడు శామ్మాయిలతో నరిగి మూర్తీభవించిన సౌద ర్యమువలె నన్నరామామణిని సందర్శించెను.

రామామణి సౌధ మతిసుందర మైనది. అందు విశాల మయి మనో
హర మగుకచ్చేరీచావడియొకటి యున్నది. దాని కొకవైపున శయ్యా
గృహము గలదు. దాని కిరుపార్శ్వములందును జిన్నకొట్టుగదు లుం
డెను. ఆచావడిమధ్యభాగమున సతిసుందరమగుబల్లయొకటి యు
న్నది. దానిచుట్టును రుచిరాసనము లుండెను. ఒకనంక పుస్త
కములతోనిండిన బీరువా లుండెను. మతీయు నది స్వదేశవిదేశవస్తు
సముదాయముతో, జక్కగా శృంగారి-పాబడి యుండెను.
దానిపక్క గదియం దున్నయంత్రమునుండి విద్యుచ్ఛక్తి
ప్రసరించుటకై తీవ్రము పలుతావులగు సంఘటితము లై యుండెను.
విద్యుద్దీపముల కను వగుగాజబుడ్లతోన, బాదిరిసపుగోళములతోను,
నతిమణి కుముగా, బ్రాంతిపాబడిన కృత్రిమవాక్రమితలతోను గూడి
యండలివితానము చూపఱకుఁ గన్న వివిధార్థు చుండెను.

రామామణి యాబల్ల కొకపార్శ్వమున దున్నయాసనమున
నాసీన యై యాంక్షభాషాగ్రంథమును జదువుచు నుండెను. నాడు
రామామణి, పాశ్చాత్యస్త్రీ కేషముల గలబ్బ చేతి నొందునట్లు
వడుపున నతిమనోహరమగు సరిగలను నది గట్టి పుడకన
దొడిగికొనెను. దీర్ఘవిగ్నేలకుటిల్లికేశభారము వేణీహూయ మై య
పశ్చాద్భాగమునఁ గాలాహిచాచ్ఛన వెలయు చుండెను. ఒకటి
రెండుభూషణములుమాత్ర మామె ధరించి యుండెను. కాని సహ
జసౌందర్యవిలాసవతి యగునామె కవి యలంకారములుగాఁ జూపట్ట
లేదు.

తన్న సమీపించినకుటుంబరావును జూచి రామామణి మంద
హాససుండరవదనారవింద యై కిందడుగు లేమరు చని యుచిత
మర్యాదలు చేసి యొకయాసనమునఁ గూర్చుండఁజేసెను. శామ్యూ
లచ్చటి యొకయాసనమునగూర్చుండ బోవ రామామణి చూచి
“అమ్మా! మీరు నాకుఁ బితృసమానులు. మిమ్ము గౌరవించుట
కంటె నాకు ముఖ్యకృత్యము లేదు. ఇఁ గో! మీ కీకర్తృపై నుప
వేశింపుఁడని పల్కి యొకనూతనాసనమున నుపవిష్టునిఁ గావించెను.
రామామణి తనకర్తృమీఁద గూర్చుండెను. కుటుంబరా వామె
హృదుమధురవచనములుకును, మర్యాదకును, నానందించి తనలో
“ఆహా! ఈమందిరవైభవమునేనుని నుశీంతును? ఇట్టిసుందరమంది
రములో నీమనోహరఽస్తునముదాయమధ్యమున నీదివ్యసుందరగాత్రి
యెదుటఁ గూర్చుండినప్పుడు యోగీంద్రునికైనను మనస్సు చలిం
పక మాన దని చెప్పవలసినప్పుడు బద్గుదొర, శామ్యూలు, మొక
రిగు లఘుహృదయలసంగతి చెప్పవలయునా? ఆహా! ఈవైభవమును
బొడఁగాంచినప్పుడు రామామణినారాయణరావులు కూరకృత్యము
లాచరించువారనియెవ్వరైన ననుకొనఁ గలరా? కావుననే బద్గు
దొర నాతో నట్లువాదించి పలికెను” అని తలంచుచుఁ గూర్చుం
డెను. అప్పుడు వా రిట్లు సంభాషించిరి.

రా:—కుటుంబరావుగామా! మీసందర్శనభాగ్యము నా
హృదయము లభింప లేదు. నేడు సుదినము. మీబుద్ధివిశేషమును
మీయోగ్యతయు లోకాతీతము లని విందుచు.

కు:—అమ్మా! నే సంతబాగ్దృ కిద్దుఁడను గాను. ఏదో
సామాన్యముగా నావిహితకృత్యమునుమాత్రము నెఱవేర్చు
కొందును.

రా—బద్గుదొరగా రదృశ్యు లగుట వింత గా నున్నది. ఏ

క్రూరు లాతని కట్టియాపద గల్గించినారో, అతనిజాడ లేమయినను దెలిసినవా !

కు—లేదు. అతనియశ్యశ్యభావమునకుఁ గారణ మిదివఱకుఁ జేరువడినచోరస-ఘమే యని చెప్పవలయును. ఆమరాత్ములచేతుల లోఁ బడి దొరగారు బ్రతికి వచ్చు టెక్కడ ?

రా—అయ్యో ! ఆదొంగకు నాపై నెక్కుడుదయ. మఱియు మన్నను మఱివలే కున్నాను.

రామామణి కుటుంబరావుతో నట్లు సంభాషించుట శామ్యూలు సహింపలేక పోయెను. అతఁడు ప్రసంగమును మార్చినెంచి రామామణినిఁ జూచి “ ఈశ్రోత్రకుర్చీ నెచ్చటకుండి తెప్పించితి ” పని ప్రశ్నించెను.

రా—జపాను దేశమునుండి.

శా—(కుటుంబరావును జూచి) “అయ్యో ! ఈరామామణి వంటివి వేకనంతురాలు మఱియొక తె లేదు. సుందరవస్తుసంపాదనము ను దీమికుఁ గలపట్టువల మఱియొక కు కదు ” అని పొగడెను.

కు—అవును. ఆమె కట్టిశ్రీ లిందలివస్తుసముద యమే చెప్పుచున్నది. (అని పల్కి) రామామణి “ అయ్యో ! నీ సుందర్యము నాకు లభించినది. నాకు మిక్కిలిమిక్కిలి నెచ్చెను. నేఁడు సుందనము. ఇకఁ జూచును మఱియొకటి.”

రా—“ఆహా ! వెల్లడరా ! మీరు మహాత్ములు నుండి వారు మాయుంటికి పెచ్చి యూరక పోరాదు. మాత్రోటలోని రెండుమామిడిపండ్ల నొసంగెనను. ఉండు ” డని చెప్పి లోని కరిగెను.

శామ్యూ లెప్పటియల్ల యాననమునఁ గూర్చుండి యుండెను. కుటుంబరా వితనికి నేమో సంభాషింపనతనివంకఁ జూచెను. శామ్యూ లెందుచేతనో త్రుళ్ళిపడెను. అదేమోయని కుటుంబరావు

వింతగాఁ జూడ సాగెను. ఇక నే మున్నది? శామ్యూలు వ్యాసర
శూన్యఁ డయ్యెను. కనీనికలు చలింప లేదు. కాలుసేతు లాడలేదు.
కుటుంబరావుఁకుఁ దొండరసాటు హెచ్చయ్యెను. అతఁడు చటా
లున శామ్యూలును సమీపించి చేతితోఁ దిట్టుచు “శామ్యూలుగా
రూ! శామ్యూలుగారూ!” అని పిలువసాగెను. కాని యతఁడు మా
టాడ లేదు. ఇంతలో రామామణి ఘోషములు గొనివచ్చి శామ్యూ
లుస్థితి చూచి యాశ్చర్యమును నటించుచు “అ! ఇదేమి? కుటుం
బరావుగారూ! ఏమి జరిగినది?” అని యాఘోషమును బల్ల పై నుంచు
చి చటాలున శామ్యూలును సమీపించి పిలిచి గుండె బాదుకొనుచు
“అయ్యో! అయ్యో! ఇక నెక్కడ శామ్యూలు మృతి నొందినాఁడు.
ఇంతవఱకును మా టాడుచుండినయితని కిట్టిమర్దశ పట్టిన దేమి?
ఇంతలో నే మరణమా?” (అని) యతనిచేతినాడినిఁ బరిశీలించి “అయ్యో
కుటుంబరావుగారూ! నా కేమియును దోషకన్నది. నాహృదయము
కంపమొందుచున్నది. నా కాళ్లు సేతు లాడ కున్నవి. ఈతనిరోగలక్షణ
మేమియు నాకు బోధపడ కున్నది. ఇది మూర్ఛాభేదములలో నొ
కటి యై యుండు చేమో! ఇట్టినయమును నారాయణరావుగా
రుండిన బాగుండును. కాని యతఁడూర లేడు. మీరు త్వరపడి
యొకవైద్యుని తీసికొని వచ్చెదరా? ఏసాధనముచేత నైనను నితఁడు
బ్రతికును నేమో! నాయొద్ద దివ్యౌషధములు పెక్కు లున్నవి;
కాని దీనికిఁ దగినమం దే దో తెలియ కున్నది. మీరు త్వరగాఁ
బోయి రావలయును” అని దుఃఖాతీతమును గద్గదకంఠి యై పలి
కెను. కుటుంబరావున కది యంతయు నింద్రునిజాలమువలెఁ గప్పట్లు
చుండెను. అతనిశరీరము, కంప మొందఁ జొచ్చెను. రామామణి
దుఃఖవచనములకు మోసపోయి వైద్యుని సమీపింప మతఁడు
పర్యెత్తెను.

అతఁడగుగంగానే రామానుజును దహనముచేయుచు “కుటుంబరావు! నీ వెంజోబుద్ధిమంతుడ వగునన్నాను ఇదియూ నీబుద్ధి” అని హేళనముచేయుచు, శామ్యూలును సమీపించి “ఓయీ! ఇక నేమిచేయుదువు! ఇంకను మమ్ము బాధింప గలవా? మమ్మా పలువిధముల బాధించినీ కిది యర్హమే కానా? శామ్యూలు గారూ! మిమ్ము బెండ్లాడిన గాని నాధనము నా కీయరా? ఇకనైన నిచ్చెదరా?” అని పలుకుచు నాతని జేయలో నున్నధనమును దీసికొని లోపలదాచివేసి పైకి వచ్చెను.

అంతలో గుటుంబరావు వైద్యునితో నచ్చటికి వచ్చెను. రామానుజునికి మరల దుఃఖముగూడ నావిర్భవించెను. ఆమె గద్గద కంఠముతో “అయ్యా! ఇదేమిరోగమో నాకు బోధపడకున్నది. ఆసనమున నున్నట్లుగానే యుండి యితఁ డిట్టిదుర్దశకు వచ్చినాఁడు. పాపము. నాతండ్రి మృతి నొందినతర్వాత నితఁడు నాకు జేరినయు పకార మింతం తన వీలు లేదు. అందుచే నాకు బాడముదుఃఖము నకు బాధములేదు. ~~అయ్యా! నాకు ఘనవైద్యులు. త్వరచ~~ దుఁడు. చూడుడు. ధనమున కై వెనడియకుడు. మీరుకోరినంతధనమును గ్రహింపును. ఈతఁడు బ్రతుకు నేమో చూపెను. చేతనాఁడి బరిశీలింపుడు.” అని యావైద్యుని ద్వారాచేసెను. అతఁడు చేతనాడిని బరిశీలించి “ఇక లాభములేదు. ఇతఁడు మృతి నొందెను. ఇతనిమృతికి హృదయరోగము కారణ మని తోచుచున్నది.” అని చెప్పి వెడలి పోయెను.

కుటుంబరా వినికి మరలి వచ్చుచు, “ఉక్కుతునకవంటి శామ్యూలునకు హృదయరోగమా! ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము! రామా మణిమాయాచాతుర్యముచేతనే యతఁడు చచ్చి యుండునా? అట్ల

నటకుఁ బాప మానమయమున నానమిపమునం దై నను ఆమె లే
దే? ఇది యన్నింటికంటెను మిక్కిలి యద్భుతకార్యము” అని
యోజించుకొనఁ జొచ్చెను.

౧౦

కుటు బరావు రాత్రి భోజన మొనర్చి చావడిలో నుభాసనోపవిష్టుఁ
డయి చోరు లొనర్చుచున్న దుష్కృత్యములఁ దలపోయు చుండె
ను. అంతట శ్యామలుడు వచ్చి కూర్చుండెను. కుటుంబరా వతనిఁ
జూచి “శ్యామలా దురాత్ములకు నాచోరుల దురంతకృత్యములు
పెచ్చి పెరిగి పోవు చున్నవి. ఇక వాని నడ్డుపెట్టినఁ గాని లోకుల
కుఁజ మనకును హితము కలుగ నేరదు. మనము కష్టపడి పలుప్ర
యత్నములు సల్పి “దురాత్ము లికఁ బట్టుపడి” రని సంతసించు
నమయమున నేదోవిధము సుభవించు చున్నది. అందుచే నామ
నస్సు పరిపరివిధములఁ జరితపించు చున్నది. నాడు గోపాలరావు
కషయ మై యెంతశ్రమపడితిమి? వాఁ డట్లు మరణించెను. పరన
మందిరమున నాడుష్టులు నిశ్చయముగాఁ బట్టుపడి రని యూహించి
తిని. కాని వారును మాయ మై పోయిరి. తుదకు శామ్యూలు
దోషి యని నిశ్చయించునప్పటి కతనిప్రాణనాయువు లాకస్మికము
గా నెగిరి పోయినవి. ఇక నేమిచేయుటకును గాల్గనేతు లాడ
కున్నవి” అని పల్కెను.

శ్యా—పోసిండు. మనమూమున దుష్టు లొక్కొక్కరే నశించు చున్నారు. అది మనకుఁ జాలదా?

కు—ప్రాణముతోఁగూడ దుష్టులను బంధించి దొరతనము వారి కప్పగించినప్పుడు కదా మనగొప్పతనము.

శ్యా—అవును. దైవ మట్టి గొప్పతనము మనకుఁ దక్కని చ్చుచట్టు లేదు.

కు—నీయత్న మే మయినది.

శ్యా—లాభము లేకపోయెను. ఆయుచతి శామ్యమునలన ధనసంగ్రహము చేసినది. శామ్యము దుశ్చరిత్ర మామెయెదుట వర్తింపఁజేసి “శామ్యము నిష్కారణముగా నిన్నుఁ జెటివి తా నిపుడు రామానుజుని మరలఁ బ్రేమించు చున్నాఁడు. నీ వతని పై నభియోగమును దెచ్చుటకుఁ బ్రయత్నింపుము. శామ్యము భార్య వని నీవు స్థాపించుకొందువేని యతని నూర్తియంతయు నీకుఁ దక్కఁ గల” దని పలువిధముల బోధింపఁ జేసితిని.

కు—దాని కామె యేమన్నది?

శ్యా—“శామ్యమునందు నాకుఁ బ్రేమ లేదు. ధనమున కే యతనిని ప్రేమించితిని. వానియిష్టముచొప్పున నర్తించి యెల్ల యిన నేమి నాకోర్కి దీర్చుకొంటిని. నేనంగ్రహించినధనముకంటె నాతని కితర మగు నాస్తి యతనికే మియును లేదు. అతఁ డేమయి నను నాకు విచారములే”దని చెప్పిన దట.

కు—అది గడుసుముండ. సామాన్యముగా నది మనకు లొంగునా? లొంగినను శామ్యము చావనే చచ్చెను. మన కిపు డేమి ప్రయోజనము?

శ్యా—శామ్యమురోగమునకు హృదయరోగమే కారణ మందురా?

కు—అది కాదని చెప్పగలను. కాని తస్మత్పరికారణ మేమియో యింతవఱకును బోధ పడలేదు. చుట్టును బరిశీలించుట కైనను నవకాశము లేకపోయినది.

శ్యా—మీరు మఱియొకనూ తాస్థానమును జూచినచో మరణకారణమును గ్రహింపఁ గల రిచి నానమ్ముము.

కు—శ్చయ మే. కాని యాదురాత్ములు సన్నగూడ బ్రదుకనిచ్చునట్లు లేదు. వారలు నా పైఁ గన్న వేసినారు.

శ్యా—ఏమిచేయ నున్నారు?

కు—ఇదివఱకు శ్రీనివాసము నారాయణరావు మొదలగు వారు నా కగవడినఁ జాటుచు, బోవుచుండెడివారు. ఇప్పుడు వారు నా కెదురుగా నచ్చి మందహాసపూర్వకముగా నన్నుఁ బలుకరించి మిక్కిలిగౌరవించు చున్నారు. శామ్యూలును దొరగారినిఁ జేసినట్లు నన్నును జేయఁ దలచినారు. ఆదురాత్ములు పోలీసువారిని స్వరూపనాశము చేయనున్నట్లున్నది.

శ్యా:—అట్లయినఁ గష్టమే. మీరు జాగరూకతతో వర్తింపవలెను.

కు:—లేకపోయిన నే నీపురమున జీవింపఁ గలనా?

శ్యా:—ఏమి చేయ నిశ్చయించితిరి?

కు:—ఏమైనను సరియే సాహసించెదను.

శ్యా:—వారిని బంధింతురా?

కు:—ఇంకను సమయము రా లేదు.

శ్యా:—ఏమీ? వారు దుష్టులని మనము దృష్టాంశీకరింపలేమా?

కు:—కలము. కాని యాచోరసంఘమున కాయుధాన మొ

కటి యున్నది. అది గనుగొనునంతకును వారిని బంధి పరాదు.
బంధించినచో మన కార్య మసంపూర్తి యగును.

శ్యా:—ఈలోపున వెనుకటివలె వీరును మరణించినచో?

కు:—వీ రట్లుచేయువారు కారు. మిగిలినమనలను గూడ
నేదో యపాయమునఁ జంపి యీపురమున నిర్భయముగా జీవింపఁ
దలచి యున్నారు.

శ్యా:—మఱి యాలోచన మేమి?

కు:—“న సాహస మనారుహ్య సరో భద్రాణీ పశ్యతి”యని
బుధు లందురు.

శ్యా:—ఏమి చేయుదురు?

కు:—కొలది దినములనుండి శ్రీనివాసము నాతో స్నేహ
ము చేసి నచ్చికబుచ్చిక లాడు చున్నాఁడు. నేనును నతనిస్నేహము
ను హృదయపూర్వకముగా సంగీకరించు చున్నాను. నేను నిజముగా
వారివలలోఁ జిక్కితి ననియే వారు నమ్ము చున్నారు. నన్ను విహా
రార్థము గొనిపోయి బగ్గుదొరకువలెనే నాకును నేదో యపాయము
ను గావింప నున్నారు. వారొనర్చుదారుణకృత్యము నెదుర్కొందును.

శ్యా:—అగ్నిలో నులుకుటయే?

కు:—కాకున్న మానవునిదైర్యము వెలునడదు.

శ్యా:—ముందుగా వారిని బంధించి వారిని నానా విధముల
బాధించినచోఁ గార్యకారి కాదా?

కు:—కాదు. వారు బహుశూరులు మహాదైర్యవంతులు.
అంతమాత్రమున లొంగువారు కారు. చెట్టును వ్రేళ్ళతోఁ బెల్లగిం
పవలెను. కొమ్మను కొట్టివేయుచున్నచో లాభ మేమి. అవి మరలఁ
జిగుర్చును. ఇది నీ విందుల కడ్డంకులు వెట్టకుము.

శ్యా:—మీయట్టి మహామహు యాదుష్టులచేతులకుఁ జిక్కి పోయిన లోకమునకు నష్టముని నాయభిప్రాయము.

ఈ:—ఓయీ! నీనన్నంత మహామహిమయే కలవాడనైన చో నాదురాత్ములకుఁ జిక్కిపోన. లేనిచో నేమునును విచారము లేదు. ఒకవేళ నపాయము సంభవించు నేని నాయచారము నీ వీవ నికిఁ బూరుము. ఎట్లో కార్యమును సాధి చుటయే నాకోర్కి. నీవు జాగరూకుడ వయి వర్తింపుము. అని చెప్పి శ్యాముని బంపి వేసెను.

౧౧

కుటుంబరా వట్లుమృత్యుదేవతావననగహ్వరంబును బ్రవేశించి రా వలె నని దృఢసంకల్పుఁ డయ్యెను. అతఁడు సర్వనానానావిధయుద్ధ పరికరములను గుప్తముగా ధరించి యాదురాత్ములు త న్నేప్పుడు పిలిచిన నప్పుడే వారితోఁ గలసి విహారము నల్పుటకు నడుముకట్టు కొని యుండెను.

ఒకనాటిసాయంసమయమునఁ గుటుంబరావు నారాయణరావు వైద్యశాలసమీపమునుండి పోవు చుండెను. అది చూచి శ్రీనివా సము చేతులుతట్టి కుటుంబరావును బిలిచెను. అతఁడును వైద్యశాల లోని కరిగి వారు చేసిన మర్యాదలను బొంది యుచితాసనమున నా సీనుఁ డయ్యెను. శ్రీనివాసనారాయణరావులును నుపవిష్టు లయి యతనితో నిట్లు సంభాషించిరి.

శ్రీ—కుటుంబరావుగారూ! దొరగారిజాడలు దెలియవచ్చి నవా?

కు—అయ్యా! లేదు.

నా—(కుటుంబరావును జూచి) అయ్యా! దొరగారు నాకుఁ బ్రాణమిత్రులు. వారిదురవస్థకు మిగుల విచారించు చున్నాను. ఇప్పుటి కాయన జీవించియుండు నని మీకు నమ్మక మున్నదా?

కు—ఏమో! ఎవ్వరు చెప్పగలరు?

శ్రీ—ఆయన కట్టియాపద గల్గించినవా రెవ్వరై యుండురో?

కు—అది తెలిసినచోఁ గావలసిన దేమి?

నా—ఈప్రాంతమున సుప్రసిద్ధు లగుదొంగ లున్నారు. వారే యతని కాయాపద గల్గించియుండు రేమో?

కు—కావచ్చును.

శ్రీ—ఆదుష్టులదారుణకృత్యముల కంతము లే కన్నది. నాఁడు గోవిందరావు గూడ దొరగారివలెనే మాయమయ్యె నట. ఆ గోవిందుఁడు నాకుఁ బరమాత్ముఁడు. అంతమంచివాఁడు మఱియొకఁడుండఁడు.

కు—నిశ్చయమే?

శ్రీ—ఆతనిస్మృత్యాంతముగూడ నేమియుఁ దెలియలేదు కాదా? మీకు బాగుగాఁ బ్రయత్నించినచో నాదొంగలను బట్టుకొనట యెంత? భయ కరమును కొండ లోయలో లభించిన కాగితపు ముక్కలవలన వస్త్రాపహరణ డగుపక్షి కాలయాధిపతిని బట్టుకొన్నారు? మీ బుద్ధిచాతుర్య మప్రమేయము.

కు:—చోరాధ్యక్షుని బట్టుకొన్నప్పుడుకదా యీమిప్రశంసకుఁ బాత్రుఁడను.

కుటుంబరావు వారివృత్తాంతము శన కేమియుఁ దెలియనివిధముగానే నారాయణరావు మొదలగువారితో సంభాషించెను. అచ్చటి నుండి వెడలిపోవుట కతఁడు లేచి నిలువఁ బడెను. శ్రీనివాస మది చూచి “అయ్యా! వెడలిపోవుకురా? ఇప్పుడు మీ కేమైనను బని యున్నదా? లేనిచోఁ గొంచెమునే పుండుడు. మోటారుబండి పై గొంతదూరము విహారార్థము పోయి వత్తము. మీవంటి యుత్తమపురుషుల సహవాసము మాబోంట్లకు సామాన్యముగా లభింపదు.” అని వినయముగాఁ బ్రార్థించెను. కుటుంబరావు వారివృత్త మెఱిగి రాఁబోవువాని కెదురుచూచు చున్నాఁడు. గావున మనస్సున నుంతే నియు జంకు నహింపక యతనిప్రార్థనమున కంగీకరించెను.

అందులకు వారిరువురు నమంచానందము చెందిరి. వారిలో శ్రీనివాసరావు మోటారుబండిని గొనిపచ్చనెపమున లోనికిఁ బోయెను. నారాయణరా నతనిని వెంటబడించెను. అపుడు వారిట్లు ప్రసంగించుకొనిరి.

నా:—ఓయీ! బద్గుదొరను మోసపుచ్చి యిదేవిధమునఁ గొనిపోయి గమ్యస్థానమునఁ జేర్చితివి. రామామణి మాయోపాయముచే నాకు హృదయశల్య ముశామ్యమును జంపినది. మనకుఁ బ్రతిభటుఁ డైవర్తించు నీకుటుంబరావుకొక్కఁడున్నాఁడు. వీనిని దువముట్టించుపని నీవంతు. వీని నెట్లొనర్చితివా మన మీప్రాంతమున నిరంకుశులై వర్తింప వచ్చును.

శ్రీ—నే నందుల కంగీకరించితిని. కాని యతని నేమిచేయుదము. ఆదొరకుఁ జేసినదండన మితనికిఁ జాలదా?

నా:—చాలును. వీనిని కూడ నక్కడ బంధించి యొక యింటిలోఁ బడవేయింపుము.

శ్రీ:—అట్లే చేసెదను.

అని చెప్పి మోటారుబండిని వీధిలోనికి గొనివచ్చెను. అతడు దాని నచ్చట నిల్పి కుటుంబరావును బిల్చి యాడు. గూర్చుండఁ గోరెను. అతఁ డట్లుచేయుచు “ఏమీ మనమిత్రులు నారాయణ రావుగారు రారా?” అని యడిగెను.

“రాదు. అతఁడు రోగులను జూడఁ బోవవలయు నట! మన మిర్వురమే పోయి వత్తము.”

“సంతోషము. అట్లే చేయుదము” అని కుటుంబరావు బండిలోఁ గూర్చుండెను. శ్రీనివాసరావు మోటారుబండిని నడిపింప నారంభించెను. ఆబండిని నడుపుటలో శ్రీనివాసమున కున్నంతచాతుర్యము వేటొకరికిఁ గల్గదు. అది వాయువేగముతోవేగముల కెన మై పోవు చుండెను. రెండునిమిషముల కాలములో బండి పురమును విడిచి చాలదూరము పోయెను. శ్రీనివాస మచ్చట నుండి బండిని మార్గము తప్పించి నడప నారంభించెను. కుటుంబరా వది చూచి “శ్రీనివాసరావుగారూ! బండిని దప్పుదారిని బోనిచ్చుచున్నారేల? ఇట్టి విషమప్రదేశమున బండిని నడిపించినచో నది చెడిపోవును” అని పల్కెను.

“అయ్యా! మీ రన్నది సత్యమే. కాని యీమార్గ మంతయు నిదేవిధమున లేదు. ఇక రెండడుగులు పోయితే మేలి మంచి దారిని బడుదుము” అని పల్కి బండిని బోనిచ్చు చుండెను. వా రట్లు సుమా రొకకోసుదూరము పోయిరి. ఆపైప్రదేశ మంతయు సాంద్రాగణ్యములచే దుర్గమ మై చూడట్లు చుండెను. అయిన నాసాంద్రాటవీమధ్యమున బండి పోవునంతటి సన్నని మార్గము గనఁబడు చుండెను. బండి యాదారి ననుసరించి పోవుచుండెను. ఇరు పార్శ్వములందును మహోన్నతశృంగములును, ముండ్లపొడలును గిక్కిరిసి చీమదూలుటకుఁ దగినంత యవకాశ మైనను లేక యం

డెను. అది మిక్కిలి భయంకరముగా నుండెను. కుటుంబరావు శ్రీనివాసముతో “అయ్యా! ఇది మహారణ్యమువలె నున్నది. అవతల చీకట్లు క్రమ్ముకొని వచ్చు చున్నవి. ఇంక బురమునకు బండ్లని మరలింపలేక పోయితిరా?” అని పల్కెను.

అది శ్రీనివాసము విని తనలో “ఓకుటుంబరావూ! నేడింకను బురమునకు బోదలంచుచున్నావా? ఇంక నెక్కడికి బోగలవు? శ్రీనివాసముచేతులలో జిక్కికొని తప్పించుకొనిపోవ నీతరమా? ఇంక బోయిన యమపురమునకు బోవును వేమో” యనకొని కుటుంబరావును జూచి “అయ్యా! భయము నలదు. ఇందలిమార్గము లన్నియును మాకు గరతలామలకములు. ఈదారి చుట్టిచుట్టి వచ్చి క్రమముగా మనపురికే పోవును. ఒకటి రెండునిమిషము లోపిక వెట్టదు రెని మనగంకవ్యస్థానమును జేరగల” మని బదులు చెప్పి బండ్లని యధాప్రకారముగా బోనిచ్చు చుండెను. ఆగాఢారణ్యమును జీల్చుకొని బండ్ల జోరుగా బోవుచునే యుండెను. కుటుంబరా వింక దడసిన లాభములే దని శ్రీనివాసమును జూచి “అయ్యా! బండ్ల నిలుపు” డని పలికెను.

శ్రీ:—తొండర మేల?

కు:—నిలుపుదురా? నిలుపరా?

శ్రీ:—ఊరకుండెను.

కు:—(ఆగ్రహముతో) మీరు నిలుపనిచో నేనే నిల్పెదను.

శ్రీ:—అది మీతరము గాదు.

కు:—న న్నట్లుగా భావించు చున్నావా? అని పలికి శ్రీనివాసముచేతులను దోసివేసి బండిని టక్కున నిలువ బెట్టెను. ఇంతలో శ్రీనివాసరావు త్వరపడి కుటుంబరావును బండినుండి క్రిందికి లాగి తనశక్తికొలదిని సందిటను బట్టి బిగించి నేల బడవయిచు

టకు యత్నించెను. కాని యతనియాటలు సాగినవి కావు. కుటుంబరావు సులభముగానే యతనిపట్టు విడిపించుకొని చటానున నతని కుత్తుకను బట్టుకొని నేలఁ బడఁద్రోచి గుండెలపైఁ గూర్చుండి “ఓరీ ! నీపాపము పండినది. నీమాయలును నీబలమును, కుటుంబరావునొద్ద సాగవు. కదలక యట్లే యుండు. కడలిలివేని నీకత్తి వ్రేటుచే నీకుత్తుకను ఖండించి వేసెదను” అని పల్కి తనమెడ నున్న కండువాను జించి వైచి యొకభాగముచే వానికాలుచేతులు బంధించి యొకచెట్టుక్రిందఁ బాటనైచెను. ఒకవేళ నావస్త్రబాధ మును దంతపటుత్వమున భేదించుకొని పాటిపోవునేమో యని యూహించి దృఢ మగుతీవెలను గొన్ని సంగ్రహించి యతనికాలు సేతులుగాని మెకగాని స్వాధీనము కానివిధమున నిర్దయుఁడై బంధించి తిరిగి వచ్చి మోటారుబండిలోఁ గూర్చుండి తనలో “కానిమ్ము. నాకంఠములో జీవ మున్నంతసేపు నువ్వుశిక్షణ కై యత్నించెదను. ఇదివఱకు దైవ మధర్మమునకుఁ దోడు చూపెను. ఇప్పటినుండియు దైవ మింక ధర్మపక్షావలంబించి కాక మానదు. ఈమార్గ మిట్లెచ్చటికిఁ బోవునో చూచెద” నని కలపోయుచు నయ్యరణ్యము ప్రతిధ్వను లిచ్చునట్లు బంకిని ముందునకు నడపించుకొని పోసాగెను.

ప్రళయకాలమృత్యుదేవతాగర్భవహరంబునలె నతికరాళం బగునా
మహారణ్యంబును జీల్చికొని కుటుంబరావు ముందునకుఁ బోన నారం
భించెను. అతఁ డట్లు కొంతదూర మరుగ నాయరణ్యమధ్యమున
నొకకొండపార్శ్వమందొకచిన్నమైనానమును దస్మధ్యమునఁ గొన్ని
కుటీరంబులును గలవు. కుటుంబరావని యొకబోయపల్లె యై యుండు
నని భావించి బండిని నడిపించుకొని పోయి యొక చెట్టునీడను
నిల్పెను. నిల్పుటయే తడవుగాఁ బదిపది నేనుగురుమనఃష్యు లాయుధ
పాణు లై బండిని జట్టు ముట్టిరి. వారందఱును మోటువాం ద్రగు
నాటవికులవలెఁ గనఁబడు చుండిరి. వారి శరీరములు కాటుక కాంతి
గల్గి భయమును గొల్పుచుండెను. ఆయుధపాణు లగునావనేచరు
లొక్కపరిఁ దన్నముట్టడించుటఁ గాంచి కుటుంబరావు వారందఱును
దొంగ లనియు, “జోరాచార్యుని సహచరు లనియు నవలీల
గ్రహించినాఁడు. తన కేదో యాపద సంభవించుట నిక్క మని
తెలిసికొనియుఁ జంచలచిత్తుఁడు కాక ధీమఁ డై కాఁగలపని కెదురు
చూచు చుండెను. అతఁ డాబండిని ద్రిప్పి జోరుగాఁ బర్వెత్తించి
సచో న్నాఁడు వారివలన నతని కపాయము గల్గనేరదు. అయిన నత
నికిఁ దనప్రాణరక్షణమందాశ లేదు. చిరకాలమునుండి లోకము
నకు మహావకార మొనరించుచున్న చోరసంఘవృత్తాంతమును జెలి
సికొని తన్నాశము గావించి తీరవలయు ననియే యతని పట్టుదల.
అతఁడు ధైర్య మవలంబించి బండి పై నట్లే కూర్చుండెను. అది
చూచి వారు “ఓరీ! వీఁ డెవఁడో కొత్తవాఁడు మనరహస్యము

లరయవచ్చిన దుర్మాంగుడు. కొట్టుడు. నలుకుడు. చంపుడు" అని
సింహనాదములు చేయ నారంభించిరి. అప్పుడు కుటుంబరావు
వారిని గాంచి "మీరు త్వరపడకుడు. నాప్రశ్నములకు సనుత్త
రము లిం దని యిట్లడిగెను.

కు:—నన్నవరిని భావించుచున్నాడు.

చో:—మారహస్యము లరయవచ్చిన కూడుడవు.

కు:—కాదు.

చో:—మే మెట్లు నమ్ముట?

కు:—ఈబండి యెవ్వరిది?

చో:—(చూచి) నారాయణరావుగారిది.

కు:—నారాయణరావుగారే న నీ బండితో నిచ్చటికి
నాడు. నేను మీయధ్యక్షునకు బరమాప్తుడను. మీసంఘముల
జేరినవాడను. నన్ను శంకింపకుడు.

చో:—కుటుంబరావుతో గూడ శ్రీనివాసముగారిచ్చటికి
వత్తు రని మాకు వార్త వచ్చినదే! ఆతడు రాలే దేమి?

కు:—ఈదినమున డాక్టరుగారికి శస్త్రచికిత్స చేయవలసిన
పని యుండెను. శ్రీనివాస మాకస్మికజ్వరపీడితుడై యుండెను.
నేడు కుటుంబరావు మనకు లభింపలే దని మీకుఁ దెలిపిరావలె
నని యధ్యక్షులు కోరగా నిట్లు వచ్చితిని. నేను గొత్తవాడ నయి
నచో సతిగుప్త మగునీయరణ్యమార్గము నాకుఁ దెలియుటెట్లు.
మీరే మోజింపు"డని పల్కెను.

కుటుంబరావు వారిని మాటలచే మోసపుచ్చు దలంచెను. కాని
వా రెట్లు మోసపోలేదు. బండి నారాయణరావు దని తెలిసినను
వా రాతనిమాటలు విశ్వసింప లేదు. వారతనితోఁబయి! నీవు
మాయధ్యక్షునికి శత్రుడవో మిత్రుడవో మాకుఁ దెలియదు.

నిన్ను మే మిదివఱ కెన్నఁడును జూచి యుండ లేదు. ఇప్పుడు మాలోఁ గొందఱయి పోయి నారాయణరావుగారిని నీన్యత్త మడిగి వచ్చెనము. అంతవఱకును నీ విచ్చటనుండి తీరవలె" నని పల్కిరి.

“ఓయీ! మీరు క్షల్లవలసినచోటు చాలదూరము. మీరు వెళ్ళివచ్చునప్పటి కెంతసేపు పట్టు నో! మీరు వచ్చి యీమోటారు బండిలోఁ గూర్చుండుడు. మనము కలిసి నారాయణరావుచెంతకుఁ బోవునము. అతఁడు నన్ను సదలనాజ్ఞాపించిన సట్లుచేయుడు” అని పలికెను.

కాని వా రందులకు సమ్మతింప లేదు. “ఈబండితోఁ గొనిపోయి పోలీసువారి కప్పగించిన మేమేమిచేయఁగలము. నిన్ను సమ్మ” మని వారు బదులు చెప్పిరి.

“ఓయీ! మీ కాయనమాన మున్నచో మీరు తెలిసికొని రండు. అంతవఱకు నిక్కడనిల్చి పోయెదను.” అని కుటుంబరావనెను.

అనంతరము వారిలో నల్వరు మనుష్యులు రాజనుహేంద్రవరమున కరిగిరి. కుటుంబరా వచ్చట నారాత్రి యుండక తీరినదికాదు. ఆమనుష్యులు నారాయణరావుచెంత కిరిగి వచ్చునప్పటి కయిదాటు గంటలకాలము పట్టు ననియు నీలోపున నెట్లో తప్పించుకొని పోకయున్నఁ దనప్రాణములు దక్క వనియు నతఁ డెఱుఁగును. అతఁ డందుల కుపాయ మరయుచుండ రాత్రి చాలవఱ కతిక్రమించెను. ఆయుధపాణు లగుభటులు నల్వరు తన్నుఁ గాఢికొని యుండుటచే గదలుటకయిన నతని కవకాశము చిక్క లేదు. తుదకుఁ గుటుంబరావు నాథునిచ్చి చెందినవడువున కుట్టుపెట్టి నారంభించెను. అది చూచి రక్షకభటులును మేమి వాల్చిరి. నిద్రపోకుండ నుండ మనియే వారితలంపు. కాని వారికి, దెలియకుండఁగనే నిద్రాదోసి వారి

నావహించెను. ఆపల్లెయంతయు నిశ్శబ్దముగా నుండెను. తనప్రాణ
 రక్షణమున కను వలసమయ మదియే యని కుటుంబరావు మెల్లన
 లేచి పురాభిముఖుఁ డగుటకు నిశ్చయించియు బంగ్గదొరగాని గోవిం
 దరావుగాని యచ్చట నుండునేమో యన్నయాశయంకురించుటచే
 మెల్లగ నొకయింటిచెంత కరిగి నిప్పుపుల్ల వెలిగించి చూచెను.
 అచ్చటఁ గొందఱుపురుషులు నిద్రించి యుండిరి. ఇట్లే యతఁడు
 రెండుమూఁ డి డ్లు పరిశీలించునప్పటి కొకయింటిలో దృఢతరపాశ
 బద్ధుఁ డగుబంగ్గదొర యతని కగపడెను. తనయందు గాఢ మగున
 సూయగల్గి మాటిమాటికిఁ దన్ను నిందించు బంగ్గదొరనుజూచి చేతి
 కట్టించును గుప్తముగా నుంచిన కత్తిని దీసి తదీయ బంధనచ్ఛేద
 ము గావించెను. అది చూచి దొరగా రమితమగునానందాశ్చర్యము
 లను జెందిరి. కాని యేమియును లాభము లేకపోయెను. ఇంతలోఁ
 గావలిభటులు మేల్కొని జరిగినమోసమును దెలిసికొని నిద్రాగఱు
 లకుతమవారిని మేల్కొల్పి యాయుధపాణు లయికుటుంబరావు
 నెదుర్కొనిరి. వారు పెక్కండు. ఆయుధపాణులు. తా నొక్కఁడు
 దొరగాను బంధవిముక్తు లైనను నతనికిఁ గాలుచేతు లేమి
 యును స్వాధీనములు కా లేదు. అందుచే నతఁడు కుటుంబ
 రావునకు సాయపడ లేకపోయెను. ఆచోరులలోఁ గొందఱు కుటుం
 బరావుతోఁ బోరాడుచుండ మఱికొందఱు దొరగారి నెప్పటియట్లు
 బంధించి వేసిరి. అప్పుడు కుటుంబరా వొక్కఁడయ్యను ధీనుఁ డై
 కత్తినిబట్టుకొని వారి నెదిరించెను. వారు షరస్పరమును ఖడ్గములతోఁ
 బోరాడ నారంభించిరి. ఆసమయమున నొకయాటవికుని ఖడ్గఘాత
 ము కుటుంబరావు కుడిమండపైఁ దగిలినందున నతనిచేతిలోని కత్తి
 నేలఁ బడిపోయెను. ఆయనను జూచి యాదురాత్ము లతని పై గవి
 సి నేలకుఁ బడఁద్రోసి గుండెల పై గూర్చుండిరి. వారు త్రొక్కి

దెచ్చి యతనిఁ గూడ బంధింప యత్నించు చుండఁ గుటుంబరావు
మెల్లగా నవకాశము గల్గించుకొని తన్ను నదిమిపట్టియున్న వారిని
విదిల్చికొని చట్టన లేవఁ బోవుచుండ వా రతని పై మరల గవిసిరి.
వారు కత్తులతోఁ దన్ను ముట్టడించుటఁ జూచి కుటుంబరావు పిస్తో
లు దీసి ధా మ్మను శబ్దము వెడలునట్లు కాల్చి “ఓరీ దురాత్ములా
రా! మీకు ముందుకు నచ్చితరేని మీప్రాణములు మీకుఁ దక్కు”
నని పలికి చిటుతుపాకితోఁ దూటాలు దట్టించునంతలో నాదొం
గలు వెనుకటినలఁ గుటుంబరావును గదిసి పట్టికొన యత్నించిరి.
అప్పు డతఁ డిఁక దడసిన లాభము లే దని మూడునాల్గుపర్యాయ
ములు తుపాకిని గాలెచ్చెను. ఆదెబ్బకుఁ దాళఁజాలక యిద్వరు నేలఁ
బడిరి. అది చూచి తక్కినవారు ప్రాణములు దక్కించుకొనఁ బర్వ
ి పోయిరి. అదియే సమయ మని దొరగారిబంధనమును మరల
బేధించి యతనితోఁ బైకి వచ్చుచుండ నతనిమనోదర్పణమున
గోవిందరావు వృత్తాంతము ప్రతిఫలించెను. గోవిందరావు గూడ
బద్ధుఁడై యాయుండ్లలో నెచ్చట నైన నున్నాఁడేమో యని తలం
చి చూడ నొకయింటిలో శల్యావశిష్టుఁడగు నతఁడగ పడెను.
తోడనే కుటుంబరా పమితానందము నొంది యతనిని విముక్తుని
గావించి వారిరువురతోను మోటారుబండి యున్నతావునకు వచ్చె
ను. ఆబండిపై వారితోఁ గూర్చుండి పోవలయు నని కుటుంబరా
వు నుద్దేశము. కాని యతనితలంపు వ్యర్థ మయ్యెను. ఏదో సమయ
మున మోటారుబండి నెక్కి యతఁడు పాటిపోవునేమో యని యెం
చి యాచోరు లాబండిని స్థలాంతరమున దాచివేసిరి. కుటుంబరా
వచ్చట దడయక పురమార్గ మునుసరించెను. దొరగారును గోవింద
రావును గూడ లేనిదై ర్యమును దెచ్చుకొని కుటుంబరావును వెంబ
డించిరి. వారు కొంతదూర ముగునప్పటికి వెనుకఁ బాటిపోయిన

దొంగలు గుమిగూడి వచ్చి యాయురణ్యమూర్తము దాటులోపల వారిని దువముట్టించి నిశ్చయించి వెనుకశట్టవఁ దాకిరి. ఇంతలో నారాయణరావుచెంత కరిగినమనుష్యులు వడివడి వచ్చుచు వారినిగాంచి ప్రమాదము సంభవించిన దని గ్రహించి వారి మార్గ మరికట్టి పోరాడ సాగిరి. ఇట్లుభయపార్శ్వమునుండియు దొంగ లెదుర్కొన్నను వారెంతమాత్ర మధైర్యము చెందక దొంగల నెదుర్కొనిరి. దొరగారు చిటుతుపాకిని బుచ్చుకొని యొకవంక దుష్టుని శిక్షించు చుండ ఖడ్గపాణి యై కుటుంబరావు రెండవవంక బోరసాగెను వారిలో గొందఱు గుండ్రదెబ్బలు దివి గూలిరి. మఱికొందఱు కుటుంబరావు ధాకకోర్వఁజాలక పర్వడిరి. ఇట్లుకుటుంబరావు, మృత్యువుకోటిలోఁ బడి వచ్చిన ట్లపాయమును దప్పించుకొని కార్యమును సాధించి పురమును జేరు కొనిను.

౧౩

కుటుంబరావు తమమాయావాగుర్లోఁ జిక్కెనని నారాయణరావుమిత్రానందము నొందఁ జొచ్చెను. కాని యెంతసేపు వేచియున్నను, శ్రీనివాసరావు మరలి రా లేదు. “శత్రురణ మూహింపఁజాలక యతఁడు తహతహపాటొంద నారంభించెను. కుటుంబరావును మోసపుచ్చఁ దలఁచి శ్రీనివాసమే యతనిమోసములోఁ జిక్కుకొనె నేమో యని యతని కనుమాన ముకురించెను. ఆయనుమానభూత మావేశించుటచే నతనికి నిద్రాహారములు దానక్తి లేక

పోయెను. రాత్రి రెండవయామము ముగియుచున్నను నతనికి నిద్ర వట్టలేదు. ఇంతలో నడవికుంకి యాతని యనుచరులు వచ్చి తద్వృత్తాంతమును విన్నవించిరి. తోడనే కుటుంబరావువలన శ్రీనివాసమునకు సంభవించిన దురవస్థ తెలిసికొని వారినిఁ జూచి “ఓయీ! ప్రమాదము సంభవించినది. మనశ్రీనివాసమును దోడ్చి కుటుంబరావును మీఁచెంతకుఁ బుచ్చితిని. కుటుంబరావు మనశ్రీనివాసరావు ప్రాణము లపహరించి యుండును. ఇక మీ రాలస్యము చేయక యాకుటుంబరావును ఖండఖండములు చేయుఁడు. మీ తెలివికి సంతసించితిని. మాయావి యగుకుటుంబరావు మాటలను నమ్మి నాచెంతకు వచ్చుటయా! మంచిపని చేసితిరి. నేఁ జెప్పినట్లు చేసి వెంటనే తత్ఫలితమును నాకు విన్నవింపుఁడు. పొండు. వేగముగాఁ బొండు” అని పంపివేసెను. కుటుంబరా వరణ్యమధ్యమున వంటయింటిని జొచ్చినకుండేటివలెఁ జిక్కుకొనిపోయె ననియుఁ దనవా రతనిని వధించి తీటుదు రనియు విశ్వసించి శ్రీనివాసరావున కై మిక్కిలి విచారింపఁచుచుఁ బడుకొనెను. కాని యతనికి నిద్ర వట్టలేదు. ఇంతలో మఱికొందఁ జ్ఞనుచరులు వచ్చి జరిగినసమాచారము నంతను తెలియఁ జెప్పిరి. అది విని నారాయణరావు పిడు గడచినట్లు నేలకుఁ గుంగిపోయెను. ఇకఁ దనకుఁ బ్రమాదము సంభవింపక మానదని గ్రహించెను. తనయనుచరులను జూచి “ఓయీ! ఇప్పుడు మన మేమిచేసినను లాభము లేదు. దైవము మనకుఁ బ్రతికూల మయ్యెను. ఇక మీరు నలుదిక్కులకుఁ జెడరిపోయి గూఢవృత్తితోఁ గాలము గడపుఁడు. బ్రదికియున్నచో మరలఁ గలిసికొందము. మీరు త్వరగాఁ బోయి యచ్చటిధనమును పంచుకొనుఁడు. అందులో నాకు వంతు వలదు. ఇదివఱకే నేను విశేషధనమును వెచ్చించుకొన్నాను, పొండు. మీ రిక బొండు” అని పంపివేసెను.

అనంతరము నారాయణరావు రామామణిని జూచి “ప్రియరా
లా! ఇక మనరహస్యములన్నియు బయటికి బ్రాకుచున్నవి. ఇక
మనము నిరపాయముగా నుండుట కష్టము. ఇక నొకక్షణములో
మనలను పోలీసువారు బంధింతు రేమో యని భయపడుచున్నాను.
మనమిదివఱకుఁ బ్రశ్యక్షముగా నపరాధము చేసినట్లు సాక్ష్యము లేక
పోయినను, బరంపరాసంబంధములచే మనయపరాధము వెల్లడికాక
మానదు. ఇప్పుడు కర్తవ్య మేమి?” యని యడిగెను.

అది విని రామామణి “నాథా!” పరంపరాసంబంధముచే మీ
రపరాధు లయినఁగావచ్చును. కాని పోలీసువారు నాయపరాధము
నెట్లు వెల్లడింపఁ గలరు? శామ్యూలువధ కుటుంబరా వెనుటనే జరి
గినది. అతని నెట్లుచూచినో మనకుఁ దప్ప మఱి యెవ్వరికిని దెలి
యదు. ఒక వేళ వారు నా పై నపరాధము మోపినచో కుటుంబ
రావుసాక్ష్యమును కోరుకొందును. నా కేమియును బ్రమాదము లేదు.
మీసంగతి మోజించుకొనును.” అని ధైర్యముతో బల్కెను.

ఆమెధైర్యమునకు సంతసింది నారాయణరావు! నీ కేమియుఁ
బ్రమాదము రాదు. నేనుగూడ రహస్యముగా నీభవనమందే దాగి
యుండెదను. ఆపస్సనయముం దుండఁదగిన రక్షకస్థలమును మన
మిదివఱకే యేర్పఱిచికొన్నాము. నీవు జాగ్రూకతతో నుండుము.
పోలీసువారు రాగానే యందు దాగెదను. తదితర కాలములందు
మనము యథేచ్ఛముగా నుండ వచ్చును. మనము పాటిపోయినను
లాభము లేదు. పోలీసువా రెట్లో మనలను బట్టుకొనక మానరు.
కావున నా కిదియే యుత్తమవద్దతిగాఁ దోచు చున్నది. ఇంతకు
మన మొకరికొకర మెడఁబాసియుండ నక్కఱలే” యని చెప్పినది విని
యామెయు నందుల కంగీకరించెను.

కుటుంబరావు వారగారి కోను, గోవిందరావుతోను సురక్షితముగా, బురము ప్రవేశించెను. బద్గువారగారియహంభావ మిప్పు డంతరించి పోయెను. కుటుంబరావు మేధాసంపన్నుడనియు, ధైర్యసాహస వంతుడనియు, గాఢ్యవీక్షాపరుడనియు ప్రహించి యతని నెక్కుడుగా గౌరవించి యాదొంగారు “నీగొప్పతనమును దెలిసికొనఁ జాలక నిన్ను బలసాలు దిరస్కరించితిని. ఆనాయకరాధమును మన్నింపుము. నీవు కోరినప్పుడే నారాయణరావును బంధించినచో నింత ఘట్టకపోవు. నాబుద్ధిహీనతకు నాకుఁ దగినదండన మును నది” అని నాడు నారాయణరావు దమ్మునుచించి కొనిపోయిన వృత్తాంతమును జెప్పి మన మిప్పు డేమిచేయున మని కుటుంబరావు నడిగెను.

అది విని కుటుంబరావు “అయ్యా! గతమున కై విచారింప కుండు. ఈకష్టము లనిభవించినను మన మాచోరులయుచికిఁబట్టును గనగొనఁ గల్గితమి. శ్రీనివాసరావు నన్నుఁ గొనిపోయి బంధించి యటఁ బడవేయ నుంకించెను. కాని యావంచకుని కట్టిపెట్టి కాలు సేతులు బంధించి యడవిలో నొకచెట్టునకుఁ గట్టితిని. అతనిని మనము వెంటనే కొనిరావలయును. మనము భటవర్గముతోఁ యాబోయపల్లె నున్నవారిని బట్టుకొనవలెను. ఒకవేళ నాదుష్టులు పట్టపడక పోయినను ధన మైన నచ్చట లభించు నేమో, కావున మనలో నొక రచ్చటికి బోవలయును. ఇట రామామణీనారాయణరావును మనము వెంటనే బంధింప వలయు. ఆలసించిన వారు పాటిపోవుదు” రని పల్కెను.

అది విని “ఓయీ! నేను మిక్కిలి యిత చెందియున్నాను. నే నాయరణ్యమునకు మరలఁ బోజాలను. భటవర్గముతో నీవే యచ్చటికిఁ బొమ్మ నేనిచ్చటిపని సాధించెద” నని దొర పలికెను. “మంచి దట్లే చేయుఁడు కాని మీ రిప్పుడే పోయి బంధింపవలెను. మీ రాలసించిన కార్యము వితథ మగును” అని కుటుంబరావు బోధించి దొరగారియొద్ద సెలవు గైకొని కొంతభటవర్గముతో నరణ్యమున కలిగెను.

ఇంకను దెల్లవాఱకమునుపే బగ్గుదొర తనభటులతోఁ బోయి నారాయణరావుమందిరమును ముట్టడించెను. అతఁడు తనభటుల నారామభననముచేట్టును కావలి యుంచి తాను లోని కరిగెను. బగ్గుదొర సజీవుఁ డె మరలి వచ్చినఁ, డని విని పురప్రజ లమితా నందము నొంది యాశ్చర్యముతో నచ్చటికి వచ్చి కాఁగలకార్యమున కేమరుచూచు చుండిరి. దొరగారు లోపలికి వచ్చుటఁ జూచి రామా మణి యానందాశ్చర్యములను సూచించుచు నతని సమీపించి “అయ్యా! మి మ్మెవరో చోరులు బంధించుకొని పోయిరని కొందఱును సంహారము గావించి రని కొందఱును జెప్పగా విని నే నెంతయును దుఃఖించితిని. మిమ్ము నిరపాయులనుగాఁ జేసినందు లకు భగవంతునికి నమస్కారములు. చిరకాలమునకుఁ దమదర్శన భాగ్య ముద్భవించుల కమితానందము నొందితిని” అని యెంతో ప్రేమ యుట్టిపడునట్లు పలికెను. బగ్గుదొర యామెవచనములను సరకుగొనక “రామామణి! నీకడటప్రేమము చాలింపుము. నారాయణరా వెచ్చట నున్నాఁడో చెప్పుము. అతఁ డెంత దుష్టహృదయుఁ డని భావింప లేకపోయితిని. చతురవచనములచే నమ్మించి నన్ను మోసపుచ్చిన యాతుచ్చుఁ డింక నెట్లు బ్రతికిపోఁగలఁడో చూతము!” అని పల్కెను.

రామామణి “అయ్యా! అతడు దుష్టహృదయుడు కాడు. మీ కపకారము చేసె నన్ననక్కము నాకు లేదు” అని యేమేమో పలుకుచుండ దొరగారు ముందు నారాయణరావును రప్పింపుమని చెప్పెను.

“అయ్యా! ఆయనజాడ నా కేమియును దెలియదు. అతడు నిన్నరాత్రి యింటికి రానే లేదు. మీ కనుమాన మున్నచో మాయిల్లంతయుఁ బరిశోధింపుడు” అని చెప్పి దొరగారిచేయి పట్టుకొని యాభవనము నంతను జూపెను. నారాయణరా వెచ్చటను గనఁబడలేదు. దొరగా రున్నట్లు మిక్కిలి విచారించుచుఁ గొంతసే పచ్చటనుండి తనభటుల నటఁ గావలియుంచి తానింటికిఁ బోయెను. ఇంతలోఁ గుటుంబరావు బద్ధుఁ డయినశ్రీనివాసమును గొని మరలినచ్చి నారాయణరావు తప్పించుకొని పోయినట్లు విని మిక్కిలి దుఃఖితుఁడై దొరగారిని సంకల్పించి నిట్టూర్పు పుచ్చి “అయ్యా! అచ్చట మాప్రయాసము న్యర్థ మైనది. అచ్చట నెవ్వరును లేదు. ఆయిండ్లన్నియు శూన్యము లై యుండెను. ఇచ్చట నారాయణరావు నూడఁ బాటిపోయెనట గాదా? చిరకాలమునుండి నాచేసినకృషి యంతయును నిర్విధి మైనది.” అని పలికెను.

“కుటుంబరావు! నీవు చెప్పినట్లే చేసితిని. అతడు నిన్నరాత్రి యింటికి రానే లే డట!” ఆయిల్లంతయును బరిశోధించితిని. మతేమియును లాభము లేకపోయినది” అని దొర పలికెను.

“పోనిండు. రామామణి యున్నదా?”

“ఉన్నది”

“అట్లయిన నామెను బంధించి కారాగారమున నుంపవలయును”

“నరియే, నీవు పోయి యట్లు చేయుము”

కుటుంబరావు పెంటనే పోయి రామామణిని బంధించి గారాగా రమున నుంచెను. ఆమె గృహమునకు సర్వదా రక్షకభటశర్లమును గావలి యుంచెను.

౧౫

కుటుంబరావునందు దొరగారికిఁ గ్రుచ్చుకొనుముగా శౌరవ మతిశ యించు చుండెను. అతఁ డేకావ్య మాచరించినను కుటుంబరా వుతో నాలోచింపకుండఁజేయలేదు. అంతియకాక కుటుంబరావు చేయుకార్యమునకు దేనికి నడ్డు పెట్టలేదు. కాని యమాయకురా లును నిరపరాధురాలు ను రామామణి బంధింపఁ గుటుంబరా పెందులకుఁ గోరెనో దొరగారికిఁ జెలియ లేదు. అందుచేఁ గుటుం బరావును జూచి దొరగా రిట్లు ప్రసంగించిరి.

దొః—కుటుంబరావు! రామామణి కీకూరకృష్యముఁ తో సంబంధ మున్నట్లు నీకు దృఢవిశ్వాసము కలదా!

కుః—నావాక్యములందుఁ దమకు నమ్మక మున్నచో నామె చేసినంత ఘోరములు పరు లెవ్వరును జేయలేదు.

దొః—ఆమె మృదుసంభాషణమును, వినయమును, జూడ గా నామె మిగుల నమాయకురా లని భావించుచున్నాను.

కుః—సామాన్యదృష్టి కామె యట్లే కనఁబడును. కాని యంతటి మాయావిని మఱి పుట్టదు. ఆమెయం దెంతసౌందర్య మున్నదో యంత క్రూర్య మున్నది.

దొ:-—నీ కెట్లు పరిశీలించితివి ?

కు:-—ఆమె చేష్టలచేతనే పరిశీలించితిని. అంతటి దుష్టురాలు మఱి యుండదు. ఆమె యేయుపాయముచే జంపినదో చెప్పలేను. కాని శామ్యూలు ప్రాణములుదీసిన దామెయే. అతడు హృదయరోగముచే జావలేదు. హృదయరోగ మైనను గొన్నినిమిషములకుఁ గాని ప్రాణము తీయదు. ఇది యట్లు కాదు. తెప్పపాటు కాలములోనే యతని ప్రాణము లెగిరి పోయినవి. అయిన నేమి ? న్యాయస్థానములో ఋజువుపఱచుట కాధారము లేమియును దొరకవు.

దొ:-—ఇప్పుడు మనము చేయవలసిన దేమి ?

కు:-—రామామణిమందిరము నొకమాటు పరిశోధించి రావలెను. శామ్యూలునధకుఁ గారణము తెలియక నామనస్సు మిక్కిలి తహతహతపాటొందుచున్నది. ఆ సౌధమును సావకాశముగాఁ బరిశీలించి వత్తము.

దొ:-—మంచిది.

అనంతరము వారిరువురును, ఆరామమందిరమున కరిగిరి. కుటు బరావు దానితలుపులు తెరిచి దొరగారిని కచ్చేరీచావడిలోనికిఁ దీసికొనిపోయి నాటివృత్తాంత మంతయు దెలిపెను. శామ్యూలు కూర్చున్నయాసనమును జూపి యతఁ డచ్చటివస్తువును బరిశీలించి “అయ్యో ! కారణము దెలిసినది. రామామణి యెంతపని చేసినది” అని యాశ్చర్యపడఁ జొచ్చెను.

దొ:-—ఓయీ ! ఆకారణ మేమిటి !

కు:-—ఈకుర్చీకానికిఁ దీగెచ్చట్టుకొని యున్నది చూచితిరా?

దొ:-—అవును.

కు:-—అదియే శామ్యూలు ప్రాణములు దీసినది.

దొ:—ఎట్లు ?

కు:—చూడుడు. ఈతీగె ప్రక్కగదిలో నున్నవిద్యుచ్చక్తి యంత్రమున కమర్చబడి యున్నది. ఆమె తన్మూలమున విద్యుచ్చక్తిని బ్రసరింపజేసి శామ్మ్యాలును జంపినది. లేకపోయిన నంత సులభముగా మరణము సంభవింపదు.”

అని బోధించి యామందిరమం దున్నగదులన్నియుఁ బరిశీలించి చూచి “దొరగానూ! ఇం దెవ్వగును లేరు. ఈగదుల నన్నిటిని పరిశోధించి చూచి తలుపుల నేనే బంధించితిని. కాని యిందు మనుష్యసంచార మున్న ట్లున్నది. వంటయింటిలో నీదినము భుజించిన గురుతు లగపకు చున్నవి. కావున నారాయణరా వీశ్వహమునదాగి యున్నాఁ డన్నయనుమానము తలచూపు చున్నది.” అని చెప్పి యాగదులన్నియుఁ బరిశీలించిరి. మూలములలు వెదకిరి. కాని యేమియును లాభము లేకపోయెను. అనంతరము వారు యథాప్రకారముగాఁ దలుపులు బంధించి కార్యస్థానమున కరిగిరి. అక్కడఁ గుటుంబరావు దొరను జూచి “అయ్యా! నారాయణరావు దాగియున్నస్థలము రామామణికిఁదప్పక తెలియును. ఆమెను నిర్దయచిత్తముతో బాధించినచో నామె తద్వ్యత్యాంతమును దెలుపక మానదు. కావున నామెను మనభటుల కప్పగింపవలెను.” అని చెప్పెను. దొరగా రతఁడు చెప్పినట్లు చేసిరి.

పోలీసువారిబాధలు సామాన్యములు కావు. అవి భూలోకమందలి యమబాధలు. సుకుమారాంగి యగురామామణి యాబాధలను సహింపలేకపోవు చుండెను. ఆమె శరీరము మిగులఁ గృశించిపోయి యుండెను. ఆమె యట్టికష్టము లెన్నఁడు సనుభవింపకపోవుటయే కాక చూచి యైన నుండలేదు. ఆబాధ అనుభవించుటకంటె మరణమే మేలు. కాని యామెకు మరణింప నిష్ఠము లేదు. ఆబాధల

ను సహింపలేదు. దొరగారిదయను సంపాదించి యెట్లయినను దద్యా
ధలను దొలగించుకొనఁ గడుంగడు ప్రయత్నించెను. కాని లాభ
ము లేకపోయెను. కేవలము దొరగా జైనవోఁ దనీయ సాందర్యవి
లాసలకుఁ జిక్కియున్నవాఁడు కావున నామెకుఁ గొంతనాయపడి
యుండును. కాని యిప్పుడు తత్కార్యభారము దొరగారు
లేదు. కుటుంబరావు వహించి యుండెను. అందుచే నామె
నెఱవేఱుట కవకాశము లేకపోయెను.

ఒకనాఁడు దొర యామెను జూచి “రామామణీ! ఇక నీవు
నారాయణరావు పై నాశ వదలుకొనుము. నీ వతనివృత్తాంతము
చెప్పకపోయినను మేమే యెట్లో యతని నరసి పట్టుకొనక మాన
ము. అతనిని దండింపక మానము. అతనితోఁ గూడి నీవు కాపుర
ము చేయుట నట్టిది. ఇక నీవు ప్రతిదినమును మాభటులు పెట్టు
బాధ లనుభవింపవలసినదే. గాగుగా నాలోచింపుము. నారాయణ
రావున్నతావు దెలుపుము. నీ వెన్నియో ఘోరకార్యము లాచరిం
చినట్లు కుటుంబరావు నిదర్శనపూర్వకముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడు.
వానికి నీవు ఘోరదండనలపాలు గావలసివచ్చును. ఇంతయేల? నీవు
మా కతని నప్పగించితివేని నీ కెట్టిదండనములు గల్గుకుండఁ జేయు
దును. సామాటయందు నమ్మక ముంచి మా కీయుపకారము చేసి
ప్రతిఫలము నొందుము” అని యిట్లుదొర మాటిమాటికిని బో
ధింప నారంభించెను.

అనంతరము రామామణి దూర మాలోచించి తా నాదొర చె
ప్పినప్రకారము చేయకపోయినఁ దన కాబాధలు తప్ప వని గ్రహిం
చి క్రమక్రమముగా నారాయణరావునందలి ప్రేమపాశమును భేదిం
చి యతనియెదుటఁ జేసినశపథము నుల్లంఘించి, తనప్రాణములు ద
క్కించుకొనవచ్చు నన్నయాశతో, దొరతనమునారి యున్నతోద్యో

గులలో నొకఁ డగుబద్ధుడొరగాఁగిప్రేమ క్షమ్మకావచ్చు నన్నకోర్కి
తో, మృత్యువునోటిలోఁ బడనున్ననారాయణరావు తన్నేమియుఁ
జేయలేఁ డన్నదైర్యముతో సతఁడు దాగియున్నస్థలమును బెప్పి
వేసెను.

అంత కుటుంబరావు భటవల్లిముతో నారాయణరావునుగదిర
మున కరిగి రామామణిచెప్పినట్లు నిలుపుటకు తీసి చూడఁగా
నారాయణరావు దాగియున్న భూవివరమునకు దారి గనఁబడెను.
ఆదారికి నిలుపుటద్దమే తలుపుగా నమర్చఁ బడెను. అందుచే నది
సాధారణముగాఁ బరులకుఁ దెలియరా లేకు అనంతరము కుటుంబ
రావు నారాయణరావును బంధించెను.

౧౬

చోరసంగములోఁ బ్రధాను లగుశ్రీనివాసనారాయణరావులు బద్ధు
లయిరి. న్యాయసభలో వారిని విమర్శించిరి. తప్పించుకొన నను
నగుమ్మాము లేకపోవుటచే వా రాయపరాధములు చేసిన ట్లంగీక
రించిరి. దొరగాను మొదట రామామణికిఁ జేసిన వాగ్దానప్రకార
మామెను విముక్తరాలిని గావింప యత్నించెను కాని కుటుంబరా
వుదుల కంగీకరింపలేదు. శామ్మూలును జంపిన దామెయే యని
నిశ్చయించి యామె పై హత్యాపరాధమును మోపెను. ఆయపరా
ధమును బ్రత్యేకముగా విమర్శింపవలసి యుండెను. అది గాక రా
మామణి చోరసంగమునఁ జేరిన దన్నయంశముగూడ విమర్శింప

వలసి యుండుట చే నామెయు శ్రీనివాసనారాయణరావులతోఁ బాటు న్యాయసభకు వచ్చి యపరాధులు నిల్చుతావున నిలిచి యుండెను. వాదప్రతివాదములవలన నామె చోరసంఘమునకుఁ జేరియుండలే దని స్పష్టయించి విడుదల చేసిరి. హత్యాపరాధమును మఱునాఁడు విమర్శింప నిశ్చయించుకొనిరి. పోలీసువారు న్యాయాధికారుల యనుమతిచొప్పున రామామణి నెప్పటియట్లు కారాగారమునకుఁ దీసికొనిపోవ నుండిరి.

విశ్వాసఘాతుకురా లయిన రామామణివలననే తన కట్టియిక్కట్టు సంభవించిన దని నారాయణరావు కోర్ధానలముచే లోలోపలఁ గుతకుత యుడికిపోవు చుండెను. ఆవిమర్శనము కాఁగానే నారాయణరా వొకప్రక్కకుఁ దనచూపు పఱపెను. తనయపరాధవిమర్శనము నతిజాగరూకతతో పినుచు తననిమిత్తము మాటిమాటి కశ్రుద్విందువులు గార్చుచు గూపొందిన పతిప్రేమవలె, మూర్త్యభవించిన దుఃఖమువడువున నున్న కామాక్షి యతనికంటఁ బడెను. ఆమెను జూడగానే నారాయణరావు దుఃఖ ముద్రేకించెను. తనసన్నిధాన మం దున్న రామామణిని జూడగానే కోర్ధ మతిశయించెను. తోడనే యతనిహృదయసముద్రమున భావతరంగములు మహోన్నతములై విజృంభించి యొండొంటఁ గొట్టుకొన నారంభించెను. ఇక సతఁడు దుఃఖోద్రేకమును బట్టజాలక పోయెను. అతఁడు రామామణిని జూచి “ఓసీ విశ్వాసఘాతుకురాలా! ఎంతవని చేసితివి? అయ్యో! నీనిమిత్తమే కదా పతిప్రేమతీలక మగుకామాక్షిని విడిచితిని. నీనిమిత్తమే కదా కామాక్షిని మోసపుచ్చి ధనము తెచ్చితిని. అక్కటా! నీనిమిత్తమే కదా క్రైస్తవమతస్వీకారము గావించితిని. ఓసీ విశ్వాసహీనురాలా! సమస్తమునకును నిన్నే నమ్ముకొని వచ్చి నిన్నఁ బెండ్లాడిన ప్రాణవిభునకుఁ జేసిన యుప

కార మిదియూ? నీవు పోలీసువానికి నా నృత్యమును జెప్పకపోయిన
నా కిట్టికష్టము సంపాదించు మగునా? నీమైత్రి నపేక్షించి నీవే
సర్వస్వ మిని సమ్మొక్కొన్న పతిప్రాణములు దీయఁ బాల్పడుటకంటె
నిష్కపటానురాగము గలదాన వైనచో నీవు ప్రాణత్యాగము
చేయరాదా? విద్యుచ్ఛక్తిసాయమున శామ్మూలు ప్రాణములు
పుచ్చుకొన్న దుష్టాత్మవు. అట్టి నీవు నీపతిప్రాణరక్షణార్థము ప్రాణ
త్యాగము చేయ లేక పోతివా! నీవు చిరకాలము వివిధ గోరు
చున్నావా? ఓసీ హీనురాలా! ఎంత ఘోర మాచరించితివి?
అయ్యో! మోసపోతివి. చెడిపోతి " అని పల్కుచు హరిణిపైకి లా
ఘించిన భీకరహర్యక్షంబుపగిది రామామణిని సమీపించి చేతియను
జనంకెలలతో గట్టిగా నామెతల పై మోదెను. నారాయణరా
వాగ్ధోరణి వినుచు నేమతిపాటున నున్న వారగుటచే బురరక్ష
భటు లాతని నిర్బంధింప లేక పోయిరి. అదివఱకే మిక్కిలి కష్ట
చిహ్నమున రామామణి వెంటనే నేలఁ బడిపోయెను. ఆమెను
రక్షింపు చిమ్ము చుండెను. రక్షకభటులు చికిత్సనిమిత్త
వైద్యశాలకుఁ గొనిపోయిరి.

అప్పుడు న్యాయాధికారి నారాయణరావు
ర్యము చెప్పి ".....

దంశింపఁ దలంచుకొనిరి. కాని యాచాకు భగవంతుఁడే దండనము చేసెను. నారాయణరావు కొట్టిన దెప్పిలవలన నామె మరణించెను.

తనభర్త యగునారాయణరావు దంశితుఁ డగునట్లు వినగానే బాలయోగిని మిగుల విచారించుచుఁ దీర్థయాత్రల కై పోయెను.

అంతకుమునుపే బద్గుదొరగరితోఁ జెప్పి కుటుంబరావు నిరపరాధు లగుననంతరావు మొదలగువారిని విముక్తులఁ గావించెను. వారతనికఁ . కృతజ్ఞతను జూపుచుఁ బలువిధముల సతని ప్రతిభను నుతింపఁ జొచ్చిరి. కుటుంబరావు తనకుమారికను గోవిందరావున కచ్చి వివాహము చేసె నని వేఱ చెప్ప సక్కఱ లేదు.

స మా స్త ము

సంవత్సరము చందా రు 3-0-0.

ఇది ఆంధ్రదేశములో 5 సంవత్సరములనుండి అవిచ్ఛిన్నముగా నడపబడు చున్న భాషావిషయిక మాసపత్రిక. ఈపత్రికలో మంచిమంచికథలు మనోహరమైనగీతములు ప్రకటింపబడు చుండును. ఆధునికకవితాపద్యములు తెలుసుకొనవలెనన్న సాహితీ చదివితీరవలసి నపత్రిక. ఈపత్రిక ననేకసార్లు భారతి, జన్మభూమి, ఆంధ్రపత్రిక మొదలగు తెలుగు దేశపత్రికా రాజములు వేనోళ్ళపొగడి యున్నవి. తెలుగుదేశములో నున్న సుహృదయులెల్లరు ఈపత్రికనుగూర్చి సదభిప్రాయములను వెల్లడించియున్నారు. ఈపత్రికలపాతసంచికలు సంవత్సరములవరుసను సంపుటములుగా బైండుచేయబడి కొలదిప్రతులు మాత్రమే విక్రయమునకు సిద్ధముగా నున్నవి.

మొదటిసంపుటము (3సంచికలేకలపు) చక్కనిబైండు 0-12-0

రెండవసంపుటము. 1-4-0

మూడవసంపుటము చక్కనిబైండింగు (6,7 సంచికలులేవు) 2-8-0

నాల్గవసంపుటము (చక్కనిబైండు పూర్తిగావుంది) 3-6-0

నిలయువారు:—

మేనేజరు, శారదాభాండారముద్రాశాల, బెజవాడ

అని వ్రాయవలయును.

ఆంధ్ర వాణిగ గ్రంథ మాల, (ఆద్య)

—~~~~~ చుర

నియమములు.

1. అపరాధపరిశోధక సాంఘికాదినవరస భరితంబులగు నవలలు, ప్రసర్థనార్హములగు చరిత్రాత్మక స్వకపోలితదృశ్యకావ్యములు నాల్గుమాసముల కొకటిచొప్పున వెలువడుచుండును.
2. ఇందుఁ బ్రకటింపఁబడు గ్రంథములన్నియుఁ గొనుటకు నొప్పుకొనువారు శాశ్వతపు చందాదారులగుదురు.
3. శాశ్వతపు చందాదారులు ప్రవేశరుసుము నాల్గునాలుముందు చెల్లించినఁ జెల్లింపవచ్చును. లేదా, ప్రథమ వి. పి. తో రాఁబట్టుకొందుము.
4. ఈగ్రంథమాల కైదుగురు చందాదారులఁజేర్చు భాషాభిమానుల కిందు బ్రచురింపఁబడు గ్రంథములలో దాముగోరుగ్రంథముచితముగా నిచ్చెదము.
5. గ్రంథములఁబంపుటకగు ఆంజెకూలిమొదలగు ఖర్చులన్నియును చందాదారులే భంపవలయును.
6. కాబోవుచందాదారులు వెనుకటిగ్రంథములన్నియుఁ దప్పకకొనవలయునని నియమ మెంతమాత్రమునులేదు. వారుగోరుగ్రంథములు మాత్రమే చందాదారులవెలకుఁ బంపెదము. కాని కొత్తగావెలువడు గ్రంథములు తప్పక పుచ్చుకొనవలయును.

ది వా క ర్ల స త్య నా రాయణ మూర్తి.

మేనేజరు, ఆంధ్రవాణిగ్రంథమాల.

ఆద్య, మాన్యువ్ జెల్లా.

* * ఉత్తమగ్రంథమాల * *

శ్రీ శివశంకర శాస్త్రి సంపాదితము

*

సంస్కృతము, ప్రాకృతము, పాలీ, జిందు మొదలగు ప్రాచీనభాషల
యందలి యుత్తమగ్రంథములు క్రిందిశీర్షికల ప్రకారముగా నాంధ్రీక
రించి యిందుఁ జేర్పఁ బడును. ప్రతిపుస్తకమునకు ఉపోద్ఘాతము,
టిప్పణములు, అనుక్రమణికలు మొదలగునవి యుండును. ఆయా
విషయమందుఁ బ్రవీణు లాంధ్రీకరించిన వే ప్రకటింపఁబడును.

*

దర్శనములు, ధర్మగ్రంథములు, అలంకార కామ శిల్ప
శాస్త్రములు, నాటక చంపూ పద్య గద్య కావ్యములు.

*

౧

ధర్మపదము

పాలీభాషనుండి ఆంధ్రీకృతము

ఇది శ్రీగంగా బుద్ధదేవ మునివిగ్రహము. ప్రచు చమునందలి మహా
త్కష్టధర్మగ్రంథసంజాతములోనిది. “త్రిపిట” కాంతర్గతము.

౨

కావ్యాలంకారసూత్రవృత్తి

శ్రీ వామనాచార్య విరచితము

సంస్కృతభాషనుండి తెలిగింపఁ ఒడినది. నూతనపద్ధతులపై రచిం
చిన వ్యాఖ్య కలదు. ఎల్లరకును సుబోధ మగు సరళశైలి.

[ఈ రెండు గ్రంథములును అచ్చులో నున్నవి.]

ప్రకాశకులు: సా హి త్రి స మి తి . తె నా లి

242

స ర స్వ తీ ప వ ర్ పై న్

రా జ మ హే ం ద్ర వ ర ము.

ఈముద్రాయంత్రము భాషాగ్రంథములు తెలుగు—
సంస్కృతము—అరవము—ఇంగ్లీషుభాషలలో ముద్రింపఁ
దలచువారికి మిక్కిలియనువుగ నుండును. ఇందు పుస్తకములు
చక్కఁగ సంస్కరించుపండితులు గలరు. మిక్కిలిచక్కఁగా
ముద్రింపఁ దలచువా రందఱు నీముద్రాయంత్రమునఁ దమ
గ్రంథములు ముద్రించుట నుంచిది. మఱియు నితరములగు
సచ్చుపను లన్నియు నిందు మిక్కిలిబాగుగఁ జేయఁబడును.
అన్నిరకముల అచ్చుపనులు, ఎంగ్రేవింగుపనులు, జైండింగు
పనులు మిక్కిలేసుందరముగాఁ జేయఁబడును.

విశేషాంశములు తెలిసికొనగోరువారు:—

శ్రీఅద్దేవల్లి లక్ష్మణస్వామినాయఁడుగారు

సరస్వతీ పవర్ పైన్, రాజమహేంద్రవరము

స ర స్వ తీ గ్రంథ మం డ లి రాజమహేంద్రవరము

నవలలు—నవరసభరితములగు— నవలలు
ముచ్చటైన బొమ్మలతో-ముద్దులొలుకు క్యాలికోబైండుతో
రెండుమాసముల కొక్కటిగా వెలువడు చుండును.

ని బంధనలు.

1. ఇందుఁ జందాదారులుగఁ జేరువారు ప్రవేశరుసుముక్తింద
ముందుగా రు 0-4-0 లు చెల్లింపవలయును.

2. ఇందు రెండేసిమాసముల కొక్కటిగ వెలువడుచుండు
క్యాలికోబైండుగల ప్రతిగ్రంథమును రు 1-0-0 వెలకుఁ జందాదారు
లకుఁ బంపుచుండుము.

3. గ్రంథములఁ బంపుట కగుపోస్టేజి మొదలగు కర్చులన్ని
యును జందాదారులే భరింపవలయును.

4. చందాదారు లగువారు వెనుకటిగ్రంథముల నన్నియును
గొనవలయు ననునియమములేదు. కాని వారు కోరినచో వెనుకటి
పుస్తకములు కూడ, జందాదారులవెలకే పంపుచుండుము. కొత్త
గ వెలువడుచుండు గ్రంథములు మాత్రము చందాదారులు తప్పక
పుచ్చుకొనుచుండవలెను.

5. ఇందుఁ బ్రకటింపఁబడు ననుబంధములు చందాదారులు తప్పక
పుచ్చుకొనవలయుననునియమములేదు. కోరినవారికేపంపుచుండుము.

6. సంవత్సరము చందా అనగా ముందు ప్రకటింపఁబడు ఆఱు
పుస్తకములకు రు 7-2-0 లు ముందుగఁ బంపువారికి ఆఱుపుస్తకముల
వలకు ప్రతిపుస్తకమును అన్రిజిష్టరుపార్శిలుగా పంపుచుండుము.
అట్లు పంపినవారికి ఆఱుపుస్తకములకు చెల్లింపవలసిన మని ఆర్డరు
కమీషను 0-12-0 లును రిజిష్టరు కర్చు 0-12-0 లును రు 1-8-0
కూడివచ్చును.

ఇం దీవఱకు ప్రకటింపఁబడిన గ్రంథములు. 244 చిత్రపటశోభితములు

ప్రేమసుందరి

నవరసభరిత మగుసాంఘికనవల క్యాలికోబయిండు
272 పుటలు వెల చందాదారులకు రు 1-0-0 ఇత
రులకు రు 1-8-0. ✓

చోరశిఖామణి

లోమహర్షి కమగు డిటెక్టివునవల క్యాలికోబయిండు
197 పుటలు వెల చందాదారులకు రు 1-0-0 ఇత
రులకు రు 1-8-0.

లక్ష్మీప్రసాదము

నవరసభరితమగు సాంఘికనవల. ఇందుమాధురాం
ద్రుగు స్త్రీలవలన కుటుంబములందు సంభవించు కల
హములును నాకలహములవలనఁ గలుగు కష్టపరంప
రలు చక్కగా వర్ణింపఁబడినవి. క్యాలికో బయిండు
346 పుటలు వెల చందాదారులకు రు 1-0-0.
ఇతరులకు రు 1-8-0.

హత్యారహస్యము

జటిలమగు ఇతివృత్తముగల డిటెక్టివునవల. తుదివర
కుదోషు లెవరో కనుగొనుటకువీలు లేకుండునటులందుం
డగులు పన్నినపన్నాగము లత్యంత భయంకరములు.
వెల. చందాదారులకు రు 1-0-0 ఇతరులకు రు 1-8-0

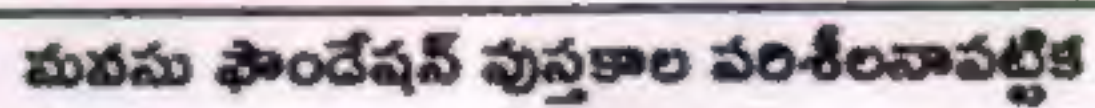
ఫాస్టు

(ప్రథమభాగము) అధికారదుర్వినియోగము-అభేద్యములై నకోటలం
దుదురాచారుల దురంతములు-మహాప్రళయము రహ
స్యమువలన గలిగిన తీవ్రమనో వేదనము మున్నగు చి
త్రవిచిత్రకల్పనా చమత్కృతులుగల యీసంపుట
మున బ్రతిపుటయందు క్షణక్షణము బాహకమహాశయ
ల జిత్రపులుఁ గావించుచుండును. వెల చందా
దారులకు 1-0-0 ఇతరులకు రు 1-8-0.

ఫాస్టు

(ద్వితీయభాగము) ఈశ్వరకృపాతిశయము, భక్తసంరక్షణము, భాగ
వతవిజయము, విమలప్రేమాభిరాములగు సాధుయు
వతీయువజనుల కల్యాణము మున్నగు నత్యద్భుత ఘ
టము. వెల చందాదారులకు రు 1-0-0. ఇతరులకు
రు 1-8-0

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA129B109
పుస్తకం పేరు	రహస్యభేదనము
తారీఖు	30/10/24
ముందు లభ్య	NO
వెనుక లభ్య	NO
మొత్తం పేజీలు	237
పెద్ద పైజా పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	166, 168, 87
లేని పేజీలు	1, 2, 143 TO 146, 123, 124
తయారు చేసినవది	Sowmya
పేజీలు విడదీసినవది	Sowmya
స్కాన్ చేసినవది	S. Sowmya
పరీక్ష చేసినవది	NANDINI
పేజీలు సరిచూసినవది	
భ్రండుంగు చేసినవది	
ప్యాకింగు చేసినవది	
పంపిణీ	900d